# ح

ح «حَاءٌ» : ئەرەب ئېلىپبەسىنىڭ ئالتىنچى ھەرپى بولۇپ ، ئەبجەد ھېسابىدا «8» نى بىلدۈرىدۇ.

**حَابَ يَحُوبُ حَوْبًا وَ حُوبًا وَ حَوْبَةً بِكَذَا:** جىنايەت ئۆتكۈزدى ، گۇناھ قىلدى.

**حَابٌ. حَابَةٌ:** گۇناھ ، جىنايەت.

**حَابِلٌ:** تۇزچى ، قاپقان قۇرغۇچى ، قاماق سالغۇچى ؛ سېھىرگەر ؛ تولۇمچى.

**حَابِلُ النَّسِيجِ** : ئۆرۈش يىپ.

**اِخْتَلَطَ الْحَابِلُ بِالنَّابِلِ** : قالايمىقانلىشىپ كەتتى ، مالىماتاڭ بولۇپ كەتتى.

**حَابَى يُحَابِي مُحَابَاةً وَ حِبَاءً:** ياردەم بەردى ، يان باستى.

**حَابَى الْقَاضِي فِي الْحُكْمِ:** قازى ياكى سودىيە ھۆكۈم چىقىرىشتا ئېغىپ كەتتى ، قازى يان باستى ، تەرىپىنى ئالدى.

**حَابَى الْوُجُوهَ:** يالاقچىلىق قىلدى ، خۇشامەت قىلدى ، تەخسىكەشلىك قىلدى.

**حَابَى الصَّبِيَّ:** كىچىك بالىنى ئېغىزلاندۇردى.

**حَاجَ يَحُوجُ حَوْجًا** : نامراتلاشتى ، كەمبەغەللەشتى ، موھتاج بولدى.

**حَاجِبٌ ج حَوَاجِبُ:** ياپقۇچى ، سەتىر قىلغۇچى؛ قاش.

**حَوَاجِبُ كَثِيفَةٌ:** قويۇق قاش ، قاراقاش.

**حَاجِبٌ ج حَجَبَةٌ وَ حُجَّابٌ:** زىيارەتچى ۋە مېھمانلارنى كۈتكۈچى خادىم ، مۇلازىم ؛ دەرۋازىۋەن ؛ توساق ؛ ھەر نەرسىنىڭ چېتى.

**حَاجَةٌ ج حَاجٌ وَ حَوْجٌ و حَاجَاتٌ وَ حَوَائِجُ:** ھاجەت ، ئېھتىياجلىق نەرسە ، نەرسە - كېرەك ؛ ئېھتىياج ، زۆرۈرىيەت؛ ئارزۇ - تىلەك.

**قَضَى الْحَاجَةَ** : ھاجەتتىن چىقتى ؛ چوڭ مەدەت قىلدى.

**«لَا حَاجَةَ لِي بِهِ»** : ئۇنىڭغا موھتاج ئەمەسمەن ، ئۇنىڭغا ھاجىتىم يوق.

**قَضَى حَاجَتَهُ:** ئارزۇسىنى قاندۇردى.

**لَا حَاجَةَ بِهِ إِلَيَّ:** موھتاج بولمايدۇ ، ھاجەت ئەمەس.

**هُوَ فِي حَاجَةٍ إِلَى:** ئۇ . . . غا موھتاج.

**«لِكُلِّ إِنْسَانٍ حَاجَاتُهُ الْمَادِّيَّةُ وَ الرُّوحِيَّةُ»** : ھەر بىر ئىنساننىڭ ماددى ۋە مەنىۋى ئېھتىياجلىرى بولىدۇ.

**«خَرَجَ لِشِرَاءِ بَعْضِ الْحَوَائِجِ الْمَنْزِلِيَّةِ»** : بەزى ئائىلە لازىمەتلىكلىرىنى سېتىۋېلىش ئۈچۈن چىقتى.

**حَاجَّ يُحَاجُّ مُحَاجَّةً وَحِجَاجًا:** مۇنازىرىلەشتى؛ ھۆججەتلەشتى ، جېدەللەشتى ، تالاش - تارتىش قىلدى.

**«أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِي حَاجَّ إِبْرَاهِيمَ فِي رَبِّهِ»** «قرآن» : پەرۋەردىگارى توغرىسىدا ئىبراھىم بىلەن مۇنازىرىلەشكەن ئادەمنى كۆرمىدىڭمۇ ؟

**«وَحَاجَّهُ قَوْمُهُ قَالَ أَ تُحَاجُّونِّي فِي اللّٰهِ وَقَدْ هَدَانِ»** «قرآن» : ئىبراھىمنىڭ قەۋمى ئۇنىڭ بىلەن مۇنازىرىلەشتى . ئىبراھىم ئېيتتىكى : «مېنى ئاللاھ ھىدايەت قىلغان تۇرسا، مەن بىلەن ئاللاھ ( نىڭ مەۋجۇتلۇقى ۋە بىرلىكى ) توغرۇلۇق مۇنازىرىلىشەمسىلەر؟ » .

**حَاجٌّ ج حُجَّاجٌ وحَجِيجٌ. حُجٌّ م حَاجَّةٌ ج حَوَاجٌّ:** ھەج قىلغۇچى ، ھاجى.

**«أَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَاجِّ وَعِمَارَةَ الْمَسْجِدِ»** «قرآن» : سىلەر ھاجىلارنى سۇ بىلەن تەمىنلەشنى ، مەسچىتنى ھەرەمنى ئاۋات قىلىشنى . . . ئوخشاش ھېسابلامسىلەر؟ .

**حَاجَّةٌ:** قۇلاقنىڭ يۇمشىقى.

**حَاجِرٌ ج حُجْرَانٌ** : ئېگىزلىكتىكى ئويمان يەر ؛ ھاجىلارنىڭ قارامخانىسى.

**حَاجِرُ الْعَيْنِ** : كۆز چانىقى.

**حَاجِزٌ ج حَجَزَةٌ وَ حَوَاجِزُ** : پاسىل ، توساق ، دەرپەردە ؛ قىلىچنىڭ بىسى.

**حَاجِزُ الشُّلَّمِ** : رىشاتكا ، سالاسۇن ، ۋادەك ، توساق.

**حَاجِزُ الْأَمْوَاجِ** : تىگەن ، سۇ توسمىسى.

**حَاجِزٌ جُمْرُكِيَّةٌ** : تاموژنا ، قاراۋۇلخانا ، چازا.

**حَوَاجِزُ حَرَجِيَّةٌ وَاقِيَةٌ** : ئىھاتە ئورمانلىقى.

**سَبَاقُ الْحَوَاجِزِ** : تەنھەرىكەت مۇسابىقىسىدا سەكرەپ ئۆتىدىغان ياغاچ.

**إِجْتَازَ الْحَوَاجِزَ** : توسقۇنلۇقلاردىن ئۆتۈپ كەتتى.

**دَوْلَةٌ حَاجِزَةٌ** : توقۇنۇشنى پەسەيتكۈچى دۆلەت.

**حَاجَى يُحَاجِي مُحَاجَاةً وَ حِجَاءً** : تېپىشماق تېپىشتا يېڭىپ چىقتى.

**«إِشْتَرَى حَاجِيَاتِهِ مِنَ السُّوقِ»** : بازاردىن ئېھتىياجلىق نەرسىلەرنى سېتىۋالدى.

**حَاجِيَاتٌ**: لازىمەتلىك نەرسىلەر.

**حَادَيَحُوْدُحَوْدًا**: نېرى تۇردى، قاچتى، بۇرالدى.

**حَادَ يَحِيْدُ حَيْدًا عَنْ كَذَا** : بۇرۇلۇپ كەتتى ، چەتنىدى ، چەتنەپ كەتتى.

**حَادَ بِهِ عَنِ الطَّرِيقِ** : يولدىن بۇرۇلۇپ كەتتى ، يولدىن چىقىپ كەتتى.

**حَادَ الْقِطَارُ مِنَ الْخَطِّ** : پويىز رېلىستىن چىقىپ كەتتى.

**«وَجَاءَتْ سَكْرَةُ الْمَوْتِ بِالْحَقِّ ذَلِكَ مَاكُنْتَ مِنْهُ تَحِيْدُ» «قرآن»** : ئۆلۈمنىڭ سەكراتى ھەقىقەتنى ئېلىپ كەلدى ، سەن ئۇنىڭدىن قاچاتتىڭ.

**حَادَثَ يُحَادِثُ مُحَادَثَةً** : سۆزلەشتى ، سۆھبەتلەشتى، پاراڭلاشتى.

**حَادَثَ السَّيْفَ** : قىلىچىنى پارقىرىتىۋەتتى.

**حَادِثٌ ج حَوَادِثُ** : يېڭى.

**حَادِثَةٌ ج حَادِثَاتٌ و حَوَادِثُ** : ۋەقە ، ھادىسە ، بالايىئاپەت ، كۈلپەت.

**حَادِثَةٌ عَرَضِيَّةٌ** : تاسادىپىي ۋەقە.

**مَكَانُ الْحَادِثَةِ** : نەق مەيدان ، ۋەقە يۈز بەرگەن جاي.

**حَادِثَةُ الْمُرُورِ** : قاتناش ۋەقەسى.

**حَوَادِثُ مَحَلِّيَّةٌ**: يەرلىك ۋەقەلەر.

**كَثِيرُ الْحَوَادِثِ**: ۋەقە كۆپ بولىدىغان ، ھادىسە كۆپ يۈز بېرىدىغان.

**«إِزْدَادَتْ حَوَادِثُ الْمُرُورِ نَتِيجَةَ السُّرْعَةِ الَّتِي يَسِيرُ بِهَا سَائِقُوا السَّيَّارَاتِ»** : شوپۇرلارنىڭ ماشىنىلارنى تېز ھەيدىشى تۈپەيلىدىن قاتناش ھادىسىلىرى كۆپەيدى.

**حَادَّ يُحَادُّ مُحَادَّةً**: دۈشمەنلەشتى.

**«لاَتَجِدُقَوْمًايُؤْمِنُونَبِاللّٰهِوَالْيَوْمِالْآخِرِيُوَادُّونَمَنْحَادَّ اللّٰهَوَرَسُوْلَهُوَلَوْكَانُواأَبَاءَهُمْأَوْاَبْنَاءَهُمْأَوْإِخْوَانَهُمْ أَوْعَشِيرَتَهُمْ» «قرآن»** : ئاللاھقا ۋە ئاخىرەت كۈنىگە ئىشىنىدىغان بىر قەۋمنىڭ ئاللاھ بىلەن ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى بىلەن قارشىلاشقانلارنى ، ئۇلارنىڭ ئاتىلىرى ، ئوغۇللىرى ، يا قېرىنداشلىرى، يا ئۇرۇق ـ تۇغقانلىرى بولغان تەقدىردىمۇ دوست تۇتقانلىقىنى كۆرمەيسەن.

**حَادَّهُ** : تۇتاشتى ، چېگرىلاشتى ؛ ئۇنى غەزەپلەندۈردى ؛ ئاسىيلىق قىلدى.

**«أَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّهُ مَنْ يُحَادِدِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ فَأَنَّ لَهُ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدًا فِيهَا» «قرآن»** : ئاللاھقا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبەرلىرىگە كىمكى قارشىلىق كۆرسىتىدىكەن ، ئۇنىڭ دوزاختا كىرىدىغانلىقىنى، دوزاختا مەڭگۈ قالىدىغانلىقىنى بىلمەمدۇ؟

**حَادٌّ ج حِدَادٌ** : ئۆتكۈر ، كەسكىن، تېز، ئىتتىك.

**حَادُّ الْبَصَرِ**: كۆزى ئۆتكۈر.

**حَادُّ الذِّهْنِ**: زېھنى ئۆتكۈر ، پىكرى ئوچۇق.

**حَادُّالطَّبْعِ** : مىجەزى چۇس ، مىجەزى ئىتتىك.

**حَادٌّ عَلَى** : ھازا ئاچماق ، ماتەم تۇتماق.

**تَصْفِيقٌ حَادٌّ** : گۈلدۈراس ئالقىش ، گۈلدۈراس چاۋاك.

أَلَمٌ حَادٌّ : قاتتىق ئاغرىق.

آلَةٌ حَادَّةٌ : ئۆتكۈر قورال؛ ئۆتكۈر تىغ.

رَائِحَةٌ حَادَّةٌ : ئۆتكۈر پۇراق.

لَهْجَةٌ حَادَّةٌ: قاتتىق غەزەپ ، قاتتىق تىل.

«أَجَابَنِي بِلَهْجَةٍ حَادَّةٍ» : ماڭا كەسكىن تەلەپپۇزدا جاۋاب بەردى.

حَادِرٌ : سېمىز.

حَادَلَ يُحَادِلُ مُحَادَلَةً : ھىيلىگەرلىك قىلدى ، تۈلكىلىك قىلدى.

حَادُورٌ ج حَوَادِيرُ : سۈرگە دورىسى.

حَادٍ ج حُدَاةٌ : ناخشا ئېيتىپ تۆگە ھەيدىگۈچى ؛ يولتوز.

حَاذَ يَحُوذُ حَوْذًا الدَّابَّةَ : ئۇلاغنى تېز ھەيدىدى.

حَاذَ عَلَى الشَّيْءِ: قوغىدى.

حَاذَرَ يُحَاذِرُ مُحَاذَرَةً: ساقلاندى، ھەزەر قىلدى، ئالدىنى ئالدى، ئېھتىيات قىلدى، پەخەس بولدى؛ ھەزەر ئەيلەشتى، ئېھتىيات قىلىشتى.

حَاذِرٌ ج حَاذِرُونَ : تەييارلانغۇچى ، تەييار تۇرغۇچى.

حَاذِقٌ ج حُذَّاقٌ وَ حِذَاقٌ : ماھىر ، ئۇستا ، ماھارەتلىك ، پۇختا بىلىدىغان.

طَبِيبٌ حَاذِقٌ: ئۇستا تېۋىپ ، ئۇستا دوختۇر.

حَاذَى يُحَاذِي مُحَاذَاةً : روبىرو بولدى ، ئۇدۇلىدا بولدى.

حَارَ يَحُورُ حَوْرًا : قايتتى.

حَارَ فِي أَمْرِهِ : تەڭلىكتە قالدى ، ھودۇقۇپ قالدى.

حَارَ الْقُمَاشَ : رەختنى تازىلىدى.

«إِنَّهُ ظَنَّ أَنْ لَنْ يَحُورَ» «قرآن» : ئۇ پەرۋەردىگارىنىڭ دەرگاھىغا قايتمايمەن دەپ گۇمان قىلدى.

حَارَتِ الْعَيْنُ : شەھلا كۆزلۈك بولدى ، كۆزىنىڭ ئېقى ئاق ، قارىچۇقى قارا ، يۇمىلاق بولدى.

حَارَ الشَّيْءُ: كېمەيدى؛ كاساتلاشتى.

حَارَ الثَّوْبَ: كىيىمنى يۇدى ، تازىلىدى.

حَارَ يَحَارُ حَيْرًا وَ حَيْرَةً : ئېزىپ قالدى ، يول تاپالمىدى ؛ ھودۇقۇپ قالدى.

حَارَ فِي أَمْرِهِ : تېڭىرقاپ قالدى ، ئالاقزادە بولۇپ قالدى.

حَارَ بَصَرُهُ : كۆزى ئىمىر - چىمىر بولۇپ كەتتى.

«حَارَ مَاذَا يَفْعَلُ وَقَدْ حَلَّتْ بِهِ مُصِيبَةٌ تِلْوَ أُخْرَى» : كەينى - كەينىدىن پېشكەللىككە ئۇچراپ ، نېمە قىلىشىنى بىلمەي قالدى.

حَارَبَ يُحَارِبُ مُحَارَبَةً الْعَدُوَّ : دۈشمەن بىلەن جەڭ قىلدى ، دۈشمەننى قىردى.

حَارَبَ اللّٰهَ : ئاللاھقا ئاسىيلىق قىلدى ، گۇناھ قىلدى.

حَارَةٌ ج حَارَاتٌ : كوچا ، مەھەللە.

حَارِثٌ ج حُرَّاثٌ : دېھقان.

أَبُو الْحَارِثِ : شىر.

حَارِدٌ: ئاچچىقلانغۇچى ، غەزەپناك بولغۇچى.

حَارٌّ : ئىسسىق؛ قىزغىن ، سەمىمىي.

جَوٌّ حَارٌّ : ئىسسىق ھاۋا.

مَاءٌ حَارٌّ : ئىسسىق سۇ.

يَنْبُوعٌ حَارٌّ : ئارشاڭ.

مِنْطَقَةٌ حَارَّةٌ : ئىسسىق بەلۋاغ.

فُلْفُلٌ حَارٌّ : تىلىنى قورۇغۇچى لازا.

فَوَّارَةُ مَاءٍ حَارٍّ : فونتان، ئارشاڭ.

«إِسْتَقْبَلَهُ إِسْتِقْبَالًا حَارًّا» : ئۇنى قىزغىن قارشى ئالدى.

حَارَّةٌ : رايون ، كوچا ، مەھەللە.

حَارِسٌ ج حُرَّاسٌ : قاراۋۇل ، مۇھاپىزەتچى ، قوغدىغۇچى.

حَارِسٌ قَضَائِيٌّ: مال - مۈلۈكنى پېچەتلىگۈچى ، مال - مۈلۈكنى مۇسادىر قىلغۇچى.

حَارَضَ يُحَارِضُ مُحَارَضَةً عَلَى الْعَمَلِ: داۋاملاشتۇردى ، چىڭ تۇردى ، قەتئىي داۋاملاشتۇردى.

حَارِقٌ مُتَعَمِّدٌ: ئوت قويغۇچى.

**حَارِكٌ:** تاغاق ، مورە.

**حَارِكُ الْحِصَانِ:** ئات يايلى.

**حَارُوقَةٌ:** ئۆتكۈر ، كەسكىن ، ئىتتىك.

**حَازَ يَحُوزُ حَوْزاً وَ حِيَازَةً:** ئىگىلىدى ، ئىگە بولدى ، قولغا كەلتۈردى ، ئېرىشتى.

«حَازَتْ هَذِهِ الْمُقْتَرَحَاتُ قَبُولَ الْمُؤْتَمَرِ» : بۇ تەكلىپلەر قۇرۇلتاي تەرىپىدىن قوبۇل قىلىندى.

**حَازَ جَائِزَةً:** ئېرىشتى.

**حَازَ يَحِيزُ حَيْزًا وَ حِيَازَةً:** ئېرىشتى ؛ مايىل بولدى ؛ بۆلۈنۈپ ئالدى ؛ ئىگىلىنىۋالدى، ئىشغال قىلىنىۋالدى ، ئىگە بولىۋالدى.

**حَازِبٌ ج حَوَازِبُ:** بەختسىزلىك ، پېشكەللىك.

**حَازِرٌ:** مۆلچەرلىگۈچى ، تەخمىنەنلىگۈچى ، بەلگىلىگۈچى ؛ ئېچىپ قالغان.

**حَازَّ يُحَازُّ مُحَازَّةً:** تەكشۈردى ، قاراپ چىقتى.

**حَازِقَةٌ:** جامائەت ، ئادەملەر توپى.

**حَازِمٌ ج حَزَمَةٌ و حُزَّمٌ و أَحْزَامٌ:** ئېھتىياتچان ، پۇختا ، ئىنچىكە ، ئۇزۇل - كېسىل.

**حَاسَبَ يُحَاسِبُ مُحَاسَبَةً :** ھېسابلاشتى ، ھېساب ئالدى.

**حَاسَبَهُ:** مۇكاپاتلىدى، جازالىدى.

«وَإِنْ تُبْدُوا مَا فِي أَنْفُسِكُمْ أَوْ تُخْفُوهُ يُحَاسِبْكُمْ بِهِ اللّٰهُ» «قۇرئان» : دىلىڭلاردىكى ( يامانلىقنى ) مەيلى ئاشكارا قىلىڭلار ، مەيلى يوشۇرۇڭلار ، ئۇنىڭ ئۈچۈن ئاللاھ سىلەردىن ھېساب ئالىدۇ.

**حَاسِبٌ ج حَسَبَةٌ:** ھېساباتچى ، ھېسابلاش ماشىنىسى.

**آلَةٌ حَاسِبَةٌ:** ھېسابلاش ماشىنىسى.

**حَاسِدٌ ج حَاسِدُونَ وَحُسَّادٌ و حَسَدَةٌ وَحُسَّدَةٌ:** ھەسەتخور ، ئىچى يامان ، كۆرەلمەس.

«وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَاحَسَدَ» «قۇرئان» : ھەسەتخورنىڭ ھەسەت قىلغان چاغدىكى شەررىدىن سۈبھىنىڭ پەرۋەردىگارى ( ئاللاھ ) قا سىغىنىپ پاناھ تىلەيمەن دېگىن.

**حَاسِرٌ ج حَوَاسِرُ:** ئوچۇق.

**حَاسِرُ الرَّأْسِ:** يالاڭباش.

**اَلْحَاسِرُ مِنَ النِّسَاءِ:** بېشى ۋە ئىككى بىلىكى ئوچۇق ئايال ، قىپيالىڭاچ ئايال.

**اَلثَّوْبُ الْحَاسِرُ:** قىسقا يوپكا.

**حَاسِرُ الْبَصَرِ:** نەزەر دائىرىسى ، كۆرۈش قۇۋۋىتى ئاجىز.

**حَاسَّةٌ ج حَوَاسُّ:** سېزىم ، ھېس.

**حَاسَّةُ اللَّمْسِ:** تېگىش سېزىمى.

**حَاسَّةُ الذَّوْقِ:** تېتىش سېزىمى.

**حَاسَّةُ الشَّمِّ:** پۇراش سېزىمى.

**حَاسَّةُ السَّمْعِ:** ئاڭلاش سېزىمى.

**حَاسَّةُ الْبَصَرِ:** كۆرۈش سېزىمى.

**اَلْحَوَاسُّ الْخَمْسُ:** بەش سەزگۈ ئەزا.

**حَاسِمٌ:** كەسكىن ، قەتئىي.

**نَصْرٌ حَاسِمٌ:** ئۇزۇل - كېسىل غەلىبە.

**رَأْيٌ حَاسِمٌ:** كەسكىن پىكىر.

«تَمُرُّ الدُّوَلُ الْعَرَبِيَّةُ بِمَرْحَلَةٍ حَاسِمَةٍ» : ئەرەب دۆلەتلىرى ئەڭ ئاخىرقى ئۆتكەلدىن ئۆتمەكتە.

**تَجْرِبَةٌ حَاسِمَةٌ:** مۇۋەپپەقىيەتلىك تەجرىبە.

**حَاسَنَ يُحَاسِنُ مُحَاسَنَةً :** ياخشى مۇئامىلە قىلدى ، چىرايلىق كۆتۈۋالدى.

**حَاشَ يَحُوشُ حَوْشًا الدَّوَابَّ:** چارۋىنى يىغىپ ھەيدىدى.

**حَاشَا:** باشقا ، سىرت ، ھېسابقا ئالمىغاندا.

«تَأَخَّرَ النَّاسُ حَاشَا زَيْدًا» : زەيدتىن باشقا ھەممە كىشى كېچىكتى.

«حَاشَا أَنْ تَفْعَلَ» : سېنىڭ قىلىشىڭ مۇمكىن ئەمەس.

**حَاشِدٌ:** تەييار تۇرغۇچى.

**حَاشِرٌ ج حَاشِرُونَ وَ حُشَّارٌ:** باجگىر ، باج يىغقۇچى.

«وَأَرْسِلْ فِي الْمَدَائِنِ حَاشِرِينَ» «قۇرئان» : شەھەرلەرگە يىغقۇچى كىشىلەرنى ئەۋەتكىن.

**حَاشَى يُحَاشِي مُحَاشَاةً:** چىقىرىۋەتتى ، چەتنە

قالدۇردى ، ئايرىۋەتتى ، ئىستىسنا قىلدى ؛ ئازراق نەرسە بەردى.

**حَاشِيَةٌ ج حَوَاشٍ:** قىرغاق ، يان ، يان تەرىپى ، چېكى ، چەت ، ياقا؛ كىتابنىڭ چۆرىسىگە يېزىلغان شەرھى.

**حَاشِيَةُ الثَّوْبِ:** كىيىمنىڭ ياقىسى.

**حَاشِيَةُ الْقُمَاشِ:** رەختنىڭ گىرۋىكى.

**حَاشِيَةُ الْمِنْدِيلِ:** گۈللۈك جىيەك.

**حَاشِيَةُ الْكِتَابِ:** كىتابنىڭ چۆرىسىگە يېزىلگەن شەرھى.

**حَاشِيَةٌ فِي خِطَابٍ:** قوشۇمچە سۆز ، ئىلاۋە.

**«قَدَّمَنِي إِلَيْهِ أَحَدُ أَفْرَادِ حَاشِيَتِهِ تَقْدِيمًا حَسَنًا» :** ئۇنىڭ بىر خىزمەتچىسى مېنى ئۇنىڭغا ئوبدان تونۇشتۇردى.

**رَقِيقُ الْحَوَاشِي:** مۇڭداشقاق ، پاراڭچى ، ئاق كۆڭۈل.

**كَلَامٌ رَقِيقُ الْحَوَاشِي:** مۇلايىم سۆز ، يۇمشاق گەپ.

**عَيْشٌ رَقِيقُ الْحَوَاشِي:** باياشات تۇرمۇش.

**رَجُلٌ رَقِيقُ الْحَوَاشِي:** خۇش سۆھبەت ئادەم.

**حَاصَ يَحُوصُ حَوْصًا الثَّوْبَ:** كىيىمنى تىكتى.

**حَاصَ حَوْلَهُ:** ئايلاندى ، چۆرگىلىدى ، ئورىدى.

**حَاصَ يَحِيصُ حَيْصًا وَ مَحِيصًا عَنْهُ :** نېرى تۇردى ، ئۆزىنى چەتكە ئالدى ، قېچىۋالدى.

**حَاصَ الْقَوْمُ:** قېچىشقا يۈزلەندى.

**حَاصِبٌ ج حَوَاصِبُ:** قارا بوران ، تولا ، مۆلدۈر؛ مۆلدۈر ياغدۇرىدىغان بۇلۇت.

**«إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ حَاصِبًا إِلَّا آلَ لُوطٍ» «قرآن» :** بىز ھەقىقەتەن ئۇلارنىڭ ئۈستىگە تاش ياغدۇردۇق ، پەقەت لۇتنىڭ تەۋەلىرى بۇنىڭ سىرتىدىدۇر.

**حَاصِدٌ ج حُصَّادٌ وَ حَصَدَةٌ:** ئورمىچى ، ئورما ئورىغۇچى.

**حَاصَرَ يُحَاصِرُ مُحَاصَرَةً:** قورشىۋالدى ، مۇھاسىرىگە ئالدى ، ئورىۋالدى.

**حَاصَّ يُحَاصُّ مُحَاصَّةً:** ھەممىيلەن ئۆز ئۈلۈشىنى ئالدى.

**حَاصِلٌ ج حَوَاصِلُ:** نەتىجە ، ئۈنۈم ، ئاقىۋەت.

**حَاصِلُ الْجَمْعِ:** يىغىندى ( ماتېماتىكا )

**حَاصِلُ الضَّرْبِ:** كۆپەيتمە ( ماتېماتىكا )

**حَاصِلُ الْكَلَامِ:** ھاسىل كالام ، سۆزنىڭ قىسقىسى ، ئاساسىي نۇقتا ، مۇھىم نۇقتا، سۆزنىڭ ئورامى.

**حَاصِلُ الْمَالِ:** ھېساب قالدۇقى.

**حَاصِلُ الْمَوْضُوعِ:** خۇلاسىسى.

**«تَمَيَّزَتِ الْحَاصِلَاتُ الزِّرَاعِيَّةُ هَذَا الْعَامَ بِالْجَوْدَةِ وَ الْوَفْرَةِ» :** بۇ يىل دېھقانچىلىق مەھسۇلاتلىرى زىيادە مول بولۇش بىلەن گەۋدىلەندى.

**«إِذَا قَسَّمْنَا أَرْبَعَةً عَلَى اثْنَيْنِ يَكُونُ حَاصِلُ الْقِسْمَةِ اثْنَيْنِ» :** تۆتنى ئىككىگە بۆلسەك ئىككىدىن تېگىدۇ.

**حَاصِلُ الْفِضَّةِ و نَحْوِهِ:** كۈمۈش ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش مەدەنلەرنىڭ ساپ بولغىنى.

**حَاصِنٌ م حَاصِنَةٌ ج حَوَاصِنُ وَ حَاصِنَاتٌ:** ئىپپەتلىك ئايال ، دىيانەتلىك ئايال.

**حَاضَ يَحُوضُ حَوْضًا:** كۆل چاپتى، كۆل كولىدى.

**حَاضَ الْمَاءَ:** سۇنى توپلىدى ، سۇنى يىغدى.

**حَاضَ يَحِيضُ حَيْضًا و مَحِيضًا السَّيْلُ:** كەلكۈن تاشتى.

**حَاضَتِ الْمَرْأَةُ:** ئايال ھەيز كۆردى ، ئادەت كۆردى.

**حَاضَرَ يُحَاضِرُ مُحَاضَرَةً:** لېكسىيە ئوقۇدى ، دوكلات بەردى؛ رىقابەتلەشتى ، مۇسابىقىلەشتى.

**حَاضَرَ الْجَوَابَ:** دەرھال جاۋاب بەردى.

**حَاضَرَهُ:** مۇسابىقىلەشتى ، بەسلەشتى.

**حَاضِرٌ ج حُضَّارٌ وَ حُضَّرٌ وَ حَضَرَةٌ وَ حُضُورٌ:** قاتناشقۇچى ، ھازىر بولغۇچى ، تەييار تۇرغۇچى ؛ يەرلىشكۈچى ؛ شەھەر ئاھالىسى.

**«وَوَجَدُوا مَا عَمِلُوا حَاضِرًا وَلَا يَظْلِمُ رَبُّكَ أَحَدًا» «قرآن» :** ئۇلار قىلغان ـ ئەتكەنلىرىنىڭ ھەممىسىنىڭ نامە ـ ئەمالىغا خاتىرىلەنگەنلىكىنى كۆرىدۇ، پەرۋەردىگارىڭ ھېچ ئادەمگە

زۇلۇم قىلمايدۇ.

**حَاضِرُ الْفِكْرِ:** پىكرى ئۆتكۈر؛ ئەقىل ـ پاراسەتلىك.

**اَلْبَادِيَةُ وَ الْحَاضِرُ:** كۆچمەنلەر ۋە ئولتۇراقلاشقانلار؛ يېزىلىقلار ۋە شەھەرلىكلەر.

**حَاضِرُ الْبَدِيهَةِ:** پىكرى تېز، ھازىر جاۋاب.

**اَلتِّجَارَةُ الْحَاضِرَةُ:** نەق سودا.

**اَلْحَاضِرُ:** ھازىرقى زامان.

**فِي الْحَاضِرِ:** ھازىر، ھازىرقى.

**حَاضِرَةٌ ج حَوَاضِرُ:** پايتەخت، ئۆلكە مەركىزى.

**حَاضِرَةُ الْمُقَاطَعَةِ:** ئۆلكە مەركىزى.

**حَاضِنٌ ج حُضَّانٌ:** تەربىيىچى، بالا تەربىيىچىسى.

**حَاضِنَةٌ ج حَوَاضِنُ:** سۈت ئانىسى، ئىنىك ئانا، بالا باققۇچى، بالا تەربىيىچىسى.

**حَاضِنَةٌ كَهْرَبَائِيَّةٌ:** چۈجە چىقىرىش ئۈسكۈنىسى.

**حَاطَ يَحُوطُ حَوْطًا وَ حِيْطَةً وَ حِيَاطَةً الشَّيْءَ:** ئەرسىنى باشقۇردى، ئەرسىگە ھىمىيە بولدى، ئەرسىگە قارىدى (ساقلىدى)، ھالىدىن خەۋەر ئالدى.

**حَاطِبٌ:** ئوتۇنچى، ئوتۇن ساتقۇچى.

**كَحَاطِبِ لَيْلٍ:** قارا قويۇق، ئايىماي، ئىلغىماي، تۇجۇپىلىمەي.

**حَاقَ يَحُوقُ حَوْقًا الشَّيْءَ:** خورلىدى، كەمسىتتى؛ زۇلۇم قىلدى؛ گىرۋەككە يېقىنلاشتۇردى، يۈزلەندۈردى.

**حَاقَ يَحِيقُ حَيْقًا عَلَيْهِ:** زۇلۇم قىلدى، بوزەك قىلدى.

**حَاقَ الْأَبُ:** ئاتا بەزى بالىلىرىنى بەزىسىدىن ئەتىۋارلىدى.

**«أَمْ يَخَافُونَ أَنْ يَحِيْقَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ وَرَسُولُهُ»** «قۇرئان»: يا ئاللاھنىڭ ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىنىڭ ئۇلارغا ئادىل بولماسلىقىدىن قورقامدۇ؟.

**حَاقَّةٌ ج حَاقَّاتٌ:** چۆرىسى، گىرۋىكى، قىرغىقى، ئەتراپى، چېتىكى؛ چەمبەر، ھالقا.

**«إِنَّ هٰذِهِ السِّيَاسَةَ تَجُرُّ الْبَشَرِيَّةَ إِلَى حَافَةِ الْهَاوِيَةِ»:** بۇ سىياسەت ئىنسانىيەتنى ھالاكەتكە ئېلىپ بارىدۇ.

**حَافَةُ الْوِعَاءِ:** قاچىنىڭ ياقىسى.

**حَافَةٌ:** قىر.

**«اِشْتَرَيْتُ قُبَّعَةَ قَشٍّ ذَاتَ حَافَةٍ عَرِيضَةٍ»:** كەڭ قىرلىق چىغ قالپاق سېتىۋالدىم.

**حَافَةُ الشَّيْءِ الْمُسْتَدِيرِ:** يۇمىلاق نەرسىنىڭ ئەتراپى.

**حَافَةُ الْهَاوِيَةِ:** ئۇرۇش گىرۋىكى.

**يَجُرُّهُ إِلَى حَافَةِ الْهَاوِيَةِ:** ھالاكەتكە ئېلىپ بارىدىغان.

**عَلَى حَافَةِ الْقَبْرِ:** قەبرىنىڭ لېۋىدە.

**حَافِدٌ ج حَفَدٌ وَ حَفَدَةٌ:** خىزمەتچى، خادىم، ياردەم قىلغۇچى؛ چاكار، مالاي، ئەگەشكۈچى.

**«وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ بَنِينَ وَحَفَدَةً»** «قۇرئان»: سىلەر ئۈچۈن ئۆلاردىن ئوغۇللارنى ۋە نەۋرىلەرنى ياراتتى.

**حَافِرُ الدَّابَّةِ ج حَوَافِرُ:** ھايۋاننىڭ تۇيىقى.

**«وَقَعَ الْحَافِرُ عَلَى الْحَافِرِ»:** گۈل ـ گۈلىگە كەلدى، بىر پەردىن چىقتى.

**حَافِرَةٌ:** باشلىنىش، ئەسلىدىكى ھالەت.

**عِنْدَ الْحَافِرَةِ:** دەسلەپكى يارىتىلىش، دەسلەپكى ھالەت، ئاۋۋالقى ھالەت.

**رَجَعَ إِلَى حَافِرَتِهِ:** كەلگەن يولىغا قايتتى.

**«أَئِنَّا لَمَرْدُودُونَ فِي الْحَافِرَةِ»** «قۇرئان»: راستتىنلا بىز ئاۋۋالقى ھالىمىزغا قايتۇرۇلامدۇق؟

**حَافَزَ يُحَافِزُ مُحَافَزَةً:** ئۆدۈلدا ئولتۇردى.

**حَافِزٌ ج حَوَافِزُ:** مۇددىئا، غەرەز؛ تۈرتكە.

**«تُعْتَبَرُ الْمُكَافَأَةُ الْمَادِّيَّةُ حَافِزًا مُهِمًّا لِزِيَادَةِ الْإِنْتَاجِ فِي الْمَصَانِعِ»:** ساناھەت ئىشلەپچىقىرىش مىقدارىنى ئاشۇرۇشتا ماددىي مۇكاپاتنىڭ مۇھىم تۈرتكۈچى ئىكەنلىكى ئېتىراپ قىلىنىدى.

**حَافَظَ يُحَافِظُ مُحَافَظَةً:** قوغدىدى، ساقلىدى.

**حَافَظَ عَلَى صِحَّتِهِ:** سالامەتلىكىنى ساقلىدى.

**«حَافِظُواعَلَى الصَّلَوَاتِوَالصَّلاَةِالْوُسْطَى» «قرآن»:** نامازلارنى بولۇپمۇ ناماز دىگەرنى داۋاملاشتۇرۇڭلار!

**حَافِظٌ ج حُفَّاظٌ و حَفَظَةٌ:** قوغدىغۇچى، ساقلىغۇچى، مۇھاپىزەت قىلغۇچى، ھىمايە قىلغۇچى؛ قارىي؛ ھەدىسنى كۆپ يادلىغۇچى.

**«إِنْ كُلُّ نَفْسٍ لَمَّا عَلَيْهَا حَافِظٌ» «قرآن»:** ھەربىر ئادەم بىلەن (شۇ ئادەمنى) ساقلىغۇچى (پەرىشتە) بار.

**حَافِظُ الْعَيْنِ:** ئۇيقۇ باسمايدىغان.

**اَلْحَافِظُ:** ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ، «ئاسرىغۇچى، مۇھاپىزەت قىلغۇچى، ساقلىغۇچى» دېگەن مەنىدە.

**حَافِظَةٌ ج حَوَافِظُ:** خاتىرە، ئەستە تۇتۇش قابىلىيىتى؛ سومكا، ھەمىيان، پۇل قاپچۇقى.

**حَافِظَةُ الْكُتُبِ:** كىتاب بوخچىسى، سومكا.

**حَافِظَةُ النُّقُودِ:** پۇل قاپچۇقى، پورتمال، ھەمىيان.

**تَسَلَّمْتُ حَافِظَةَ نُقُودِي:** مەن پۇل قاپچۇقۇمنى تاپشۇرۇپ ئالدىم.

**اَلْحَافِظُونَ:** پەرىشتىلەر.

**حَافٌّ:** كۆز ئاغرىقى، قورشىۋالغۇچى.

**«وَتَرَى الْمَلاَئِكَةَحَافِّيْنَ مِنْ حَوْلِ الْعَرْشِ» «قرآن»:** سەن پەرىشتىلەرنىڭ ئەرشنىڭ ئەتراپىنى ئوراپ تۇرغانلىقىنى كۆرىسەن.

**خُبْزٌ حَافٌّ:** قۇرۇق نان.

**سَوِيقٌ حَافٌّ:** قۇرۇق تالقان.

**حَافِلٌ ج حَوَافِلُ:** تولغان، كۆپ، مول، تولۇق، كەڭ.

**جَمْعٌ حَافِلٌ:** ئادەملەر توپى، كەڭ ئاممار.

**«لِهَذِهِ الْأُمَّةِ تَارِيْخُهَا الْحَافِلُبِجَلاَئِلِالْأَعْمَالِ»:** بۇ مىللەت زور ئىشلار بىلەن تولغان تارىخقا ئىگە.

**حَافِلَةٌ ج حَوَافِلُ:** ۋاگون؛ ئاپتوبۇس.

**حَافِلَةٌ كَهْرَبِيَّةٌ أَوْ كَهْرَبَائِيَّةٌ:** تراموۋاي، تراللېبۇس.

**حَافٍ م حَافِيَةٌ ج حُفَاةٌ :** يالاڭ ئاياغ.

**حَاقَ يَحِيْقُ حَيْقًا:** تەسىر قىلدى، رول ئوينىدى.

**«وَلاَ يَحِيْقُ الْمَكْرُ السَّيِّئُ إِلاَّ بِأَهْلِهِ» «قرآن»:** ھىيلە - مىكىرنىڭ ۋابالى پەقەت ھىيلە - مىكىر ئىشلەتكەن ئادەمنىڭ ئۆزىگە بولىدۇ.

**«ظَلَّ مُتَفَائِلاً عَلَى الرَّغْمِ مِمَّا حَاقَ بِهِ مِنْ خَسَائِرَ»:** ئۇنىڭغا زىيان كۆپ بولغان بولسىمۇ، ئۇ يەنىلا ئۈمىدۋار بولدى.

**حَاقَ يَحُوْقُ حَوْقًا بِهِ:** قورشىۋالدى.

**حَاقَ الْبَيْتَ:** ئۆينى سۈپۈردى.

**حَاقِدٌ ج حَوَاقِدُ:** ئاداۋەت ساقلىغۇچى.

**حَاقٌّ ج حَوَاقُّ:** نەرسىنىڭ ئوتتۇرىسى؛ باتۇر، قەھرىمان.

**هُوَ رَجُلٌ حَاقُّ الرَّجُلِ:** ئۇ باتۇر ئادەمدۇر.

**حَاقَّةٌ:** بالايىئاپەت ئاپەت؛ قىيامەت كۈنى.

**«اَلْحَاقَّةُمَاالْحَاقَّةُوَمَاأَدْرَاكَمَاالْحَاقَّةُ» «قرآن»:** قىيامەت، قىيامەت نېمىدۇر؟ قىيامەتنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى قانداق بىلەلەيسەن؟

**حَاقِلٌ:** يەر ھەيدىگۈچى.

**حَاكَ يَحُوكُ حَوْكًا الثَّوْبَ:** كىيىم توقۇدى، رەخت توقۇدى.

**حَاكَ الْقُبَّعَةَ الْقَشِّيَّةَ:** چىغ قالپاق توقۇدى.

**«كَانَتِ الدَّسَائِسُ تُحَاكُ حَوْلَهُ»:** ئۇنىڭ ئەتراپىدا سۇيىقەستلەر پىلانلانماقتا ئىدى.

**حَاكَ الْمُؤَامَرَةَ عَلَى:** سۇيىقەست قىلدى، قەست قىلدى.

**حَاكَّةٌ ج حَوَاكُّ:** چىش.

**حَاكَمَ يُحَاكِمُ مُحَاكَمَةً:** شىكايەت قىلدى، جېدەللەشتى، داۋا قىلدى، ئەرز قىلدى.

**حَاكَمَ أَمَامَ مَجْلِسٍ عَسْكَرِيٍّ:** ھەربىي سوتقا ئەرز قىلدى، ھەربىي سوت ئالدىدا ئۇنىڭ بىلەن داۋالاشتى.

**حَاكِمٌ ج حُكَّامٌ:** ھۆكۈمران، ھاكىم، سوراقچى، سودىيە، سوتچى.

**«وَلاَ تَأْكُلُوْا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ وَتُدْلُوْا بِهَاإِلَى الْحُكَّامِ» «قرآن»:** بىر - بىرىڭلارنىڭ ماللىرىنى ناھەق يەۋالماڭلار، بىلىپ

تۇرۇپ كىشىلەرنىڭ بىر قىسىم ماللىرىنى زۇلۇم بىلەن يەۋېلىش ئۈچۈن ھاكىملارغا پارا بەرمەڭلار.

**حَاكِمٌ عَسْكَرِيٌّ:** ھەربىي قوماندان.

**اَلْحِزْبُ الْحَاكِمُ:** ھۆكۈمران پارتىيە.

**حَاكِمٌ عَامٌّ:** باش ۋالىي ، يۇقىرى دەرىجىلىك ۋالىي.

**حَاكِمٌ وَ مَحْكُومٌ:** ئەمەلدار ۋە پۇقرا.

**اَلْحَاكِمُ الْأَعْلَى:** ئالىي قوماندان.

**أُسْرَةٌ حَاكِمَةٌ:** ھۆكۈمران سۇلالە ، خاندانلىق.

**«جَاءَ بَعْدَ عَصْرِالْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِيْنَ حُكْمُ بَنِي أُمَيَّةَ الَّذِينَ كَانُوا أَوَّلَ أُسْرَةٍ حَاكِمَةٍ فِي الْإِسْلَامِ» :** تۆت خەلىپە زامانىدىن كېيىن ، ئىسلام تارىخىدىكى خەلىپىلىكنى تۇنجى بولۇپ ، مىراس تۇزۇمىگە ئايلاندۇرغان ئۇمەييە ھۆكۈمرانلىقى تىكلەندى.

**حَاكَى يُحَاكِي مُحَاكَاةً:** تەقلىد قىلدى، دوريدى، ئوخشاتتى.

**حَاكَى الْغَرْبَ:** غەربكە تەقلىد قىلدى.

**حَاكٍ ج حُكَاةٌ:** مەدداھ ؛ فاتىفون.

**حَالَ يَحُوْلُ حَوْلًا:** ئۆزگەردى ؛ ئۆتۈپ كەتتى.

**حَالَ يَحُوْلُ حَيْلُولَةً بَيْنَهُمَا:** ئىككىسىنىڭ ئارىسىنى ئايرىۋەتتى ؛ توستى.

**«يَقِفُ الْحَاجِبُ عِنْدَ الْبَابِ لِيَحُولَ دُونَ دُخُولِ الْمُرَاجِعِيْنَ عَلَى الْمُدِيْرِ إِلَّا بِأَمْرٍ مِنْهُ» :** ئىشىكباقار ئىشىكتە مۇدىرنى ئىزدەپ كەلگۈچىلەرنى ئۇنىڭ رۇخسىتىسىز كىرگۈزمەسلىكى ئۈچۈن ئىشىك يېنىدا تۇرىدۇ.

**«وَحَالَ بَيْنَهُمَا الْمَوْجُ فَكَانَ مِنَ الْمُغْرَقِيْنَ» :** ئۇلارنىڭ ئارىسىنى دولقۇن ئايرىۋەتتى ـ دە ، ئۇ غەرق بولۇپ كەتتى.

**حَالَ دُونَ بَيْنِهِمَا:** توسقۇنلۇق قىلدى ، توسالغۇ بولدى.

**«وَاعْلَمُوا أَنَّ اللّهَ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ وَأَنَّهُ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ» «قرآن» :** بىلىڭلاركى، ئاللاھ كىشى بىلەن ئۇنىڭ قەلبى ئارىسىدا توسالغۇ بولالايدۇ.

**حَالَ بَيْنَ:** ئۆزگەردى.

**حَالَ إِلَى:** ئۆزگەردى.

**حَالٌ ج أَحْوَالٌ:** ئەھۋال ، ھال ، ھالەت ؛ سۈپەت ؛ كەيپىيات ، شارائىت.

**عَلَى كُلِّ حَالٍ:** قانداقلا بولمىسۇن ، ئومۇمەن ، قىسقىسى.

**«عَلَى كُلِّ حَالٍسَأَشْتَرِيذَلِكَ الْقَامُوسَ الْقَيِّمَ» :** قانداقلا بولمىسۇن مەن ئۇ قىممەتلىك قامۇسنى سېتىۋالىمەن.

**كَيْفَ حَالُكَ:** ئەھۋالىڭىز قانداق ، ياخشىمۇسىز ؟

**لِسَانُ الْحَالِ لِلْحِزْبِ:** پارتىيە ئورگان گېزىتى.

**بِحَالِهِ الرَّاهِنَةِ:** ئۇنىڭ ھازىرقى ئەھۋالىغا ئاساسەن.

**حَالًا:** ھازىر ، دەرھال.

**«مَادُمْتَ قَلِقًا فَلْتَنْطَلِقْ حَالًا» :** ئەنسىرەيدىكەنسەن، ھازىرلا ماڭايلى.

**حَالَمَا:** ھازىر ، دەرھال ؛ . . . غان چاغدا.

**«سَتُحَلُّ هَذِهِ الْفِرْقَةُ الْمُوَقَّتَةُ حَالَمَا تَنْتَهِي مِنْ مُهِمَّتِهَا» :** بۇ ۋاقىتلىق گۇرۇپپا ۋەزىپىسىنى تۈگەتكەن ھامان تارقىتىلىدۇ.

**اَلْأَحْوَالُ الطَّارِئَةُ:** جىددىي ئەھۋال، جىددىي ھالەت، كۈتۈلمىگەن ئەھۋال.

**حَالِبٌ ج حَلَبَةٌ:** سۈت ساتقۇچى.

**حَالِبٌ ج حَوَالِبُ:** دوۋسۇن بىلەن بۆرەكنىڭ ئارىسىدىكى سۈيدۈك يولى.

**اَلْحَالَةُ:** ھالەت ، كەيپىيات ؛ غالتەك ( كىچىك بالا ماڭىدىغان )

**حَالَةُ الْحَرْبِ:** ئۇرۇش ھالىتى ، ئۇرۇش ۋاقتى ، ئۇرۇش ئەھۋالى.

**أَقْوَامٌ عَلَى الْحَالَةِ الْأُوْلَى:** ئارقىدا قالغان مىللەتلەر ، ئىپتىدائىي مىللەتلەر ، تەرەققىي قىلمىغان مىللەتلەر.

**فِي حَالَةِ مَرَضِهِ:** كېسەل چاغدا.

**وَالْحَالَةُ هَذِهِ:** ئەھۋال ، شۇنداق.

**فِي حَالَةِ كَذَا:** ئەھۋال شۇنداق ، ئەھۋال ئاستىدا.

حَالَفَ يُحَالِفُ مُحَالَفَةً: ئىتتىپاق تۈزدى ، دوستلۇق ئورناتتى ، ئىتتىپاقلاشتى.

«حَالَفَ النَّبِيُّ بَيْنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ» : پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇھاجىرلار بىلەن ئەنسارلار ئوتتۇرىسىدا دوستلۇق ئورناتتى.

حَالِقٌ ج خُلَّقٌ وَ حَوَالِقُ: يۇكسەك ، ئالىي ، ئېگىز ، يۇقىرى.

حَالِقُ الشَّعْرِ: ساتىراچ.

هَوَى مِنْ حَالِقٍ: ھالاك بولدى، غۇلاپ چۈشتى.

أَلْقَى شَيْئًا مِنْ حَالِقٍ: ئېگىزدىن تاشلىۋەتتى.

حَالِكٌ ج حَوَالِكُ: قاپقاراڭغۇ.

حَالِكُ السَّوَادِ: قاپقاراڭغۇ ، قاپقارا.

حَالِكُ الظَّلَامِ: زۇلمەت ، قاراڭغۇ.

فِعْلٌ حَالِكٌ: ياۋۇز ھەرىكەت.

عُمْرٌ حَالِكٌ: بەختسىز ھايات ، پاجىئەلىك تۇرمۇش.

«أَمَّا الْإِسْتِعْمَارُ فَأَيَّامُهُ وَ لَيَالِيهِ كُلُّهَا سُودٌ حَوَالِكُ» : مۇستەملىكىلەرنىڭ كۈندۈز ۋە كېچىلىرىنىڭ ھەممىسى زۇلمەتلىك قاراڭغۇ دۇر.

حَالُومٌ: ئىرىمچىك.

حَالِيٌّ: ھازىرقى ، نۆۋەتتىكى.

اَلشَّهْرُالْحَالِيُّ: بۇ ئاي ، مۇشۇ ئاي.

«يَبْلُغُ طُلَّابُ قِسْمِ اللُّغَةِ الْعَرَبِيَّةِ حَالِيًّا أَكْثَرَ مِنْ أَلْفِ طَالِبٍ وَ طَالِبَةٍ» : ھازىر ئەرەب تىلى فاكۇلتېتىنىڭ ئوقۇغۇچىلىرى ئوغۇل ـ قىز بولۇپ مىڭدىن كۆپرەككە يېتىدۇ.

حَالِيَّاتٌ: نۆۋەتتىكى مەسىلىلەر.

حَامَ يَحُومُ حَوْمًا عَلَى الشَّيْءِ: ئايلاندى ، چۆرگىلىدى.

حَامَ الطَّائِرُ: قۇش ئەگىدى ؛ قۇش ئۇچتى.

حَامَتِ الشُّبْهَةُ ضِدَّهُ أَوْ حَوْلَهُ: گۇمان ئۇنىڭغا مەركەزلەشتى.

«أُلْقِيَ الْقَبْضُ عَلَى عَدَدٍ مِنَ الْمُوَظَّفِينَ الَّذِينَ كَانَتْ تَحُومُ حَوْلَهُمُ الشُّبُهَاتُ» : بىرقانچە گۇمانلىق خىزمەتچى قولغا ئېلىندى.

حَامِدٌ: ھەمدۇ ئېيتقۇچى ، تەشەككۇر بىلدۈرگۈچى ، ماختىغۇچى.

حَامِزٌ: تىلنى قورۇغۇچى ، چۈچۈمەل ، قىرتاق ، ئاچچىق.

حَامِضٌ ج حَوَامِضُ: كىسلاتالىق ؛ ئاچچىق، تىلنى قورۇيدىغان ، چۈچۈمەل.

حَامِلٌ ج حَمَلَةٌ: يۈك كۆتۈرگۈچى ، ھاممال.

حَامِلُ الْبَرِيدِ: پوچتىكەش.

حَامِلُ الشَّهَادَةِ: دىپلومغا ئېرىشكۈچى.

حَامِلُ لَقَبٍ: تەنھەرىكەت قاتارلىقلاردا مەلۇم نامغا ئېرىشكۈچى.

حَامِلُ الْعَلَمِ: بايراقدار.

حَامِلُ الثَّقَّالَةِ: تۇسۇلكا كۆتۈرگۈچى.

حَامِلُ الطَّائِرَاتِ: ئاۋىئاماتكا.

حَمَلَةُ الْأَقْلَامِ: يازغۇچىلار ، ئەدىبلەر.

حَمَلَةُ الْقُرْآنِ: قارىيلار ، قۇرئان ۋە تەجۋىد ئىلمىنىڭ ئالىملىرى.

حَامِلَةٌ ج حَوَامِلُ: ئېغىر ئاياغ ئايال ، ھامىلدار ئايال ، ئىككى قات ئايال.

حَامِلَةُ الزَّهْرِيَّةِ: گۈلدان قويۇلىدىغان مەخسۇس ئۈستەل.

حَامَى يُحَامِي مُحَامَاةً عَنْهُ: قوغدىدى ، مۇداپىئە قىلدى ، ھىمايە قىلدى.

حَامٍ ج حُمَاةٌ: قوغدىغۇچى ، ساقلىغۇچى ، ھىمايە قىلغۇچى ؛ قىزىق ؛ ئىسسىق ؛ ئۆتكۈر ، ئاچچىق.

حَامِ الطَّبْعِ: ۋىجدانلىق ، جىگەرلىك ؛ سەمىمىي ، قىزغىن.

حَامِ الْوَطِيسِ : قاتتىق ئۇرۇش ، كەسكىن جەڭ.

بِالْحَامِ وَالْبَارِدِ: بىر دەم ئىسسىق ، بىر دەم سوغۇق.

حَامِ الْمَرْمَى: ۋاراتار.

اَلْحَامِي: شىر ؛ ئىت ؛ پەرھىز تۇتقۇچى.

حَامِيَةٌ ج حَامِيَاتٌ: ئايال مۇھاپىزەتچى ؛ قوغدىنىش ئەترىتى ، ساقچى قىسىم.

**ضَرِيبَةٌ حَامِيَةٌ:** قوغدىنىش بېجى.

**حَانَ يَحِينُ حَيْنًا الْوَقْتُ:** ۋاقىت يېقىنلاشتى.

**حَانَ حَيْنُهُ:** ئۆلۈمى يېقىنلاشتى ، ھالاكىتى يېقىنلاشتى.

**«لَقَدْحَانَ مَوعِدُ إِعَادَةِ الْكُتُبِ إِلَى الْمَكْتَبَةِ» :** كىتابخانىدىن ئارىيەت ئالغان كىتابلارنىڭ ۋاقتى توشتى.

**حَانَتِ الصَّلَاةُ:** ناماز يېقىنلاشتى.

**حَانَتِ الْفُرْصَةُ:** پۇرسەت كەلدى.

**حَانَتْ مِنْهُ اِلْتِفَاتَةٌ:** ئۇنىڭغا ئەھمىيەتسىز قارىدى.

**حَانَ أَجَلُهُ:** ئۇنىڭ ئەجىلى يېقىنلاشتى.

**حَانٌ وَ حَانَةٌ ج حَانَاتٌ:** قاۋاقخانا ، مەيخانا.

**حانِقٌ ج حَانِقُونَ:** ئۆچ كۆرگۈچى، ئاداۋەت ساقلىغۇچى.

**حَانِقٌ عَلَى الْحَيَاةِ:** ھاياتتىن بىزار بولغۇچى.

**حَانُوتٌ ج حَوَانِيْتُ:** دۇكان ، بوتكا ؛ قاۋاقخانا.

**حَانُوتِيٌّ ج حَانُوتِيَّةٌ:** دۇكاندار ، دۇكان ئىگىسى ، دۇكان خوجايىنى ؛ ئۆلۈك يۇيغۇچى.

**حَانٍ:** مۈكچەيگەن ، ئىگىلگەن ، قىيسايغان.

**حَانِي الرَّأْسِ:** بېشى ساڭگىلىغان.

**حَاوَرَ يُحَاوِرُ مُحَاوَرَةً:** مۇنازىرىلەشتى ، تاكاللاشتى ، تالاش ـ تارتىش قىلدى ؛ جاۋاب بەردى.

**«قَالَ لَهُ صَاحِبُهُ وَهُوَ يُحَاوِرُهُ» «قرآن» :** ئۇنىڭغا (مۆمىن) بۇرادىرى مۇنازىرىلەشكەن ھالدا ئېيتتى.

**حَاوَصَ يُحَاوِصُ مُحَاوَصَةً:** يوشۇرۇنچە قارىدى ، كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا قارىدى.

**حَاوَلَ يُحَاوِلُ مُحَاوَلَةً:** ئۇرۇندى.

**حَاوَلَ الْأَمْرَ:** ھىيلە ئىشلەتتى، چارە قوللاندى.

**حَاوُوزٌ:** سۇ ئامبىرى.

**حَاوٍ:** ئۆز ئىچىگە ئالغۇچى ، ئۆز ئىچىگە ئالغان.

**حَاوِيَةٌ ج حَوَايَا:** ئۈچەيگە چاپلىشىقلىق نەرسىلەر.

**«أَوِ الْحَوَايَا أَوْمَا اخْتَلَطَ بِعَظْمٍ» «قرآن» :** ئۇلارغا ياكى ئۈچەيلىرىدىكى ياكى سۆڭەككە چاپلىشىقلىق ياغلىرىدىن باشقا ياغلىرىنى ھارام قىلدۇق.

**حَايَدَ يُحَايِدُ مُحَايَدَةً:** نېرى تۇردى ، قاچتى.

**حَائِدٌ:** بىتەرەپ ، بىتەرەپ تۇرغۇچى.

**حَائِرٌ ج حِيْرَانٌ وَ حَوْرَانٌ:** ئىككىلىنىپ قالغۇچى ، قىيىنچىلىقتا قالغۇچى ، قىيىن ئەھۋالدا قالغۇچى.

**«رَأَيْتُهُ حَائِرًا لَا يَدْرِي مَاذَا يَفْعَلُ» :** مەن ئۇنى ئىككىلىنىپ نېمە قىلىشىنى بىلمەيۋاتقان ھالدا كۆردۈم.

**حَائِزٌ:** ئىگىلىگۈچى.

**حَائِزٌ عَلَى الْجَائِزَةِ :** مۇكاپات ئالغۇچى ، مۇكاپاتقا ئېرىشكۈچى.

**حَائِضٌ وَ حَائِضَةٌ ج حُيَّضٌ وَ حَوَائِضُ:** ھەيزدار ، ھەيز كۆرگۈچى ، ئادەت كۆرگۈچى.

**حَائِطٌ ج حِيْطَانٌ وَ حِيَاطٌ:** تام.

**مِصْبَاحُ حَائِطٍ:** تام چىرىغى.

**لِلْحِيطَانِ آذَانٌ:** تامنىڭ قۇلىقى بار.

**صُحُفٌ حَائِطِيَّةٌ:** تام گېزىتى.

**حَائِفٌ:** ئادالەتسىز ، ئادىل ئەمەس.

**حَائِفُ الْجَبَلِ:** تاغ ئېتىكى.

**حَائِكٌ ج حَاكَةٌ وَ حَوَكَةٌ:** توقۇمىچى ، توقۇمىچىلىق ئىشچىسى.

**حَائِلٌ ج حَوَائِلُ:** توسالغۇ ، توساق ؛ ئۆزگەرگۈچى.

**حَائِلُ اللَّوْنِ:** تۇراقسىز، پرىنسىپسىز.

**حَبَا يَحْبُو حَبْوًا الْوَلَدُ:** ئۆمىلىدى ، بېغىرلىدى.

**«حَبَاكَ اللّٰهُ الصِّحَّةَ/بِالصِّحَّةِ» :** ئاللاھ ساڭا ساغلاملىق ئاتا قىلسۇن.

**حَبَاهُ:** ھەدىيە قىلدى ، بەردى ، سوۋغا قىلدى.

**حِبَاءُ الْمَرْأَةِ:** ئايالنىڭ مەھرى (تويلۇق)

**حَبَابٌ:** كۆپۈك ، ماغزاپ ؛ شەبنەم.

**«طَفَا الْحَبَابُ عَلَى الشَّرَابِ» :** شارابنىڭ كۆپۈكى ئۆرلىدى.

**اَلْحَبَابُ مِنَ الْمَاءِ أَوِ الرَّمْلِ:** سۇ ياكى قۇمنىڭ كۆپ قىسمى.

**حُبَابٌ:** دوستلۇق ، سۆيگۈ؛ يىلان.

**أُمُّ حُبَابٍ:** دۇنيا ، بۇ ئالەم.

**حُبَابُ قَمْحٍ:** بۇغداي دېنى.

**حُبَابُ الْعَيْنِ:** كۆز ئالمىسى ، كۆز قارىچۇقى.

**حُبَابُ خَلْوَةٍ:** ئەنسۇن بەديان ، ئارپىبەديان.

**حُبَابُ الْقَلْبِ:** يۈرەكنىڭ قېتى ، چوڭقۇر قەلب.

**حُبَابُ الشَّبْحَةِ:** تەسۋى.

**جَعَلَ كُلَّ حُبَابٍ قُبَّةً:** پو ئاتتى ، مۇبالىغە قىلدى ، كۆپتۈردى.

**حُبَاحِبٌ ج حَبَاحِبُ:** پارقىراق قوڭغۇز.

**نَارُ الْحُبَاحِبِ:** تاش ياكى باشقا نەرسىلەرنىڭ ئۆز ئارا سوقۇلۇشىدىن پەيدا بولغان ئاجىز ئوت.

**حَبَارٌ ج حَبَارَاتٌ:** ئىز ، داغ.

**حَبَارُ الضَّرْبِ:** قامچا ئىزى.

**حُبَارَى ج حُبَارَيَاتٌ و حُبَارَاتٌ:** ياۋا غاز ، دۇغداق.

**حِبَاكَةٌ:** توقۇمىچىلىق.

**حَبَّ يَحُبُّ يَحِبُّ حُبًّا:** دوست تۇتتى ، ياخشى كۆرۈپ قالدى.

**حَبَّ الشَّيْءَ:** ياخشى كۆردى ؛ ھەۋەس قىلدى ، قىزىقتى ، خۇشتار بولدى.

**حَبَّ وَ حَبُبَ إِلَيْهِ:** ئۇنىڭغا سۆيۈملۈك كۆرۈندى ، مەھبۇب بولدى ، دوست بولدى ، سۆيۈملۈك ئادەمى بولۇپ قالدى.

**«لَقَدْ حَبُبْتَ إِلَى نَفْسِي بَعْدَ عَفْوِكَ عَنْ خَصْمِكَ»:** دۈشمىنىڭگە كەڭ قورساقلىق قىلغىنىڭدىن كېيىن مەن ئۈچۈن شۇنچە سۆيۈملۈك بولۇپ كەتتىڭ.

**حُبٌّ:** ئىشق ـ مۇھەببەت ، سۆيگۈ ؛ ياخشى كۆرمەك ، سۆيمەك ، دوست تۇتماق ؛ دوست ، قەدىرلىك كىشى ، سۆيۈملۈك كىشى.

**«وَالَّذِيْنَ آمَنُوْا أَشَدُّ حُبًّا لِلّٰهِ»:** مۆمىنلەر ئاللاھنى ھەممىدىن بەك دوست تۇتقۇچىلاردۇر.

**«حُبُّكَ الشَّيْءَ يُعْمِي وَيُصِمُّ»** «مثل»: بىر نەرسىنى ياخشى كۆرۈشۈڭ كۆزۈڭنى كور،

قۇلىقىڭنى گاس قىلىپ قويىدۇ.

**حُبُّ الذَّاتِ:** شەخسىيەتچىلىك ، ئۆز مەنپەئەتىنى كۆزلەش ، ئەپسانىيەتچىلىك.

**حُبُّ الْوَطَنِ:** ۋەتەننى سۆيۈش ، ۋەتەنپەرۋەرلىك.

**«حُبُّ الْوَطَنِ مِنَ الْإِيْمَانِ»:** ۋەتەننى سۆيۈش ئىماننىڭ جۇملىسىدىندۇر.

**حُبُّ التَّسَلُّطِ:** ھوقۇق قىزغىنلىقى ، ھۆكۈمرانلىق قىزغىنلىقى ، مەنسەپ قىزغىنلىقى.

**وَاقِعٌ فِي حُبِّ كَذَا:** كۆيۈپ قالدى ، مەستانە بولدى ، ئاشىق بولۇپ قالدى.

**اَلْحُبُّ الْإِلٰهِيُّ:** ئىلاھنىڭ مۇھەببىتى ، ئىلاھى مۇھەببەت ؛ ئىلاھى مەرىپەت ( تەسەۋۋۇپ ئىستىلاھىدا )

**حُبُّ الْإِسْتِطْلَاعِ:** بىلىمگە ئىنتىلىشچانلىق ، بىلىم سۆيەرلىك.

**حُبُّ الظُّهُورِ:** شۆھرەتپەرەسلىك ، ئۆزىنى كۆرسىتىش ، ئابرۇيپەرەسلىك.

**«لَمْ يَتَبَرَّعْ لِوَجْهِ الْخَيْرِبَلْ حُبًّا فِي الظُّهُورِ»:** خەيرىيەت ئۈچۈن ئەمەس ، بەلكى ئۆزىنى كۆرسىتىش ئۈچۈن ئىئانە قىلدى.

**وَقَعَ فِي حُبِّهَا:** ئاشىق بولدى ، كۆيۈپ قالدى.

**حُبٌّ عُذْرِيٌّ:** پاك مۇھەببەت ، پاك سۆيگۈ.

**حُبًّا لِكَذَا:** مۇھەببەت يۈزىسىدىن ، ياخشى كۆرۈش ئېتىبارى بىلەن.

**حُبًّا وَ كَرَامَةً:** جىن كۆڭۈلدىن ، جان دەپ ، ئۆز ئىختىيارى بىلەن ( قارشى ئېلىشقا ئىشلىتىدىغان سۆز )

**حُبٌّ ج حِبَابٌ وَ حِبَبَةٌ وَ أَحْبَابٌ:** كوزا ، كومزەك.

**حَبٌّ ج حُبُوبٌ وَ حُبَّانٌ:** ئۇرۇق ، دان ، ئۇچكە ؛ ئاشلىق.

**«ثُمَّ شَقَقْنَا الْأَرْضَ شَقًّا فَأَنْبَتْنَا فِيْهَا حَبًّا»**

«قرآن»: ئاندىن زېمىننى ( ئۈنىڭدىن ئۈسۈملۈكلەرنى چىقىرىش بىلەن ) ياردۇق ... زېمىندا ئاشلىقلارنى... ئۆستۈردۇق.

**حَبُّ الْآسِ:** مىركا دەرىخىنىڭ مېۋىسى ، قۇلۇپنىك ، قوي بۆلجۈرگىنى.

**حَبُّ الشَّبَابِ.حَبُّ الصِّبَا:** دانىخورەك.

**حَبُّ الْغَمَامِ:** تولا ، مۆلدۈر.

**أَلْقَى الْحَبَّ:** ئۇرۇق چاچتى ، ئۇرۇق سالدى.

**حَبُّ الْمُلُوكِ:** ئابدىمىلىك ، ئىنەك پېشتى.

**حِبٌّ م حِبَّةٌ ج أَحْبَابٌ وَ حِبَّانٌ وَ حِبَبَةٌ وَ حُبٌّ وَ حُبُوبٌ:** دوست ، قەدىرلىك كىشى ، سۆيۈملۈك كىشى.

**إِنَّهُ حِبُّ أَبِيكَ:** ئۇ داداڭنىڭ دوستى.

**حَبَبٌ:** چىشنىڭ تەكشىلىكى ، رەتلىك چىش ؛ كۆپۈك ، ماغزاپ.

**حَبَّابٌ:** كۆپ ياسىغۇچى ، ئىدىش ياسىغۇچى.

**حَبَّارٌ:** سىياھ بېلىق.

**حَبَّاكٌ:** توقۇمىچىلىق ئىشچىسى ، توقۇمىچى.

**حَبَّالٌ:** ئارغامچا ئەشكۈچى.

**حَبَّبَ يُحَبِّبُ تَحْبِيبًا الزَّرْعَ:** ئۇرۇق تۇتتى ، دان تۇتتى.

**«وَلَكِنَّ اللّهَ حَبَّبَ إِلَيْكُمُ الْإِيمَانَ وَزَيَّنَهُ فِي قُلُوبِكُمْ» «قرآن» :** لېكىن ئاللاھ سىلەرگە ئىماننى قىزغىن سۆيگۈزدى ۋە ئۇنى دىلىڭلاردا كۆركەم قىلدى.

**«حَبَّبَ اللُّغَةَ الْعَرَبِيَّةَ إِلَى تَلَامِيذِهِ» :** ئۇ شاگىرتلىرىغا ئەرەب تىلىنى سۆيۈملۈك ھېس قىلدۇردى.

**حَبَّبَهُ إِلَيَّ:** ئۇنى ماڭا سۆيۈملۈك ھېس قىلدۇردى ، ماڭا ئۇنى ياخشى كۆرسەتتى.

**حَبَّبَ الْقِرْبَةَ:** تۇلۇمنى توشقۇزدى.

**حَبَّةٌ ج حَبَّاتٌ:** ئۇرۇق ، دان ، ( بىر ) تال دان ؛ ھەببە ( ئۆلچەش كۆمىلاچ دورا ) : دانىخورەك.

**حَبَّاتُ الْعِقْدِ:** بويۇنچاق دانىلىرى.

**«مَثَلُ الَّذِيْنَ يُنْفِقُوْنَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيْلِ اللّهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلَ فِي كُلِّ سُنْبُلَةٍ مِأَةُ حَبَّةٍ» «قرآن» :** ئاللاھنىڭ يولىدا پۇل ـ مېلىنى سەرپ قىلغانلارنىڭ (سەرپ قىلغان نەرسىسىنى يەرگە تېرىلىپ ) يەتتە باشاق چىقارغان . ھەرباشىقىدا 100دان تۇتقان بىر دانغا ئوخشايدۇ.

**حَبَّاتُ الْعِنَبِ:** ئۈزۈم دانىلىرى.

**حُبَّةٌ:** ئۈزۈم ئۇرۇقى ؛ سۆيگۈنى ، مەھبۇبى ، يارى.

**حَبَّذَ ـ تَحْبِيذًا:** مەدھىيىلىدى ، ماختىدى ، ياخشى دەپ سانىدى، ياقتۇردى.

**«أُحَبِّذُأَنْ يَكُونَ الْإِجْتِمَاعُ فِي قَاعَةِالْجَامِعَةِ» :** يىغىننىڭ ئۇنىۋېرسىتېت زالىدا بولۇشىنى ياقتۇرىمەن.

**حَبَّذَا:** ئەجەب ياخشى ، نېمىدېگەن ياخشى ، نەقەدەر ياخشى ـ ھە ! نېمىدېگەن بەلەن ـ ھە !

**حَبَّذَا الرَّجُلُ:** نېمىدېگەن ياخشى ئەر!

**حَبَّذَا النِّسَاءُ:** نېمىدېگەن ياخشى ئاياللار!

**«حَبَّذَا لَوْ نَقْطِفُ ثَمَرَةَ جُهُودِ عُلَمَائِنَا» :** ئالىملىرىمىزنىڭ تىرىشچانلىق نەتىجىسىدىن پايدىلىنالىدىغان بولساق نېمىدېگەن ياخشى!

**حَبَّرَ يُحَبِّرُ تَحْبِيرًا:** زىننەتلىدى ، نەقىش بەردى.

**«لَوْ عَلِمْتُ أَنَّكَ تَسْمَعُ لِقِرَاءَتِي لَحَبَّرْتُهَا لَكَ تَحْبِيرًا» :** سېنىڭ مېنىڭ قىرائىتىمنى تىڭشىغانلىقىڭنى بىلگەن بولسام تېخىمۇ ساز ئوقۇغان بولاتتىم.

**حَبَّرَ الدَّوَاةَ:** دۇۋەتكە سىياھ قاچىلىدى.

**حَبَّرَ الْمَقَالَةَ:** ماقالە يازدى.

**«أَخَذَ الْكُتَّابُ يُحَبِّرُونَ الْمَقَالَاتِ الضَّافِيَةَ عَنْ فِلَسْطِيْن» :** يازغۇچىلار پەلەستىن توغرىسىدا مۇپەسسەل ماقالىلەرنى كېلىشتۈرۈپ يېزىشقا باشلىدى.

**حَبَّرَ السَّهْمَ:** ئوقنى ياخشى ئاتتى.

**حَبَّسَ يُحَبِّسُ تَحْبِيسًا:** سولىدى ، قامىدى.

**حَبَّشَ يُحَبِّشُ تَحْبِيشًا الشَّيْءَ:** توپلىدى ، يىغدى.

**حَبَّطَ يُحَبِّطُ تَحْبِيطًا:** ئىچ پۇشقىنى چىقاردى ، كۆڭۈل ئاچتى.

**حَبَّكَ يُحَبِّكُ تَحْبِيكًا:** چىڭ چەگدى ، قاتتىق ئەشتى.

**حَبَّكَ الشَّعْرَ:** چاچنى بۆدىرە قىلدى ، چاچنى ئۆردى.

**حَبَّلَ يُحَبِّلُ تَحْبِيلًا:** ھامىلدار قىلدى ، چېتىشتۈردى ، ئۇرۇقلاندۇردى ، بوغاز قىلدى ؛

چاپلاشتۇردى.

**حَبَّلَ الشَّعْرَ:** چاچنى ئۆردى.

**حُبِّيٌّ:** سۆيگۈ ، ئاشىقلىق ، دوستلۇق ، مۇھەببەتكە ئائىت.

**حُبِّيًّا:** مۇھەببەت يۈزىدىن ، دوستلۇق ، ييقىن ، سەممىي.

**حَبْحَبَ يُحَبْحِبُ حَبْحَبَةً الْمَاءُ:** سۇ ئاستا ئاقتى.

**حَبْحَبَ النَّارُ:** ئوت يالقۇنجاپ كۆيدى.

**حَبْحَبَ الْجِمَالَ:** تۆگىلەرنى ھەيدىدى.

**حَبَرَ يَحْبُرُ حَبْرًا وَ حَبَرَةً:** خۇشال قىلدى ، مىننەتدار قىلدى ، شادلاندۇردى.

**«اُدْخُلُوا الْجَنَّةَ أَنْتُمْ وَ أَزْوَاجُكُمْ تُحْبَرُونَ»** «قۇرئان» : سىلەر ئاياللىرىڭلار بىلەن بىللە خۇشال ـ خۇرام ھالدا جەننەتكە كىرىڭلار.

**حَبِرَ يَحْبَرُ حُبُورًا وَحِبْرًا:** خۇشال بولدى.

**حَبِرَ الْجُرْحُ:** يارا ساقايدى ، پۈتتى.

**حَبِرَ الْأَسْنَانُ:** چىشلار سارغىيىپ كەتتى.

**حَبِرَ الْأَرْضُ:** يەر ئوت ـ چۆپلۈك بولدى.

**حَبْرٌ وَ حِبْرٌ ج أَحْبَارٌ وَ حُبُورٌ:** دىنىي ئالىم (ئادەتتە غەيرىي مۇسۇلمانلارغا قوللىنىدۇ) ؛ خۇشاللىق ، شادلىق.

**سِفْرُ الْأَحْبَارِ:** تەۋراتنىڭ پارىسى.

**«اِتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ»** «قۇرئان» : ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ھىبرىلىرىنى، راھىبلىرىنى (يەھۇدىيلار بىلەن ناسارالارنىڭ دىنىي باشلىقلىرىنى ئۇلار ئاللىرىنى) ۋە مەريەم ئوغلى مەسىھنى مەبۇد قىلىۋالدى.

**«مَا أَكْثَرَ الْقَرَارَاتِ الَّتِي بَقِيَتْ حِبْرًا عَلَى وَرَقٍ!»** : رولى يوق قارارلار نېمىدېگەن كۆپ؟

**اَلْحِبْرُ الْأَعْظَمُ:** رىم پاپاسى.

**حِبْرٌ:** سىياھ.

**«حِبْرٌ عَلَى وَرَقٍ»** : ئېقى قەغەز، قارىسى سىياھ.

**حِبْرٌ سِرِّيٌّ:** قارا سىياھ.

**قَلَمُ حِبْرٍ:** سىياھ قەلەم.

**حِبْرٌ مَطْبَعِيٌّ:** بوياق ، مەتبەئە مېيى.

**حِبْرٌ فَوْقَ الْوَرَقِ:** ئېقى قەغەز ، قارىسى سىياھ.

**حِبْرٌ ج حُبُورٌ:** ئىز ، داغ.

**حَبْرَةٌ ج حِبَرَاتٌ وَ حِبَرٌ:** يوللۇق تون ، يوللۇق ئۇزۇن چاپان.

**حَبْرَةٌ وَ حِبْرَةٌ وَ حُبْرَةٌ:** چىشنىڭ سارغىيىپ قېلىشى ، چىش ئوتتۇرىسىدىكى سېرىقلىق ؛ دەرەخنىڭ قادىقى.

**حَبِرِيَّةٌ:** خالات ، پىلاش ، يەكتەك.

**حَبَسَ يَحْبِسُ حَبْسًا وَ مَحْبَسًا:** سولىدى ، قولغا ئالدى ، قاماپ قويدى ، تۇرمىگە تاشلىدى ؛ توستى ، مەنئىي قىلدى ؛ يوشۇردى.

**حَبَسَ الشَّيْءَ:** تىزگىنلىدى ، نازارەت قىلدى.

**حَبَسَ الْمَالَ عَلَى كَذَا:** مالنى ۋەخپە قىلدى.

**«حَبَسَ نَفْسَهُ عَلَى الْأَمْرِ»** : ئۆزىنى ئىشقا ئاتىۋەتتى.

**حَبَسَ أَنْفَاسَهُ:** تىنالماي قالدى.

**حَبْسٌ:** سولىماق ، قولغا ئالماق ، قامىماق ، زىندانغا تاشلىماق.

**حَبْسٌ اِنْفِرَادِيٌّ:** كامىرغا يالغۇز سولىنىشى.

**«أَصْدَرَ الْقَاضِي حُكْمًا بِحَبْسِهِ شَهْرًا وَاحِدًا»** : سودىيە ئۇنى بىر ئاي قاماشقا ھۆكۈم قىلدى.

**حَبْسٌ إِحْتِيَاطِيٌّ:** تۇتۇپ تۇرۇش ، نەزەربەنت قىلىش.

**حِبْسٌ ج أَحْبَاسٌ:** تۇما ، توسما ، توغان ، چۆشۈرگە ؛ ئەديال ، كىرلىك.

**حَبْسٌ ج حُبُوسٌ:** تۈرمە ، سولاقخانا ، زىندان ، گۇندىخانا ، ھەپسە.

**حُبْسٌ ج أَحْبَاسٌ:** مەھبۇس ؛ تەركىدۇنيا بولۇپ ياشاش؛ دەرۋىش؛ ۋەخپە.

**حُبْسَةٌ:** كېكەچلىمەك ، تىلى تۇتۇلماق ، دۇدۇقلىماق.

**حُبْسَةٌ حَرَكِيَّةٌ:** سۆزلەش ھەرىكىتىنىڭ قالايمىقانلىشىپ كېتىشى.

**حُبْسَةٌ حِسِّيَّةٌ:** يېزىلغان ۋە سۆزلەنگەن سۆزلەرنى چۈشىنىشنىڭ قىيىنلىشىشى.

**حَبَشٌ:** كۆرۈك توخۇ؛ ئېفىئوفىيىلىك، ئېفىئوفىيىلىك كىشى.

**دَجَاجُ الْحَبَشِ:** كۆرۈك توخۇ.

**اَلْحَبَشَةُ:** ئېفىئوفىيە، ئېفىئوفىيىلىك.

**حَبَشِيٌّ ج أَحْبَاشٌ وَ حُبْشَانٌ:** ئېفىئوفىيىلىك.

**حَبِطَ يَحْبِطُ حَبْطًا وَ حُبُوطًا عَمَلُهُ:** بىكار بولۇپ كەتتى، ئۆچۈپ كەتتى، يوققا چىقتى، بەربات بولدى.

**«وَمَنْ يَكْفُرْ بِالْإِيمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ» «قۇرئان»:** كىمىكى ئىماندىن يېنىۋالىدىكەن (ياكى شەرىئەت ئەھكاملىرىنى ئىنكار قىلىدىكەن) ئۇنىڭ ئەمەلى (نىڭ ساۋابى) يوققا چىقىرىلىدۇ.

**حَبَطَ يَحْبِطُ حَبْطًا الْجِلْدُ:** تېرە ئىششىپ كەتتى.

**حَبَطَ الْجُرْحُ:** يارا ساقىيىپ ئىزى قالدى.

**حَبَطَتِ الْبِئْرُ:** قۇدۇق قۇرۇپ كەتتى.

**حَبَطَتِ الدَّابَّةُ:** ئۇلاق كۆپ يەپ قورسىقى ئىششىپ كەتتى.

**حَبْطٌ:** بىكار بولۇپ كەتمەك، يوققا چىقماق، مەغلۇپ بولماق.

**حَبْطُ السِّيَاطِ:** قامچا ئىزى.

**حَبِطٌ:** كۆپ يەپ قورسىقى ئىششىپ كەتكەن ھايۋان.

**حَبَقَ يَحْبِقُ حَبْقًا وَ حَبِقًا وَ حُبَاقًا:** (چارپاي) ئوسۇردى.

**حَبْقَةٌ:** ئۇنى قامچا ياكى ئارغامچا بىلەن ئۇردى.

**حَبَقٌ:** رەيھانگۈل.

**حَبَقُ الْبَقَرِ:** ماي چېچەك.

**حَبَكَ يَحْبُكُ حَبْكًا الثَّوْبَ:** كىيىمنى سىپتا توقۇدى؛ كىيىمنى سىلىق توقۇدى.

**حَبَكَ الْحَبْلَ:** ئارغامچىنى پىششىق ئەشتى.

**حَبَكَ الْأَمْرَ:** ئىشنى پۇختا ئىشلىدى.

**حَبَكَ الْكِتَابَ:** كىتابنى تۈپلىدى.

**حَبَكَ الْجَوَارِبَ:** پايپاق توقۇدى.

**حَبَكَ الْعُقْدَةَ:** پۇختا چەگدى، چىڭ چەگدى.

**حَبِيكَةٌ ج حُبُكٌ:** يول.

**«وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْحُبُكِ» «قۇرئان»:** يوللىرى بار ئاسمان بىلەن قەسەمكى.

**حَبْكَةُ الرِّوَايَةِ:** ھېكايىنىڭ قۇرۇلمىسى.

**«كُنْتُ أَنْتَظِرُ مِنْ مِثْلِهِ أَنْ يُؤَلِّفَ حِكَايَةً أَحْسَنَ حَبْكَةً»:** ئۇنىڭدىن قۇرۇلمىسى ئەڭ گۈزەل ھېكايە يېزىشنى كۈتەتتىم.

**حُبْكَةٌ ج حُبَكٌ:** بەلۋاغ، ئىشتانباغ.

**حَبَلَ يَحْبُلُ حَبْلًا:** باغلىدى؛ قىلتاق قۇردى، قاپقان قۇردى.

**حَبِلَ يَحْبَلُ حَبَلًا:** توشتى، تولدى.

**حَبِلَتِ الْمَرْأَةُ:** ھامىلدار بولدى.

**حَبِلَتِ الدَّابَّةُ:** بوغاز بولدى.

**حَبْلٌ ج حِبَالٌ وَأَحْبُلٌ وَحُبُولٌ وَأَحْبَالٌ:** ئارغامچا، تانا، شوينا، ئارقان.

**«وَ امْرَأَتُهُ حَمَّالَةَ الْحَطَبِ فِي جِيدِهَا حَبْلٌ مِنْ مَسَدٍ» «قۇرئان»:** ئۇنىڭ ئوتۇن توشۇغۇچى (يەنى سۇخەنچى) خوتۇنىمۇ لاۋۇلداپ تۇرغان ئوتقا كىرىدۇ. ئۇنىڭ بويىنىدا مەھكەم ئېشىلگەن ئارغامچا بولىدۇ.

**«وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللّٰهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا» «قۇرئان»:** ھەممىڭلار ئاللاھنىڭ ئارغامچىسىغا (يەنى ئاللاھنىڭ دىنىغا) مەھكەم يېپىشىڭلار، ئايرىلماڭلار.

**حَبْلُ الْغَسِيلِ:** كىيىم يايىدىغان تانا.

**حَبْلٌ غَلِيظٌ:** ئارقان، ئارغامچا.

**حَبْلُ الْوَرِيدِ:** جان تومۇرى، ۋىنا تومۇر.

**«نَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ» «قۇرئان»:** بىز ئۇنىڭ جان تومۇرىدىنمۇ يېقىنمىز.

**حَبْلُ السُّرَّةِ:** بالا ئانىسىنىڭ قورسىقىدىكى چاغدا ئوزۇقلىنىدىغان نەيچە، كىندىك.

**أَرْخَى الْحَبْلَ:** ئارغامچىنى قويۇۋەتتى.

**طَالَ حَبْلُ الْمُشَاجَرَةِ:** ئۇزۇنغىچە جېدەللەشتى.

**أَلْقَى الْحَبْلَ عَلَى الْغَارِبِ:** ئۆز مەيلىگە قويۇۋەتتى.

**اِنْقَطَعَ حَبْلُ الْمَوَدَّةِ بَيْنَهُمَا:** دوستلۇق مۇناسىۋىتى ئۈزۈلدى.

**اِضْطَرَبَ حَبْلُ الْأَمْنِ:** ئىجتىمائىي تەرتىپ قالايمىقانلاشتى.

**اَلْحَبْلُ بَيْنَهُمْ مَبْتُوتٌ:** ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى مۇناسىۋەت بۇزۇلدى.

**لُعْبَةُ شَدِّ الْحَبْلِ:** ئارغامچا تارتىشىش ئويۇنى.

**لُعْبَةُ نَطِّ الْحَبْلِ:** ئارغامچىدىن سەكرەش ئويۇنى.

**حَبْلُ وُدِّهِ:** دوستلۇق مۇناسىۋىتى.

**وَصَلَ حَبْلَهُ:** ئۇنىڭغا قىزىنى بەردى ، نىكاھلاپ بەردى.

**«عَلَيَّ أَنْ أَفِي لَهَا بِوَعْدِهَا أَوْ أَقْطَعَ حَبْلَ وُدِّهَا»** : ئۇنىڭغا بەك ۋاپادار بولۇشۇم ياكى مۇناسىۋەتنى ئۈزۈشۈم كېرەك.

**حَبْلٌ ج أَحْبَالٌ:** ھامىلدارلىق ، ئىككى قاتلىق ؛ قورساقتىكى بالا.

**حَبْلٌ كَاذِبٌ:** يالغان ھامىلدارلىق.

**حَبْلَانُ:** تۇشۇپ كەتكەن ، تولۇپ كەتكەن ؛ مۇكەممەل ، تولۇق.

**حُبْلَى ج حُبَالَى و حُبْلَيَاتٌ:** ھامىلدار ئايال.

**حَبَنٌ:** سۇلۇق ئىششىق.

**حُبُوبٌ:** دانلىق زىرائەتلەر.

**حُبُوبُ الدَّوَاءِ:** تابلېتكا دورا.

**حُبُوبُ مَنْعِ الْحَمْلِ:** تۇغۇتنىڭ ئالدىنى ئالىدىغان دورا.

**حُبْوَةٌ ج حِبًى و حُبًى:** سوۋغا.

**حُبُورٌ:** خۇشاللىق ، شادلىق.

**حُبُوطٌ:** بىكار بولۇپ كەتمەك ، يوققا چىقماق ، مەغلۇپ بولماق.

**حَبِيبٌ ج أَحْبَابٌ:** دوست ؛ قەدىردان ، سۆيۈملۈك كىشى ؛ سۆيگۈ.

**حَبِيبٌ ج أَحِبَّاءُ وَ أَحِبَّةٌ وَ حَبَائِبُ م حَبِيبَةٌ:** سۆيۈملۈك ، قەدىرلىك كىشى ، يار ؛ سۆيگۈ.

**«وَ قَالَتِ الْيَهُودُ وَ النَّصَارَى نَحْنُ أَبْنَاءُ اللّٰهِ وَأَحِبَّاؤُهُ» «قرآن»** : يەھۇدىيلار ۋە ناسارالار: «بىز ئاللاھنىڭ ئوغۇللىرىدۇرمىز (يەنى ئاتىسى بالىدەك يېقىنمىز ) ۋە ( بىز ئاللاھنىڭ دىنىدا بولغاچقا ) دوستلىرىدۇرمىز » دېدى.

**حُبَيْبَاتٌ صَدِيدِيَّةٌ:** يىرىڭلىق دانىخورەك.

**حُبَيْبَةٌ ج حُبَيْبَاتٌ:** دانىخورەك ؛ چىقان.

**حَبِيسٌ ج حُبُوسٌ و حُبَسَاءُ:** سولانغۇچى ، مەھبۇس ، تۇتقۇن.

**«لَا قِيمَةَ لِلْخُطَّةِ إِذَا بَقِيَتْ حَبِيسَةَ الْوَرَقِ أَوْ حَبِيسَةَ الذِّهْنِ»** : ئەمەلگە ئاشمىغان پىلاننىڭ ھېچقانداق قىممىتى يوق.

**حَبِيكَةٌ ج حُبُكٌ:** يول.

**«وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْحُبُكِ» «قرآن»** : يوللىرى بار ئاسمان بىلەن قەسەمكى.

**حُتَاتٌ:** قالدۇق ، ئاشقان نەرسە ، ساقىندى.

**حِتَارٌ ج حُتُرٌ:** ياقا ، چەمبىرەك ، ھالقا.

**حُتَامَةٌ:** ئاشقان تاماق ، چېچىلىپ كەتكەن تاماق ، ئاشقان ـ تاشقان.

**حَتَّ يَحُتُّ حَتًّا:** چۈشۈپ كەتتى ، تۆكۈلدى ، سويدى.

**حَتَّ الشَّيْءَ عَنِ الثَّوْبِ:** كىيىمدىن نەرسىنى چۈشۈرۈۋەتتى ، قىردى ، سۈرتتى ، چۈشۈرۈۋەتتى.

**حَتَّ الشَّجَرَةُ:** دەرەخ غازاڭ تاشلىدى.

**حَتَّ الْوَرَقَ عَنِ الشَّجَرِ:** غازاڭ چۈشتى، تۆكۈلدى.

**«حَتَّ اللّٰهُ مَالَهُ»** : ئاللاھ ئۇنىڭ مېلىنى تىرىپىرەن قىلىۋەتسۇن!.

**حَتَتٌ:** دەرەخنىڭ يوپۇرماق تۆكۈش كېسەللىكى.

**حَتَّامَ:** قاچانغىچە؟ قايسى ۋاقىتقىچە؟

**حِتَّةٌ ج حِتَتٌ:** كىچىك پارچە ، پارچە ـ پۇرات.

**حَتَّمَ يُحَتِّمُ تَحْتِيمًا عَلَيْهِ الْأَمْرَ:** ئۇنىڭ ئۈستىگە ئارتتى ، ئىشنى تاپشۇردى ، ئارتتى ، تېگىشلىك قىلدى.

**«تُحَتِّمُ عَلَيْنَا الْاِتِّفَاقِيَّةُ نَجْدَةَ أَيِّ بَلَدٍ عَرَبِيٍّ يَتَعَرَّضُ لِلْعُدْوَانِ»** : تاجاۋۇزچىلىققا ئۇچرىغان ھەرقانداق ئەرەب دۆلىتىگە ياردەم بېرىش مەسئۇلىيىتىمىز بار.

**حَتَّى:** . . . غىچە . . . گىچە ، ئۈچۈن . . . مۇ ، ھەتتا ، قەدەر.

(1) ئىسمنىڭ ئالدىغا قوشۇلۇپ كېلىپ، ئىش-

هەرىكەتنىڭ ئاخىرىنى بىلدۈرىدۇ.

«سَلاَمٌ هِيَ حَتَّى مَطْلَعِ الْفَجْرِ» «قرآن» : شۇ كېچە تاڭ يورۇغانغا قەدەر پۈتۈنلەي تىنچ — ئامانلىقتىن ئىبارەتتۇر.

(2) ھازىرقى زامان پېئىلىنىڭ ئالدىغا قوشۇلۇپ كېلىپ ، ئىش — ھەرىكەتنىڭ مەقسىتىنى بىلدۈرىدۇ.

«فَلَنْ أَبْرَحَ الْأَرْضَ حَتَّى يَأْذَنَ لِي أَبِي» «قرآن» : ئاتام ماڭا رۇخسەت قىلمىغىچە ياكى ئاللاھ مەن ئۈچۈن ھۆكۈم چىقارمىغىچە بۇ يەردىن ھەرگىز ئايرىلمايمەن.

(3) ئىسىملارنىڭ ئالدىغا كېلىپ « مۇ » نىڭ رولىنى ئۆتەيدۇ .

(4) باغلىغۇچى بولۇپ ، « ۋە » نىڭ ئورنىدا كېلىدۇ.

حَتَّى مَا: قاچانغىچە ، قايسى ۋاقىتقىچە.

«سَهِرْنَا حَتَّى سَاعَةٍ مُتَأَخِّرَةٍ مِنَ اللَّيْلِ» : كېچە-نىڭ ئەڭ ئاخىرقى سائەتلىرىگىچە بىدار بولۇپ چىقتۇق.

«اِنْتَظَرَ الطُّلاَّبُ حَتَّى خَرَجَ رَئِيسُ الْجَامِعَةِ» : ئوقۇغۇچىلار ئۇنىۋېرسىتېت مۇدىرى چىققانغا قەدەر كۈتتى.

«تَبَرَّعَ بِمَالِهِ حَتَّى لاَ يُتَّهَمَ بِالْبُخْلِ» : بېخىل دېگەن يامان ئاتاققا قالماسلىق ئۈچۈن پۇل مېلىنى ئىئانە قىلدى.

«خَرَجَ النَّاسُ حَتَّى الْأَطْفَالُ» : بالىلاردىن تارتىپ ھەممە ئادەم چىقتى.

حَتِدَ يَحْتَدُ حَتْدًا الرَّجُلُ: ئىپسىل ئائىلىدىن كېلىپ چىقتى.

حَتْرٌ وَ حِتْرٌ وَ حُتْرَةٌ: كىچىك پارچە ، پارچە — پۇرات ، ئۇۋاق ، كىچىك.

حَتْفٌ ج حُتُوفٌ: ئۆلۈم ، ئۆلمەك ، ئۆلمەكلىك.

«سَعَى إِلَى حَتْفِهِ بِظِلْفِهِ» : ئۆزىنىڭ ئۆلۈمىگە ئۆزى سەۋەبچى بولدى.

«مَاتَ حَتْفَ أَنْفِهِ» : ھېچقانداق ھادىسىگە ئۇچرىماستىنلا ئورنىدا يېتىپ ئۆلدى.

لَقِيَ حَتْفَهُ: ئۆلدى ، ئالەمدىن ئۆتتى.

«كَالْبَاحِثِ عَنْ حَتْفِهِ بِظِلْفِهِ» : ئۆزىنىڭ ئۆلۈمىگە ئۆزى پۈتى بىلەن كەلدى ، ئۆز ئۆلۈمىگە ئۆزى سەۋەب بولدى ، ئۆزىنىڭ ئۆلۈم خەتنىنى ئۆزى ئېلىپ كەلدى.

حَتَمَ يَحْتِمُ حَتْمًا: مەسئۇل قىلدى ، مەسئۇل-يەتنى ئارتتى ، تاپشۇردى ، يۈكلىدى ، تەلەپ قىلدى ؛ بەل باغلىدى ، جەزم قىلدى ، قارار قىلدى.

حَتَمَ بِالْأَمْرِ: ھۆكۈم قىلدى ، قارار قىلدى.

«حَتَّمْتُمْ بِهِ اتِّبَاعَ الْقَوَانِينِ وَالنُّظُمِ» : قانۇن — تۈزۈملەرگە رىئايە قىلىشنى قارار قىلدىڭلار.

حَتْمٌ: بەلگىلىمەك ، قارار قىلماق ؛ بەل باغلى-ماق ، ئىرادە تىكلىمەك.

حَتْمًا: چوقۇم ، ئۈزۈل — كېسىل ، قەتئىي، بەلگىلىك تۈردە.

«وَإِنْ مِنْكُمْ إِلاَّ وَارِدُهَا كَانَ عَلَى رَبِّكَ حَتْمًا مَقْضِيًّا» «قرآن» : سىلەرنىڭ ئىچىڭلاردىن دوزاختا بارمايدىغان بىرەر كىشىمۇ قالمايدۇ ، بۇ پەرۋەردىگارىڭنىڭ ئۆزگەرمەس ھۆكمىدۇر.

«يَحْسَبُ أَنَّ هَذِهِ الْأَحْدَاثَ سَتُؤَدِّي حَتْمًا إِلَى كَارِثَةٍ» : بۇ ۋەقەلەرنىڭ چوقۇم كىرىزىسكە ئېلىپ بارىدىغانلىقىنى ھېس قىلماقتا.

حَتْمِيٌّ: قەتئىيلىك ، چوقۇم ، زۆرۈر ، لازىم . . . مۇمكىن ئەمەس.

«مَصِيرُ فِلَسْطِينَ مُرْتَبِطٌ حَتْمِيًّا بِمَصِيرِ الْعَرَبِ جَمِيعًا» : پەلەستىننىڭ تەقدىرى پۈتۈن ئەرەب-لەرنىڭ تەقدىرى بىلەن چەمبەرچاس باغلانغان.

حَتْمِيَّةٌ: قەتئىيلىك ، مۇقەررەرلىك.

حَتْمِيَّةٌ تَارِيخِيَّةٌ: تارىخىي مۇقەررەرلىك.

حَثَا يَحْثُو حَثْوًا التُّرَابَ: توپا چاچتى.

حَثَا فِي وَجْهِهِ التُّرَابَ: يۈزىگە توپا چاچتى.

حِثَاثٌ . حَثَاثٌ: تېزلىك ؛ مۈگدەش ؛ چاققان.

مَا اكْتَحَلَ فُلاَنٌ حِثَاثًا: كىچىچە كۆز يۇممىدى.

حُثَالَةٌ: داشقال ، ئەخلەت ، كېرەكسىز نەرسە ، تاشلاندۇق ، قالدۇق.

حُثَالَةُ الْقَوْمِ: چۈپرەندە ئادەملەر.

حَثَّ يَحُثُّ حَثًّا عَلَى: ھەرىكەتلەندۈردى ، سەپەر-ۋەر قىلدى ، رىغبەتلەندۈردى ، قىزىقتۇردى ، ئىلھاملاندۇردى ، قوزغىدى، قۇتراتتى.

حَثَّ مَطِيَّتَهُ: ئۇلىغىنى ھەيدىدى.

حَثَّ خُطَاهُ: قەدىمىنى تېزلەتتى.

**حَثَى يَحْثِي حَثْيًا** : چاچتى ؛ قۇيدى.

**حَثِيثٌ:** تېز ، چاپسان ، چاققان ، ئالدىراش؛ چاققانلىق.

**«يُغْشِي اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثًا» «قرآن»** : ئاللاھ كېچە بىلەن ( يەنى كېچىنىڭ قاراڭغۇلۇقى بىلەن ) كۈندۈزنى ياپىدۇ ، كېچە بىلەن كۈندۈز بىر ـ بىرىنى قوغلىشىدۇ ( يەنى داۋاملىق ئورۇن ئالمىشىپ تۇرىدۇ. )

**حَثِيثًا:** تېزدىن ، تېز ، چاپسان.

**«كَانَ الْقِطَارُيَنْسَابُ بِنَا حَثِيثًاعَلَى الطَّرِيْقِ» :** پويىز بىزنى يول ئۈستىدە چاپسان ئېلىپ ماڭماقتا ئىدى.

**حَجَا يَحْجُو حَجْوًا:** ئەسلىدى ، ئويلىدى ؛ ياخشى دەپ گۇمان قىلدى.

**حِجَابٌ ج حُجُبٌ:** پەردە ؛ چۈمبەل ؛ چىمىلداق ، يوپۇق ، ياپقۇچ ؛ توساق ، دەرپەردە ، دالدا.

**«فَاتَّخَذَتْ مِنْ دُوْنِهِمْ حِجَابًا» «قرآن»** : ئۇ پەردە تارتىپ كىشىلەردىن يوشۇرۇندى.

**حِجَابُ آلَةِ التَّصْوِيرِ:** فوتو ئاپپاراتنىڭ كۆزى.

**حَجَاجٌ ج حُجُجٌ وَ أَحِجَّةٌ:** قوشۇما ، قاش ئاستىدىكى سۆڭەك.

**حِجَازِيٌّ:** ھىجازلىق ئادەم.

**حِجَامَةٌ:** قان ئالماق ؛ قان ئېلىش كەسپى ؛ قان ئېلىپ داۋالاش.

**حَجَبَ يَحْجُبُ حَجْبًا وَ حِجَابًا:** ياپتى ، توستى، پەردىلىدى ، يوشۇردى.

**حَجَبَ بَيْنَهُمَا:** ئىككىسىنىڭ ئوتتۇرىسىنى ئايرىۋەتتى.

**حَجَبَ مِنَ الْإِرْثِ:** ۋارىسلىق ھوقۇقىدىن مەھرۇم قىلدى.

**«تَكَاثَفَ الضَّبَابُ حَتَّى كَادَ يَحْجُبُ بَيْنَهُ وَ بَيْنَ الطَّرِيقِ»** : تۇمان قويۇقلىشىپ يولنى كۆرگىلى بولمايدىغان دەرىجىگە يەتتى.

**«حَجَبَ النُّوَّابُ الثِّقَةَ عَنِ الْحُكُومَةِ»** : پارلامېنت ھۆكۈمەتكە ئىشەنمەيدىغانلىقىنى بىلدۈردى.

**حَجَّ يَحُجّ حَجًّا:** ھەج قىلدى ؛ ئىرادە باغلىدى ؛ زىيارەت قىلدى.

**«وَأَتِمُّواالْحَجَّوَالْعُمْرَةَلِلّهِ» «قرآن»** : ھەج بىلەن ئۆمرەنى ئاللاھ ئۈچۈن تولۇق ئورۇنلاڭلار.

**حَجَّةٌ:** ئۆزنى پاكىت ئارقىلىق يەڭدى ، قايىل قىلدى ، ئىشەندۈردى.

**حَجٌّ:** ھەج قىلماق.

**اَلْحَجُّ الْأَكْبَرُ:** چوڭ ھەج ، ھەج.

**اَلْحَجُّ الْأَصْغَرُ:** ئۆمرە ( ئۆمرە ھەج )

**ذُوالْحَجّ:** زۇلھەججە ئېيى ، ھىجرىيىنىڭ 12 ـ ئېيى.

**حَجَّارٌ:** تاشچى ، تاش سودىگىرى.

**حَجَّامٌ:** قان ئالغۇچى تېۋىپ ، ھەججام ، كوزا قويغۇچى ، لوڭقا قويۇپ داۋالغۇچى.

**حَجَّبَ يُحَجِّبُ تَحْجِيبًا:** ياپتى ، توستى.

**حِجَّةٌ ج حِجَجٌ:** ھەج قىلماق ؛ يىل ؛ مەۋسۇم.

**«عَلَىأَنْتَأْجُرَنِيثَمَانِيَحِجَجٍ» «قرآن»** : ماڭا سەككىز يىل ئىشلەپ بېرىشىڭ بەدىلىگە . . .

**«قَضَيتُ ثَلَاثِينَ حَجَّةً مِنْ حَيَاتِي بَيْنَ مَقَاعِدِ الدِّرَاسَةِ وَ مَقَاعِدِ الْعَمَلِ»** : ئوتتۇز يىللىق ھاياتىمنى ئۆگىنىش بىلەن خىزمەت ئارىلىقىدا ئۆتكۈزدۈم.

**حَجَّةُ الْوِدَاعِ:** ۋىدالىشىش ھەجى ( پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاخىرقى قېتىم قىلغان ھەج )

**حُجَّةٌ ج حُجَجٌ وَحِجَاجٌ:** پاكىت ، دەلىل ، ئىسپات ؛ بانا ، سەۋەب ؛ ئۆزرە ؛ تەۋلىيە، يەرخېتى.

**«قُلْ فَلِلّهِ الْحُجَّةُ الْبَالِغَةُ» «قرآن»** : ( ئى مۇھەممەد ! ) ئېيتقىنكى ، ( سىلەرنىڭ پاكىتىڭلار بولمىسا ) ئاللاھنىڭ ئېنىق پاكىتى بار.

**هُوَ حُجَّةٌ فِي . . . :** مۇتەخەسسىس.

**«عَجَزَ عَنْ تَقْدِيمِ حُجَّةٍ مُقْنِعَةٍ»** : قانائەتلەنەرلىك پاكىت قويالمىدى.

**بِحُجَّةِ كَذَا:** . . . نى باھانە قىلماق.

**«إِنَّهُ حُجَّةٌ فِي هَذَا الْمَجَالِ»** : ئۇ ، بۇ ساھەدە ئىشەنچلىك.

**حَجَّجَ يُحَجِّجُ تَحْجِيجًا ـ هُ:** ھەج قىلىشقا

ئەۋەتتى.

حَجَّرَ يُحَجِّرُ تَحْجِيرًا: تاشتەك قىلىۋەتتى ، تاشقا ئايلاندۇرۇۋەتتى ، قاتۇردى.

حَجَّنَ يُحَجِّنُ تَحْجِينًا: ئەگدى ، ئەگرى قىلدى.

حَجَرَ يَحْجُرُ حَجْرًا عَلَيْهِ: توستى ، مەنئى قىلدى ، چەكلىدى.

حَجَرَ عَلَيْهِ الْقَاضِي: ئىستېمال قىلىشىنى چەكلىدى.

حَجْرٌ: توسماق ، چەكلىمەك.

حَجْرٌ مِنَ الْعَيْنِ: كۆز چانىقى ، كۆز قامچىسى.

«رَفَعَ الْحَجْرَ عَنْ أَمْلَاكِهِ» : مال - مۈلكىنى تەسەررۇپ قىلىش ئىختىيارىنى بەردى.

«فَرَضَ الْحَجَرَ عَلَى أَمْلَاكِهِ» : مال - مۈلۈكىنى ئىشلىتىشنى چەكلىدى.

حَجَرٌ ج أَحْجَارٌ وَ حِجَارَةٌ وَ أَحْجُرٌ: تاش.

«وَإِذَااسْتَسْقَى مُوسَى لِقَوْمِهِ فَقُلْنَا اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْحَجَرَ» «قرآن» : ئۆز ۋاقتىدا مۇسا ئۆز قەۋمى ئۈچۈن سۇ تەلەپ قىلغانىدى . بىز ئۇنىڭغا : « هاساڭ بىلەن تاشنى ئۇرغىن » دېدۇق.

اَلْحَجَرُ الصِّحِيُّ: بۇقۇملۇق كېسەلنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن كىشىلەرنى مۇئەييەن بىر جايدا قاتتىق قامال قىلىپ قويۇش.

اَلْحَجَرُ الْأَسْوَدُ: قارا تاش ، كەبىدىكى ھەجەرۇل ئەسۋەد.

حَجَرُ الْبَلَاطِ: ياسالغان تاش ، تاختا تاش ، تاش دوسكا ، تاختا تاش.

حَجَرُ الْبَرْقِ: قۇم تاش ؛ كېپەك ئالتۇن.

حَجَرُ جَهَنَّمَ: ئازوت كىسلاتا ؛ دوزاخ تېشى.

حَجَرُ الْقَدَّاحِ: چاقماق تېشى.

حَجَرُ الرَّمْىِ: شېغىل تاش ، ئۇششاق تاش.

اَلْحَجَرُ الرَّمْلِيُّ: قۇم تاش ، شېغىل.

حَجَرُ الزَّاوِيَةِ: ئۇل تاش.

حَجَرُ السَّكَاكِينِ: بىلەي ، بىلەي تاش.

حَجَرُ الصَّوَّانِيِّ: كۋارتس ( تاغ جىنسى )

حَجَرُ الطَّاحُونِ: تۈگمەن تېشى.

حَجَرُ عَثْرَةٍ: پۇتلىكاشاڭ ، توسالغۇ.

حَجَرُ الْكِتَابَةِ: سۇرمە تاش.

حَجَرٌ كَرِيمٌ: ياقۇت ، قاشتېشى ۋە ھەرخىل قىممەتلىك تاشلار.

حَجَرٌ كَلْسِيٌّ: ھاك تېشى.

حَجَرُ الْكُحْلِ: سىنىك سۇلفات.

حَجَرٌ لَامِعٌ: چىرىمتال ، سىليوزا.

حَجَرُ مَغْنَطِيْس: ماگنىت رودىسى.

طَبَاعَةُ الْحَجَرِ: تاش باسما ، تاش مەتبەئە.

لَوْحُ حَجَرٍ: تاش باسما ، تاش مەتبەئە.

نُقُودُ حَجَرٍ: نەق پۇل ، مېتال پۇل ، تەڭگە پۇل.

حَجَرُ لَوْحٍ: تاش باسما ، تاش مەتبەئە.

أَلْقَمَهُ حَجَرًا: كەسكىن جاۋاب ئارقىلىق ئۇنى ئېغىز ئاچقۇزمىدى ، ئۇنى لام - جىم دېگۈزمىدى.

اَلْحَجَرَانِ: ئالتۇن - كۈمۈش.

حِجْرٌ ج حُجُورٌوَحُجُورَةٌ وَ أَحْجَارٌ: چەكلىمەك، هارام قىلماق ، تەقىب قىلماق.

حِجْرٌ ج أَحْجَارٌ وَ حُجُورٌ: قويۇن ، باغرى ، قۇچاق؛ ئەقىل؛ بايتال.

«هَلْ فِي ذَٰلِكَ قَسَمٌ لِذِيحِجْرٍ» «قرآن» : ئەقىل ئىگىسىگە بۇنىڭدا ( يەنى يۇقىرىقى نەرسىلەردە قانائەتلىنەرلىك ) قەسەم بارمۇ ؟

هُوَ فِي حِجْرِهِ: ئۇنىڭ ھىمايىسىدە ، ئۇنىڭ سايىسىدا ، ئۇنىڭ تەربىيىسىدە.

حُجْرَةٌ ج حُجَرٌ و حُجُرَاتٌ: ئۆي ، ھۇجرا ، ياتاق ، خانە ، بۆلۈم.

«إِنَّ الَّذِيْنَ يُنَادُوْنَكَ مِنْ وَرَاءِ الْحُجُرَاتِ أَكْثَرُهُمْ لَايَعْقِلُوْنَ» «قرآن» : شۈبھىسىزكى ، سېنى ھۇجرىلار ( يەنى پاك ئاياللىرىڭنىڭ تۇرالغۇ جايلىرى ) ئارقىسىدىن توۋلايدىغانلارنىڭ تولىسى ئەقىلسىز كىشىلەردۇر.

حُجْرَةُ السَّطْحِ: بالىخانا ، مەنزەر ، ئۆگزىدىكى ئۆي.

حُجْرَةُ النَّوْمِ: ياتاق ئۆي ، ئۇخلاش ئۆيى.

حُجْرَةُ الزُّوَّارِ: مېھمانخانا.

نَشَأَ فِي حُجْرَتِهِ: ئۇنىڭ ئۆيىدە ئۆستى.

كُلُّ حُجْرَةٍ لَهَا أُجْرَةٌ: ھەممە نەرسىنىڭ ئۆزىگە لايىق قىممىتى بار.

حَجْرَةٌ ج حَجَرٌ وَ حَجَرَاتٌ: تەرەپ ، يان ، ساھە ، جەھەت.

حَجَرِيٌّ: تاشقا ئائىت ، تاشقا مۇناسىۋەتلىك.

اَلْعَصْرُ الْحَجَرِيُّ: تاش قورال دەۋرى.

حَجَزَ يَحْجِزُ يَحْجُزُ حَجْزًا: توستى ، چەكلىدى ، مەنئى قىلدى ؛ ئايرىۋەتتى.

حَجَزَ الطَّرِيقَ: توسىۋەتتى ، توسۇپ قويدى ؛ ئايرىۋەتتى.

حَجَزَ بَيْنَ الشَّيْئَيْنِ: ئاجرىتىۋەتتى ، بۆلىۋەتتى.

حَجَزَ عَلَيْهِ الْمَالَ: پېچەتلىدى ، تاقىدى.

حَجَزَ عَلَى رَاتِبِهِ: ئىش ھەققىنى تۇتۇپ قالدى.

حَجَزَ الشَّيْءَ أَوِ الْمَكَانَ: ئالدىن ئىگىلەپ قويدى، ئالدىن ساقلاپ قويدى.

حَجَزَ عَنْهُ الشَّيْءَ: تۇتۇپ قالدى ، ئېلىپ قالدى.

حَجَزَ الْأَمْوَالَ: مالنى پېچەتلىدى.

حَجَزَ الْقَاضِي عَلَى مَالِهِ: مېلىنى ئىختىيارى تەسەررۇپ قىلىشتىن چەكلىدى ، پېچەتلىدى.

«حَجَزَ مَقْعَدًا فِي الطَّائِرَةِ» : ئايروپىلاندىن بىر كىشىلىك ئورۇن ئېلىپ قويدى.

«حَجَزَ غُرْفَةً فِي الْفُنْدُقِ» : مېھمانخانىدىن ئۆي ئېلىپ قويدى.

«حَجَزَ بَيْنَ الْفَرِيقَيْنِ الْمُتَقَاتِلَيْنِ» : ئۇرۇش قىلىشۋاتقان ئىككى تەرەپنى چەكلىدى.

حَجْزٌ: توسماق ، چەكلىمەك ، مەنئى قىلماق ؛ تۇتۇپ قالماق ؛ مۇسادىرە قىلماق ؛ ئىگىلەپ تۇرماق.

«أَصْدَرَتِ الْحُكُومَةُ أَمْرًا بِالْحَجْزِ عَنْ مُمْتَلَكَاتِ الشَّرِكَاتِ الْأَجْنَبِيَّةِ» : ھۆكۈمەت چەت ئەل شىركەتلىرىنىڭ مال ـ مۈلكىنى چەكلەش بۇيرۇقىنى چىقاردى.

«رَفَعَ الْحَجْزَ عَنْ أَمْلَاكِهِ» : ئۇنىڭ مال ـ مۈلكىگە بولغان چەكلىمىسىنى بىكار قىلدى.

«فَرَضَ الْحَجْزَ عَنْ أَمْلَاكِهِ» : ئۇنىڭ مال ـ مۈلكىنى پېچەتلىدى.

حَجْزَةٌ: تەرەپ ، ئورۇن ، جاي.

حُجْزَةٌ ج حُجَزٌ و حُجْزَاتٌ وَحُجَزَاتٌ: بەلنىڭ ئىشتانباغ چېگىلىدىغان جايى ، ئىشتاننىڭ ئىشتانباغ ئۆتكۈزىدىغان جايى.

فُلَانٌ طَيِّبُ الْحُجْزَةِ: پاك ، ئىپپەتلىك.

شَدِيدُ الْحُجْزَةِ: چىداملىق.

هُوَ شَدِيدُ الْحُجْزَةِ: ئۇ قىيىنچىلىققا چىداملىق.

حَجَفَةٌ ج حَجَفٌ: كۆكرەك؛ ياغاچ ئىشلىتىلمەي تېرىدىنلا ياسالغان قالقان.

حَجَلَ يَحْجِلُ حَجْلًا وَ حَجَلَانًا: بىر پۇتىنى كۆتۈرۈپ يەنە بىر پۇتىدا ماڭدى.

حَجَلٌ ج حِجْلَانٌ: كەكلىك.

حِجْلٌ ج أَحْجَالٌ وَ حُجُولٌ: خەلخال ، پۇت بىلەيزۈكى ، (ئاياللار پۇتىغا تاقايدىغان بىلەيزۈكسىمان ھالقا) ؛ ئىشكەل ، كىشەن.

حَجَلَةٌ ج حِجَالٌ وَ حَجَلٌ: تويى بولغان قىزنىڭ چىمىلدىقى.

رَبَّاتُ الْحِجَالِ: ئاياللار.

حَجَمَ يَحْجِمُ يَحْجُمُ حَجْمًا عَنِ الْأَمْرِ: توستى ، مەنئى قىلدى.

حَجَمَ الْمَرِيضَ: ئاغرىقنى قان ئېلىش بىلەن داۋالىدى ؛ كېسەلنى لوڭقا قويۇپ داۋالىدى.

حَجَمَ يَحْجُمُ حَجْمًا فَمَ الْحَيَوَانِ: ھايۋاننىڭ ئېغىزىغا ئېغىزدۇرۇق سالدى.

حَجَمَ ثَدْيُ الْفَتَاةِ: قىزنىڭ كۆكسى چوڭايدى.

حَجَمَ الْبَعِيرَ: ئېغىز دۇرۇق سالدى.

حَجْمٌ ج حُجُومٌ: ھەجىمى ، جۇغى ، چوڭ ـ كىچىكلىكى ، سىغىمچانلىقى.

كَبِيرُ الْحَجْمِ: سىغىمچانلىقى چوڭ.

حَجَنَ يَحْجِنُ حَجْنًا الْعُودَ: ياغاچنى ئەگدى ، ئەگرى قىلدى.

حِجًى: ئەقىل ، چۈشىنىش قۇۋۋىتى ، ئەقىل ـ پاراسەت.

حُجَيْرَةٌ: كىچىك ئۆي ؛ ھۇجەيرە ؛ ياچېيكا ؛ ھەرە كۆنىكى ؛ ھۇجرا ؛ كىنىشكا.

**حَجِيقٌ:** قورساقنىڭ غولدۇرلىغان ئاۋازى.

**حَجِيلٌ:** ئۈچ پۇتى ئاق ئات.

**اَلْحُجَيْلَاءُ:** كۈن نۇرى چۈشمەيدىغان سۇ.

**حَجِيٌّ:** لايىق.

**حَدَا يَحْدُو حَدْوًا وَ حِدَاءً وَ حُدَاءً الْإِبِلَ:** ناخشا ئېيتىپ تۆگە ھەيدىدى.

**حَدَا اللَّيْلُ النَّهَارَ:** كېچە ـ كۈندۈزگە ئەگەشتى.

**حَدَتِ الرِّيحُ السَّحَابَ:** شامال بۇلۇتنى ھەيدىدى.

**حَدَاهُ عَلَى كَذَا:** يېتەكچىلىك قىلدى، يول كۆرسەتتى.

**حَدَاثَةٌ:** يېڭى، يېڭىلىق، يېڭىچە، ئاجايىپ، غەلىتە.

**حَدَاثَةُ السِّنِّ:** ياشلىق دەۋرى، ياشلىق باھارى.

**«جُنِّدَعَدَدٌمِنَالشُّبَّانِوَأُرْسِلُواإِلَى الْجَبْهَةِبِالرَّغْمِمِنْ حَدَاثَةِسِنِّهِمْ»:** بىر تۈركۈم بالىلار يېشىنىڭ كىچىك بولۇشىغا قارىماي ئالدىنقى سەپكە ئەۋەتىلىشكە سەپەرۋەر قىلىندى.

**حِدَاجَةٌ ج حَدَائِجُ:** كاجۇۋا.

**حِدَادٌ:** قارىلىق، مۇسىبەت.

**«أَعْلَنَتِ الْحُكُومَةُ الْحِدَادَ عَلَى وَفَاةِ الرَّئِيسِ الرَّاحِلِ»:** ھۆكۈمەت مەرھۇم رەئىسنىڭ ۋاپاتى ئۈچۈن تەزىيە بىلدۈرۈشنى جاكارلىدى.

**ثَوْبُ الْحِدَادِ:** قارىلىق كىيىم، ماتەم كىيىمى، ھازا كىيىمى.

**سُيُوفٌ حِدَادٌ:** ئۆتكۈر قىلىچ.

**حِدَادَةٌ:** تۆمۈرچىلىك، تۆمۈرچىلىك كەسپى.

**حَدَأَ يَحْدَأُ حَدْأً الشَّيْءَ عَنْهُ:** يوقاتتى؛ ئۇنى توستى.

**حَدِئَ يَحْدَأُ حَدَأً بِالْمَكَانِ:** يېپىشتى، چاپلاشتى.

**حَدِئَ إِلَيْهِ:** پاناھ ئىزدەپ باردى، پاناھ تىلىدى.

**حَدِئَ إِلَيْهِ:** ئۇنىڭغا ياردەم بەردى، ھېمىداشلىق قىلدى.

**حَدِئَ إِلَيْهِ أَوْ عَلَيْهِ:** ئۇنىڭغا ياردەم بەردى، ھېمىداشلىق قىلدى.

**حَدَأَةٌ ج حِدَءٌ وَ حِدَأٌ:** تۇرنا؛ ئاپىالتا.

**حَدِبَ يَحْدَبُ حَدَبًا وَ أَحْدَبًا وَ تَحَادَبًا:** دوك بولۇپ قالدى، مۈكچەيدى؛ چوقچىيىپ چىقىپ قالدى.

**حَدِبَ عَلَيْهِ:** خەيرى ـ خاھلىق قىلدى، ھېمىداشلىق قىلدى.

**«إِذَا أَرَدْتَ أَنْ تَعْرِفَ الصَّفَاءَ وَالسَّلَامَ فَاحْدَبْ عَلَى تُعَسَاءِ الْحَيَاةِ»:** سەن پاكلىق بىلەن ئامانلىقنى چۈشەنمەكچى بولساڭ، ھاياتتا بەختسىزلىككە ئۇچرىغانلارغا ھېمىداشلىق قىلغىن!

**حَدَبٌ:** دولقۇن؛ دۆڭ، تۆپىلىك، ئېگىز يەر.

**«وَهُمْ مِنْ كُلِّ حَدَبٍ يَنْسِلُونَ» «قرآن»:** ئۇلار زېمىننىڭ ھەربىر تۆپىلىكلىرىدىن ئالدىراپ چىقىپ كېلىدۇ.

**مِنْ كُلِّ حَدَبٍ وَ صَوْبٍ:** تەرەپ ـ تەرەپتىن، ھەممە جايدىن، ئەتراپتىن.

**حَدِبٌ م حَدِبَةٌ ج أَحْدَابٌ:** دۈمچەك، دوك.

**حَدْبَاءُ:** دوڭغاق ئايال، دوك خوتۇن.

**اَلْآلَةُ الْحَدْبَاءُ:** تاۋۇت.

**سَنَةٌ حَدْبَاءُ:** قۇرغاقچىلىق يىلى، قەھەتچىلىك يىلى.

**حَدَبَةُ الظَّهْرِ:** دوك بولۇپ قالماق.

**حَدَثَ يَحْدُثُ حَدَاثَةً وَ حُدُوثًا:** پەيدا بولدى، يېڭىدىن بولدى، يېڭىلاندى.

**حَدَثٌ ج أَحْدَاثٌ:** يېڭى ئىش، يېڭى شەيئى، ۋەقە؛ بىدئەت؛ ھادىسە؛ تاھارەتنى سۇندۇرىدىغان ئىش، تېزەك، گەندە.

**حَدَثٌ ج أَحْدَاثٌ وَ حُدْثَانٌ:** ياش يىگىت.

**حَدَثَانُ الدَّهْرِ:** ھادىسىلەر، پېشكەللىك.

**«أَلْقَاهُمْ حَدَثَانُ الدَّهْرِ»:** زاماننىڭ ھادىسىلىرى ئۇلارنى ھالاك قىلدى.

**«أَلَمَّتْ بِنَا الْحَدَثَانُ»:** بېشىمىزغا پېشكەللىك كەلدى.

**حَدَجَ يَحْدِجُ حَدْجًا الْبَعِيرَ:** تۆگىگە كاجۇۋا ئارتتى؛ تۆگىگە توقۇم توقۇدى؛ تىكىلىپ قارىدى، سىنچىلاپ قارىدى، زەن قويۇپ قارىدى.

«قَلَّبَ مُتَسَائِلاً وَهُوَ يَحْدِجُهَا بِنَظْرَةِ ارْتِيَابٍ» : ئۇنىڭغا گۇمانىي رەۋىشتە تىكىلىپ قاراپ قوشۇمىسىنى تۈرۈپ سورىدى.

**حَدَجَ الْأَحْمَالَ:** يۈك ئارتتى.

**حَدَجَهُ:** ئۇردى.

**حَدَجَهُ بِالسَّهْمِ:** ئوقيا ئاتتى.

**حَدَجَهُ بِالذَّنْبِ:** جىنايەت ئارتتى ، جىنايەت يۈكلىدى.

**حِدْجٌ ج حُدُوجٌ وَ حُدْجٌ وَ أَحْدَاجٌ:** يۈك.

**حَدَّ يَحُدُّ حَدًّا وَ حَدَدًا:** ئايرىدى ، پەرق ئەتتى ؛ توستى ؛ بەلگىلىدى، چەك ـ چېگرىسىنى بېكىتتى.

**حَدَّ عَلَيْهِ:** غەزەپلەندى ، غەزىپى كەلدى.

**حَدَّ الدَّارَ:** هويلىنىڭ پاسىلىنى بېكىتتى.

**حَدَّتِ الْمَرْأَةُ:** ئايال هازا تۇتتى ، قارىلىق تۇتتى.

**حَدٌّ ج حُدُودٌ:** چېگرا ، چەك ، ئاخىرقى توچكا ؛ تەبىر ؛ قىرغاق ؛ بىس.

«خَلَقَ الْإِسْتِعْمَارُ حُدُودًا بَيْنَ أَبْنَاءِ الْأُمَّةِ الْعَرَبِيَّةِ» : جاهانگىرلىك ئەرەبلەر ئارىسىدا چەك ـ چېگرا پەيدا قىلدى.

«وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللّٰهِ فَأُولٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ» «قۇرئان» : ئاللاھنىڭ بەلگىلىمىلىرىگە خىلاپلىق قىلغۇچىلار زالىملاردۇر.

**حَدُّ الْمَمْلَكَةِ:** دۆلەت چېگرىسى.

**حَدُّ السِّكِّينِ:** پىچاقنىڭ بىسى.

«كَانَ لَا بُدَّ مِنْ مُقَاوَمَةِ الْحُكْمِ الْأَجْنَبِيِّ بِحَدِّ السِّلَاحِ» : چەتنىڭ هۆكۈمرانلىقىغا قوراللىق قارشى تۇرۇش زۆرۈر.

**حَدُّ الشَّيْءِ:** بوي ، ياقا ، چەت.

**بِلَا حَدٍّ:** چەكسىز.

**أَوْقَفَهُ عِنْدَ حَدِّهِ:** ئۇنى يەڭدى ، ئۇنى لام ـ جىم دېگۈزمىدى ، ئۇنى هەددىدىن ئاشۇرمىدى.

**وَقَفَ عِنْدَ حَدِّهِ:** چەكتە توختىدى.

**إِلَى حَدٍّ مَعْلُومٍ:** مەلۇم دائىرىدە ، مەلۇم دائىرىگىچە.

**إِلَى حَدِّ مَعْلُومٍ مَا:** مەلۇم دەرىجىگىچە.

**إِلَى حَدٍّ كَبِيرٍ:** زور دەرىجىدە، ناهايىتى زور دەرىجىدە.

**بِحَدِّ ذَاتِهِ:** شەخسەن ئۆزى ، ئۆزى بىۋاستە.

**بِحَدِّ السَّيْفِ:** هەربىي كۈچ بىلەن ، زورلۇق بىلەن.

**لَا حَدَّ لَهُ :** چەكسىز ، هېسابسىز ، پۈتمەس ـ تۈگىمەس ، هەددى ـ هېسابسىز.

**عَلَى حَدٍّ سَوَاءٍ:** ئوپمۇ ئوخشاش ، پۈتۈنلەي ئوخشاش ، تامامەن ئوخشاش.

**اَلْحَدُّ الْأَدْنَى:** ئەڭ تۆۋەن دەرىجە ، ئەڭ تۆۋەن چەك « مىنىمۇم »

**اَلْحَدُّ الْأَقْصَى:** ئەڭ يۇقىرى دەرىجە « ماكسىموم »

**اَلْحَدُّ الْفَاصِلُ:** چەك ـ چېگرا ، پاسىل.

**إِلَى أَبْعَدِ حَدٍّ:** ئەڭ يۇقىرى دەرىجىگە.

**إِلَى حَدٍّ بَعِيدٍ:** يۇقىرى دەرىجىگىچە.

**عَلَى حَدِّ قَوْلِهِ:** ئۇنىڭ سۆزى بويىچە ئېيتقاندا.

**فِي حُدُودِ الْقَانُونِ:** قانۇن دائىرىسى ئىچىدە.

**لِحُدُودِ كَذَا:** . . . غىچە . . . گىچە.

**لِحَدِّ الْآنَ:** هازىرغىچە.

**ذُو حَدَّيْنِ:** ئىككى بىسلىق.

**حُدُودُ اللّٰهِ:** شەرىئەت ئەهكاملىرى ، ئاللاھنىڭ بەلگىلىمىلىرى.

**سِلَاحٌ ذُو حَدَّيْنِ:** ئىككى بىسلىق قورال.

**سِكِّينَةٌ ذُو حَدَّيْنِ:** ئىككى بىسلىق پىچاق.

**حَدَدٌ:** چەكلەنگەن ، مەنئى قىلىنغان ؛ يالغان ، باتىل.

**حَدَّادٌ:** تۆمۈرچى.

**حَدَّبَ يُحَدِّبُ تَحْدِيبًا:** دوك قىلىپ قويدى.

**حِدَّةٌ:** غەزەپ ؛ ئاچچىق ؛ يامانلىق ؛ كۈچ ـ قۇۋۋەت ؛ چوڭقۇرلۇق ، ( پىكىردە ) ئۆتكۈرلۈك ؛ ئۆتكۈر.

**حِدَّةُ الطَّبْعِ:** مىجەزنىڭ چۇسلۇقى، مىجەزنىڭ

ئىتتىكلىكى.

**حِدَّةُ الْغَضَبِ:** ئاچچىقى يامانلىق ، غەزىپى يامانلىق.

**حِدَّةُ الْمُنَاقَشَةِ:** جىددىي مۇنازىرە، جىددىي تالاش-تارتىش.

**حَدَّثَ يُحَدِّثُ تَحْدِيثًا:** خەۋەر قىلدى ، رىۋايەت قىلدى.

**حَدَّثَهُ كَذَا:** خەۋەر قىلدى.

**«وَأَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ»** «قۇرئان» : پەرۋەردىگارىڭنىڭ ( ساڭا بەرگەن ) نېمىتىنى (كىشىلەرگە) سۆزلەپ بەرگىن .

**«حَدَّثَنَا الْكَاتِبُ عَنِ الْأُدَبَاءِ الَّذِينَ تَأَثَّرَبِهِمْ» :** يازغۇچى بىزگە تەسىرگە ئۇچرىغان ئەدىبلەر ھەققىدە سۆزلەپ بەردى.

**حَدَّثَ نَفْسَهُ:** بىر ئىش قىلىشنى كۆڭلىگە پۈكتى.

**حَدَّثَهُ قَلْبُهُ:** سەزدى ، ھېس قىلدى.

**«خَرَجَ مِنَ الْمَدِيْنَةِ وَ نَفْسُهُ تُحَدِّثُهُ بِأَنْ يَثُورَ عَلَى هَذِهِ الْأَهْوَاءِ» :** ئۇ ھاۋايى - ھەۋەسلەرگە قارشى جەڭ ئېلان قىلىشنى كۆڭلىگە پۈكۈپ شەھەردىن چىقتى.

**«أَمَّا عَنْ مُجَامَلَاتِهِ فَحَدِّثْ وَلَا حَرَجَ» :** ئۇنىڭ چىقىشقاقلىقىغا كەلسەك ، بۇ ھەقتە خالىغىنىڭچە سۆزلە.

**حَدَّجَ يُحَدِّجُ تَحْدِيْجًا بِبَصَرِهِ:** تىكىلىپ قارىدى ، سىنچىلاپ قارىدى ، زەن قويۇپ قارىدى.

**حَدَّجَهُ:** گۇمانى قارىدى.

**حَدَّدَ يُحَدِّدُ تَحْدِيْدًا:** چېگرا بەلگىلىدى ؛ تەيىن قىلدى.

**حَدَّدَ السِّكِّيْنَ:** پىچاقنى بىلىدى.

**حَدَّدَ ثَمَنَ السِّلْعَةِ:** مال باھاسىنى بېكىتتى.

**حَدَّدَهُ :** تەيىنلىدى.

**حَدَّدَ الْأَمْرَ:** تەبىر بەردى ؛ تەرىپلىدى ؛ بەلگىلىدى ، تەيىنلىدى ، كۆرسەتتى.

**حَدَّدَ إِلَيْهِ وَ لَهُ:** باردى.

**«حَدَّدَتِ السُّلْطَاتُ إِقَامَتَهُ» :** ھۆكۈمەت دائىرىلىرى ئۇنىڭ تۇرۇشىنى چەكلىدى.

**حَدَّرَ يُحَدِّرُ تَحْدِيرًا الشَّيْءَ:** چۇشۇردى.

**حَدَّرَتِ الْعَيْنُ الدَّمْعَ :** ياش تۆكتى.

**حَدَّرَتِ الدَّوَاءُ بَطْنَهُ:** ئىچىنى سۈردى، ھەيدىدى.

**حَدَّقَ يُحَدِّقُ تَحْدِيْقًا بِهِ:** ئورىۋالدى، قورشىۋالدى.

**حَدَّقَ إِلَيْهِ:** تىكىلىپ قارىدى، سىنچىلاپ قارىدى.

**«وَقَفَ صَدِيقِي يُحَدِّقُ فِي تِلْكَ الْمَآذِنِ السَّامِقَةِ» :** ئاشۇ ئېگىز پەشتاقلارغا دوستۇم تىكىلىپ قاراپ كەتتى.

**حَدَرَ يَحْدُرُ حَدْرًا وَ حُدُورًا الشَّيْءَ:** چۈشتى، سىيرىلدى ؛ چۈشۈردى ؛ قىيسايتتى ؛ دومىلاتتى.

**حَدَرَ الْقِرَاءَةَ :** قىرائەتنى تېز ئوقۇدى.

**حُدَرَةٌ :** پادا ؛ بىر بۆلەك جامائە ، توپ.

**حَدَسَ يَحْدُسُ حَدْسًا فِي الْأَمْرِ:** پەرەز قىلدى ، تەخمىن قىلدى ، مۆلچەرلىدى ؛ ئويلىنىپ قالدى.

**حَدَسَ فِي الْأَرْضِ:** يىراققا سەپەر قىلدى.

**حَدَسَ الشَّيْءَ بِرِجْلِهِ:** دەسسىدى ، ئاياغ - ئاستى قىلدى.

**حَدْسٌ:** پەرەز قىلماق ، تەخمىن قىلماق ، مۆلچەرلىمەك.

**عَلَى الْحَدْسِ:** پەرەزگە ئاساسەن ، مۆلچەر بويىچە ، تەسەۋۋۇرغا ئاساسەن.

**اَلْحَدْسُ النَّفْسِيُّ:** بىۋاستە سېزىم.

**قَالَهُ بِالْحَدْسِ:** ئۆزىنىڭ پاراسىتىگە ئاساسەن دېدى.

**حَدْسِيَّاتٌ:** پەرەز ، مۆلچەر.

**حَدَقَ يَحْدِقُ حَدْقًا:** قورشىۋالدى ، ئورىۋالدى ؛ قارىدى.

**حَدَقٌ ج حَدَقَةٌ:** ئېھاتىگە ئېلىنغان باغ ، گۈللۈك باغچا.

**حَدَقَةُ الْعَيْنِ ج حَدَقٌ وَ حَدَقَاتٌ وَ أَحْدَاقٌ وَ حِدَاقٌ:** كۆز ئالمىسى.

**حَدَلَ يَحْدِلُ حَدْلًا وَ حُدُولًا عَلَيْهِ:** خارلىدى ، زۇلۇم قىلدى ، خورلىدى ، ئەزدى.

**حَدِلَ يَحْدَلُ حَدَلًا:** (تۇغۇلۇشتا ياكى كېسەل

سەۋەبىدىن) بىر مۆرىسى پەس بولۇپ قالدى.

**حَدِلَ عَلَيْهِ:** زۇلۇم قىلدى ، ئەزدى ، خارلىدى.

**حَذْمٌ ج حَذَمٌ:** گۆتنىڭ يالقۇنجاپ كۆيۈشى.

**حَدَمَةٌ:** ئوتنىڭ گۇرۇلدەپ يانغان ئاۋازى.

**حِدْوَةٌ ج حَدَاوٍ:** تاقا ( ئاتنىڭ )

**حُذُوثٌ:** يۇز بەرمەك ، مەيدانغا كەلمەك.

**حُذُورٌ م حَدَرَاءُ:** تۆپىلىك ؛ قىيپاشلىق ، يانتۇ-لۇق.

**حَذُوقٌ:** ئاچچىق.

**حَدِيَ يَحْدَى حَدَيًّا بِالْمَكَانِ:** تۇرۇپ قالدى ، قىپقالدى ، توختىدى.

**حَدِيْثٌ ج حِدْثَانٌ:** يېڭى ، يېڭىچە.

**حَدِيْثُ السِّنِّ:** ياش.

**حَدِيْثُ الْعَهْدِ :** زامانىۋى ، يېقىنقى.

**حَدِيْثُ الْعَهْدِ بِالزَّوَاجِ:** يېقىندا توي قىلغان.

**حَدِيْثُ نِعْمَةٍ:** يېڭىدىن پاراۋانلىققا ئېرىشكەن ، يېڭىدىن باي بولغان.

**حَدِيْثُ الْبِنَاءِ:** يېڭى قۇرۇلغان بىنا ، يېڭى سېلىنغان بىنا.

**حَدِيْثًا:** يېقىندا.

**ظَهَرَ الْكِتَابُ حَدِيثًا:** كىتاب يېقىندا چىقتى.

**حَدِيثٌ ج أَحَادِيثُ :** ھەدىس ؛ سۈننەت ؛ سۆز ، ھېكايە ، رىۋايەت ، سۆھبەت، پەيغەمبەر ئەلەي-ھىسسالامنىڭ سۆزلىرى، ھەرىكەتلىرى ۋە ئۇ ساھابىلەرنىڭ سۈكۈت قىلغان سۆزلىرى ۋە ھەرىكەتلىرى.

**أَدْلَى بِحَدِيْثٍ:** باياناتا ئېلان قىلدى.

**حَدِيْثُ الْقَوْمِ:** كوچا پارىڭى ، ئېپقاچتى گەپ.

**حَدِيْثٌ صَحَفِيٌّ:** مۇخبىرلار بىلەن قىلىنغان سۆھبەت ، مۇخبىرلارنىڭ زىيارىتىنى قوبۇل قىلىش.

**حَدِيْثُ خُرَافَةٍ:** يوق گەپ ، جۆيلۈش ، ئاساسسىز گەپ ، ۋالاقلاش ، بىلجىرلاش.

**اَلْحَدِيْثُ السَّائِرُ:** ئېقىپ يۈرگەن گەپلەر ، ھەرخىل پىكىرلەر.

**أَصْحَابُ الْحَدِيثِ:** ھەدىسشۇناسلار.

**عِلْمُ الْحَدِيْثِ:** ھەدىس ئىلمى ، ھەدىسشۇناسلىق.

**حَدِيثٌ ذُو شُجُونٍ:** ئەسلىمە سۆزلەر.

**أَهْلُ الْحَدِيْثِ :** ھەدىسشۇناسلار ، ھەدىس ئىلمى بىلەن شۇغۇللىنىدىغانلار.

**رِجَالُ الْحَدِيْثِ:** ھەدىس ئىلمى بىلەن شۇغۇللىـ-نىدىغانلار.

**حَدِيثٌ قُدْسِيٌّ:** ئاللاھ تائالادىن ھېكايە قىلىنىپ ئېيتىلغان ھەدىس ( ھەدىس قۇددۇسى مەنە جەھەتتىن ئاللاھ تەرەپتىن ، لەفزى جەھەتتىن رەسۇلۇللا تەرەپتىن بولغان بولىدۇ )

**اَلْحَدِيثُ الْإِلٰهِيُّ:** ھەدىس قۇددۇسى.

**اَلْحَدِيثُ الرَّبَّانِيُّ:** ھەدىس قۇددۇسى.

**أَبُو حُدَيْجٍ:** لەگلەك.

**حَدِيدٌ ج حِدَادٌ وَ أَحِدَّاءُ:** تېز ، ئىتتىك ؛ ئۆتكۈر ؛ تۆمۈر.

**«فَكَشَفْنَا عَنْكَ غِطَاءَكَ فَبَصَرُكَ الْيَوْمَ حَدِيدٌ»**

‹قرآن› : ئەمدى پەردەڭنى سەندىن كۆتۈرۈ-ۋەتتۇق، بۈگۈن كۆزۈڭ ئۆتكۈردۇر.

**حَدِيدُ الْقَلْبِ:** قىزغىن.

**حَدِيدُ الصُّلْبِ:** پولات.

**حَدِيدٌ خَامٌ:** تۆمۈر كان.

**سِكَّةُ الْحَدِيدِ:** تۆمۈر يول.

**ضَرَبَ فِي حَدِيْدٍ بَارِدٍ:** پايدىسىز ئىش بىلەن شۇغۇللاندى ، قۇرۇق ئاۋارە بولدى.

**مَصَانِعُ الْحَدِيدِ:** پولات زاۋۇتى ، تۆمۈرچىلىك كارخانىسى.

**بِالْحَدِيدِ وَالنَّارِ:** قورال كۈچى بىلەن ، زورلۇق بىلەن.

**اَلسِّتَارُ الْحَدِيدُ:** تۆمۈر پەردە.

**حَدِيدَةٌ ج حَدِيدَاتٌ حَدَائِدُ جج حَدَائِدَاتٌ:** پارچە تۆمۈر.

**حَدِيْدَةُ الْمِحْرَاثِ:** ساپان، سوقا.

**حَدِيدَةُ اللِّجَامِ:** ئېغىزدۇرۇق.

**حَدَائِدُ:** تۆمۈر ئەسۋابلار ، تۆمۈر قوراللار، تۆمۈر سايمانلار.

تَاجِرُ الْحَدَائِدِ: تۆمۈر سودىگىرى.

صِنَاعَةُ الْحَدَائِدِ: تۆمۈر سانائىتى.

حَدِيدِيٌّ: تۆمۈرگە ئائىت ، تۆمۈردىن ياسالغان، تۆمۈرچىلىك.

مَعَادِنُ حَدِيدِيَّةٌ: قارا مېتال.

مَعَادِنُ غَيْرُ حَدِيدِيَّةٍ: رەڭلىك مېتال.

إِرَادَةٌ حَدِيدِيَّةٌ: پولاتتەك ئىرادە، كۈچلۈك ئىرادە.

سِكَكٌ حَدِيدِيَّةٌ: تۆمۈر يول.

حَدِيسٌ: باش ئەگكەن.

حَدِيقَةٌ ج حَدَائِقُ : گۈللۈك باغ ، مېۋىلىك باغ.

«إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ مَفَازًا حَدَائِقَ وَأَعْنَابًا» «قۇرئان» : شۈبھىسىزكى ، تەقۋادارلار نېمەتكە ئېرىشىدۇ . ( ئۇ نېمەت ) باغلار، ئۈزۈملەردۇر.

حَدِيقَةُ الْحَيَوَانِ : ھايۋانات باغچىسى.

حَدِيقَةٌ عَامَّةٌ : ئاممىۋى باغچا.

حَذَا يَحْذُو حَذْوًا : تەقلىد قىلدى ، دورىدى ، ئۆلگە قىلدى ؛ ئەگەشتى.

«حَذَا النَّعْلَ بِالنَّعْلِ» : ئۆلگە قىلدى ، ئۆرنەك قىلدى.

حَذَا حَذْوَهُ : ئۇنىڭغا ئوخشىتىپ ئىش قىلدى.

حَذَا النَّعْلَ : ئۆلچىدى.

حِذَاءٌ ج أَحْذِيَةٌ : ئاياغ كىيىم.

حِذَاءٌ طَوِيلٌ : ئۆتۈك.

حِذَاءٌ قَصِيرٌ : شىبلىت ، كەش.

حِذَاءُ الْمَطَرِ : يامغۇرلۇق ئاياغ ، كالاچ ، رېزىنكە ئاياغ.

حِذَاءَ : ئۇدۇلى ، روبىروسى ، ئالدى ، ئالدىدا.

جَلَسَ حِذَاءَهُ : ئۇدۇلىدا ئولتۇردى.

حَذَارِ : دىققەت قىل ، پەخەس بول ، ساقلان.

«حَذَارِ أَنْ تَعْتَدِيَ عَلَى حُقُوقِ النَّاسِ» : كىشىلەرنىڭ ھەققىگە چېقىلىشتىن ساقلان.

حَذَاقَةٌ : ماھىر بولماق ، ئۇستا بولماق ، پۇختا ئىگىلىمەك، چاققانلاشماق.

حَذَايَةٌ: ئۆلچەمدىن نېسىۋە.

حَذَّاءٌ : موزدوز.

حَذَّرَ يُحَذِّرُ تَحْذِيرًا : ئاگاھلاندۇردى ، قورقاتتى.

«وَ يُحَذِّرُكُمُ اللّٰهُ نَفْسَهُ» «قۇرئان» : ئاللاھ سىلەرنى ئۆزىنىڭ ئازابىدىن قورقىتىدۇ.

حَذَّقَ يُحَذِّقُ تَحْذِيقًا : ئۇستا قىلدى ، ماھىر قىلدى، چېنىقتۇردى.

حَذِرَ يَحْذَرُ حَذَرًا وَ حَذِيرَةً : ساقلاندى ، ھەزەر ئەيلىدى ، ئالدىنى ئالدى ، ئېھتىيات قىلدى ، پەخەس بولدى.

«اَلْمُغَامِرُ لَا يَحْذَرُ الْخَطَرَ وَ إِنَّمَا يَتَوَقَّعُهُ وَ يَتَحَدَّاهُ» : قارام ئادەم خەۋپ ـ خەتەردىن قورقمايدۇ ، پەقەت خەۋپ ـ خەتەرنى كۈتۈۋالىدۇ ۋە ئۇنىڭ بىلەن قارشىلىشىدۇ.

حَذَرٌ، حِذْرٌ: دىققەت ، ئېھتىيات؛ ساقلانماق ، پەخەس بولماق ، ھەزەر قىلماق ، ھوشيار بولماق ، ئېھتىيات قىلماق.

كَانَ عَلَى حَذَرٍ : ئېھتىياتچان بولدى.

أَخَذَ حِذْرَهُ : ئېھتىياتچان بولدى.

«يَجْعَلُونَ أَصَابِعَهُمْ فِي آذَانِهِمْ مِنَ الصَّوَاعِقِ حَذَرَ الْمَوْتِ» «قۇرئان» : ئۆلۈپ كېتىشتىن قورقۇپ قۇلاقلىرىنى بارماقلىرى بىلەن ئېتىۋالغان . . .

اِلْتَزَمَ جَانِبَ الْحَذَرِ : ئېھتىيات قىلىش تەرىپىدە تۇردى ، مەيداندا چىڭ تۇردى.

«لَايَمْنَعُ حَذَرٌ مِنْ قَدَرٍ» : ئېھتىياتچانلىق كىشىنى تەقدىرنىڭ ئىشىدىن قۇتۇلدۇرالمايدۇ ، تەقدىر قىلىنغان ئىشنى كۆزمەي چارە يوق ، پېشانىگە پۈتۈلگەندىن قېچىپ قۇتۇلغىلى بولمايدۇ.

حَذِرٌ ج حَذِرُونَ : دىققەت قىلغۇچى ، ئېھتىيات قىلغۇچى.

حَذَفَ يَحْذِفُ حَذْفًا الشَّيْءَ : چىقىرىۋەتتى ، ساقىت قىلدى ، ئېلىپ تاشلىدى.

حَذَفَ كَلِمَةً : سۆزنى قىسقارتىۋەتتى.

«حَذَفَ الرَّقِيبُ جُزْءًا مِنَ الْمَقَالِ» : ماقالىنىڭ بىر قىسمىنى تەكشۈرگۈچى قىسقارتىۋەتتى.

جِذْفَارٌ ج حَذَافِيرُ : تەرەپ ، يان تەرەپ.

**بِحَذَافِيرِهِ** : پۈتكۈل ، ئەتراپلىق.

**حُذْفُورٌ ج حَذَافِيرُ** : تەرەپ.

**حَذَقَ يَحْذِقُ حِذْقًا وَ حَذْقًا وَ حَذَاقَةً**: ماھىر بولدى ، ئۇستا بولدى ، پىششىق ئۆگەندى.

**حَذَقَ الْكِتَابَ** : كىتابنى پۈتۈنلەي ئوقۇپ بولدى.

**حَذَقَ الْعَمَلَ** : ئىشنى پۇختا قىلدى.

**حَذَقَ يَحْذِقُ حَذْقًا الشَّيْءَ** : كەستى ، ئۈزدى.

**حَذَقَ يَحْذِقُ حُذُوقًا الْخَلُّ** : سىركە ئاچچىق بولدى.

**حِذْقٌ** : ماھىر بولماق ، ئۇستا بولماق ، پۇختا ئۆگەنمەك ، چاققانلاشماق.

**حَذْلَقَ يُحَذْلِقُ حَذْلَقَةً** : ئۆزىنى ماھىر سانىۋالدى ، ئۆزىنى بىلىمدار كۆرسەتتى ، كۆز - كۆز قىلدى.

**يَتَحَذْلَقُ فِي كَلاَمِهِ** : بىلىمدارلىق قىلدى، ئۆزىنى كۆرسىتىپ سۆزلىدى.

**حَذْلَقَةٌ** : ئۆزىنى بىلىملىك كۆرسەتمەك ، ئۆزىنى ماھىر ھېسابلىۋالماق.

**حَذْلَمَ يُحَذْلِمُ حَذْلَمَةً** : تېز ماڭدى.

**حَذْلَمَ الشَّيْءَ** : يۇمىلاتتى.

**حَذْلَمَ الْعُودَ** : ياغاچنى ئاقلىدى.

**حَذْلَمَ الْإِنَاءَ** : قاچىنى تولدۇردى.

**حُذْلُمٌ** : پاكىنەك ، پاكار ئادەم.

**حُذْلُومٌ** : چاققان.

**حَذَمَ يَحْذِمُ حَذْمًا الشَّيْءَ** : كەستى.

**حَذَمَ يَحْذِمُ حَذْمًا وَ حَذَمَانًا فِي الْأَمْرِ**: ئالدىرىدى ، تېز بولدى.

**حَذَمَ فِي مَشْيِهِ** : تېز ماڭدى.

**حَذَمَ فِي الْقِرَاءَةِ**: تېز ئوقۇدى.

**اَلْحَذِمُ مِنَ الشُّيُوفِ**: ئۆتكۈر قىلىچ.

**حِذْمٌ** : چاققان مېڭىش ، يېنىك مېڭىش.

**حَذِمٌ** : تېز يۈگۈرىدىغان توشقان ؛ چاققان ئوغرى.

**حِذَمٌ** : قەدىمى قىسقا پاكىنەك.

**حَذْوَ** : ئۇدۇلىدا ، روبىروسىدا.

**حُذْوَةٌ** : ئۇدۇلىسى ؛ سوۋغا ، ھەدىيە ؛ پارچە نەرسىلەر.

**حِذْوَةٌ** : ئۇدۇلىسىدا ؛ سوۋغا ، ھەدىيە ؛ پارچە نەرسىلەر.

**اَلْحُذْيَا** : ئولجىدىن نېسىۋە.

**حَذِيقٌ** : كېسىلگەن.

**حِذْيَمٌ** : ئۆتكۈر قىلىچ.

**اَلْحُذَيَّا** : ئولجىدىن نېسىۋە ؛ سۆيۈنچە.

**اَلْحَذِيَّةُ** : ئولجىدىن نېسىۋە ؛ سوۋغا ، ھەدىيە.

**حِرَاثَةٌ**: دېھقانچىلىق ، تېرىقچىلىق ، ئېتىز ئىشلىرى.

**حِرَاثَةُ الْأَرْضِ** : يەر تېرىماق ، دېھقانچىلىق قىلماق ؛ دېھقانچىلىق مەھسۇلاتلىرى.

**حَرَارَةٌ** : ئىسسىقلىق؛ قىزغىن؛ تېمپېراتۇرا ، ھارارەت.

**«اِرْتَفَعَتْ دَرَجَةُ حَرَارَةِ الْمَرِيضِ»** : كېسەلنىڭ تېمپېراتۇرىسى ئۆرلەپ كەتتى.

**«عَانَقَتِ الْأُمُّ وَلَدَهَا بِحَرَارَةٍ»** : ئانا بالىسىنى قىزغىن قۇچاقلىدى.

**مِقْيَاسُ الْحَرَارَةِ** : تېرمومېتىر.

**مِيزَانُ الْحَرَارَةِ**: تېرمومېتىر.

**اَلْحَرَارَةُ الْجَوِّيَّةُ** : ھاۋا تېمپېراتۇرىسى.

**اَلْحَرَارَةُ الْبَدَنِيَّةُ** : بەدەن تېمپېراتۇرىسى.

**وَحْدَةُ الْحَرَارَةِ** : ئىسسىقلىق بىرلىكى.

**حَرَارَةُ الشَّبَابِ**: ياشلىقنىڭ ئوتتەك قىزغىنلىقى.

**حَرَارَةُ الْعَاطِفَةِ** : ھېسسىياتنىڭ قىزغىنلىقى.

**حَرَارِيٌّ** : قىزىقلىق مىقدارى.

**حَرَارِيٌّ نَوَوِيٌّ** : يادرو ئېنېرگىيىسى.

**وَحْدَةٌ حَرَارِيَّةٌ** : ئىسسىقلىق بىرلىكى.

**حِرَاسَةٌ** : قوغدىماق ، مۇھاپىزەت قىلماق ، ساقلىماق.

**تَحْتَ الْحِرَاسَةِ** : نازارەت ئاستىدا.

**«وَضَعَتْهُ الْحُكُومَةُ تَحْتَ الْحِرَاسَةِ»** : هۆكۈمەت ئۇنى نازارەت ئاستىغا ئالدى.

**حُرَاشٌ:** قوپاللىق ، يىرىكلىك.

**حَرَاشَةٌ:** قوپاللىق ، يىرىكلىك.

**حَرَافَةُ الْمَذَاقِ:** ئاچچىق ، ئۆتكۈر ( غىدىقلىغۇچى )

**حُرَاقٌ . حُرَاقَةٌ:** پىلىك ، پىلتە ، تۇترۇق.

**حَرَاكٌ:** ھەرىكەتلەنمەك ، تەۋرەنمەك.

**«رَأَيْتُهَاعَلَى السَّرِيرِجُثَّةً هَامِدَةً لَاحَرَاكَ بِهَا»** : مەن ئۇنى كارىۋاتتا ھەرىكەتسىز ئۆلۈك جەسەت ھالىتىدە كۆردۈم.

**حَرَامٌ ج حُرُمٌ** : ھارام ( شەرىئەتتە چەكلەنگەن ئىش ياكى نەرسە )

**«إِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللّٰهِ اِثْنَا عَشَرَ شَهْرًا فِي كِتَابِ اللّٰهِ يَوْمَ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ مِنْهَا أَرْبَعَةٌ حُرُمٌ»** «قرآن» : شۈبھىسىزكى، ئاسمان ۋە زېمىن يارىتىلغاندىن تارتىپ ( قەمەرى ئايلارنىڭ سانى ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا ( يەنى لەۋھۇلمەھپۇزدا ) 12 دۇر ، ئۇلاردىن تۆتى (يەنى زۇلقەئدە، زۇلھەججە، مۇھەررەم، رەجەب) ئۇرۇش قىلىش ھارام قىلىنغان ئايلاردۇر.

**مِنْطَقَةٌ حَرَامٌ** : چەكلەنگەن رايون.

**اَلْبَلَدُ الْحَرَامُ** : مەككە.

**اِبْنُ حَرَامٍ** : يوتقان تېشىدىن بولغان ، ھارامدىن بولغان ، ھارامزادە.

**اَلْمَسْجِدُ الْحَرَامُ** : كەئبە جايلاشقان مەسچىت.

**اَلْبَيْتُ الْحَرَامُ** : كەئبە ، بەيتۇللاھ.

**اَلشَّهْرُ الْحَرَامُ** : چەكلەنگەن ئايلار (ھىجرىيىنىڭ زۇلقەئدە ، زۇلھەججە ، مۇھەررەم ، رەجەب ئايلىرى)

**حَرَامِيٌّ ج حَرَامِيَّةٌ** : ھارام ئىشلارنى قىلغۇچى ، ئەسكى ، گۇناھكار ، ئوغرى ، قاراقچى.

**حَرِبَ يَحْرَبُ حَرَبًا** : غەزەپلەندى ، ئاچچىقلاندى.

**حَرَبَ يَحْرُبُ حَرْبًا:** نەيزە سانجىدى.

**حَرَبَ الرَّجُلَ** : كىشىنى بۇلىۋالدى ، تالان - تاراج قىلدى.

**حَرْبٌ ج حُرُوبٌ** : ئۇرۇش ، جەڭ.

**«فَإِمَّا مَنًّا بَعْدُ وَإِمَّا فِدَاءً حَتَّى تَضَعَ الْحَرْبُ أَوْزَارَهَا»** «قرآن» : ئاندىن ئۇلارنى ئېھسان قىلىش يۈزىسىدىن قويۇپ بېرىڭلار، ياكى فىدىيە ئېلىپ قويۇپ بېرىڭلار ، تاكى ئۇرۇش ئۆزىنىڭ ئېغىر يۈكىنى تاشلىغانغا قەدەر ( يەنى ئۇرۇش توختىغانغا قەدەر )

**حَرْبٌ أَهْلِيَّةٌ** : ئىچكى ئۇرۇش.

**حَرْبُ التَّطْوِيقِ** : قورشاپ يوقىتىش ئۇرۇشى.

**حَرْبٌ بَارِدَةٌ** : سوغۇق مۇناسىۋەتلەر ئۇرۇشى.

**حَرْبُ التَّحْرِيرِ:** ئازادلىق ئۇرۇشى.

**حَرْبٌ جَائِرَةٌ:** ئادالەتسىز ئۇرۇش ، تاجاۋۇزچىلىق ئۇرۇشى.

**حَرْبٌ عَادِلَةٌ:** ھەققانىي ئۇرۇش ، ئادالەتلىك ئۇرۇش.

**حَرْبٌ خَاطِفَةٌ** : چاقماق تېزلىكىدىكى ئۇرۇش .

**اَلْحَرْبُ الْعَالَمِيَّةُ** : دۇنيا ئۇرۇشى.

**اَلْحَرْبُ الْعَالَمِيَّةُ الْأُوْلَى:** بىرىنچى دۇنيا ئۇرۇشى.

**اَلْحَرْبُ الْعَالَمِيَّةُ الثَّانِيَةُ** : ئىككىنچى دۇنيا ئۇرۇشى.

**حَرْبٌ نَفْسِيَّةٌ** : پسىخولوگىيە ئۇرۇشى.

**حَرْبٌ وَقَائِيَّةٌ** : قوغدىنىش ئۇرۇشى.

**رَجُلُ حَرْبٍ** : ئۇرۇش مۇتەخەسسىسى.

**قَامَتِ الْحَرْبُ عَلَى سَاقٍ:** ئىش مۇرەككەپلىشىپ بىر تەرەپ قىلىش قىيىن بولدى.

**اَلْحَرْبُ الْعُظْمَى** : دۇنياۋى ئۇرۇش.

**حَرْبٌ صِحَافِيَّةٌ** : قەلەم كۈرىشى.

**حَرْبُ الصَّوَارِيخِ** : راكېتا ئۇرۇشى.

**فِي حَالَةِ حَرْبٍ** : ئۇرۇش ھالىتىدە.

**اَلْحَرْبُ الْعَامَّةُ** : دۇنياۋى ئۇرۇش.

**دَارُ الْحَرْبِ** : دۈشمەن دۆلەت ؛ ئۇرۇش رايونى.

**حَرْبُ الْعِصَابَاتِ** : پارتىزانلىق ئۇرۇشى.

**اَلْحَرْبُ الصَّلِيبِيَّةُ** : ئەھلى سەلىب ئۇرۇشى.

**حَرْبُ إِرْهَاقٍ** : خورىتىش ئۇرۇشى.

حَرْبُ أَعْصَابٍ : نېرۋا ئۇرۇشى.

حَرْبٌ إِعْلَانِيَّةٌ : تەشۋىقات ئۇرۇشى.

حَرْبٌ خَاطِفِيَّةٌ : ئىچكى ئۇرۇش.

حِرْبَاءُ ج حَرَابِيُّ: خامىلېئون ( مۆھىتقا قاراپ رەڭگى ئۆزگىرىپ تۇرىدىغان كەسلەنچۈك).

«يَتَلَوَّنُ فِي مَوَاقِفِهِ تَلَوُّنَ الْحِرْبَاءِ» : خامىلې-ئوندەك ئۆزگىرىپ تۇرىدۇ.

وَاحَرْبَاهُ: ۋاي ھەسرەت، ۋاي نادامەت، نادامەتەي.

حَرْبَةٌ ج حِرَابٌ : قىسقا نەيزە.

حَرْبِيٌّ: ئۇرۇش ئىشى ؛ ھەربىي.

مَجْلِسٌ حَرْبِيٌّ : ھەربىي كېڭەش.

وِزَارَةٌ حَرْبِيَّةٌ : دۆلەت مۇداپىئە مىنىستىرلىكى.

مَدْرَسَةٌ حَرْبِيَّةٌ: ھەربىي مەكتەپ.

اَلْحَرَكَاتُ الْحَرْبِيَّةُ: تاكتىكا.

حَرَثَ يَحْرُثُ حَرْثًا الشَّيْءَ: سىلىدى، سۈركىدى، ئۇگىلىدى.

حَرِثَ يَحْرَثُ حَرَثًا الرَّجُلُ: كىشىنىڭ ئەخلاقى ناچار بولدى.

حَرَثَ يَحْرُثُ حَرْثًا الْأَرْضَ : يەر ھەيدىدى ، يەر ئاغدۇردى.

«أَ فَرَأَيْتُمْ مَا تَحْرُثُونَ أَأَنْتُمْ تَزْرَعُونَهُ أَمْ نَحْنُ الزَّارِعُونَ» ‹قۇرئان› : سىلەر تېرىغان زىرائەت-لەرنى دەپ بېقىڭلارچۇ ئۇنى سىلەر ئۇندۇردۇڭ-لارمۇ ياكى بىز ئۇندۇرۇپ (دان چىقىرىدىغان زىرا-ئەت قىلىپ ئۆستۈردۇقمۇ ؟ )

حَرَثَ الْأَرْضَ : دېھقانچىلىق قىلدى ، تېرىقچىلىق قىلدى.

حَرْثٌ : يەر تېرىماق ، دېھقانچىلىق قىلماق؛ دېھقانچىلىق مەھسۇلاتلىرى، زىرائەت، دېھقانچىلىق.

حَرْثُ الْآخِرَةِ: ياخشى ئەمەل، ساۋابلىق ئىش.

حَرْثُ الدُّنْيَا: مال ـ مۈلۈك، بالا ـ چاقىلارغا ئوخشاش دۇنيالىق نەرسىلەر.

«مَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الْآخِرَةِ نَزِدْ لَهُ فِي حَرْثِهِ» ‹قۇرئان› : كىمكى (ئۆزىنىڭ ئەمەلى بىلەن ئاخىرەتنىڭ ساۋابىنى كۆزلىسە ، ئۇنىڭ ساۋا-بىنى زىيادە قىلىمىز.

حَرِجَ يَحْرَجُ حَرَجًا الشَّيْءُ : قىسىلدى ، سىقىلدى ، تارلاشتى ؛ ھارام بولدى.

حَرِجَ الرَّجُلُ : كىشى گۇناھ ئۆتكۈزدى ، جىنايەت ئۆتكۈزدى.

حَرِجَ صَدْرُهُ : تىت ـ تىت بولدى ، بىئارام بولدى.

حَرِجَ عَلَيْهِ الشَّيْءُ : چەكلەندى.

حَرَجٌ : گۇناھ ؛ چەكلەش ، توسۇش ؛ تارجاي ، تارچۇق جاي ؛ قىيىن ھالەت.

«يَجْعَلْ صَدْرَهُ ضَيِّقًا حَرَجًا» ‹قۇرئان› : ئۇنىڭ كۆكسىنى شۇنداق تارايتىۋېتىدۇكى.

حَرَجٌ ج أَحْرَاجٌ حَرَجَةٌ ج حَرَجٌ وحَرَجَاتٌ: پادا؛ دەرەخزارلىق؛ تارجاي.

لَا حَرَجَ : زىيىنى يوق ، ھېچ ۋەقەسى يوق.

لَا حَرَجَ عَلَيْكَ : ساڭا ھېچ گەپ يوق.

حَرَجٌوحِرْجٌ ج أَحْرَاجٌوحِرَاجٌ: گۇناھ، جىنايەت.

حَرِجٌ : مۈشكۈل ، تارچىلىق.

«عَاشَ صَاحِبُ الْقَلْبِ الصِّنَاعِيِّ لَحَظَاتٍ حَرِجَةً قَبْلَ وَفَاتِهِ» : سۈنئىي يۈرەك سالدۇرغان ئادەم ۋاپات بولۇشىنىڭ ئالدىدا قىيىن پەيتلەرنى بېشىدىن ئۆتكۈزدى.

مَرْكَزٌ حَرِجٌ: قىيىن ئەھۋال، مۈشكۈل شارائىت.

مَوْقِفٌ حَرِجٌ : جىددىي پوزىتسىيە.

«هُنَاكَ لَحَظَاتٌ حَرِجَةٌ يُوَاجِهُهَا الْإِنْسَانُ فِي حَيَاتِهِ» : بۇ يەردە ئىنسان ھاياتىدا دۇچ كېلى-دىغان جىددىي پەيتلەر بولىدۇ.

حَالَةٌ حَرِجَةٌ: جىددىي ھالەت.

حَرْجَلَ يُحَرْجِلُ حَرْجَلَةً : ئۆزۈۋرىدى ؛ ئوڭ ـ سول سەكرىدى.

حَرْجَلَ الشَّجَرُ : دەرەخ ئۆسۈپ يېتىلدى.

حُرْجُلٌ ج حَرَاجِلُ : ئۆزۈن.

حَرْجَلَةٌ : جامائە ، توپ ( توپلاشقان )

حَرْجَمَ يُحَرْجِمُ حَرْجَمَةً الدَّوَابَّ : پادىنى توپلى-دى ، ئۆلاغنى يىغدى ، ئۆلاغنى جەملىدى.

**حَرَدَ يَحْرِدُ حُرُودًا عَنْ قَوْمِهِ** : يالغۇز بولۇپ قالدى ، يېگانە بولۇپ قالدى ، ئارىلاشمىدى.

**حَرَدَ يَحرِدُ حَرْدًا**: ئۆرۈندى ، مەقسەت قىلدى؛ تۆشۈك تەشتى ؛ توسىدى ، مەنئى قىلدى.

**حَرِدَ يَحْرَدُ حَرَدًا عَلَيْهِ** : ئەلدىن ئايرىلىپ يالغۇز ياشىدى ؛ غەزەپ قىلدى ، ئاچچىقلاندى.

**حَرِدٌ. حَرْدَانٌ**: ئاچچىقلانغۇچى، غەزەپناك بولغۇچى.

**حِرْذَوْنٌ ج حَرَاذِيْنُ** : كەسلەنچۈك.

**حَرَّ يَحِرُّ حَرًّا**: قىزىدى ، ئىسسىدى.

**حَرَّ الْمَاءُ** : سۇنى قايناتتى ، قىزىتتى.

**حَرَّ يَحَرُّ حَرَارًا الْعَبْدُ** : قۇل ئازاد بولدى.

**حَرٌّ ج حُرُورٌ وَ أَحَارِرُ**: ئىسسىقلىق ، هارارەت ، تېمپېراتۇرا.

**حُرٌّ ج أَحْرَارٌ**: ئەركىن ، ئازاد ، مۇستەقىل ، هۆر.

**حُرُّ الْعَقِيدَةِ**: ئېتىقاد ئەركىنلىكى.

**حُرُّ الدَّارِ** : ئۆينىڭ ئوتتۇرىسى.

**حُرُّ الْوَجْهِ** : ياڭاق سۆڭىكى.

**اَلْحُرُّ فِي اَلْبَقْلِ**: خام يېيىلىدىغان كۆكتات.

**اَلْحُرُّ فِي الْقَوْلِ أَوِ اَلفِعْلِ** : چىرايلىق سۆز ، چىرايلىق ئىش.

**«اَلْعَبْدُ يُقْرَعُ بِالْعَصَا. وَالْحُرُّ تَكْفِيْهِ الْإِشَارَةُ»** : ئاقىلغا ئىشارەت ، نادانغا جۇۋالدۇرۇز.

**ذَهَبٌ حُرٌّ** : ساپ ئالتۇن.

**طِيْنٌ حُرٌّ** : سىغىزلاي ، قۇمسىز لاي.

**فَرَسٌ حُرٌّ** : ساپ نەسىللىك ئات.

**حِزْبُ الْأَحْرَارِ** : لىبېرالىستلار پارتىيىسى.

**حَرَّانٌ ج حِرَارٌ و حَرَارَى**: تەشنا، سۇسىراپ كەتكۈچى.

**حَرَّابٌ**: قورال ياسىغۇچى ، نەيزە سوققۇچى ؛ مەرگەن.

**حُرَّاسٌ** : مۇھاپىزەتچىلار ، قوغدىغۇچىلار.

**حَرَّاقٌ**: ئاچچىق ، ئۆتكۈر ؛ ئوت قويغۇچى ، ئوت ياققۇچى.

**حُرَّاقٌ** : ئىششقار سۈيى ، شورلۇق سۇ ، شولتا سۈيى.

**حَرَّاقَةٌ ج حَرَّاقَاتٌ** : ھەربىي پاراخوت ، ھەربىي كېمە.

**قُنْبُلَةٌ حَرَّاقَةٌ** : كۆيدۈرگۈچى بومبا.

**حُرَّاقَةٌ** : ئۆتكۈر ، كەسكىن ، ئىتتىك.

**حَرَّانٌ ج حِرَارٌ. حَرَّاءُ** : قاتتىق تەشنا بولغان ، چاڭقاپ كەتكەن.

**حُرَّةٌ ج حَرَائِرُ** : ئەركىن ئايال ، هۆر ئايال.

**مِنْطَقَةٌ حُرَّةٌ** : ئېچىۋېتىلگەن ئەركىن رايون.

**سَحَابَةٌ حُرَّةٌ** : يامغۇر بۇلۇتى.

**حَرَّةٌ ج حَرَّاتٌ وَ حِرَارٌ** : قارا تاشلىق ساي.

**حَرَّجَ يُحَرِّجُ تَحْرِيجًا عَلَيْهِ** : قىستتى ، قىستىدى ، تارلاشتۇردى ؛ چەكلىدى ، مەنئىي قىلدى.

**حَرَّجَ فِي الْأَمْرِ** : چىلىق تۇرۇۋالدى.

**حَرَّجَ عَلَيْهِ الْأَمْرَ** : مەنئى قىلدى.

**حَرَّجَهُ** : مەجبۇرلىدى ، زورلىدى ؛ تەڭلىكتە قويدى.

**حَرَّجَ مَرْكَزَهُ** : شارائىتىنى قىيىنلاشتۇردى.

**«قَدْ حَرَّجَتِ الْأُمُّ عَلَى أَبْنَائِهَا الْإِتِّصَالَ بِشَبَابِ الْأَغْنِيَاءِ»** : ئانا بالىلىرىنى بايلارنىڭ بالىلىرىغا ئارىلىششتىن چەكلىدى.

**حَرَّدَ يُحَرِّدُ تَحْرِيدًا** : ئەگدى، ئەگرى قىلدى.

**حَرَّرَ يُحَرِّرُ تَحْرِيْرًا**: ئازاد قىلدى.

**حَرَّرَ الْعَقْلَ** : ئەقلىنى ئاچتى، نۇرلاندۇردى.

**حَرَّرَ الْكِتَابَ** : كىتابنى تەھرىرلىدى، كۆزەتتى، توغرىلىدى؛ يازدى.

**حَرَّرَ الْوَزْنَ** : تەڭپۇڭلاشتۇردى.

**حَرَّرَ الْوَلَدَ** : بالىنى ۋەخپە قىلىۋەتتى ( بالىنى ئاللاھنىڭ تائىتى ۋە مەسچىتنىڭ خىزمىتى ئۈچۈن ۋەخپە قىلىۋەتتى ، مەسچىت بالىسى قىلىپ بېرىۋەتتى )

**حَرَّرَ رَقَبَتَهُ** : قۇلنى ئازاد قىلدى.

**«حَرَّرَ الْوَكِيلُ الْعَقْدَ»** : ۋەكىل توختامنى يازدى.

**حَرَّزَ يُحَرِّزُ تَحْرِيزًا**: قوغىدى، ساقلىدى.

**«حَرَّزَ جِسْمَ الْجَرِيْمَةِ أَوْ أَدَاتَهَا»**: زىيانكەشلىككە ئۇچرىغۇچىنىڭ جەسىتىنى ياكى جىنايەتكە ئىشلەتكەن قورال - سايمانىنى قاتتىق قوغىدى.

**حَرَّشَ يُحَرِّشُ تَحْرِيْشًا**: قۇتراتتى، كۈشكۈرتتى، ئارىغا بۆلگۈنچىلىك سالدى.

**حَرَّشَ بَيْنَ الْقَوْمِ**: قۇتراتتى، كۈشكۈرتتى، ئارىغا بۆلگۈنچىلىك سالدى، ئوت قويرۇقلۇق قىلدى.

**حَرَّشَ الْأَرْضَ بِالسَّمَادِ**: ئوغۇتلىدى.

**حَرَّصَ يُحَرِّصُ تَحْرِيْصًا عَلَى الشَّيْءَ**: رىغبەتلەندۈردى، ئىلھاملاندۇردى.

**حَرَّضَ يُحَرِّضُ تَحْرِيضًا عَلَى الشَّيْءِ**: قوزغىدى، ئىلھاملاندۇردى؛ كۈشكۈرتتى.

**«يَاأَيُّهَا النَّبِيُّ حَرِّضِ الْمُؤْمِنِيْنَ عَلَى الْقِتَالِ»** ‹قۇرئان›: ئى پەيغەمبەر! مۆمىنلەرنى (مۇشرىكلار بىلەن) ئۇرۇش قىلىشقا رىغبەتلەندۈرگىن!

**«حَرَّضَ الْعُمَّالَ عَلَى الْإِضْرَابِ بِالرَّغْمِ مِنْ صُدُورِ قَرَارٍ بِمَنْعِهِ»**: ئىش تاشلاشنى چەكلەش قارارىنىڭ چىقىرىلغانلىقىغا قارىماي ئىشچىلارنى ئىش تاشلاشقا كۈشكۈرتتى.

**حَرَّضَهُ عَلَى الشَّرِّ**: ئۇنى يامانلىققا قۇتراتتى.

**حَرَّفَ يُحَرِّفُ تَحْرِيفًا الشَّيْءَ**: بۇرمىلىدى، ئۆزگەرتتى، يۆتكىۋەتتى، بۇرىۋەتتى.

**حَرَّفَ الْكَلَامَ**: ئۆزگەرتىۋەتتى.

**حَرَّفَ الْمَعْنَى**: ئۆزگەرتىۋەتتى.

**«يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ»** ‹قۇرئان›: كىتابنىڭ (يەنى تەۋراتنىڭ) سۆزلىرىنى ئۆزگەرتىۋېتىدىغانلارمۇ بار . . .

**حَرَّقَ يُحَرِّقُ تَحْرِيقًا الشَّيْءَ**: كۆيدۈردى.

**حَرَّكَ يُحَرِّكُ تَحْرِيكًا**: ھەرىكەتلەندۈردى، قوزغىدى، مىدىرلاتتى.

**«لَا تُحَرِّكْ بِهِ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِ»** ‹قۇرئان›: (ساڭا جىبرىئىل ئارقىلىق ۋەھى نازىل بولۇۋاتقاندا، ئۇنى تېزرەك ئېلىۋېلىش ئۈچۈن) ئالدىراپ تىلىڭنى مىدىرلاتما.

**حَرَّكَ سَاكِنَهُ**: قوزغىدى.

**حَرَّكَ الْعَوَاطِفَ**: تەسىرلەندۈردى.

**حَرَّكَ الشَّهِيَّةَ**: ئىشتىھانى ئاچتى.

**حَرَّكَ الْكَلِمَةَ**: سۆزلەرگە ھەرىكەت (بەلگە) قويدى

**«حَرَّكَ كَوَامِنَ نَفْسِهِ»**: يوشۇرۇن تۇيغۇلىرىنى قوزغىۋەتتى.

**لَا يُحَرِّكُ سَاكِنًا**: بىپەرۋا، ھېچقانداق ھەرىكەت قىلمايدىغان.

**حَرَّمَ يُحَرِّمُ تَحْرِيمًا**: ھارام قىلدى، چەكلىدى.

**حَرَّمَ عَلَيْهِ كَذَا**: ئۇنىڭغا ئىشنى ھارام قىلدى.

**«وَأَحَلَّ اللّٰهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا»** ‹قۇرئان›: ئاللاھ سودا - سېتىقنى ھالال قىلدى، جازانىنى ھارام قىلدى.

**حَرُّوقٌ**: پىلىك، پىلتە، تۇترۇق.

**حِرِّيقٌ**: ئاچچىق، ئۆتكۈر، غىدىقلىغۇچى (تەم)، قىرتاق.

**طَعَامٌ حِرِّيْقٌ**: غىدىقلىغۇچى تەمى بار تاماق.

**حَرَّى ج حِرَارٌ وَحَرَارَى**: تەشنا، سۇسىراپ كەتكۈچى، ئۇسساپ كەتكۈچى.

**«فِي كُلِّ كَبِدٍ حَرَّى أَجْرٌ»** ‹حديث›: ھەرقانداق تەشنا بولغۇچىنى سۇغارغاننىڭ ساۋابى بولىدۇ.

**حُرِّيَّةٌ**: ئەركىنلىك، ئەركىنلىك ھوقۇقى، مۇستەقىللىق.

**حُرِّيَّةُ الْإِخْتِيَارِ**: تاللاش ھوقۇقى.

**حُرِّيَّةُ الْفِكْرِ**: پىكىر ئەركىنلىكى.

**مَدْرَسَةٌ حُرِّيَّةٌ**: شەخسىي مەكتەپ.

**حُرِّيَّةٌ شَخْصِيَّةٌ**: شەخسىي ئەركىنلىك.

**حُرِّيَّةُ تَنْظِيمِ الْإِضْرَابِ**: نامايىشقا ئۇيۇشتۇرۇش ئەركىنلىكى.

**حُرِّيَّةُ النَّشْرِ**: ئاخبارات ئەركىنلىكى، نەشرىيات ئەركىنلىكى، مەتبۇئات ئەركىنلىكى.

**حُرِّيَّةٌ فَرْدِيَّةٌ**: شەخسىي ئەركىنلىك.

**حُرِّيَّةُ الْإِجْتِمَاعِ**: يىغىلىش ئەركىنلىكى.

حُرِّيَّةُ الْعِبَادَةِ : دىنىي ئەركىنلىك ، ئىبادەت قىلىش ئەركىنلىكى.

حُرِّيَّةُ الْكَلَامِ : سۆز ئەركىنلىكى.

حُرِّيَّةُ التَّعْلِيمِ : ئوقۇش ئەركىنلىكى.

حُرِّيَّةُ الْعَمَلِ : خىزمەت ئەركىنلىكى ، ئىشلەش ئەركىنلىكى.

اَلنِّضَالُ فِي سَبِيلِ الْحُرِّيَّةِ : ئەركىنلىك ئۈچۈن كۈرەش قىلىش ، ئەركىنلىك يولىدا كۈرەش قىلىش.

حَرُزَ يَحْرُزُ حَرَازًا الرَّجُلُ: پۇختا بولدى ، مۇستەھكەم بولدى ؛ قوغدالدى.

حَرَزَ يَحْرُزُ حَرْزًا الشَّيْءَ: مالنى ساقلىدى ، مالنى قوغدىدى ، مالنى مۇھاپىزەت قىلدى.

حِرْزٌ ج أَحْرَازٌ: ئىستىھكام ، قورغان ، پوتەي ؛ تۇمار ، تىلتۇمار.

حِرْزٌ حَرِيزٌ: مۇستەھكەم پاناھگاھ.

«هُوَ فِي حِرْزٍ لَا يُوصَلُ إِلَيْهِ» : ئۇ مۇستەھكەم قورغان ئىچىدە.

كَانَ فِي حِرْزٍ حَرِيزٍ: ئۇ چىڭ، پۇختا بولدى.

حَرَزَةٌ : مالنىڭ ياخشىسى ، مالنىڭ نوچىسى ، مالنىڭ ئېسىلى.

حَرَسَ يَحْرُسُ حَرْسًا وَ حِرَاسَةً الشَّيْءَ : ساقلىدى ، قوغدىدى ، مۇھاپىزەت قىلدى.

حَرَسَ عَلَى الشَّيْءِ: ساقلىدى ، قوغدىدى ، مۇھاپىزەت قىلدى.

«وَظِيفَةُ الْبَوَّابِ الْأُولَى أَنْ يَحْرُسَ الْمَبْنَى» : دەرۋازىۋەننىڭ بىرىنچى ئىشى بىنانى قوغداش.

حَرِسَ يَحْرَسُ حَرْسًا : ئۇزۇن ياشىدى ، ئۇزۇن ئۆمۈر كۆردى.

حَرْسٌ ج أَحْرَاسٌ: دەۋر ، زامان ، ئەسىر.

حَرَسٌ ج حُرَّاسٌ : مۇھاپىزەتچى ، قوغدىغۇچى ، قاراۋۇل.

حَرَسٌ شَخْصِيٌّ: شەخسىي مۇھاپىزەتچى ، شەخسىي قاراۋۇل.

حَرَسُ الشَّرَفِ : ھۆرمەت قاراۋۇلى.

حَرَسُ السُّلْطَانِ : پادىشاھنى قوغدىغۇچى قوشۇن.

اَلْحَرَسَانِ : كېچە بىلەن كۈندۈز.

حَرَشَ يَحْرِشُ حَرْشًا وَ تَحْرَاشًا الضَّبَّ : كېلە-نى تۇتۇش ئۈچۈن ئۈركۈتتى.

حَرَشَ الدَّابَّةَ : ئۇلاغنى تېز ماڭغۇزۇش ئۈچۈن دۈمبىسىگە سانچىدى.

حَرَّشَهُ : مورلىدى ، تاتىلىدى.

حَرَشَ الصَّيْدَ : ئوۋ ئوۋلىدى.

حَرَّشَ بَيْنَ الْقَوْمِ : قەۋمنىڭ ئارىسىنى بۇزدى.

حَرِشَ يَحْرَشُ حَرَشًا الشَّيْءُ : قوپال بولدى ، يىرىك بولدى ، ئالدىدى.

حَرَشٌ : قوپاللىق ، يىرىكلىك.

اَلْحَرِشُ: ئۇخلىمايدىغان ئادەم.

حَرْشٌ ج حِرَاشٌ : ئالدامچىلىق؛ جامائەت ، كوللېكتىپ ؛ ئىز.

حُرْشٌ وَ حَرِشٌ ج حُرُوشٌ وَ أَحْرَاشٌ : ئورمان-لىق.

حُرْشَةٌ : قوپاللىق ، يىرىكلىك.

حَرْشَفٌ ج حَرَاشِفُ: كىچىك قوش ؛ كىچىك چېكەتكە ؛ پاشاغان ئادەم ؛ كېسەل ئادەم ؛ باچكا؛ بېلىق قاسرىقى.

حَرْشَفُ السَّمَكِ : بېلىق قاسرىقى.

حُرْشُفٌ : ئوغۇل - دوغۇل يەر.

حَرَصَ يَحْرِصُ حِرْصًا الرَّجُلُ : ھېرىس بولدى ؛ ئاچكۆزلۈك قىلدى ، نەپسانىيەتچىلىك قىلدى.

«إِنْ تَحْرِصْ عَلَى هُدَاهُمْ فَإِنَّ اللّهَ لَا يَهْدِي مَنْ يُضِلُّ وَ مَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ» «قرآن» : سەن ئۇلارنىڭ ھىدايەت تېپىشىغا ھېرىس بولساڭ-مۇ ، ئاللاھ ئۆزى گۇمراھ قىلغان كىشىنى ھىدايەت قىلمايدۇ ، ئۇلارنى ( ئاللاھنىڭ ئازابىدىن قۇتۇلدۇرىدىغان ) ھېچقانداق مەدەتكار يوق.

حِرْصٌ : بېخىللىق ، ھېرىسلىق ؛ ئاچكۆزلۈك.

حِرْصًا عَلَيْهِ: ئامراقلىق يۈزىسىدىن، ئاياش يۈزە-سىدىن، كۆيۈنۈش يۈزىسىدىن.

«سَحَبَ اقْتِرَاحَهُ حِرْصًا عَلَى صُدُورِ الْقَرَارِ بِالْإِجْمَاعِ» : قارارنىڭ كوللېكتىپ چىقىرى-

لىشىغا كۆيۈنۈش يۈزىسىدىن تەكلىپىنى قايتۇرۇۋالدى.

**اَلْحِرْصُ عَلَى الثَّأْرِ** : قىساس ئوتى ، ئىنتىقام ئوتى.

**حَرَضَ يَحْرُضُ حَرَاضَةً** : جۇدەپ كەتتى ، ياداپ كەتتى، ئورۇقلىدى؛ ھالاك بولاي دەپ قالدى.

**اَلْحَرَضُ**: قاتتىق ئاغرىق؛ نېرۋىنىڭ بۇزۇلۇشى؛ ئەخلاقنىڭ بۇزۇلۇشى؛ ناچار ئادەم؛ ناچار سۆز؛ ئورۇق تۆگە.

**اَلْحَرَضُ مِنَ الثَّوْبِ**: كىيىمنىڭ پەۋزى.

**«قَالُوْا تَاللّٰهِ تَفْتَأُ تَذْكُرُ يُوسُفَ حَتَّى تَكُوْنَ حَرَضًا اَوْ تَكُونَ مِنَ الْهَالِكِينَ» «قرآن»** : ئۇلار: « ئاللاھنىڭ نامى بىلەن قەسەمكى ، سەن يۈسۈفنى ياد ئېتىشۋېرىپ ( ھەسرەتتىن ) ھالاك بولۇشقا تاس قالىدىغان ياكى ھالاك بولىدىغان بولىسەن » دېدى.

**حَرَفَ يَحْرِفُ حَرْفًا الشَّيْءَ عَنْ وَجْهِهِ**: بۇرۇلۇپ كەتتى، بۇرىدى، ئاغدى.

**حَرْفٌ ج حِرَفٌ** : قىرغاق ، گىرۋەك ، تەرەپ ، چەت ، بوي ، ياقا ، يان ؛ ئورۇق، سىقتا تۆگە؛ شەك ـ شۈبھە.

**حَرْفُ الْجَبَلِ** : تاغنىڭ قىرى.

**حَرْفُ كُلِّ آلَةٍ قَاطِعَةٍ** : تىغ.

**«وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَعْبُدُ اللّٰهَ عَلَى حَرْفٍ» «قرآن»** : بەزىلەر ئاللاھقا شەك ـ شۈبھە بىلەن ( يەنى تۇراقسىز ھالدا ) ئىبادەت قىلىدۇ.

**حَرْفٌ ج حُرُوفٌ وَ أَحْرُفٌ** : ھەرپ.

**حَرْفُ جَرٍّ** : زىر ئوقۇتىدىغان قوشۇمچە ، سۆز ئالدى قوشۇمچىسى.

**حَرْفٌ حَلْقِيٌّ** : بوغۇزدىن چىقىدىغان ھەرپ.

**حَرْفٌ سَاكِنٌ** : سۇكۇنلۇق ھەرپ.

**حَرْفٌ شَمْسِيٌّ** : قۇياش ھەرپى ، (شەمسىيە ھەرپى)

**حَرْفٌ قَمَرِيٌّ**: ئاي ھەرپلىرى ، (قەمەرىيە ھەرپلىرى)

**حَرْفُ عَطْفٍ** : باغلىغۇچى ھەرپ.

**حَرْفُ عِلَّةٍ** : ئىللەتلىك ھەرپ ( ئەرەب تىلى گراماتىكىسىدا «وَاوٌ» ، «اَلِفٌ» ، «يَاءٌ» ھەرپلىرى « ئىللەتلىك ھەرپلەر » دېيىلىدۇ )

**حَرْفُ الْاِسْتِفْهَامِ** : سوراق ياردەمچى سۆز، سوراق ئالماش.

**حَرْفُ نِدَاءٍ** : ئۈندەش سۆز.

**حَرْفٌ مَطْبَعِيٌّ** : قوغۇشۇن ھەرپ.

**«نَزَلَ الْقُرْآنُ عَلَى سَبْعَةِ أَحْرُفٍ» «حَدِيث»** : قۇرئان كەرىم يەتتە خىل شىۋى بىلەن نازىل بولغان.

**«نَقَلَ الْمَقَالَةَ حَرْفًا بِحَرْفٍ مِنْ كِتَابِ الْمُؤَلِّفِ»** : ئۇ يازغۇچىنىڭ كىتابىدىن ماقالىنى سۆزمۇ سۆز كۆچۈردى.

**حِرْفَةٌ ج حِرَفٌ** : كەسىپ، ھۈنەر.

**حِرْفَةٌ يَدَوِيَّةٌ** : قول سانائىتى ، قول ھۈنەرۋەنچىلىكى.

**حِرْفَةٌ شَرِيفَةٌ** : شەرەپلىك ھۈنەر.

**أَرْبَابُ الْحِرَفِ** : ھۈنەرۋەنلەر ، قول سانائەتچىلەر.

**إِحْتِرَافُ حِرْفَةٍ** : ئىشقا ئورۇنلىشىش ، ئىش تېپىش، بىرەر كەسىپ بىلەن شۇغۇللىنىش.

**حِرَفِيٌّ** : قول ھۈنەر ئۇستىسى.

**تَرْجَمَةٌ حَرْفِيَّةٌ** : سۆزمۇ سۆز تەرجىمە ، ئۆلۈك تەرجىمە.

**حَرَقَ يَحْرُقُ حَرْقًا** : كۆيدۈردى ، ئوت قويدى؛ چىشلىرىنى غۇچۇرلاتتى.

**«يَحْرُقُونَ أَلْيَابَهُمْ غَيْظًا وَحَنَقًا» «حديث»** : ئۇلار غەزەپ ـ نەپرەتتە چىشلىرىنى غۇچۇرلىتاتتى.

**حَرْقٌ ج حُرُوقٌ** : ئوت ئاپىتى ، يانغىن ، ئوت ۋەقەسى ؛ كۆيدۈرۈلگەن ، كۆيۈك ، كۆيگەن جاي.

**«أُصِيبَ عَدَدٌ مِنَ اللَّاجِئِيْنَ بِحُرُوقٍ خَطِيْرَةٍ إِثْرَ إِشْعَالِ النَّارِ فِي مُعَسْكَرِهِمْ»** : مۇساپىرلاردىن بىرقانچىسى ئۇلارنىڭ لاگېرىدا يۈز بەرگەن يانغىندا ئېغىر كۆيۈككە دۇچار بولدى.

**حَرْقٌ عَمْدِيٌّ** : قەستەن ئوت قويماق.

**حُرْقَةٌ ج حُرَقٌ**: ھارارەت ، ئىسسىقلىق ، قىزغىنلىق.

بَكَى بِحُرْقَةٍ : ئۆكسۈپ يىغلىدى.

حُرَقَةٌ: ئۆتكۈر، كەسكىن، ئىتتىك.

حِرْقِدٌ ج حَرَاقِدُ : تىل تۈۋى.

حَرْقَدَةٌ ج حَرَاقِدُ : بوغدىيەك.

حَرْقَفَةٌ ج حَرَاقِيفُ : ئولتۇرغۇچى سۆڭەك.

حَرُكَ يَحْرُكُ حَرَكًا وَ حَرَكَةً : مىدىرلىدى، تەۋرىدى، ھەرىكەتلەندى.

حَرِكٌ : شوخ، ھەرىكەتچان.

حَرَكَةٌ ج حَرَكَاتٌ : ھەرەكە، زىر-زەبەر، ھەرىكەت.

«كَانَتِ السُّلُطَاتُ تُرَاقِبُ الْمُعَارِضِيْنَ فِي حَرَكَاتِهِمْ وَسَكَنَاتِهِمْ» : ھۆكۈمەت دائىرىلىرى قارشى تۇرغۇچىلارنىڭ ئىش - ھەرىكەتلىرىنى كۆزىتىپ تۇراتتى.

حَرَكَةٌ تَحْرِيرِيَّةٌ : ئازادلىق ھەرىكىتى.

حَرَكَةٌ إِنْتِخَابِيَّةٌ : سايلام ھەرىكىتى.

حَرَكَةُ الْمُرُورِ : قاتناش.

«إِذَا نُظِّمَتْ حَرَكَةُ الْمُرُورِ فِي الشَّوَارِعِ قَلَّتِ الْحَوَادِثُ» : كوچىلاردا قاتناش تەرتىپكە سېلىنسا، قاتناش ۋەقەلىرى ئازىيىدۇ.

حَرَكَةُ الْعُمَّالِ : ئىشچىلار ھەرىكىتى.

اَلْحَرَكَةُ النِّسَائِيَّةُ : ئاياللار ھەرىكىتى.

ثَقِيلُ الْحَرَكَةِ : ھەرىكىتى ئاستا، مىس-مىس، تەۋرەنمەس، ئېغىر.

خَفِيْفُ الْحَرَكَةِ : ئېتىك، چاققان، چەبدەس.

حَرَكَاتٌ عَسْكَرِيَّةٌ : ھەربىي ھەرىكەت.

حَرَكِيٌّ: ھەرىكەتكە مەنسۇپ، ھەرىكەتچان.

«اَلْفِكْرُ بِطَبِيْعَتِهِ حَرَكِيٌّ» : ئوي - پىكىر ماھىيىتىدىن ئېلىپ ئېيتقاندا ھەرىكەتچاندۇر.

إِسْمٌ حَرَكِيٌّ: يالغان ئىسىم، مەخپىي ئىسىم (بىرەر تەشكىلات ئەزالىرىنىڭ ھەقىقىي ئىسمىنى يوشۇرۇپ قويۇۋالغان يالغان ئىسىم)

حَرَكِيَّةٌ: شەيئىلەر ئۆزگىرىپ تۇرىدۇ، ئۆزلۈكسىز ھەرىكەتلىنىپ تۇرىدۇ، دەيدىغان قاراش.

«يَتَّسِمُ الْمُجْتَمَعُ الْمُتَطَوِّرُ بِحَرَكِيَّتِهِ» : تەرەق-

قىي تاپقان جەمئىيەت ھەرىكەتچان ئالاھىدىلىككە ئىگە.

حَرَمَ يَحْرِمُ حِرْمًا وَحَرِيمًا وَحِرْمَانًا وَحَرِمًا وَحِرْمَةً وَحَرِيمَةً: مەنئى قىلدى، چەكلىدى.

«حَرَمَتْنَا الظُّرُوفُ حَيَاةَ الْإِسْتِقْرَارِ» : شەرت - شارائىت بىزنى خاتىرجەم تۇرمۇش كەچۈرۈشتىن مەھرۇم قىلدى.

حَرُمَ يَحْرُمُ حُرْمًا وَ حُرُمًا وَ حُرْمَةً وَ حَرَامًا الشَّيْءُ: چەكلەندى، ھارام قىلىندى.

«يَحْرُمُ الصَّوْمُ عَلَى الْحَائِضِ» : ھەيز كۆرگەن ئايال روزا تۇتۇشتىن چەكلىنىدۇ.

حَرِمَ يَحْرَمُ حَرَمًا وَحَرَامًا عَلَيْهِ الْأَمْرُ: چەكلەندى، توسالدى، مەنئى قىلىندى.

حَرِمَ فِي الْقِمَارِ : ئۇتتۇردى، زىيان تارتتى.

حَرَمٌ ج أَحْرَامٌ : چەكلەنگەن جاي، توسالغان جاي، مۇقەددەس جاي؛ ئايال.

«اَلْجَامِعَةُ حَرَمٌ آمِنٌ» : ئۇنىۋېرسىتېت دەخلىسىز، ئامانلىق جايدۇر.

اَلْحَرَمَانِ : مەككە بىلەن مەدىنە.

حِرْمَانٌ : مەھرۇم قىلماق، ۋەزىپىسىدىن قالدۇرماق، قۇرۇق قالدۇرماق.

«قَضَتِ الْمَحْكَمَةُ بِحِرْمَانِهِ مِنَ الْحُقُوقِ الْمَدَنِيَّةِ» : مەھكىمە ئۇنى مەدەنىي ھوقۇقلىرىدىن مەھرۇم قىلىپ ھۆكۈم چىقاردى.

حُرْمَةٌ ج حُرُمَاتٌ وَ حُرَمٌ : ھۆرمەت، ئېھتىرام؛ چەكلەنگەن ئىش، قىلىشقا بولمايدىغان ئىش؛ ئايال؛ ئابروي.

حُرْمَةُ الرَّجُلِ : كىشىنىڭ ئايالى.

«لَهُ حُرْمَةٌ بَيْنَ قَوْمِهِ» : ئۇنىڭ ئۆز قەۋمى ئىچىدە ئابرويى بار.

بِحُرْمَةِ فُلَانٍ : پالانىنىڭ ھۆرمىتى بىلەن.

لَهُ حُرْمَةٌ بَيْنَ قَوْمِهِ : خەلق ئىچىدە ئۇنىڭ ھۆرمىتى بار.

حَرْمَدٌ، حِرْمَدٌ : قارانچۇق.

حِرْمِسٌ ج حَرَامِسُ: قەھەتچىلىك، قۇرغاقچىلىق.

حَرْمَلٌ : سۇزاب.

**حَرْمَلَةٌ ج حَرَامِلُ:** ئالدى ئوچۇق كەڭ، قىسقا كىيىم.

**حَرَنَ وَ حَرُنَ يَحْرُنُ حُرُونًا وَ حُرَانًا وَ حِرَانًا الدَّابَّةُ:** ئۇلاق توختىۋالدى.

**حَرَنَ فِي الْبَيْعِ** : سودىدا ئادىل بولدى.

**حَرُوَةٌ:** سېسىق پۇراق ، بەدبۇي.

**حَرُونٌ** : تەرسا ، ئاساۋ ، جاھىل.

**حِصَانٌ حَرُونٌ** : ئاساۋ ئات ، شاش ئات.

**حَرَا يَحْرُو حَرَّابِهِ:** لايىق بولدى، تېگىشلىك بولدى.

**«يَحْرُو بِكَ أَنْ تُخَلِّيَ مَقْعَدَكَ لِهَذَا الرَّجُلِ الْمُسِنِّ»** : بۇ ياشىنىپ قالغان ئادەمگە ئورنۇڭـنى بوشىتىپ بېرىشىڭ كېرەك.

**حَرُورٌ** : ئىسسىق شامال ، قۇياش ھارارىتى ، ئىسسىق ھاۋا.

**«وَمَايَسْتَوِي الْأَعْمَى وَالْبَصِيرُ وَلَا الظُّلُمَاتُ وَلَاالنُّورُ وَلَا الظِّلُّ وَلَاالْحَرُورُ» «قرآن»** : كور ئادەم بىلەن كۆزى ساق ئادەم باراۋەر بولمايدۇ . زۇلمەت بىلەن نۇر ( يەنى باتىل بىلەن ھەق ) باراۋەر بولمايدۇ . سايە بىلەن ئىسسىق ( يەنى جەننەت بىلەن دوزاخ ) باراۋەر بولمايدۇ.

**حَرُورَةٌ** : ئەركىنلىك ، ئەركىنلىك ھوقۇقى، مۇستەقىللىق.

**حَرُورِيَّةٌ** : ئەركىنلىك ، ئەركىنلىك ھوقۇقى ، مۇستەقىللىق.

**حَرَى يَحْرِي حَرْيًا الشَّيْءَ:** كېمىيىپ كەتتى ؛ ئۈمىد قىلدى.

**حَرِيبٌ ج حُرَبَاءُ** : بۇلانغان ، تالانغان.

**حَرِيثَةٌ ج حَرَائِثُ** : ھوسۇل ، مەھسۇلات.

**حَرِيرٌ ج حَرَائِرُ** : يىپەك ، تاۋار.

**حَرِيرٌ مُشَاقَةٍ** : خام يىپەك.

**حَرِيرٌ صَنَاعِيٌّ** : سۈنئىي يىپەك.

**حَرِيرٌ صَخْرِيٌّ** : تاشپاختا.

**صَانِعُ الْحَرِيرِ** : يىپەك سودىگىرى ، يىپەك ساتقۇچى.

**حَرَائِرِيٌّ** : يىپەك ئىشلەپچىقىرىش.

**حُرَيْرَةٌ** : پارچە تاۋار.

**حَرِيرِيٌّ** : يىپەككە مەنسۇپ ، يىپەككە ئائىت ؛ يىپەك ساتقۇچى ؛ يىپەك ئىشلەپ چىقارغۇچى.

**مَلَابِسُ حَرِيرِيَّةٌ** : يىپەك كىيىملەر.

**حَرِيزٌ** : مۇستەھكەم ، پۇختا ، يىمىرىلمەس ، بىخەتەر.

**حَرِيْزٌ:** پاناھ جاي، پۇختا قاچا.

**حَرِيْسَةٌ ج حَرَائِسُ** : قوي قوتىنى ؛ كېچىسى ئوغرىلانغان قوي.

**حَرِيْشٌ ج حُرْشٌ وَ حَرْشَاءُ:** كەركىدان ؛ سەكسەن پۇت ، مىلىك ئاياغ.

**حَرِيصٌ ج حُرَصَاءُ وَ حِرَاصٌ وَ حَرَاصٌ:** ئاچكۆز، بېخىل ، تويماس ؛ ھېرىس ، ئامراق .

**«حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ» «قرآن»** : ئۇ سىلەرنىڭ ( ھىدايەت تېپىشىڭلارغا ) ھېرىستۇر ، مۆمىنلەرگە ئامراقتۇر ، ناھايىتى كۆيۈمچاندۇر.

**حَرِيمَةٌ ج حَرَائِصُ وَ حِرَاصٌ** : بېخىل؛ ئاچكۆز؛ قارنى يامان، تويماس ؛ ھېرىس.

**حَرِيْقٌ ج حُرَقَاءُ** : ئىشداش ، كەسىپداش ، خىزمەتداش ؛ خېرىدار.

**حَرِيقٌ ج حَرْقَى** : ئوت ئاپىتى ، يانغىن ؛ كۆيدۈرۈلگەن ، كۆيۈك ؛ شورلىتا سۇيى ، ئىشقار سۇيى ، شورلۇق سۇ.

**«إِنَّ الَّذِيْنَ فَتَنُوا الْمُؤْمِنِيْنَ وَالْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَتُوبُوا فَلَهُمْ عَذَابُ جَهَنَّمَ وَلَهُمْ عَذَابُ الْحَرِيْقِ» «قرآن»** : مۆمىن ئەر ۋە مۆمىن ئاياللارغا زىيانكەشلىك قىلغاندىن كېيىن كۇفرىدىن قايتمىغانلار ، شۈبھىسىزكى ، جەھەننەمنىڭ ئازابىغا دۇچار بولىدۇ . ئۇلارغا ئوت بىلەن ئازاب قىلىنىدۇ.

**«شَاهَدْتُ حَرِيقًا فِي الْمَصْنَعِ فَاتَّصَلْتُ هَاتِفِيًّا بِجُنُودِ الْإِطْفَاءِ»** : زاۋۇتقا ئوت كەتكەنلىكىنى كۆرۈپ ئوت ئۆچۈرۈش خادىملىرىغا تېلېفون بەردىم.

**بَابُ الْحَرِيقِ** : ئوتتىن مۇداپىئەلىنىش ئىشىكى.

**حَرِيقَةٌ ج حَرَائِقُ** : گۈلخان ، يانغىن ، دالا يانغىنى.

**حَرِيمٌ ج حُرُمٌ**: چەكلەنگەن جاي ، قوغدىلىدىغان جاي ؛ كىشىنىڭ ئايالى.

**حَرِيمُ الدَّارِ** : قورۇغا تەۋە جاھاز ۋە قورۇلما.

**حَرِيمٌ** : ئەدىيال.

**دَرَّاجَةٌ حَرِيمَةٌ**: ئاياللارچە ۋېلسىپىت.

**حَرِيٌّ ج حَرِيُّونَ وَأَحْرِيَاءُ م حَرِيَّةٌ ج حَرِيَّاتٌ وَ حَرَايَا** : لايىق ، تېگىشلىك، لازىم ، مۇناسىپ ، كېرەك.

**«هُوَ حَرِيٌّ بِالْإِكْرَامِ وَالتَّقْدِيرِ»** : ئۇ ھۆرمەتلەشكە ۋە قەدىرلەشكە تېگىشلىك ئادەم.

**حَزَازٌ. حَزَازَةٌ ج حَزَازَاتٌ**: باشنىڭ كېپىكى ؛ ھۆل تەمرەتكە ، قوتاق ، قاپارتما؛ دۈشمەنلىك، ئاداۋەت.

**«شُغِلَ الْقَوْمُ بِحَزَازَتِهِمِ الشَّخْصِيَّةِ عَنِ الْخَطَرِ الْمُحْدِقِ بِوَطَنِهِمْ»** : قەۋم يۇرتىنىڭ بېشىغا كەلگەن خەۋپ ــ خەتەر بىلەن كارى بولماي شەخسىي دۈشمەنلىكى بىلەن بولۇپ كەتتى.

**حَزَاقَّةٌ** : جاماڭەت ، ئادەملەر توپى.

**حِزَامٌ وَ أَحْزِمَةٌ ج حُزُمٌ** : بەلۋاغ ، پوتا ، كەمەر.

**حِزَامُ السَّرْجِ** : ئۇلاڭ ، توشلۇك ، تارتما.

**حِزَامُ النَّجَاةِ مِنَ الْغَرَقِ** : بىخەتەر تاسمىسى.

**حِزَامُ الطَّرِيقِ**: يولنىڭ ئوتتۇرىسى.

**شَدَّ حِزَامَهُ** : تۆشلۈكىنى چىڭىتتى.

**«أَمَرَهُمْ بِشَدِّ الْأَحْزِمَةِ عَلَى الْبُطُونِ»** : ئۇ ئۇلارغا قورساق ئۈستىگە بەلۋاغ باغلاشقا بۇيرۇق قىلدى.

**حَزَامَةٌ**: قەتئىي بولماق ، كەسكىن بولماق ، ئۆزگە ئىشەنمەك.

**حَزَانَةٌ**: ئۇرۇق ــ تۇغقان.

**حَزَبَ يَحْزُبُ حَزْبًا الْأَمْرُ**: قاتتىق بولدى ، قاتتىق كەلدى ، ئېغىر بولدى ، ئېغىر كەلدى.

**«كَانَ الرَّسُولُ إِذَا حَزَبَهُ أَمْرٌ صَلَّى»** «حديث» : پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئەگەر بىر ئىش قاتتىق كەلسە ناماز ئۆتەيتتى.

**حَزَبَ الْقُرْآنَ** : قۇرئاننى پارلارغا بۆلدى.

**حِزْبٌ ج أَحْزَابٌ** : گۇرۇھ ، جاماڭەت ، پارتىيە.

**«كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ»** «قرآن» : ھەربىر پىرقە ئۆز دىنى بىلەن خۇشالدۇر.

**حِزْبُ الْعُمَّالِ** : ئىشچىلار پارتىيىسى.

**حِزْبٌ شُيُوعِيٌّ**: كوممۇنىستىك پارتىيە.

**حِزْبُ الْجُمْهُورِيَّةِ** : جۇمھۇرىيەتچىلەر پارتىيەسى.

**حِزْبُ الدِّيمُوقْرَاطِيَّةِ** : دېموكراتىك پارتىيە.

**حِزْبُ الْأَحْرَارِ**: ھۆرىيەتچىلەر پارتىيىسى.

**حِزْبُ الْمُحَافِظِينَ** : كونسېرۋاتىپلار پارتىيىسى.

**حِزْبِيٌّ**: پارتىيىلىك ، پارتىيە ئەزاسى ، پارتىيە ئىچىدىكى.

**لَا حِزْبِيٌّ** : پارتىيىسىز ، پارتىيە سىرتىدىكى.

**حِزْبِيَّةٌ** : پارتىيىلىك.

**«مَصْلَحَةُ الْوَطَنِ فَوْقَ الْحِزْبِيَّةِ الضَّيِّقَةِ»** : دۆلەت مەنپەئەتى تار گۇرۇھۋازلىقتىن ئۈستۈندۇر.

**اَللَّاحِزْبِيَّةُ** : پارتىيىسىزلىك.

**حَزَرَ يَحْزُرُ حَزْرًا و مَحْزِرَةً**: مۆلچەرلىدى ، پەرەز قىلدى ، تەخمىن قىلدى.

**حَزَرَ يَحْزُرُ حَزْرًا وَ حُزُورًا اللَّبَنُ** : سۈت ئاچچىق بولۇپ قالدى ، ئېچىپ قالدى.

**حَزْرَةٌ ج حَزَرَاتٌ** : جەۋھەر ، مېغىز.

**حَزَّ يَحُزُّ حَزًّا**: كەستى ، ئويدى ، يوچۇق ئاچتى.

**حَزَّ رَقَبَتَهُ** : بېشىنى كەستى.

**أَلَمٌ حَزَّ فُؤَادَهُ**: ئۇنىڭ كۆڭلىنى رەنجىتكەن دەرد.

**«حَزَّ هٰذَا الْمَنْظَرُ فِي نَفْسِهِ»** : بۇ كۆرۈنۈش ئۇنىڭدا چوڭقۇر تەسىر قالدۇردى.

**«حَزَّ الْأَمْرُ فِي صَدْرِهِ»** : تەسىر قىلدى، قايغۇغا سالدى، ئازابلىدى.

**«يَحُزُّ فِي نَفْسِي أَنْ تَسْتَمِرَّ الْخِلَافَاتُ بَيْنَنَا وَ وَطَنُنَا مُهَدَّدٌ بِالْخَطَرِ»** : يۇرتىمىز تەھدىتكە ئۇچرىۋاتقان چاغدا ئارىمىزدىكى ئىختىلاپلارنىڭ تۈگىمەيۋاتقانلىقى مېنى ئازابلايدۇ.

حَزَّ ـ حُزُوزٌ : پەرەز ، تەخمىن ؛ جىمدىي پەيت ؛ يارا ئېغىزى ؛ بەلگە ، ئالامەت.

حَزَّبَ يُحَزِّبُ تَحْزِيبًا الْقَوْمَ : قەۋمنى گۇرۇھلارغا ئۇيۇشتۇردى ، بۆلدى ، ئايرىدى.

حَزَّبَ إِلَيْهِ: يىغىلدى ، توپلاندى.

حَزَّةٌ ـ حَزَّاتٌ : پەيت ، ھالقىلىق پەيت ، پۇرسەت.

حَزَّزَ يُحَزِّزُ تَحْزِيزًا : كەستى ، يىرتتى.

حَزَّمَ يُحَزِّمُ تَحْزِيمًا: يۆگىدى ، ئورىدى ؛ تاڭدى ، باغلىدى ، چىگدى.

حَزَّنَ يُحَزِّنُ تَحْزِيْنًا : غەمكىن قىلدى ، خاپا قىلدى ، قايغۇغا سالدى.

حَزَقَ يَحْزِقُ حَزْقًا الشَّيْءَ : نەرسىنى سىقتى ، قىستى.

حَزَقَ الْوِتْرَ: تارنى چىڭىتتى.

حَزَقَ الْحِمَارُ : ئېشەك ئوسۇردى.

حِزْقٌ : جامائەت ، ئادەملەر توپى.

حَزَكَ يَحْزِكُ حَزْكًا الشَّيْءَ : سىقتى.

حَزَكَ الشَّيْءَ بِالْحَبْلِ : ئارغامچا بىلەن باغلىدى ؛ قىستى ، سىقتى، باستى.

حَزَمَ يَحْزِمُ حَزْمًا: يۆگىدى ، ئۈزدى ؛ تاڭدى، باغلىدى ، چىگدى.

حَزُمَ يَحْزُمُ حَزْمًا: قەتئىي بولدى ، كەسكىن بولدى، ئۆزىگە ئىشەندى ، پۇختا بولدى ؛ تاڭدى.

حَزْمٌ : قەتئىي بولماق ، كەسكىن بولماق ، ئۆزىگە ئىشەنمەك، تاڭماق.

«بَدَأَ الطُّلَّابُ بِحَزْمِ حَقَائِبِهِمْ إِسْتِعْدَادًا لِلْعَوْدَةِ إِلَى ذَوِيهِمْ» : ئوقۇغۇچىلار ئۆيلىرىگە قايتىشقا تەييارلىق قىلىش يۈزىسىدىن يۈك ـ تاقلىرىنى تېڭىشقا باشلىدى.

بِحَزْمٍ : قەتئىي ، تەلتۆكۈس ، ئۈزۈل ـ كېسىل.

حُزْمَةٌ ـ حُزَمٌ : باغلام ، بوپا ، بوقچا ، تېڭىق.

حَزَنَ يَحْزُنُ حُزْنًا: قايغۇغا سالدى ، خاپا قىلدى ، كۆڭلىنى يېرىم قىلدى ، غەمگە سېلىپ قويدى.

حَزِنَ يَحْزَنُ حُزْنًا:خاپا بولدى، ھەسرەت چەكتى، قايغۇردى.

حَزِنَ يَحْزَنُ حَزَنًا لَهُ: خاپا بولدى ، ھەسرەت چەكتى ، قايغۇردى ، غەم قىلدى.

«فَرَدَدْنَاهُ إِلَى أُمِّهِ كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ» «قرآن» : ئانىسىنىڭ خۇشال بولۇشى ، قايغۇرماسلىقى ۋە ئاللاھنىڭ ۋەدىسىنىڭ ھەق ئىكەنلىكىنى بىلىش ئۈچۈن بىز مۇسانى ئۇنىڭغا قايتۇردۇق.

حُزْنٌ وَ حَزَنٌ ـ أَحْزَانٌ : غەم ـ قايغۇ ، ھەسرەت.

«وَابْيَضَّتْ عَيْنَاهُ مِنَ الْحُزْنِ فَهُوَ كَظِيمٌ» «قرآن» : قايغۇدىن ( كۆپ يىغلاپ ) ئىككى كۆزى ئاقىرىپ كەتتى ( يەنى ئىككى كۆزى كۆرمەس بولۇپ قالدى ) ئۇ تولۇپ تاشقان ئاچچىقىنى ئىچىگە يۇتقانىدى.

«وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي أَذْهَبَ عَنَّا الْحَزَنَ» «قرآن» : ئۇلار ئېيتتى : جىمى ھەمدۇ سانا بىزدىن غەم ـ قايغۇنى كەتكۈزىۋەتكەن ئاللاھقا مەنسۇپتۇر !

حَزْنٌ ـ حُزُونٌ وحُزْنٌ : ئوڭغۇل ـ دوڭغۇل.

حَزِنٌ : غەمكىن ، غەمناك ، ئۇيچان.

حَزْنَانٌ : غەمكىن ، غەمناك ، ئۇيچان.

حَزْوَرَةٌ ـ حَزَاوِرُ: تېپىشماق ، سىر.

حُزُومَةٌ : قەتئىي بولماق ، كەسكىن بولماق ، ئۆزىگە ئىشەنمەك.

حَزِيبٌ ـ حَزَائِبُ : بەختسىزلىك ، پېشكەللىك.

حَزِيرَانُ : شەمسىيە 6 ـ ئاي.

حَزِيرَةٌ : جەۋھەر ، مېغىز.

حَزِيقَةٌ : جامائەت ، ئادەملەر توپى.

حَزِينٌ ـ حُزَنَاءُ : غەمكىن ، ئۇيچان ، غەمناك.

حَسَا يَحْسُو حَسْوًا : بىر يۇتۇم ـ بىر يۇتۇمدىن ئىچتى ، بىر ئوتلام ـ بىر ئوتلامدىن ئىچتى.

«إِسْتَعَانَ بِأَكْوَابٍ مِنَ الشَّايِ يَحْسُوهَا هَادِئًا رَفِيقًا» : ئىستاكانلاردىكى چايلارنى ئاستا ئوتلىدى.

حَسَا الْحَسَاءَ: شورپىنى ئوتلىدى.

حَسَا. حَسَاءٌ : شورپا.

حِسَابٌ ج حِسَابَاتٌ : ھېساب ، مىقدار ؛ ھېسابات ، سان مۆلچەر ، پەرەز.

حِسَابُ التَّفَاضُلِ : دىففېرېنسىئال ھېساب.

عَلَى الْحِسَابِ : نىسى ، ھېساب.

يَوْمُ الْحِسَابِ : قىيامەت كۈنى.

عَلَى حِسَابِ فُلَانٍ: پالانىنىڭ خىراجىتى بىلەن.

قَائِمَةُ الْحِسَابِ : ھېسابات تالونى.

حِسَابٌ مَفْتُوحٌ : بوغۇلمىغان ھېسابات.

حِسَابُ الْأَرْبَاحِ وَالْخَسَائِرِ : كىرىم - چىقىم ھېساباتى.

حِسَابُ التَّمَامِ وَالتَّكَامُلِ : ئىنتىگال.

حِسَابُ الْجُمَّلِ : ئەبجەد ھېسابى.

حِسَابُ الْمُثَلَّثَاتِ : ترىگونومېترىيە.

حِسَابٌ خِتَامِيٌّ : يىللىق ھېساب.

«كَانُوا يَدْرُسُونَ عَلَى حِسَابِ الدَّوْلَةِ» : ئۇلار دۆلەت خىراجىتى بىلەن ئوقۇۋاتقانىدى.

رَئِيسُ الْحِسَابَاتِ : باش بوغالتىر.

حِسَابُ الْمِيزَانِيَّاتِ الْخِتَامِيَّةِ : ئاتچوت.

حِسَابِيٌّ: ھېسابقا خاس ، ھېسابىي ، ھېسابلىق.

حُسَاقَةٌ : ھەممە نەرسىنىڭ ناچىرى ، تاشلاندۇقى ؛ دۆشمەنلىك.

حُسَاقَةٌ مِنَ النَّاسِ : ئادەملەرنىڭ ئوسسۇلى.

حُسَالَةٌ : كېرەكسىز نەرسە ، قىرىش.

حُسَامٌ: ئۆتكۈر قىلىچ ، خەنجەر ، شەمشەر.

«بَعْضُ الْكَلَامِ أَقْطَعُ مِنَ الْحُسَامِ» : بەزى سۆزلەر تىغدىنمۇ ئۆتكۈر.

اَلْحُسَّانُ: چىرايلىق ، ئىنتايىن گۈزەل.

حَسِبَ يَحْسَبُ حِسْبَانًا الشَّيْءَ: ئويلىدى ، پەرەز قىلدى ، گۇمان قىلدى ، . . . دەپ سانىدى.

«حَسِبَ لِكُلِّ شَيْءٍ حِسَابَهُ» : ئىشنى ئەتراپلىق ئويلاندى.

حَسِبَةٌ : مۆلچەرلىدى.

«يَجِبُ أَنْ نَحْسَبَ حِسَابَ النِّفْطِ الْمُتَدَفِّقِ فِي أَرَاضِينَا» : يېرىمىزدىن ئېتىلىپ چىقىۋاتقان نېفىتنىڭ ھېسابىنى ئەتراپلىق مۆلچەرلىشىمىز كېرەك.

«وَتَحْسَبُهُمْ أَيْقَاظًا وَهُمْ رُقُودٌ» (قرآن) : ئۇلارنى ئويغاق دەپ ئويلايسەن ، ھالبۇكى ، ئۇلار ئۇيقۇدىدۇر.

حَسُبَ يَحْسُبُ حَسَبًا : تېگى - تەكتى ئېسىل بولدى ، نەسەبى ئېسىل بولدى.

حَسَبَ يَحْسُبُ حِسَابًا وَ حُسْبَانًا الْمَالَ: ساناندى ، ھېسابلىدى.

حَسَبَ النَّجْمَ : يال ئاچتى ، رەم باقتى.

حَسْبٌ : مۆلچەرلىمەك ؛ توشماق ، توپلىماق؛ يېتەرلىك.

حَسْبُكَ دِرْهَمٌ : ساڭا بىر درھەم يېتەرلىك.

«يَاأَيُّهَا النَّبِيُّ حَسْبُكَ اللّٰهُ وَمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ» (قرآن) : ئى پەيغەمبەر ! ئاللاھ ساڭا ۋە ساڭا ئەگەشكەن مۆمىنلەرگە كۇپايە قىلغۇچىدۇر.

فَحَسْبُ : پەقەت، يالغۇز.

«لَا يُجِيدُ أُسْتَاذُنَا اللُّغَةَ الْعَرَبِيَّةَ فَحَسْبُ، بَلْ يُتْقِنُ الْإِنْجِلِيزِيَّةَ أَيْضًا» : ئۇستازىمىز ئەرەب تىلىنى ياخشى بىلىپلا قالماي ، ئىنگلىز تىلىنىمۇ پۇختا بىلىدۇ.

نَعْمَلُ حَسَبَ النِّظَامِ تۈزۈم بويىچە ئىشلەيمىز.

بِحَسْبِ كَذَا : . . . غا ئاساسەن، بويىچە.

بِحَسْبِ شَرِيعَتِنَا : شەرىئىتىمىزگە ئاساسەن.

حَسَبَمَا: قانداق قىلىپ، قانداقچە، قانداقلا.

«حَشَرَ نَفْسَهُ بَيْنَ النَّاسِ حَسَبَمَا اتَّفَقَ» : كىشىلەر ئارىسىدا قانداقلا ئىشقا توغرا كەلسە ئاقساقاللىق قىلىدۇ.

حَسَبٌ ج أَحْسَابٌ : ئەجدادلارنىڭ شان - شەرەپى ، تېگى - تەكتىنىڭ ئېسىللىكى ؛ سان ؛ مۆلچەم بويىچە.

حُسْبَانٌ : سانىماق ، ھېسابلىماق ، ئىنچىكە ئورۇنلاشتۇرماق ؛ بالا - قازا ؛ گۇمان ؛

تەدبىر ؛ ھالاكەت ؛ . . . دەپ تونۇماق ؛ مۆلچەرلىمەك، پەرەز قىلىنمىغان، كۆڭۈلگە كەلمىگەن.

**«الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ بِحُسْبَانٍ» «قرآن»** : كۈن بىلەن ئاي ( ئۆز بۇرچلىرىنى ) مۇئەييەن ھېساب بويىچە سەير قىلىدۇ.

**«وَجَّهَ إِلَيْهِ أَسْئِلَةً لَمْ تَكُنْ فِي الْحُسْبَانِ»** : ئۇ پەرەز قىلىمىغان سوئاللارنى ئۇنىڭغا قويدى.

**حِسْبَانٌ** : ھېساب ؛ يامانلىق؛ بالا ـ قازا؛ گۇمان؛ سانىماق ، تونۇماق.

**«وَيُرْسِلَ عَلَيْهَا حُسْبَانًا مِنَ السَّمَاءِ فَتُصْبِحَ صَعِيدًا زَلَقًا» «قرآن»** : بېغىڭغا ئاسماندىن بىر ئاپەت يۇزلەندۇرۇش بىلەن بېغىڭ تۈپتۈز قاقاس يەرگە ئايلىنىپ قالغاي.

**حِسْبَةٌ ج حِسَبٌ** : ئەجىر، ساۋاب؛ ھەق؛ ئومۇمىي، جەمئىي، ھەممىسى؛ دەپنە قىلماق، كۆممەك (بۇ ئىسلام دۆلەتلىرىدە بۇرۇنقى چاغدا بىر مەنسەپنىڭ ئىسمى بولۇپ، بۇ مەنسەپكە ئىگە بولغان ئادەم، مال باھاسىنى ئىجتىمائىي ئەدەپ ـ ئەخلاقلارغا ئائىت قاتارلىق ئومۇمىي ئىجتىمائىي ئىشلارنى باشقۇراتتى) .

**حَسْبَلَ يُحَسْبِلُ حَسْبَلَةً «حَسْبِيَ اللهُ»** : دېدى.

**حَسْحَسَ يُحَسْحِسُ حَسْحَسَةً اللَّحْمَ** : گۆشنى كاۋاپ قىلدى.

**حَسْحَسَ لَهُ** : ئۇنىڭغا ئىچ ئاغرىتتى ، ماتەم تۇتتى.

**حَسَدَ يَحْسُدُ حَسَدًا** : ھەسەت قىلدى ، ئىچى تارلىق قىلدى ، كۆرەلمىدى.

**«لَيْسَ لِلْحَاسِدِ إِلاَّ مَاحَسَدَ»** : ھەسەت قىلغۇچى ھەسەت قىلغاندىن باشقا ھېچ نەرسىگە ئېرىشەلمەيدۇ.

**«أَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلَى مَا آتَاهُمُ اللهُ مِنْ فَضْلِهِ» «قرآن»** : ياكى ئۇلار ئاللاھ ئۆز پەزلىدىن كىشىلەرگە بەرگەن نەرسىگە ( يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا بېرىلگەن پەيغەمبەرلىككە ) ھەسەت قىلىشامدۇ ؟

**حَسَدٌ** : ھەسەت قىلماق ، كۆرەلمەسلىك ، ئىچى تارلىق قىلماق.

**«أَكَلَ الْحَسَدُ قَلْبَهُ»** : قاتتىق ھەسەت قىلدى.

**حَسَرَ يَحْسُرُ حُسُورًا** : ئېچىلدى ، پاش بولدى، ئاشكارىلاندى.

**حَسَرَ كُمَّهُ** : يېڭىنى تۈردى.

**«فَحَسَرَ عَنْ ذِرَاعَيْهِ»** : ئۆزىنىڭ ئىككى بىلىكىنى ئېچىۋەتتى.

**حَسَرَ الْقِنَاعَ** : قىياپىتىنى ئېچىپ تاشلىدى.

**حَسَرَ الشَّيْءُ** : ئېچىلدى ، ئاشكارا بولدى.

**حَسَرَ عَنْ رَأْسِهِ** : يالاڭباشتاق بولىۋالدى.

**حَسِرَ يَحْسَرُ حَسْرًا عَلَى الشَّيْءِ** : ھەسرەت چەكتى ، قايغۇردى ، ئەلەم چەكتى.

**حَسَرَ يَحْسُرُ حَسَارَةً الْبَصَرُ** : كۆز تالدى ، كۆز تورلاشتى ، كۆرۈش قۇۋۋىتى ئاجىزلاشتى.

**حَسْرٌ** : ھەسرەت ، غەم ـ قايغۇ.

**حُسْرٌ** : يېقىنىنى كۆرەلمەسلىك كېسىلى.

**حَسِيرٌ** : ھارغان ، تالغان ، چارچىغان ، ئاجىز ، زەئىپ.

**حَسْرَانٌ م حَسْرَى ج حَسَارَى** : ئەپسۇسلانغۇچى ، پۇشايمان قىلغۇچى ، ھەسرەت چەككۈچى.

**حَسْرَةٌ ج حَسَرَاتٌ** : ھەسرەت ، قايغۇ.

**«وَإِنَّهُ لَحَسْرَةٌ عَلَى الْكَافِرِينَ» «قرآن»** : قۇرئان كۇففارلارغا ( ئۇلار قۇرئاننى تەستىق قىلغۇچىلارنىڭ ساۋابىنى ۋە ئىنكار قىلغۇچىلارنىڭ ئازابىنى كۆرگەن چاغدا ) ئەلۋەتتە ھەسرەت بولىدۇ.

**«يُرَدِّدُ فِي نَفْسِهِ حَسَرَاتِ الْحَنِينِ إِلَى مَنْزِلِهِ وَأَرْضِهِ»** : ئۇ دىلىدا ئۆيىگە ۋە يۇرتىغا بولغان سېغىنىش ھەسرەتلىرىنى قايتىلايتتى.

**«يَا حَسْرَتَا عَلَى مَا فَرَّطْتُ فِي جَنْبِ اللهِ» «قرآن»** : ئاللاھنىڭ تائىتىدە كەتكۈزۈپ قويغانلىرىمغا ھەسرەت !

**يَا حَسْرَتِي وَا حَسْرَتَا يَا لَلْحَسْرَةِ** : ۋاي ئىسىت، ۋايىيەي ، ۋايجان ، ۋاي ھەسرەت ، ۋاي نادامەت.

**حَسَّ يَحِسُّ حَسًّا حَسِيسًا لَهُ**: ئۇنىڭغا ئىچ ئاغرىتتى ، رەھمى كەلدى ، ھېسداشلىق بىلدۇردى.

**حَسَّ الْبَرْدُ الزَّرَاعَ** : سوغۇق زىرائەتنى نابۇت قىلدى.

حَسَّ الْحِمَّانَ : ئاتنى تاراپ تازىلىدى.

«ضَرَبْتُ يَدِي عَلَى جَبِينِي فَلَمْ أُحِسَّ مِخْفَقَةَ نُقُودِي» : مەن قولۇمنى يانچۇقۇم ئۈستىگە ئۇردۇم ۋە پۇل قاپچۇقۇمنى سەزمىدىم.

حِسٌّ: ھېس قىلىش، سېزىش؛ ئاۋاز؛ تۇغۇت تولغىقى.

«يَتَمَتَّعُ هَذَا الرَّسَّامُ بِحِسٍّ فَنِّيٍّ» : بۇ رەسسام سەنئەت تۇيغۇسى بىلەن ھوزۇرلىنىدۇ.

حَسٌّ : ھېس، سېزىم.

حَسَّاسٌ : سېزىمچانلىقى كۈچلۈك، سەزگۈر، سېزىمچان، ھېسسىياتچان.

مَكَانٌ حَسَّاسٌ : سېزىمچانلىق كۈچلۈك جاي.

مَوْضُوعٌ حَسَّاسٌ : سەزگۈر مەسىلە.

«ضَرَبَهُ فِي مَكَانٍ حَسَّاسٍ مِنْ جِسْمِهِ» : ئۇ ئۇنىڭ جىسمىنىڭ سەزگۈر يېرىگە ئۇردى.

حَسَّاسَةٌ : سەزگۈر ئەزا؛ ئانتېنا.

نُقْطَةٌ حَسَّاسَةٌ : سېزىمچانلىقى كۈچلۈك نۇقتا.

حَسَّاسِيَّةٌ : سېزىمچانلىق، سەزگۈرلۈك، توك ياكى ماگنىتنىڭ جىسىملارغا بولغان تەسىرى.

مَرَضُ الْحَسَّاسِيَّةِ : سېزىمچانلىق كېسەللىكى، سەزگۈرلۈك كېسەلى.

«لِأَنْفِ الْكَلْبِ حَسَّاسِيَّةٌ خَاصَّةٌ» : ئىتنىڭ بۇرنى ئالاھىدە سېزىمچان ئىكەن.

حُسَّانٌ : بەكمۇ گۈزەل، ئىنتايىن چىرايلىق.

حَسَّبَ يُحَسِّبُ تَحْسِيبًا: كۆپلەپ سانىدى، ساناقتا مۇبالىغە قىلدى.

حَسَّبَ الْمَيِّتَ: مېيىتنى دەپنە قىلدى؛ كېپەن بىلەن دەپنە قىلدى، كېپەنلەپ دەپنە قىلدى.

حَسَّدَ يُحَسِّدُ تَحْسِيدًا : ھەسەت قىلدى، ئىچى تارلىق قىلدى، كۆرەلمىدى.

حَسَّرَ يُحَسِّرُ تَحْسِيرًا : ئېچىندۇردى، ھەسرەتكە سېلىپ قويدى.

حَسَّسَ يُحَسِّسُ تَحْسِيسًا مِنَ الْقَوْمِ : خەۋەرنى سۈرۈشتۈردى.

حَسَّقَ يُحَسِّقُ تَحْسِيقًا : ئادالىدى.

حَسَّكَ يُحَسِّكُ تَحْسِيكًا : بېخىللىق قىلدى، پىخسىقلىق قىلدى.

حَسَّنَ يُحَسِّنُ تَحْسِينًا : ياخشىلىدى، گۈزەللەشتۈردى، زىننەتلىدى، بېزىدى، پەردازلىدى.

«لَقَدْ حَسَّنُوا طَرِيقَةَ عَمَلِهِمْ وَبِذَلِكَ ازْدَادَتْ فَعَالِيَتُهُمْ» : ئۇلار ئىش ئۇسۇلىنى ياخشىلىدى، شۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ ئىش ئۈنۈمى يۇقىرى كۆتۈرۈلدى.

حِسِّيٌّ : ھېسسىي، ھېس قىلىشقا بولىدىغان.

اَلْإِدْرَاكُ الْحِسِّيُّ : ھېسسىي بىلىش، سەزگۈ.

حَسَقَ يَحْسِقُ حَسْقًا الْحَيَّةُ : يىلان كۈش-كۈش ئاۋاز چىقاردى.

حَسَقَ التَّمْرَ : خورمىنى ئادالىدى، ئىلغىدى.

حَسِكَ يَحْسَكُ حَسَكًا: غەزەپلەندى، ئاچچىقلاندى.

حَسِكَ الدَّابَّةُ : ئۇلاغ ئېغىزدۇرۇقنى چاينىدى.

حَسَكٌ : بۇدۇشقاق.

حَسَكُ السَّمَكِ : بېلىقنىڭ قىلتىرىقى.

«لَقَدْ عَلَقَتْ حَسَكَةُ السَّمَكِ فِي حَلْقِهِ» : بېلىقنىڭ قىلتىرىقى گېلىدە تۇرۇپ قالدى.

حَسْكَنِيتٌ : تىكەن.

حَسَكِيٌّ : تىكەنلىك، تىكەنى بار، قىلتىرىقلىق.

حِسْلٌ ج حِسْلَةٌ وَ أَحْسَالٌ وَ حُسُولٌ وَ حِسْلَانٌ : كېچىك بۆرما مىخ.

حَسَمَ يَحْسِمُ حَسْمًا : ئۈزدى؛ توستى؛ تاشلىدى.

حَسَمَ الْأَمْرَ : ئىشنى قارار قىلدى، توختام قىلدى، مۇقىملاشتۇردى، بەلگىلىدى.

حَسَمَ الْقَوْمَ : تەلتۆكۈس يوقاتتى، يىلتىزىدىن تۈگەتتى.

«هَذِهِ قَضِيَّةٌ يَحْسِمُهَا الرَّأْيُ الْجَامِعِيُّ لَا الْفَرْدِيُّ» : بۇ مەسىلە شەخسىي بىر كىشىنىڭ پىكرى بىلەن ئەمەس، جامائەتنىڭ پىكرى بىلەن ھەل بولىدۇ.

«حَسَمَ التَّاجِرُ عَشَرَةً بِالْمِائَةِ مِنْ سِعْرِ الْبِضَاعَةِ» : سودىگەر مالنىڭ باھاسىنى 10% چۈشۈردى.

حَسْمٌ : قارار قىلماق، كەسمەك؛ مۇقىملاشتۇرماق، ھۆكۈم قىلماق؛ چۈشۈرۈۋەتمەك؛ يەتمەك.

**حَسُنَ وَ حَسَنَ يَحْسُنُ حُسْنًا الشَّيْءُ** : گـۈزەل بولدى ، كۆركەم بولدى ، چىرايلىق بولدى.

**«يَحْسُنُ بِكَ أَنْ تُكْمِلَ عَمَلَكَ بِدُونِ تَأْخِيرٍ أَوْ تَأْجِيلٍ»** : ئىشىڭنى كېيىنگە سۈرمەي تاماملىساڭ ساڭا ياخشى بولىدۇ.

**«حَسُنَ الطَّالِبُ أَدَبًا»** : ئوقۇغۇچىنىڭ ئەدەپ - ئەخلاقى چىرايلىق بولدى.

**«يَحْسُنُ بِكَ»** : ساڭا ياخشى بولىدۇ.

**«مُتَّكِئِينَ عَلَى الْأَرَائِكِ نِعْمَ الثَّوَابُ وَ حَسُنَتْ مُرْتَفَقًا» «قرآن»** : (ئالتۇن ۋە ئېسىل رەختلەر بىلەن قاپلانغان) تەختلەرگە يۆلىنىپ ئولتۇرىدۇ. بۇ نېمىدېگەن ياخشى مۇكاپات!

**حُسْنٌ** : گۈزەللىك ، هۆسن - جامال؛ چىراي ، مېھرى.

**«وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حُسْنًا» «قرآن»** : ئىنساننى ئاتا - ئانىسىغا ياخشىلىق قىلىشقا بۇيرۇدۇق.

**حُسْنُ الْأَدَبِ** : گۈزەل ئەخلاق ، ئەدەپ - ئەخلاق.

**مِنْ حُسْنِ حَظِّي**: بەخت تەلىيىم ئوڭدىن كەلگەنلىكتىن.

**حُسْنُ الْخُلُقِ** : ياخشى خۇلق ، ياخشى ئادەت ، گۈزەل ئەخلاق.

**حُسْنُ الظَّنِّ** : ياخشى نىيەت ، ياخشى ئوي.

**حُسْنُ الْبَلَاءِ فِي** : ئىرادىلىك.

**حُسْنُ الْمُعَامَلَةِ**: ياخشى مۇئامىلە، گۈزەل مۇئامىلە.

**حُسْنُ الْقَبُولِ**: كېلىشىملىك ، ئوڭلۇقلۇق.

**حُسْنُ السِّيَرِ وَ السُّلُوكِ** : ياخشى ئەخلاق.

**حُسْنُ الْجِوَارِ**: ياخشى قوشنىدارچىلىق.

**حُسْنُ الْإِبْتِدَاءِ «فِي الْبَدِيعِ»** : سۆز - ماقالىنىڭ ياخشى باشلىنىشى ، بەدىئىي جەھەتتىن ئۈستۈن بولۇشى.

**حُسْنُ الْإِنْتِهَاءِ «فِي الْبَدِيعِ»** : سۆز - ماقالىنىڭ ياخشى چۈشۈشى.

**حُسْنُ التَّعْبِيرِ «فِي الْبَيَانِ»** : ياخشى ئىپادىلەش.

**حُسْنُ الْقَصْدِ أَوْ النِّيَّةِ** : ياخشى نىيەت ، خەير - خاھلىق ، دوستانىلىق.

**حَسَنٌ ج حِسَانٌ** : ياخشى ، چىرايلىق ، كېلىشكەن ، گۈزەل.

**حَسَنُ الْمَخْبَرِ وَ الْمَظْهَرِ** : ئىچى - تېشى چىرايلىق ، گۈزەل.

**اَلنِّيَّةُ الْحَسَنُ** : ياخشى نىيەت.

**حَسَنًا** : ياخشى قىلدىڭ ، ئوبدان قىلدىڭ ، ھەببەللى.

**«قَالَ «حَسَنًا» حَسَنًا» مَرَّاتٍ مُتَتَالِيَةٍ»** : ياخشى - ياخشى دېدى.

**حَسْنَاءُ**: چىرايلىق ئايال ، نازىنىن.

**اَلْحَسَنَانِ** : پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ نەۋرىلىرى ھەسەن بىلەن ھۈسەيىن.

**حَسَنَةٌ ج حَسَنَاتٌ**: ياخشىلىق، ئېھسان، سەدىقە.

**«مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا» «قرآن»** : بىرەر ياخشىلىق قىلغان ئادەم ئون ھەسسە ئارتۇق ساۋابقا ئىگە بولىدۇ.

**«أَعْطَيْتُ السَّائِلَ حَسَنَةً»** : مەن تىلەمچىگە سەدىقە بەردىم.

**«اَلْحَسَنَاتُ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ» «قرآن»** : ياخشى ئىشلار ئارقىلىق يامان ئىشلار يوقىلىدۇ.

**اَلْحُسْنَى**: ياخشى ئاقىۋەت، ياخشى نەتىجە، گۈزەل، چىرايلىق.

**«أَيًّامَا تَدْعُوا فَلَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى» «قرآن»** : قايسىنى ئاتىساڭلار (ھەممىسى ياخشىدۇر) . چۈنكى ئاللاھنىڭ نۇرغۇن گۈزەل ئىسىملىرى بار.

**«وَ كُلًّا وَعَدَ اللّٰهُ الْحُسْنَى» «قرآن»** : بۇ ئىككى خىل كىشىلەرنىڭ ھەممىسىگە ئاللاھ جەننەتنى ۋەدە قىلدى.

**أَسْمَاءُ اللّٰهِ الْحُسْنَى** : ئاللاھ تائالانىڭ 99 گۈزەل ئىسمىنىڭ ئومۇمىي ئاتىلىشى.

**حُسْنَيَانِ** : ئاللاھ يولىدا زەپەر قۇچۇش ۋە شېھىت بولۇش.

**«قُلْ هَلْ تَرَبَّصُونَ بِنَا إِلاَّ إِحْدَى الْحُسْنَيَيْنِ» «قرآن»** : ئېيتقىنكى ، « سىلەر پەقەت بىزنىڭ (غەلىبە قىلىش ياكى شېھىت بولۇشتىن ئىبارەت) ئىككى خىل ياخشى ئاقىۋەتنىڭ بىرىگە ئېرىشىشىمىزنى كۈتۈۋاتىسىلەر.

**اَلْحَسَنِيُّونَ** : ئىمام ھەسەن ئىبنى ئەلىنىڭ نەسلىدىن بولغانلار.

**حَشْوَةٌ ج حَشَوَاتٌ** : بىر يۇتۇم ، بىر ئوتلام.

**خُشْوَةٌ ج خُشَوَاتٌ** : بىر ئوتلام ئىچىملىك.

**حَسُودٌ ج حُسَّدٌ** : ھەسەتخور ، ئىچى تار.

**حُسُودٌ**: كۆرەلمەسلىك كېسىلى.

**حُسُومٌ**: ئارقىمۇ ئارقا، ئۈزۈلدۈرمەي.

**«سَخَّرَهَا عَلَيْهِمْ سَبْعَ لَيَالٍ وَثَمَانِيَةَ أَيَّامٍ حُسُومًا»** «قرآن» : ئاللاھ ئۇلارغا بوراننى يەتتە كېچە ، سەككىز كۈندۈز ئۈزۈلدۈرمەي ئاپىرىدە قىلدى.

**حَسَى يَحْسِي حَسْيًا**: ئارقىمۇ ئارقا ؛ شۇملۇق ، ياماللىق.

**حِسْيٌ.حَسْيٌ ج أَحْسَاءٌ وَ حِسَاءٌ** : ساسلىق.

**حَسِيبٌ ج حُسَبَاءُ** : ئېسىلزادە ، ئاقسۆڭەك ، تېگى ئېسىل ، ئېسىل نەسەبلىك.

**«كَفَى بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ حَسِيبًا»** «قرآن» : بۈگۈن ئۆزۈڭگە ئۆزۈڭ گۇۋاھ بولۇشۇڭلا كۇپايە.

**حَسِيبُكَ أَوْ حَسْبُكَ اللّٰهُ** : ئاللاھ ساڭا كۇپايە قىلىدۇ ، ئاللاھ ساڭا يېتەرلىك.

**اَلْحَسِيبُ** : ئاللاھ تائالانىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ «ھەممىدىن ھېساب ئالغۇچى» دېگەن مەنىدە.

**حَسِيرٌ ج حَسْرَى** : ھارغان ، تالغان ، چارچىغان ، ئاجىز ، زەئىپ.

**حَسِيرُ الطَّرْفِ**: كۆزى ئاجىز ، كۆز نۇرى قاچقان ، كۆزى تالغان.

**«يَنْقَلِبُ إِلَيْكَ الْبَصَرُ خَاسِئًا وَ هُوَ حَسِيرٌ»** «قرآن» : كۆزۈڭ ئۈمىدسىز ئۈزگەن ۋە تالغان ھالدا قايتىدۇ.

**حَسِيسٌ** : ئىنچىكە ئاۋاز ، يوشۇرۇن ئاۋاز ، پىچىر - پىچىر ئاۋاز.

**«لَا يَسْمَعُونَ حَسِيسَهَا»** «قرآن» : ئۇلار دوزاخنىڭ شەپىسىنى ئاڭلىمايدۇ.

**حَسِيفَةٌ**: ھەممە نەرسىنىڭ ناچىرى ، تاشلاندۇقى ؛ دۈشمەنلىك.

**حَسِينٌ** : چىرايلىق ، ئىنتايىن چىرايلىق.

**حَشَا يَحْشُو حَشْوًاالْوِسَادَةَ**: ياستۇقنى قاپلىدى.

**حَشَا الطَّبِيبُ سِنَّهُ** : دوختۇر ئۇنىڭ چىشىنى قاپلىدى.

**حَشًا ج أَحْشَاءٌ**: ( ئادەمنىڭ ) ئىچكى ئەزالىرى.

**أَحْشَاءُالْأَرْضِ**: كان بايلىقى، يەر ئاستى بايلىقى.

**حُشَاشٌ** : سەكراتتىكى ئادەم ، جېنى تۇمشۇقىغا كېلىپ قالغان ئادەم.

**«سَمِعْتُ صَوْتًا صَارِخًا يَخْرُجُ مِنْ أَحْشَاءِ اللَّيْلِ»** : كېچە قاراڭغۇلۇقىدا چىقىۋاتقان ۋارقىرىغان ئاۋازنى ئاڭلىدىم.

**حَشَأَ يَحْشَأُ حَشْأً النَّارَ** : ئوتنى ياقتى ، ئوتنى تۇتاشتۇردى.

**حَشَدَ يَحْشُدُ و يَحْشِدُ حَشْدًا الشَّيْءَ**: يىغدى ، توپلىدى ، جەملىدى.

**حَشَدَ الْقَوْمُ** : جەم بولۇپ بىر ياقىدىن باش چىقاردى.

**حَشَدَ الزَّرْعُ** : ئۆسۈملۈك مايسا بولدى.

**حَشْدٌ ج حُشُودٌ** : يىغماق ، توپلىماق ؛ توپ ، جامائەت.

**«إِنَّ حَشْدَ الْقُوَّاتِ عَلَى طُولِ الْحُدُودِ يَتَطَلَّبُ دَائِمًا إِسْتِعْدَادَاتٍ كَبِيرَةً»** : ئۇزۇن كەتكەن چېگرىلارغا قوشۇن توپلاش ھەمىشە زور تەييارلىقلارنى تەلەپ قىلىدۇ.

**«طَلَبَتِ الْحُكُومَةُ مِنَ الْأُمَمِ الْمُتَّحِدَةِ التَّحْقِيقَ فِي أَمْرِ الْحُشُودِ الْعَسْكَرِيَّةِ عَلَى حُدُودِهَا»** : ھۆكۈمەت بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىدىن ئۆز چېگرىسىغا توپلانغان قوشۇن مەسىلىسىنى تەكشۈرۈپ بېقىشنى تەلەپ قىلدى.

**حَشْدُ الْجُنُودِ** : ئەسكەر توپلىماق.

**حَشَرَ يَحْشُرُ حَشْرًا النَّاسَ**: توپلىدى ، يىغدى ؛ چىقىرىۋەتتى ؛ يۆتكىۋەتتى ؛ ھالاك قىلدى ؛ ئۆچۈردى ، يوقىدى.

**«اَللّٰهُمَّ تَوَفَّنِي فَقِيرًا وَ لَاتَتَوَفَّنِي غَنِيًّا وَاحْشُرْنِي فِي زُمْرَةِ الْمَسَاكِيْنَ»** «حديث» : ئى ئاللاھ! مېنى باي ھالەتتە ئەمەس، كەمبەغەل ھالەتتە قەبزى روھ قىلغىن، مېنى قىيامەت كۈنى

مىسكىنلەر قاتارىدا قىلغىن.

**حُشِرَ فِي رَأْسِهِ** : بېشى يوغىنىدى.

**حُشِرَتِ الْوُحُوش** : ياۋايى هايۋاناتلار ئۆلدى ، هالاك بولدى.

**حَشْرٌ** : توپلىماق ، يىغماق.

**يَوْمُ الْحَشْرِ**: قىيامەت كۈنى.

**حَشَرَةٌ ج حَشَرَاتٌ**: قۇرت-قوڭغۇزلار، هاشارات.

**عِلْمُ حَشَرَاتٍ** : هاشاراتشۇناسلىق.

**حَشْرَجَ يُحَشْرِجُ حَشْرَجَةً الْمَرِيضُ** : ئاغرىق خىرقىرىدى ، كېكىرتەكتىن خىرقىراق ئاۋاز چىقاردى.

**حَشْرَجَةٌ ج حَشْرَجَاتٌ** : خىرقىرىغان ئاۋاز.

**حَشَّ يَحُشُّ حَشًّاالْحَشِيشَ**: ئوت ئوردى.

**حَشَّ النَّارَ** : ئوت ياقتى ، ئوت تۇتاشتۇردى.

**حَشَّ الْحَرْبَ**: ئۇرۇش قوزغىدى، ئۇرۇش باشلىدى.

**حَشَّاشٌ** : نەشىكەش ، بەك چېكىدىغان ئادەم، نەشە سودىگىرى.

**حَشَّدَ يُحَشِّدُ تَحْشِيْدًا الشَّيْءَ**: يىغدى، توپلىدى، جەملىدى.

**حَشَّرَ يُحَشِّرُ تَحْشِيرًا الْمَالَ** : مال توپلىدى ، بايلىق توپلىدى ، مال كۆپەيتتى.

**حَشَّشَ يُحَشِّشُ تَحْشِيشًا** : نەشە چەكتى.

**حَشَّمَ يُحَشِّمُ تَحْشِيمًا** : خىجىل قىلدى ، ئۇيالدۇردى ؛ غەزەپلەندۈردى ، ئاچچىقىنى كەلتۈردى.

**حَشَّى يُحَشِّي تَحْشِيَةً الْكِتَابَ** : كىتابقا هاشىيە چىقاردى ، كىتابقا شەرھى يازدى ؛ پەۋازلىدى.

**حَشَّى الثَّوْبَ**: كىيىمنى پەۋازلىدى ، كىيىمگە پەۋاز تۇتتى.

**حَشَّى فِي النَّصِّ الْأَصْلِيِّ** : ئەسلى تېكىستكە شەرھى يازدى ، ئىزاهات يازدى.

**حَشَفٌ** : خورمىنىڭ ئەڭ ناچىرى.

**حَشَفَةُ الْقَضِيبِ ج حَشَفَاتٌ و حِشَافٌ** : زەكەرنىڭ ئۇچى ، بەتلىمى.

**حَشَكَ يَحْشِكُ حَشْكًا وَ حُشُوكًا**: توپلىدى، توپلاندى، يىغىلدى.

**حَشَكَتِ الرِّيْحُ** : شامال قاتتىق چىقتى.

**حَشَكَتِ النَّخْلَةُ** : خورما بۇلۇق بولدى.

**حَشْكَةٌ** : ئۆتكۈنچى يامغۇر.

**حَشَكَةٌ** : ئاما ، ئاۋام ، جامائە.

**حَشَمَ يَحْشُمُ و يَحْشِمُ حَشْمًا**: خىجىل قىلدى، ئۇيالدۇردى؛ غەزىپىنى كەلتۈردى، ئاچچىقىنى كەلتۈردى.

**حَشِمَ يَحْشَمُ حَشْمًا**: خىجىل بولدى ، ئۇيالدى؛ غەزەپلەندى ، ئاچچىقلاندى.

**حَشَمٌ ج أَحْشَامٌ** : خىزمەتچى ، خادىم ، قوغدىغۇچى ؛ ئەسكەر.

**حَشَمُ الرَّجُلِ**: خوشلۇقتا بولسۇن، خاپىلىقتا بولسۇن، كىشى بىلەن بىللە بولىدىغان ئائىلىسىدىكىلىرى، قوشنىلىرى، دوستلىرى.

**حِشْمَةٌ** : هايا قىلماق ، تارتىنماق ، قورۇنماق ؛ ئەدەپ ، ئەدەپلىك ؛ تۇغقانچىلىق.

**حُشْمَةٌ**: ئايال ؛ ئۇرۇق - تۇغقان.

**حَشْوٌ ج اَلْمَحَاشِي**: تولدۇرما ماتېرىيال، سەپلىمە.

**«لَاقِيْمَةَ لِلتَّعْلِيْمِ إِذَا كَانَ يَعْتَمِدُ عَلَى حَشْوِ الدِّمَاغِ بِالْمَعْلُومَاتِ»** : ساۋاتلار بىلەن كاللىنى تولدۇرۇشنى ئاساس قىلغان مائارىپنىڭ قىممىتى بولمايدۇ.

**«تَجِدُ فِي كِتَابَاتِ بَعْضِ الْمُؤَلِّفِينَ كَثِيْرًا مِنَ التَّكْرَارِ وَالْحَشْوِ لِغَيْرِ ضَرُورَةٍ أَوْ فَائِدَةٍ»** : بەزى يازغۇچىلارنىڭ كىتابلىرىدا نۇرغۇنلىغان تەكرارلىنىشلارنى ۋە پايدىسى يوق زىيادە سۆزلەرنى كۆرىسەن.

**حَشْوَةٌ** : ئارتۇقچە گەپ.

**حَشْوَةٌ. حِشْوَةٌ. حُشْوَةٌ**: ئادەمنىڭ قورسىقىدىكى مايدىن باشقا ئىچكى ئەزالىرى.

**حُشْوَةٌ. حِشْوَةٌ**: يارامسىز نەرسە؛ لۆكچەك، ساياق.

**حَشِيَ يَحْشَى حَشْيًا** : دەم سىقىلدى ، زىققە كېسەللىك بولدى ، نەپەس سىقىلدى.

**حَشًى ج أَحْشَاءٌ**: ئىچكى ئەزالار.

**مِنْ بَيْنِ الْحَشَى** : يۈرەكنىڭ چوڭقۇر قاتلامىلىرىدىن.

**حَشِيْشٌ** : ئوت - چۆپ ، كەندىر.

اَلْحَشِيشُ الصِّينِيُّ: ئاق كەندىر.

حَشِيشَةٌ ج حَشَائِش: ئوت – خەس؛ كەندىر.

حَشِيشَةُ الْجَبَلِ: قىرىق قۇلاق.

حَشِيشَةُ الْبَحْرِ: دېڭىز ئوت – چۆپى.

حَشِيكَةٌ: ئارپا.

حَشِيمٌ ج حُشَمَاءُ: ھايالىق، ئارتىنچاق، نومۇسچان؛ سالاپەتلىك؛ قوشنا؛ مېھمان.

حَشِيَّةٌ ج حَشَايَا: پاختا – يۇڭ سېلىنغان تۆشەك.

حَشِيَّةٌ مِنْ قَشٍّ: ئوت – خەس تىقىلغان تۆشەك.

حَصَا يَحْصُو حَصْوًا: توستى، مەنئى قىلدى، چەكلىدى.

حَصَاةٌ: شېغىل، ئۇششاق تاش.

حَصَاةُ اللِّسَانِ: تىلنىڭ راۋانلىقى.

حَصَاةٌ بَوْلِيَّةٌ: بۆرەكتىكى تاش، سۈيدۈك يولىدىكى تاش، دوۋساقتىكى تاش.

حَصَاةٌ صَفْرَاوِيَّةٌ: ئۆتتىكى تاش.

طَرْقُ الْحَصَاةِ. ضَرْبٌ بِالْحَصَاةِ: تاش بىلەن پال سالماق.

حَصَادٌ. حِصَادٌ: ھوسۇل يىغىش مەزگىلى.

«اَلْكِتَابُ فِي مُجْمَلِهِ حِصَادُ تَجَارِبَ قَيِّمَةٍ»: بۇ كىتاب ئومۇمەن ئېيتقاندا قىممەتلىك تەجرىبىلەرنىڭ مەھسۇلىدۇر.

«مَا حَصَادُ جُهْدِكَ هَذَا الْعَامِ»: بۇ يىللىق تىرىشچانلىقىڭنىڭ نەتىجىسى قانداق؟

«هَذِهِ الْمَسَاحَةُ الْوَاسِعَةُ مِنْ حُقُولِ الْقَمْحِ قَدْ تَمَّ حَصْدُهَا بِالْحَصَّادَةِ فِي خِلَالِ سَاعَةٍ وَاحِدَةٍ»: بۇ كەڭ كەتكەن بۇغدايلار كومبايىن بىلەن بىر سائەت ئەتراپىدا ئورۇلۇپ بولدى.

«أَدِّ زَكَاةَ حَصَادِكَ»: مەھسۇلاتىڭنىڭ زاكاتىنى ئادا قىلغىن!

«حَمَلَ عَلَى حَصَادٍ وَافِرٍ»: مول ھوسۇل ئالدى.

«فَرِحَ أَهْلُ الْقَرْيَةِ بِحَصَادِهِمِ الْوَافِرِ»: يېزا ئەھلى ئۆزلىرىنىڭ مول ھوسۇل ئالغانلىقىدىن خۇشال بولۇشتى.

حِصَارٌ: قامال قىلماق، مۇھاسىرە قىلماق.

حِصَارٌ عَسْكَرِيٌّ: ھەربىي قامال.

حَالَةُ الْحِصَارِ: مۇھاسىرە ھالىتى.

حِصَارٌ بَحْرِيٌّ: دېڭىزنى قامال قىلماق.

حِصَارٌ اِقْتِصَادِيٌّ: ئىقتىسادنى قامال قىلماق، ئىقتىسادىي قامال.

«ضَرَبَ حِصَارًا عَلَى الْمَدِينَةِ»: ئۇ شەھەرنى قورشىدى.

رَفْعُ الْحِصَارِ: قورشاۋنى بىكار قىلدى، مۇھاسىرىنى بىكار قىلدى.

اِخْتَرَقَ الْحِصَارَ: قورشاۋنى بۆسۈپ چىقتى.

ضَرَبَ حِصَارًا عَلَى الْمَدِينَةِ: شەھەرنى قورشىۋالدى.

حُصَاصٌ: قوتۇر؛ قاتتىق يۈگۈرمەك، قاتتىق چاپماق.

حَصَافَةٌ: ئەقىللىقلىق، ئۆتكۈر پىكىرلىك، دانالىق.

«عُرِفَ الرَّئِيسُ الرَّاحِلُ بِشُعُورِهِ الْوَطَنِيِّ وَحَصَافَتِهِ السِّيَاسِيَّةِ»: ۋاپات بولغان رەئىس ئۆزىنىڭ ۋەتەنپەرۋەرلىك ھېسسىياتى ۋە سىياسىي دانالىقى بىلەن تونۇلدى.

حُصَالَةٌ: خاماندا ئېشىپ قالغان چار، بۇغداي دانلىرى.

حَصَانٌ ج حُصُنٌ وَحَصَنَاتٌ: ئىپپەتلىك ئايال، پاك ئايال؛ گۆھەر.

حِصَانٌ ج أَحْصِنَةٌ وَحُصُنٌ: ئايغىر.

حِصَانُ الْبَحْرِ: بېگېموت، سۇ ئېتى.

حِصَانٌ أَصِيلٌ: نەسىللىك ئات.

حِصَانٌ مَخْصِيٌّ: ئاختا ئات.

قُوَّةُ حِصَانٍ: ئات كۈچى.

حَصَانَةٌ: مۇستەھكەم، پۇختا؛ كېسەلگە قارشى كۈچ؛ دىيانەتلىك، پاكلىق، ئىپپەتلىك.

حَصَبَ يَحْصِبُ حَصْبًا: تاش ئاتتى.

حَصَبَ الْمَكَانَ: تاش ياتقۇزدى.

حَصِبَ يَحْصَبُ حَصَبًا الطِّفْلُ: بالىغا قىزىل چىقتى.

حَصَبٌ. حَصْبَاءُ: شېغىل، ئۇششاق تاش.

«إِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ حَصَبُ جَهَنَّمَ» ‹قرآن› : ھەقىقەتەن سىلەر ئاللاھنى قويۇپ ئىبادەت قىلغان نەرسەڭلەر بىلەن دوزاخقا يېقىلغۇ بولىسىلەر.

حَصْبَةٌ : قىزىل ، قىزىل كېسىلى.

حَصْبَةٌ مَائِيَّةٌ : يەل تاشما ، سوغۇق يەل ، سۇ چېچەك.

حَصْحَصَ يُحَصْحِصُ حَصْحَصَةً الْحَقُّ : ھەقىقەت ئايدىڭلاشتى.

«اَلْآنَ حَصْحَصَ الْحَقُّ» ‹قرآن› : ئەمدى ھەقىقى ئەھۋال ئايدىڭلاشتى.

حَصَدَ يَحْصُدُ حَصْدًا وَ حَصَادًا الزَّرْعَ : زىرائەتنى ئوردى ، زىرائەتنى يىغدى.

«فَمَا حَصَدْتُمْ فَذَرُوهُ فِي سُنْبُلِهِ إِلَّا قَلِيلاً مِمَّا تَأْكُلُونَ» ‹قرآن› : ئالغان ھوسۇلۇڭلاردىن يېيىش ئۈچۈن ئازغىنىسىنى خامان تەپكەندىن تاشقىرى، قالغىنىنى (مىتە چۈشۈپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن) باشقى بىلەن قويۇڭلار.

حَصَدَ فُلَانٌ: پالانى ئۆلدى ، ھالاك بولدى.

«لَوْ زَرَعْتَ الشَّرَّ لَمْ تَحْصُدْ إِلَّا نَدَامَةً» : ئەگەر سەن يامان نەرسىنى تېرىساڭ ، پۇشايماندىن باشقا ھوسۇل ئالالمايسەن.

حَصَدٌ ج حَصَائِدُ : ئورۇلغان زىرائەت.

حَصَرَ يَحْصُرُ و يَحْصِرُ حَصْرًا : قورشىۋالدى ، ئورىۋالدى، مۇھاسىرىگە ئالدى.

حَصَرَ الْبَحْثَ فِي : بېكىتتى.

حَصَرَ نَشَاطَهُ : پائالىيىتىنى چەكلىدى.

حَصَرَ الشَّيْءَ: ساندى ، ھېسابىنى ئالدى.

حَصَرَ الْكَلِمَةَ : تىرناق ئىچىگە ئالدى.

حَصَرَ الشَّيْءَ : ساندى ، ھېسابات قىلدى ، ھېسابلىدى.

حَصَرَ الْحَرِيقَ : يانغىن قورشىۋالدى ، ئورىۋالدى.

حَصَرَهُ : ئۇنى قاماپ قويدى ، تۇتۇپ قالدى.

حَصَرَهُ الْمَرَضُ أَوِ الْخَوْفُ : كېسەل ياكى قورقۇنچ ئۇنى ئورىۋالدى.

حَصِرَ يَحْصَرُ حَصْرًا : كېكەچلەندى ، دۇدۇقلىدى : بېخىللىق قىلدى ، پىخسىقلىق قىلدى.

حَصِرَ بِالسِّرِّ : سىر ساقلىدى ، يوشۇردى.

حَصِرَ الرَّجُلُ : كىشىنىڭ يۈرىكى سىقىلدى، ئىچى پۇشتى.

حَصْرٌ : قورشىماق ، ئورىۋالماق ، مۇھاسىرە قىلماق.

يَفُوقُ الْحَصْرَ : ھەددىدىن ئوشۇق، ساناپ تۈگەتكىلى بولمايدىغان، ئېيتىپ تۈگەتكىلى بولمايدىغان، چەكسىز، چېكى يوق، ساناقسىز.

لَا حَصْرَ لَهُ : چەكسىز.

لَا يَدْخُلُ تَحْتَ الْحَصْرِ : چەكسىز.

عَلَى سَبِيلِ الْمِثَالِ لَا الْحَصْرِ : ئومۇمىيۈزلۈك ئەمەس ، پەقەت مىسال ئۈچۈنلا.

«هَذِهِ الْأُمُورُ لَايُمْكِنُ حَصْرُهَا فِي مِثْلِ هَذَا الْمَقَامِ» : بۇنداق ئىشلارنى بۇنىڭغا ئوخشاش سورۇنلاردا چەكلەش مۇمكىن ئەمەس.

حُصْرٌ ج حُصُرٌ : قەۋزىيەت ، ئىچى قېتىپ قېلىش.

حَضْرَمَ يُحَضْرِمُ حَضْرَمَةً الْقَوْسَ : ئوقيانىڭ كامالىكىنى چىڭىتتى.

حَضْرَمَ الْحَبْلَ : ئارغامچىنى ئەشتى ، چىڭ ئەشتى.

حَضْرَمَ الْقِرْبَةَ : تۈلۈمنى توشقۇزدى.

حَضْرَمَ الْقَلَمَ : قەلەمنى ئۇشلىدى.

حَضْرَمَ الثَّمَرُ : مېۋە پىشمىدى.

حِصْرِمٌ ج حُصْرُمٌ : غورا ، غوراب.

حَصَّ يَحُصُّ حَصًّا مِنَ الْمَالِ : مالدىن بىر ئۈلۈش بەردى.

حَصَّ الشَّعْرَ : چاچنى چۈشۈردى.

حَصَّ الصَّقِيعُ النَّبْتَ : قىراۋ ئۆسۈملۈكنى ۋەيران قىلدى.

حَصَّادَةٌ : ئورغاق ، چالغا ، ئوروش ماشىنىسى.

حَصَّادَةٌ دَرَّاسَةٌ : يىغىش ماشىنىسى ، كومبايىن.

حَصَّالَةُ النُّقُودِ ج حَصَّالَاتٌ : قورامساق ساندۇقى ، توپلىغان بايلىقىنى قاچىلايدىغان ساندۇق.

حَصَّبَ يُحَصِّبُ تَحْصِيبًا الشَّخْصَ : قىزىل

چىقتى.

حَقَّبَ الْمَكَانَ: مەلۇم جايغا شىغىل يېيىپتتى.

حَقَّبَ بِاللَّعَنَاتِ: قارغىدى، لەنەت ياغدۇردى.

حِصَّةٌ ج حِصَصٌ: ئۈلۈش، نېسىۋە، ھەسسە، پاي.

حِصَّةٌ نِسْبِيَّةٌ: بەلگىلەنگەن سانى، بەلگىلەنگەن نورما؛ چەك، چېكى.

حِصَّةُ الْأَسَدِ: تۈلكە تەقسىماتى، چوڭ ئۈلۈش.

حِصَّةٌ مَالِيَّةٌ: پېرسەنت؛ ئۈق (مىراستا)؛ پاي ئۆسۈمى، ئۆسۈم.

حِصَّةٌ دِرَاسِيَّةٌ: دەرس سائىتى.

«أَخَذَ حِصَّتَهُ مِنْ أَمْلَاكِ أَبِيهِ بَعْدَ وَفَاتِهِ»: ئۇ دادىسى ۋاپات بولغاندىن كېيىن دادىسىنىڭ مال-مۈلۈكلىرىدىن ئۆزىنىڭ نېسىۋىسىنى ئالدى.

«لِكُلِّ حِصَّةٍ دِرَاسِيَّةٍ خَمْسُونَ دَقِيقَةً»: ھەر قېتىملىق دەرس 50 مىنۇت بولىدۇ.

«يُوجَدُ ثَلَاثُ حِصَصٍ صَبَاحِيَّةٍ»: چۈشتىن بۇرۇن 3 سائەتلىك دەرس بار.

حَصَّصَ يُحَصِّصُ تَحْصِيصًا: ھەسسىلەرگە بۆلدى.

حَصَّلَ يُحَصِّلُ تَحْصِيلًا: ھاسىل قىلدى، ئېرىشتى؛ خۇلاسىلىدى.

حَصَّنَ يُحَصِّنُ تَحْصِينًا الْمَكَانَ: جايغا توساق ئورناتتى، مۇداپىئە ئورناتتى، پۇختىلىدى.

حَصَّنَهُ مِنَ الْمَرَضِ: كېسەلنىڭ ئالدىنى ئالدى.

حَصَّى يُحَصِّي تَحْصِيَةً: قوغىدى، ساقلاپ قالدى، ھامى بولدى.

حَصُفَ يَحْصُفُ حَصَافَةً: توغرا پىكىرلىك بولدى، توغرا مۇلاھىزىلىك بولدى، پىكرى ئوچۇق بولدى.

حَصِفَ يَحْصَفُ حَصَفًا: پىراقلاشتۇردى، نېرى قىلىۋەتتى.

حَصَفٌ: ئىسسىقلىق.

حَصِيفٌ: چوڭقۇر پىكىرلىك، ئەقىللىق، زېرەك.

حَصَلَ يَحْصُلُ حُصُولًا الشَّيْءُ: پەيدا بولدى، ھاسىل بولدى، يۈز بەردى؛ ئېشىپ قالدى، قېپقالدى.

«حَصَلَ عَلَى أَعْلَى شَهَادَةٍ فِي مَجَالِ تَخَصُّصِهِ»: ئۆز كەسپى ساھەسىدە ئەڭ يۇقىرى دىپلومغا ئېرىشتى.

حَصَلَ عَلَى الشَّيْءِ: ئېرىشتى، ئىگە بولدى.

«حَصَلَ عَلَى مَعْلُومَاتٍ هَامَّةٍ»: ئۇ مۇھىم مەلۇماتلارغا ئېرىشتى.

حَصَلَ عَلَى الدَّيْنِ: قەرزنى قايتۇردى.

حَصَلَ عَلَى الْمَالِ: مال توپلىدى، مالغا ئېرىشتى.

حَصَلَ لَهُ كَذَا: يولۇقتى، دۇچ كەلدى.

حَصِلَ يَحْصَلُ حَصَلًا الْفَرَسُ: ئات ئوت-چۆپنىڭ توپىسىنى يەۋېلىپ قورسىقى ئاغرىدى.

حَصِلَتِ الدَّابَّةُ: ئۇلاغ زىيانلىق نەرسە يەۋېلىپ ئاغرىپ قالدى؛ توپا يېدى، تاش يېدى.

حَصُنَ يَحْصُنُ حَصَانَةً الْمَكَانُ: جاي مۇستەھكەم بولدى، جاي پۇختا بولدى.

حَصُنَتِ الْمَرْأَةُ: ئايال ئىپپەتلىك بولدى، پاك بولدى، نومۇسىنى ساقلىدى؛ تۇرمۇش قۇردى.

حِصْنٌ ج حُصُونٌ وَ أَحْصَانٌ وَ حِصَنَةٌ: قورغان، ئىستىھكام، قەلئە.

حِصْنٌ حَصِينٌ: پۇختا قورغان.

حُصُولٌ: پەيدا بولماق؛ يۈز بەرمەك، تۇغۇلماق، ئۇچرىماق.

حَصَوِيٌّ: تاشقا ئائىت، تاشقا مەنسۇپ.

نَهْرٌ حَصَوِيٌّ: شېغىللىق دەريا، شېغىللىق ئۆستەڭ.

حَصَى يَحْصِي حَصْيًا: تاش ئاتتى، تاش بىلەن ئۇردى.

حَصِيَ يَحْصَى حَصًى الْأَرْضُ: زېمىن شېغىللىق بولدى، زېمىن تاشلىق بولدى.

حُصِيَ: چالما ـ كېسەك قىلىندى.

حَصًى. حَصَاةٌ ج حَصَيَاتٌ: شېغىل، ئۇششاق تاش.

طَرْقُ الْحَصَى. ضَرْبُ الْحَصَى: رەمل باقماق.

حَصِيدٌ ج حَصَائِدُ: ھوسۇل، زىرائەت.

حَصِيدَةٌ ج حَصَائِدُ: ئېتىز.

حَصِيرٌ ج حُصُرٌ وَ أَحْصِرَةٌ: تۈرمە، زىندان؛

مەھبۇس؛ بورا؛ بېخىل؛ ئىچى تار.

حَصِيرَةٌ : بورا ، پاخال ؛ ئاياغ چوتكىسى.

حَصِيرَةُ الشُّبَّاكِ ج حَصَائِرُ : بامبۇك پەردە.

مَكْتَبٌ بِالْحَصِيرَةِ : قاتلىنىشلىق بولىدىغان يېزىق ئۈستىلى.

حَصِيفٌ ج حُصَفَاءُ : ئەقىللىق ، زېرەك، پۇختا.

رَأْيٌ حَصِيفٌ : دانا پىكىر.

حَصِيلَةٌ ج حَصَائِلُ : جۇغلانما ، يىغىندا قالدۇق ، توپلانما؛ نەتىجە.

«إِنَّ كِتَابَ مُلُوكِ الْعَرَبِ هُوَ حَصِيلَةُ رِحْلَةِ الْمُؤَلِّفِ إِلَى الْجَزِيْرَةِ الْعَرَبِيَّةِ حَيْثُ قَضَى أَكْثَرَ مِنْ سَنَةٍ» : «ئەرەب پادىشاھلىرى» دېگەن كىتاب ئاپتورنىڭ ئەرەب يېرىم ئارىلىنى بىر يىلدىن ئارتۇقراق ئايلانغانلىقىنىڭ نەتىجىسىدۇر.

حَصِيلَةُ الْمَالِ: كىرىم ، دارامەت.

حَصِينٌ : كۈچلۈك ، مۇستەھكەم ، پۇختا.

مَلْجَأٌ حَصِينٌ: پۇختا پاناھگاھ، مۇستەھكەم، پاناھ جاي.

حُصَيْنٌ : كىچىك پوتەي ، قەلئە ، قورغان.

أَبُو الْحُصَيْنِ : تۈلكە.

حَصِيٌّ : تاش كۆپ جاي ، شېغىللىق يەر.

حَضَارَةٌ : مەدەنىيەت ؛ شەھەر ؛ كەلمەك ، ھازىر بولماق ، قاتناشماق.

حَضَارِيٌّ : مەدەنىيەتكە مەنسۇپ ، مەدەنىي.

حَضَارِيًّا : مەدەنىيەت جەھەتتىن.

«كَانَتْ بَغْدَادُ مَرْكَزًا حَضَارِيًّا مَشْهُورًا فِي الْقُرُونِ الْوُسْطَى» : باغداد ئوتتۇرا ئەسىرلەردە مەشھۇر مەدەنىيەت مەركىزى بولغانىدى.

حَيَاةٌ حَضَارِيَّةٌ : شەھەر تۇرمۇشى ، شەھەر ھاياتى.

مِنْطَقَةٌ حَضَارِيَّةٌ : شەھەر رايونى.

حِضَانَةٌ : باقماق ، تەربىيىلىمەك ، پەرۋىش قىلماق، ئۆستۈرمەك.

حِضَانَةُ الْبَيْضِ : تۇخۇم باستۇرماق.

دَارُ الْحِضَانَةِ : يەسلى ، باللار باغچىسى.

«إِنَّ دُخُولَ الْأَطْفَالِ إِلَى دارِالْحِضَانَةِ يُخَفِّفُ مِنْ مَتَاعِبِ أَوْلِيَائِهِمْ» : باللارنىڭ يەسلىگە كىرىشى ئۇلارنىڭ ئاتا ـ ئانىلىرىنىڭ جاپاسىنى يېنىكلىتىدۇ.

حَضَرَ يَحْضُرُ حَضَارَةً الْبَدَوِيُّ : سەھرالىق شەھەرلەشتى ، سەھرالىق شەھەردە تۇردى.

حَضَرَيَحْضُرُحُضُورًاالْمَجْلِسَ : يىغىنغا قاتناشتى.

حَضَرَهُ الْمَوتُ : سەكراتقا چۈشتى.

حَضَرَ الشَّخْصُ : كەلدى ، ھازىر بولدى.

حَضَرَ الْإِجْتِمَاعَ : يىغىنغا قاتناشتى.

حَضَرَ الطَّالِبُ : ئوقۇغۇچى دەرس تەييارلىدى.

«هَلْ يُمْكِنُ أَنْ تَحْضُرَ صَبَاحَ الْغَدِ» : ئەتە ئەتىگەندە كېلەلىشىڭىز بولامدۇ.

حَضَرَوَحَضِرَيَحْضُرُويَحْضَرُحُضُورًاالْمَجْلِسَ: يىغىنغا قاتناشتى.

حَضَرَتِ الصَّلَاةُ: ناماز ۋاقتى كىردى.

حَضَرَ الْكِتَابُ: كىتاب ھازىر بولدى.

حَضَرَ عَنْهُ: ئۇنىڭ ئورنىغا كەلدى.

حَضَرَ الشَّخْصُ: كەلدى ، ھازىر بولدى.

«كَانَ الْوَزِيرُ قَدْ حَضَرَ الْجَلْسَةَ الْخِتَامِيَّةَ لِلْمُؤْتَمَرِ» : مىنىستىر قۇرۇلتاينىڭ يېپىلىش مۇراسىمىغا قاتناشتى.

حَضَرٌ: مەدەنىيەت ، شەھەر ھاياتى.

«فَسَدَ كَلَامُ الْحَضَرِ بِالْإِخْتِلَاطِ بَيْنَمَا ظَلَّ الْبَدْوُ مُحَافِظِيْنَ عَلَى لُغَتِهِمْ» : باشقىلارغا ئارىلىشىش بىلەن شەھەرلىكلەرنىڭ تىلى بۇزۇلدى، كۆچمەن ـ چارۋىچىلار ئۆز تىلىنىڭ ساپلىقىنى ساقلاپ قالدى.

حَضَرَةٌ ج حُضُورٌ : كەلمەك ، ھازىر بولماق ، قاتناشماق.

«حُدِّدَ لِلسَّفِيْرِ الْجَدِيْدِ مَوْعِدُ الْمُثُولِ فِي حَضْرَةِ الْمَلِكِ لِتَقْدِيْمِ أَوْرَاقِ إِعْتِمَادِهِ» : يېڭى كونسۇلغا دۆلەت خېتى تاپشۇرۇش ئۈچۈن پادىشاھنىڭ ھۇزۇرىدا بولۇش ۋاقتى بەلگىلەپ بېرىلدى.

حَضْرَةُ الْإِجْتِمَاعِ : يىغىنغا قاتناشماق.

حَضْرَةٌ ج حَضَرَاتٌ: جانابىي ، ئالىي ، ھەزرەت ؛ خانىم؛ ئەپەندىم.

فِي حَضْرَةِ فُلَانٍ : پالانىنىڭ ئالدىدا ، پالانىنىڭ ھوزۇرىدا.

حَضْرَةُ الْأُسْتَاذِ : ئۇستاز جانابلىرى.

كُنْتُ بِحَضْرَةِ الدَّارِ : مەن ھويلىنىڭ يېنىدا ئىدىم.

حَضْرَتُكُمْ : ئالىيلىرى ، جانابلىرى، ھەزرەتلىرى.

حَضْرَةُ صَاحِبِ فَخَامَةِ الرَّئِيسِ : زۇڭتۇڭ ئالىيلىرى، رەئىس جانابلىرى.

حَضَرَاتُ السَّادَةِ وَ السَّيِّدَاتِ : جانابىي ئەپەندىلەر ، خانىملار ، ھۆرمەتلىك ئەپەندىلەر، خانىملار.

حَضَرِيٌّ : مەدەنىيەتلىك ، شەھەرلىك.

مَطَالِبُ حَضَرِيَّةٌ : مەدەنىيەت مەسىلىسى.

حَضَّ يَحُضُّ حَضًّا عَلَى كَذَا : قىزىقتۇردى ، تەرغىب قىلدى ، ئىلھاملاندۇردى ، قوزغىدى.

«وَلَا يَحُضُّ عَلَى طَعَامِ الْمِسْكِينِ» «قرآن» : مىسكىنگە تاماق بېرىشنى تەرغىب قىلمايتتى.

«كَانَ الْعُلَمَاءُ يَحُضُّونَ النَّاسَ عَلَى التَّمَسُّكِ بِالْكِتَابِ وَ السُّنَّةِ» : ئۆلىمالار كىشىلەرنى قۇرئان ۋە سۈننەتنى چىڭ تۇتۇشقا رىغبەتلەندۈرەتتى.

حَضَّرَ يُحَضِّرُ تَحْضِيرًا: تەييارلىدى ، راسلىدى.

«حَضَّرَ الصَّيْدَلِيُّ الدَّوَاءَ» : دورىگەر دورا تەييارلىدى.

«حَضَّرَ الطَّالِبُ دَرْسَهُ» : ئوقۇغۇچى دەرسكە تەييارلىق قىلدى.

حَضَّضَ يُحَضِّضُ تَحْضِيضًا عَلَى كَذَا : قىزىقتۇردى، تەرغىب قىلدى، ئىلھاملاندۇردى، قوزغىدى.

حَضَنَ يَحْضُنُ حَضْنًا الْوَلَدَ : بالىنى قۇچاقلىدى، باغرىغا باستى، قۇچىقىغا ئالدى، تەربىيىلىدى.

حَضَنَ الطَّيْرُ بَيْضَةً : تۇخۇم باستى.

أُمُّكَ تَحْضُنُكَ بَاسِمَةً : ئاناڭ سېنى كۈلۈپ تۇرۇپ باغرىغا باسماقتا.

حِضْنٌ ج أَحْضَانٌ وَ حُضُونٌ : كۆكرەك ، قويۇن ، قۇچاق ، مەيدە ، كۆكسى ، باغرى ؛ ئەتراپ ، يان؛ تاغ تۆۋى؛ قوش ئۇۋىسى؛ قوتان ، ئېغىل.

«صَنَعَ الطَّائِرُ عُشًّا فِي حِضْنِ الْجَبَلِ» : قوش تاغ باغرىغا ئۇۋا ياسىدى.

حِضْنُ الْوَطَنِ : ۋەتەن قوينى.

«عَادَ إِلَى أَحْضَانِ الْوَطَنِ الْأُمِّ» : ئۇ ئانا ۋەتەن قوينىغا قايتىپ كەلدى.

حَضْنَةٌ : قورۇلغان تۇخۇم.

حُضُورٌ : كەلمەك ، ھازىر بولماق ، قاتناشماق.

بِحُضُورِ فُلَانٍ : پالانىنىڭ ئالدىدا ، پالانىنىڭ ھوزۇرىدا.

وَرَقَةُ حُضُورٍ : چاقىرىق قەغىزى.

حُضُورِيٌّ : نەق مەيدان.

حُكْمٌ حُضُورِيٌّ : نەق مەيداندا سوتلانماق.

حُكِمَ حُضُورِيًّا : نەق مەيداندا سوتلاندى.

اَلْحَضَوْضَى: ئوت ( يىپىنۋاتقان ) ؛ يىراقلىق.

حَضِيضٌ ج أَحِضَّةٌ وَ حُضُضٌ : تېگى ، ئاساسى، نېگىزى ، ئۆلى ، ئاستى قىسمى ؛ چېگرا ، چەت ، ياقا.

بَلَغَ الْحَضِيضَ : ئەڭ تۆۋەن نۇقتىغا يەتتى.

«كَانَتْ رُوحُهُ الْمَعْنَوِيَّةُ فِي الْحَضِيضِ» : ئۇنىڭ مەنىۋى روھى تۆۋەن ئىدى، ئۇ چۈشكۈنلىشىپ كەتتى.

حَطَاطٌ : كۆپۈك ، كالا سۈتىنىڭ كۆپۈكى؛ دانخورەك (يۈزدىكى).

حُطَاطٌ: سىپسىق پۇراق، بەد بۇي

حُطَامٌ: قالدۇق ، تاشلاندۇق ، پارچە – پۇرات.

حُطَامٌ مِنَ النَّبَاتِ: قۇرۇق ئوت – چۆپ.

حُطَامُ الطَّائِرَةِ : ئايروپىلان قالدۇقلىرى.

حُطَامُ الدُّنْيَا : مال – دۇنيا ، دۇنيانىڭ پايدىلىنىدىغان نەرسىلىرى.

«ثُمَّ يَهِيجُ فَتَرَاهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ يَجْعَلُهُ حُطَامًا» «قرآن» : ئاندىن ئۇ قۇرۇيدۇ ، ئۇنىڭ سارغىيىپ كەتكەنلىكىنى كۆرىسەن ، ئاندىن ئال

ئۇنى شاخ ـ شۇمبىغا ئايلاندۇردۇ.

**حَطَبَ يَحْطِبُ حَطْبًا** : ئوتۇن يىغدى ، ئوتۇن تەردى.

**حَطَبٌ ج أَحْطَابٌ**: ئوتۇن ، يېقىلغۇ.

**حَطَبٌ لِلْحَرْبِ** : زەمبىرەك يېمى ، توپ يېمى.

**زَادَ النَّارَ حَطَبًا** : ئوت قۇيرۇقلۇق قىلدى ، ئىغۋا توقىدى ، پىتنە ـ پاسات تېرىدى.

**حَطَّ يَحُطُّ حَطًّا** : قويۇۋەتتى ؛ چۈشۈردى ؛ تۆۋەنلەتتى.

**«حَطَّتْ بِنَا الطَّائِرَةُ»** : ئايروپىلان بىزنى ئېلىپ يەرگە چۈشتى.

**«حَطَّ الصُّنْدُوقَ عَلَى الرَّصِيْفِ»** : ئۇ ساندۇقنى ئاسفالت يولغا چۈشۈردى ( قويدى ).

**حَطَّ الْحَمْلَ** : يۈك چۈشۈردى.

**حَطَّ عَنْهُ** : يۈك چۈشۈردى، ئېلىپ تاشلىدى.

**حَطَّ الطَّائِرُ عَلَى الْغُصْنِ** : قۇش شاخقا قوندى.

**حَطَّ الرِّحَالَ** : تۈردى ، ئورۇنلاشتى.

**حَطَّ مِنْ قُوَاهُ** : ئاجىزلاشتى.

**حَطَّ مِنْ قَدْرِهِ** : ئۇنىڭ قەدىر ـ قىممىتىنى چۈشۈردى.

**حَطَّ مِنْ قِيْمَتِهِ** : ئۇنىڭ باھاسىنى چۈشۈردى.

**حَطَّ وِزْرَهُ** : ئۇنىڭ گۇناھىنى يوققا چىقاردى.

**حَطَّابٌ** : ئوتۇنچى ، ئوتۇن ساتقۇچى.

**حَطَّامٌ** : شىر.

**حِطَّةٌ** : كەمسىتمەك ، كۆزگە ئىلماسلىق ؛ ئاھانەت قىلماق ، ھاقارەت قىلماق ؛ مەغپىرەت تەلەپ قىلماق.

**حِطَّةٌ فِي الْمَقَامِ** : دەرىجىسى چۈشۈپ كېتىش ، ئەمىلى تۆۋەنلەپ كېتىش.

**«وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا وَقُولُوا حِطَّةٌ نَغْفِرْ لَكُمْ خَطَايَاكُمْ»** «قۇرئان» : دەرۋازىدىن سەجدە قىلغان ھالدا كىرىڭلار ، گۇناھلىرىمىزنى كەچۈرگىن دەڭلار، گۇناھىڭلارنى مەغپىرەت قىلىمىز.

**حَطَّمَ يُحَطِّمُ تَحْطِيْمًا** : سۇندۇردى، پاچاقلىدى.

**حَطَّمَ الْقُيُودَ** : ئەركىنلىككە ئېرىشتى.

**حَطَّمَ مُسْتَقْبَلَهُ**: ئىستىقبالىنى يوقاتتى.

**«حَطَّمَهُ الْكِبَرُ»** : قېرىلىق ئۇنى موجمۇۋەتتى ، قېرىلىق ئۇنى كاردىن چىقاردى.

**«اَلْمُوَاصَلَاتُ حَطَّمَتِ الْحَوَاجِزَ الَّتِي تُفَصِّلُ بِيْنَ الْأُمَمِ وَالشُّعُوبِ»** : قاتناش ئالاقىسى مىللەتلەر ۋە خەلقلەر ئوتتۇرىسىدىكى توسالغۇلارنى بۇزۇپ تاشلىدى.

**حَطَمَ يَحْطِمُ حَطْمًا الشَّيْءَ**: سۇندۇردى، پاچاقلىدى.

**حُطَمَةٌ** : كۆچلۈك ئوت ، جەھەننەم ، دەھشەتلىك ئوت.

**«كَلَّا لَيُنْبَذَنَّ فِي الْحُطَمَةِ وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْحُطَمَةُ»**

«قۇرئان» : ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس، ئۇ چوقۇم ھۆتەمەگە تاشلىنىدۇ. ھۆتەمەنىڭ نېمىلىكىنى قانداق بىلەلەيسەن؟

**حِطْمَةٌ** : پارچە ـ پۇرات ، پارچە نەرسە.

**حِطْمَةُ الدُّنْيَا**: مال ـ دۇنيا.

**حَطُوطٌ** : تۆپىلىك ، ئېگىزلىك؛ تېز ماڭىدىغان ئېسىل تۆگە.

**حَطُومٌ** : شىر ؛ قاتتىق شامال ، بوران.

**حَطِيبٌ**: ئوتۇنى كۆپ جاي ، ئوتانلىق جاي.

**حَطِيْطٌ** : پاكىنەك پاپا.

**حَطِيْطَةٌ ج حَطَائِطُ**: كېمەيتىپ بېرىلگەن باھا.

**اَلْحَطِيمُ**: كەئبىنىڭ سىرتىدىكى قورۇق.

**حَظَا يَحْظُو حَظْوًا**: ئاستا ماڭدى.

**حِظَارٌ** : توسىماق، چەكلىمەك؛ قوتان؛ تام ، باغنىڭ ئېتاتە تېمى ، توساق.

**حَظَبَ وَ حَظِبَ يَحْظَبُ وَ يَحْظِبُ حَظْبًا الْإِنَاءُ** : قاچا توشۇپ كەتتى.

**حَظَبَ الرَّجُلَ** : كىشى سەمرىپ كەتتى.

**حَظِبٌ** : يوغان قورساق ، پاكىنەك.

**حَظَرَ يَحْظُرُ حَظْرًا** : توستى ، چەكلىدى ، قامال قىلدى ، مەنئى قىلدى.

**«حَظَرَتِ الْحُكُومَةُ عَلَى الْجَيْشِ أَنْ يَشْتَرِكَ فِي النَّشَاطِ الْحِزْبِيِّ»** : ھۆكۈمەت ئارمىيىسىنى پارتىيە پائالىيەتلىرىگە قاتنىشىشىنى مەنئى

قىلدى.

**حَظَرَ التَّعَامُلَ** : پورتنى تاقىۋەتتى.

**حَظَرَ الْمَوَاشِيَ** : چارۋىنى ئېغىلغا سولىدى ، ئۇلاغلارنى ئېغىلغا سولىدى.

**حَظَرَ عَلَيْهِ الْقِمَارَ** : ئۇنىڭ قىمار ئويىنىشىنى چەكلىدى.

**حَظْرٌ** : توسۇماق ، ياندۇرماق ، چەكلىمەك ، مەنئى قىلماق.

**حَظْرٌ عَلَى الْوَارِدَاتِ** : ئىمپورت قىلىشنى چەكلەمەك.

**اَلْحَظْرُ الْبَحْرِيُّ** : دېڭىزنى قامال قىلىش.

**حَظْرُ التَّجَوُّلِ** : جىددىي ھالەت ئېلان قىلىش.

**رَفْعُ الْحَظْرِ** : قامالنى بىكار قىلىش.

**حَظَّ يَحَظُّ حَظًّا** : تەلەيلىك بولدى ، نېسىۋىلىك بولدى ، تەلىيى كەلدى.

**حَظٌّ ج حُظُوظٌ وَ حِظَاظٌ وَ أَحُظٌّ** : بەخت ، تەلەي ، ئامەت ، نېسىۋە ؛ خۇشاللىق.

**«فَسَّرَ مُحَاوِلَاتِهِ الْفَاشِلَةَبِأَنَّهَا مِنْ سُوءِالْحَظِّ»** : ئۆزىنىڭ مەغلۇپ بولغان ئۇرۇنۇشلىرىنى تەلەيي كاجلىقتىن بولغان دەپ چۈشەندۈردى.

**«لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنْثَيَيْنِ» «قرآن»** : بىر ئەرگە ئىككى ئايالنىڭ ھەسسىسى تېگىدۇ.

**حَظٌّ غَيْرُ مُنْتَظَرٍ** : كۈتۈلمىگەن تەلەي ، كۈتۈلمىگەن بەخت.

**لِحُسْنِ الْحَظِّ** : بەختى تەلىيىدىن ، تەلىيى ئوڭدىن كەلگەنلىكتىن.

**سَيِّئُ الْحَظِّ** : بەتتەلەي، شور پېشانە، دومىلە.

**كَانَ الْحَظُّ حَلِيفَهُ** : بەخت يار بولغان.

**«لَا حَظَّ لَهُ مِنْ عِلْمٍ»** : ھېچنەرسە بىلمەيدۇ.

**أَسْعَفَهُ الْحَظُّ** : تەلەيلىك ، ئامىتى كەلگەن.

**حُسْنُ الْحَظِّ** : تەلەيلىك.

**«كَانَ مِنْ حُسْنِ حَظِّهِ أَنَّ الْحَرْبَ اِنْتَهَتْ قَبْلَ مَوْعِدِ اِلْتِحَاقِهِ بِالْجَيْشِ»** : ئۇنىڭ تەلىيى ئوڭ كەلگەنلىكتىن ، ئۇ ئارمىيىگە كىرگەن ۋاقىتتىن بۇرۇن ئۇرۇش ئاخىرلاشقان.

**جَرَّبَ حَظَّهُ** : تەلىيىنى سىنىدى.

**مِنْ سُوءِ حَظِّهِ** : تەلەيسىزلىكتىن ، نەس باسقانلىقتىن ، شۇم پېشانىلىكتىن.

**حَظَّرَ يُحَظِّرُ تَحْظِيرًا** : قاتتىق چەكلىدى ، قاتتىق مەنئى قىلدى.

**«حَظَّرَتِ الْحُكُومَةُ الْاِجْتِمَاعَاتِ الْعَامَّةَ وَالْمُظَاهَرَاتِ»** : ھۆكۈمەت ئاممىۋى يىغىلىش ۋە نامايىشلارنى قاتتىق چەكلىدى.

**حَظِيٌّ** : بەختلىك ، تەلەيلىك.

**حَظَلَ يَحْظُلُ يَحْظِلُ حَظْلًا وَحِظْلَانًا وَ حَظَلَانًا عَلَيْهِ** : توستى، چەكلىدى.

**حِظْوَةٌ. حُظْوَةٌ** : ئورۇن ، مەرتىۋە ؛ ئىلتىپات، نېسىۋە ؛ شان ـ شەرەپ ، شۆھرەت.

**نَالَ حُظْوَةً عِنْدَهُ** : ئىلتىپاتقا ئېرىشتى.

**حَظِيَ يَحْظَى حُظْوَةً وَ حِظْوَةً عِنْدَ النَّاسِ** : شەنى ئۇلۇغ بولدى ؛ كىشىلەرنىڭ ياقتۇرۇشىغا ئېرىشتى ؛ نېسىۋىدار بولدى.

**حَظِيَ بِتَأْيِيدِهِ** : ئۇنىڭ قوللىشىغا ئېرىشتى.

**حَظِيَ بِالْحُضُورِ** : قاتنىشىشقا مۇيەسسەر بولدى.

**حَظِيَ بِمُقَابَلَتِهِ** : ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشۈشكە مۇيەسسەر بولدى.

**«لَمْ يَحْظَ هَذَا الْوَضُوعُ بِدِرَاسَةٍ شَامِلَةٍ»** : بۇ تېما كەڭ دائىرىدە تەتقىق قىلىنىشقا مۇيەسسەر بولالمىدى.

**«كُلُّ قَرَارٍ لَا يَحْظَي بِتَأْيِيدِ الشَّعْبِ مَصِيْرُهُ الْفَشَلُ»** : خەلقنىڭ قوللىشىغا ئېرىشەلمىگەن ھەرقانداق قارار مەغلۇپ بولىدۇ.

**«حَظِيَ الطَّلَبَةُ الْجُدُدُ بِعِنَايَةِالْمَعْهَدِالدَّقِيقَةِ»** : يېڭى ئوقۇغۇچىلار ئىنستىتۇتنىڭ ناھايىتى كۆڭۈل بۆلۈشىگە ئېرىشتى.

**حَظِيرَةٌ ج حَظَائِرُ** : قورۇق تام ، قاشا ، ئېھاتە ؛ ئېغىل ، قوتان.

**حَظِيْرَةُ الْبَهَائِمِ** : قوتان ، ئېغىل.

**حَظِيرَةُ الْغَنَمِ** : قوي قوتىنى.

**حَظِيرَةُ الْقُدْسِ** : جەننەت.

**«لَايَلِجُ حَظِيْرَةَ الْقُدْسِ مُدْمِنُخَمْرٍ» «حديث»** : دائىم ھاراق ئىچكۈچى جەننەتكە كىرمەيدۇ.

حَظِيرَةُ الْمُنْطَادِ : ئۇچار كېمە.

«أَغْلِقْ بَوَّابَةَ الْحَظِيرَةِ حَتَّى لاَتَخْرُجَ الْأَغْنَامُ» : قوتاننىڭ ئىشىكىنى ئېتىۋەت ، قويلار چىقىپ كەتمىسۇن.

حَطِيطٌ : بەختلىك ، تەلەيلىك.

حَظِيَّةٌ ج حَظِيَّاتٌ : كېنىزەك ، قول ئايال؛ توقال، كىچىك خوتۇن.

حَفَا يَحْفُو حَفْوًا ە وَ بِهِ : بەردى ؛ ھۆرمەتلەدى ؛ رەت قىلدى ؛ توستى.

حِفَاظٌ : ساقلىماق ؛ جەڭلەردە ئۆزىنىڭ مەھرەملىرىنى قوغدىماق ؛ ۋەدىگە ۋاپا قىلماق.

«إِنَّ الْحِفَاظَ عَلَى النَّظَافَةِ عَادَةٌ مِنَ الْعَادَاتِ الصَّالِحَةِ» : تازىلىققا رىئايە قىلىش ياخشى ئادەت.

حِفَاقٌ ج أَحِقَّةٌ : تەرەپ ، يان ، گىرۋەك ، يان تەرەپ.

حَفَاوَةٌ : قارشى ئالماق ، قىزغىن كۈتۈۋالماق.

«إِسْتَقْبَلَهُ بِحَفَاوَةٍ وَتَرْحِيبٍ» : ئۇ ئۇنى قىزغىن ۋە خۇشال كۈتۈۋالدى.

حَفَدَ يَحْفِدُ حَفْدًا الشَّخْصَ : خىزمىتىنى قىلدى ، ھەمكارلاشتى ، ياردەملەشتى.

حَفَرَيَحْفِرحَفْرًاعَنِ الشَّيْءِ : ئاختۇردى؛ ئىزدەندى.

حَفَرَ طَرِيْقَةً : يول ئاچتى.

حَفَرَ عَنِ الْكَنْزِ : خەزىنىنى ئاختۇردى.

«حَفَرَ الْجُنُودُ الْخَنَادِقَ » : خەندەك كولىدى ، خەندەك قازدى.

حَفَرَ بِئْرًا : قۇدۇق قازدى.

حَفَرَ نَقْبًا : تۆشۈك ئاچتى ، بۇرغىلىدى.

«مَنْ حَفَرَ حُفْرَةً وَقَعَ فِيهَا » : ئورىنى كىم كولىسا ، ئۇنىڭغا ئۆزى چۈشىدۇ.

حَفَرَ يَحْفِرُ حَفْرًا و حَفِرَ يَحْفَرُ حَفَرًا : چىشىنىڭ يىلتىزى چىرىدى.

حَفْرٌ ج أَحْفَارٌ وَ أَحَافِرُ : قۇدۇق ؛ ئويما بەت ؛ نەقىش.

حَفْرُ الْأَسْنَانِ : قۇرت يېگەن چىش ، چىرىگەن چىش.

حُفْرَةٌ ج حُفَرٌ : ئورا ، ئازگال ، ئورەك ، گوداڭ ؛ قەبرە ، كۆلچەك.

«وَكُنْتُمْ عَلَى شَفَا حُفْرَةٍ مِنَ النَّارِ فَأَنْقَذَكُمْ مِنْهَا» «قۇرئان» : سىلەر دوزاخ چوقۇرىنىڭ گىرۋىكىدە ئىدىڭلار، ئاللاھ سىلەرنى (ئىسلام ئارقىلىق) ئۇنىڭدىن قۇتقۇزدى.

حَفَزَ يَحْفِزُ حَفْزًا: ئالغا سىلجىتتى، ئىتتىردى، تۈرتكە بولدى ؛ قوزغىدى ، ئىلھاملاندۇردى.

حَفَزَ بِالرُّمْحِ : نەيزە سانجىتتى.

«قَدْ تَجِدُ فِي آرَاءِ خُصُومِكَ مَايَحْفِزُكَ إِلَى التَّفْكِيرِ وَ إِعَادَةِ النَّظَرِ فِي مَوْقِفِكَ» : دۈشمىنىڭنىڭ قاراشلىرىدا سېنى ئويلىنىشقا ۋە مەيدانىڭنى قايتا قاراپ چىقىشقا تۈرتكە بولىدىغان نەرسىلەرنى تېپىشىڭ مۇمكىن.

حَفَزٌ : ئەجەل ، بەلگىلەنگەن ۋاقىت ، غايە ، ئاخىرقى چەك ؛ ئۆلچەم ؛ دەرىجە ؛ چېگرا.

حَفَشَ يَحْفِشُ حَفْشًا الشَّيْءَ: سويدى.

حَفَشَ الْمَاءَ: سۇنى چىقاردى.

حَفَشَ سَيْلُ الْوَادِي : كەلكۈن ئويماننى توشقۇزدى.

حَفَشَ الْمَطَرُ الْأَرْضَ : يامغۇر ئۆسۈملۈكلەرنى ئۈندۈردى.

حَفَشَتِ السَّمَاءُ : يامغۇر قاتتىق يېغىپ توختىدى.

حَفَشَ الْقَوْمُ عَلَيْهِ: قەۋم توپلاندى، قەۋم يىغىلدى.

حَفَشَ الْفَرَسُ : ئات توختىماي چاپتى.

حَفَشَةٌ : قوغلىۋەتتى.

حِفْشٌ ج أَحْفَاشٌ : ئادەتتە پاكار ئۆي ، كىچىك ئۆي ؛ كونا نەرسە ؛ يېڭىغە سالىدىغان قاچا ؛ ئاياللارنىڭ ئېھتىياجلىق نەرسىلىرىنى سالىدىغان تارتما.

حَفَصَ يَحْفِصُ حَفْصًا الشَّيْءَ: توپلىدى، جەملىدى.

حَفَصَ الشَّيْءَ مِنْ يَدِهِ : تاشلىۋەتتى.

حَفْصٌ ج أَحْفَاصٌ وَحُفُوصٌ : كىچىك ئۆي ، بۆلمە، خانە؛ يولۋاسنىڭ بالىسى؛ تۇلۇم.

حَفَضَ يَحْفُضُ حَفْضًا الْعُودَ : ياغاچنى ئەگدى ، ياغاچنى قايرىدى.

حَفَضَ الشَّيْءَ : قولىدىن تاشلىۋەتتى.

**حَفَضٌ ج أَحْفَاضٌ وَ حِفَاضٌ** : يۆتكەشكە تەييارلاپ قويۇلغان ئۆي - بىسالار؛ ئۆي - بىساتىنى يۆتكەپ ماڭىدىغان ئۇلاغ؛ كىگىز ئۆي؛ ئاجىز تۆگە ، ئورۇق تۆگە.

**حَفِظَ يَحْفَظُ حِفْظًا الشَّيْءَ**: ساقلىدى ، قوغدىدى، مۇھاپىزەت قىلدى.

**حَفِظَ قَدْرَهُ** : ھۆرمەتلىدى.

**حَفِظَ الْمَأْكُولاَتِ** : يېمەكلىكلەرنى ساقلىدى.

**«حَفِظَ الْقُرْآنُ لُغَتَنَا الْعَرَبِيَّةَ مِنَ الضَّيَاعِ»** : قۇرئان بىزنىڭ ئەرەب تىلىمىزنى يوقاپ كېتىشتىن ساقلاپ قالدى.

**«لَكَ قَدْرٌ يَجِبُ أَنْ يُحْفَظَ»** : ھۆرمىتىڭ ساقلىنىشى كېرەك.

**«لاَيَحْفَظُونَ وُدًّا وَلاَ يَرْعَوْنَ حُرْمَةً وَلاَ يَذْكُرُونَ جَمِيلاً»** : ئۇلار دوستلۇقنى ساقلىمايدۇ، ئۆزئارا ھۆرمەتكە رىئايە قىلمايدۇ، قىلغان ياخشىلىقنى بىلمەيدۇ.

**«حَفِظَكَ اللهُ»** : ئاللاھ سېنى ساقلىسۇن.

**«حَفِظَ جَمِيلَهُ»** : رەھمەت ئوقۇغان ھالدا ئۇنى ئەسلىدى ، ياخشىلىقنى ئۇنۇتمىدى ، ياخشىلىقنى ئەسلىدى.

**«كَانَ يُعِدُّ دُرُوسَهُ وَيَحْفَظُهَا عَلَى أَحْسَنِ وَجْهٍ»** : ئۇ دەرسلىرىنى تەييارلايتتى ۋە ئەڭ ياخشى رەۋىشتە ئۆزلەشتۈرەتتى.

**حِفْظٌ** : ساقلىماق ، قوغدىماق ، ياد ئالماق.

**فِي حِفْظِ اللهِ** : «ئاللاھ» نىڭ ھىمايىسىدە ، «ئاللاھ» نىڭ ساقلىشى بىلەن.

**حِفْظُ الذَّاتِ** : ئۆزىنى قوغداش.

**حِفْظُ الْمَلاَبِسِ** : كىيىم - كېچەك قويىدىغان بۆلمە.

**حِفْظُ الْأَمَانَاتِ** : ئامانەتنى ساقلاش.

**حِفْظُ الْآثَارِ** : مەدەنىي يادىكارلىقلارنى قوغداش.

**«لاَ عَمَلَ لَهُ إِلاَّ حِفْظَ الْوَثَائِقِ»** : ئۇنىڭ ۋەسىقىلەرنى ساقلاشتىن باشقا ئىشى يوق.

**حِفْظَةٌ** : غەزەپ ، ئاچچىق.

**حَفَظَةٌ** : پەرىشتىلەر.

**حَفَّ يَحُفُّ و يَحِفُّ حَفًّا** : قورشىۋالدى ، ئورىۋالدى ؛ سويىۋەتتى.

**حَفَّ الشَّخْصَ** : ئورىۋالدى.

**«حَفَّتِ الْمَرْأَةُ وَجْهَهَا»** : ئايال يۈزىنى ئورىۋالدى.

**حَفَّ شَعْرَهُ وَ لِحْيَتَهُ وَ شَارِبَهُ** : چاچ - ساقاللىرىنى ياساتتى.

**حَفَّ بِنَفْسِهِ** : ئۆزىگە كۆڭۈل بۆلدى.

**تَحُفُّ بِهِ الْعُيُونُ**: ھەممە ئادەمنىڭ كۆزى چۈشىدۇ، ھەممىنىڭ دىققىتىنى جەلپ قىلىدۇ.

**حَفَّ يَحِفُّ حَفِيفًا الطَّيْرُ** : قۇش قانىتىدىن ئاۋاز ئاڭلاندى.

**حَفَّتِ الْحَيَّةُ** : يىلان شىپىرلىدى.

**حَفَّ سَمْعُهُ** : قۇلىقى غوڭۇلدىدى.

**حَفَّتِ الْأَرْضُ** : زېمىننىڭ ئوت - چۆپلىرى قۇرۇپ كەتتى.

**حَفَّتِ الشَّجَرَةُ**: دەرەخ شىلدىرلىدى.

**حَفٌّ ج حُفُوفٌ**: ئىز.

**جَاءَ عَلَى حَفِّهِ** : تاپ باستۇرۇپ كەلدى ، ئىز بېسىپ كەلدى.

**حَفَفٌ**: ناچار تۇرمۇش.

**طَعَامٌ حَفَفٌ** : ئاز تاماق.

**مَعِيشَةٌ حَفَفٌ** : ناچار تۇرمۇش ، قىيىن تۇرمۇش.

**جَاءَ عَلَى حَفَفِ ذَلِكَ** : ئىز بېسىپ كەلدى ، تاپ باستۇرۇپ كەلدى.

**حَفَّارٌ** : قازغۇچى؛ نەققاش.

**حَفَّارُ الْقُبُورِ** : گۆركار ، يەرلىك قازغۇچى.

**حَفَّارَةٌ ج حَفَّارَاتٌ** : توپا قېزىش ماشىنىسى؛ نېفىت قۇدۇقىنى قېزىش ماشىنىسى، ئېكسكاۋاتور.

**حَفَّانٌ** : ھايۋاننىڭ كىچىكى.

**حَفَّضَ يُحَفِّضُ تَحْفِيضًا**: ئارقىغا تاشلىۋەتتى.

**حَفَّفَ اللهُ عَنْهُ**: يېنىكلەتتى.

**حَفَّفَ اللهُ الْأَرْضَ**: زېمىننى قۇرۇتتى.

**حَفَّقَ يُحَفِّقُ تَحْفِيقًا**: ئورىۋالدى، قورشىۋالدى.

**حَفَّلَ يُحَفِّلُ تَحْفِيلاً** : يىغدى ، توپلىدى؛ بېزى

دى، زىننەتلەندى.

**حَفَلَ يَحْفِلُ حَفْلًا وَ حُفُولًا** : يىغىلدى ، توپلاندى ، جەم بولدى ، يىغىلىش قىلدى.

**حَفَلَ بِهِ** : ئۇنىڭغا كۆڭۈل بۆلدى.

**حَفَلَ الْإِجْتِمَاعُ بِالْمُفَاجَآتِ** : يىغىن تاسادىپىي ئىشلار بىلەن تولدى.

**حَفَلَ الْقَوْمُ** : يىغىلدى ، توپلاندى.

**حَفَلَ الْمَاءُ** : سۇ توپلاندى ، يىغىلدى.

**حَفَلَ الدَّمْعُ** : ياش كۆپەيدى.

**حَفْلٌ** : يىغىلماق ، توپلانماق ، جەم بولماق.

**حَفْلُ اِفْتِتَاحٍ** : ئېچىلىش مۇراسىمى.

**حَفْلٌ نِهَائِيٌّ / حَفْلٌ خِتَامِيٌّ** : يېپىلىش مۇراسىمى.

**حَفْلٌ سَاهِرٌ** : كەچلىك يىغىلىش ، كەچلىك مۇراسىم.

**«عِنْدَهُ حَفْلٌ مِنَ النَّاسِ»** : ئۇنىڭ يېنىدا نۇرغۇن كىشى بار.

**حَفْلٌ رِيَاضِيٌّ** : تەنتەربىيە بايرىمى ، تەنتەربىيە مۇراسىمى ، تەنتەربىيە يىغىلىشى.

**بِحَفْلِهِمْ وَحَفِيلَتِهِمْ** : ئومۇمىيۈزلۈك ، بارلىق ، پۈتۈن.

**حَفْلَةٌ ج حَفْلَاتٌ** : يىغىن ، مۇراسىم ؛ كۆڭۈل بۆلۈش ؛ زىننەت ؛ زىياپەت.

**حَفْلَةُ الْإِسْتِقْبَالِ** : كۈتۈۋېلىش يىغىنى.

**«مَنْ حَضَرَ حَفْلَةَ الْإِسْتِقْبَالِ أَمْسِ؟»** : تۈنۈگۈنكى كۈتۈۋېلىش يىغىنىغا كىم قاتناشتى ؟

**حَفْلَةُ اِفْتِتَاحٍ** : يىغىننىڭ ئېچىلىش مۇراسىمى.

**حَفْلَةٌ خِطَابِيَّةٌ** : نۇتۇق سۆزلەش مۇراسىمى.

**حَفْلَةٌ رَاقِصَةٌ** : تانسا كېچىلىكى ، ئۇسسۇل كېچىلىكى.

**حَفْلَةٌ تَمْثِيلِيَّةٌ** : تىياتىر كېچىلىكى.

**حَفْلَةٌ مُوسِيقِيَّةٌ** : مۇزىكا كېچىلىكى.

**حَفْلَةٌ سَاهِرَةٌ** : ناخشا ـ ئۇسسۇل كېچىلىكى.

**حَفْلَةُ التَّبَرُّكِ** : تەبرىك مۇراسىمى.

**حَفْلَةُ التَّأْبِينِ** : ماتەم مۇراسىمى.

**حَفْلَةُ الدَّفْنِ** : دەپنە مۇراسىمى.

**حَفْلَةُ الشَّايِ** : چاي زىياپىتى.

**حَفْلَةُ الزِّفَافِ** : توي مۇراسىمى ( توي مەرىكىسى )

**حَفْلَةُ التَّكْرِيمِ** : قارشى ئېلىش يىغىنى ، كۈتۈۋېلىش يىغىنى.

**حَفَنَ يَحْفِنُ حَفْنًا الشَّيْءَ** : سىقىملاپ ئالدى، ئوچۇملاپ ئالدى.

**حَفْنَةٌ ج حَفَنَاتٌ وَ حُفَنٌ** : بىر ئوچۇم ، بىر سىقىم؛ ئازغال.

**«نَثِرَتْ حَفْنَةٌ مِنَ الْأُرْزِ لِيُطْعَمَ الْفِرَاخُ»** : چۈجىلەرگە يەم قىلىپ بىر چاڭگال گۈرۈچ چېچىپ بېرىلدى.

**حَفْنَةٌ مِنْ كِبَارِ الْمَالِيِّينَ** : بىر قىسىم پۇلدارلار.

**حَفِيَ يَحْفَى حَفْيًا وَحَفَاوَةً وَحِفَايَةً وَتَحْفَايَةً** : خۇشال ـ خۇرام كۈتىۋالدى، قىزغىن كۈتىۋالدى.

**حَفِيَ يَحْفَى حَفًا وَ حَفَاءً** : يالاڭ ئاياغ ماڭدى.

**حَفِيدٌ ج حُفَدَاءُ و حَفَدَةٌ** : ئوغۇل نەۋرە.

**«هُوَ حَفِيدِي الْأَصْغَرُ»** : ئۇ مېنىڭ ئەڭ كىچىك نەۋرەم.

**«وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ بَنِينَ وَحَفَدَةً» ‹قرآن›** : سىلەر ئۈچۈن ئۆلاردىن ئوغۇللارنى ۋە نەۋرىلەرنى ياراتتى.

**حَفِيدَةٌ ج حَفِيدَاتٌ** : قىز نەۋرە.

**حَفِيرٌ ج أَحْفَارٌ** : قەبرە ؛ چوڭ قۇدۇق.

**حَفِيظٌ** : قوغدىغۇچى ، مۇھاپىزەت قىلغۇچى ، ھامىي ، ئاسرىغۇچى، كۆزەتچى.

**اَلْحَفِيظُ** : ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ « ئاسرىغۇچى ، مۇھاپىزەت قىلغۇچى ، ساقلىغۇچى» دېگەن مەنىدە.

**«فَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا» ‹قرآن›** : بىز سېنى ئۇلارغا كۆزەتچى قىلىپ ئەۋەتمىدۇق.

**حَفِيظَةٌ ج حَفَائِظُ** : غەزەپ ، ئاچچىق، ئۆچمەنلىك؛ كىچىك بالىغا ئېسىپ قويىدىغان تۇمار.

**أَثَارَ حَفِيظَتَهُ** : ئۇنىڭ ئاچچىقىنى كەلتۈردى.

**حَفِيفٌ** : شىلدىرلىغان ئاۋاز (قۇرۇق ئوت ـ چۆپنىڭ)

**حَفِيفُ الْأَشْجَارِ** : دەرەخنىڭ شىلدىرلىغان ئاۋازى.

**حَفِيفُ النَّارِ**: ئوتنىڭ چاراسلىغان ئاۋازى.

**حَفِيفُ الْأَوْرَاقِ**: قەغەزنىڭ شاراقلىغان ئاۋازى.

**حَفِيٌّ ج أَحْفِيَاءُ وَ حُفَوَاءُ**: ئالىم ؛ پۇختا بىلگۈچى ، ماھىر ؛ مۇتەخەسسىس ؛ ئاكادېمىك ؛ ئەزا ( بىر تەشكىلاتنىڭ ) ؛ مۇلايىم مېھرىبان.

**«يَسْأَلُونَكَ كَأَنَّكَ حَفِيٌّ عَنْهَا قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللّٰهِ»** «قرآن» : گويا سەن قىيامەت بىلەن ناھايىتى تونۇشتەك، ئۇنى سەندىن سورىشىدۇ. ئېيتقىنكى، «ئۇنىڭ ۋاقتىنى پەقەت ئاللاھ بىلىدۇ».

**«إِنَّهُ كَانَ بِي حَفِيًّا»** «قرآن» : ئۇ ماڭا ھەقىقەتەن مېھرىباندۇر.

**حَقَا يَحْقُو حَقْوًا**: بېلى ئاغرىپ قالدى.

**حِقَابٌ ج حُقُبٌ** : بەلۋاغ ، تاسما ، كەمەر ( ئاياللار يوپكىسىنى باغلايدىغان ) ، تىرناق ئاستىدىكى ئاق.

**حَقَارَةٌ** : خارلىق ، پەسكەشلىك ، رەزىللىك.

**حَقِبَ يَحْقَبُ حَقَبًا الْمَطَرُ** : قۇرغاقچىلىق بولدى ، يامغۇر ياغمىدى.

**حَقَبَ يَحْقُبُ حَقْبًا الْحَقِيبَةَ**: سومكىنى كۆتۈردى.

**حُقْبٌ وَ حُقُبٌ ج أَحْقَابٌ وَ حِقَابٌ** : 80 دىن 100 يىلغىچە بولغان ۋاقىت ؛ زامان، دەۋر ، يىللار.

**أَحقَابٌ خَالِيَةٌ** : ئۆتكەن يىللار ، ئۆتكەن زامانلار ، ئۆتكەن دەۋرلەر.

**فِي سَالِفِ الْأَحْقَابِ** : ئۆتكەن زاماندا ، بۇرۇنقى دەۋردە ، بۇرۇنقى يىللاردا.

**«لَابِثِينَ فِيهَا أَحْقَابًا»** «قرآن» : ئۇلار جەھەننەمدە ئۇزاق مۇددەت قالىدۇ.

**حَقَبٌ ج أَحْقَابٌ وَ حُقُبٌ وَ أَحْقُبٌ** : بەلۋاغ، تاسما ، كەمەر ؛ سومكا ؛ چىگىلىدىغان تانا ، تۆشلۈك.

**حِقْبٌ** : تومار ، تىلتومار.

**حِقْبَةٌ ج حِقَبٌ وَ حُقُوبٌ** : مۇددەت ، مەزگىل.

**«عَاشَ جِيلُنَا حِقْبَةً مِنَ الزَّمَانِ حَافِلَةً بِالْأَحْدَاثِ وَ الْحُرُوبِ وَ الثَّوْرَاتِ»** : بىزنىڭ ئەجدادلىرىمىز نۇرغۇن زامان نۇرغۇنلىغان ھادىسىلەر ، ئۇرۇشلار ۋە ئىنقىلابلار ئىچىدە ياشىدى.

**حَقَدَ يَحْقِدُ حَقْدًا**: ئاداۋەت ساقلىدى ، ئۆچ كۆردى.

**«كَانَ طَيِّبَ الْقَلْبِ صَبُورًا لَا يَحْقِدُ عَلَى أَحَدٍ حَتَّى أُولٰئِكَ الَّذِينَ أَسَاؤُوا إِلَيْهِ»** : ئۇ بىرەرسىگە ئاداۋەت قىلماي ، ھەتتا ئۆزىگە دۈشمەنلىك قىلغانلارغىمۇ سەۋرى قىلغان ياخشى كۆڭۈل كىشى ئىدى.

**حَقِدَ يَحْقَدُ حَقَدًا الْمَطَرُ**: يامغۇر توختىمىدى.

**حَقِدَتِ النَّاقَةُ**: تۆگە سەمرىپ تىقىلىپ كەتتى.

**حِقْدٌ ج أَحْقَادٌ وَ حُقُودٌ** : ئاداۋەت ، ئۆچمەنلىك ، دۈشمەنلىك.

**أَضْمَرَ لَهُ حِقْدًا** : ئۆچمەنلىك ساقلىدى.

**حَقَرَ يَحْقِرُ حَقْرًا وَ حَقَارَةً** : كەمسىتتى ، ھاقارەتلىدى ، كۆزگە ئىلمىدى ، خورلىدى.

**«لَيْسَ مِنَ الْخُلُقِ أَنْ تَحْقِرَ أَحَدًا لِفَقْرِهِ أَوْ ضَعْفِهِ»** : بىراۋنى ئۇنىڭ كەمبەغەل ياكى ئاجىز بولغانلىقىدىن ھاقارەتلىشىڭ ئەخلاقسىزلىقتۇر.

**حَقُرَ يَحْقُرُ حَقَارَةً** : خار بولدى ، كەمسىتىلدى.

**حَقِقَ حُقُوقًا** : ئەگرى بولدى ، قىڭغىر بولدى.

**حِقْفٌ ج أَحْقَافٌ وَحُقُوفٌ** : ئەگرى - بۈگرى ۋە ئۇزۇن قۇم بارخانلىرى، تام ئۇلى.

**حَقَّ يَحُقُّ حَقًّا الْخَبَرَ** : ئايدىڭلاشتۇردى.

**حَقَّ ظَنَّ صَدِيقِهِ** : ئۇ دوستىنىڭ قارىشىنى توغرا تاپتى.

**حَقَّ الْأَمْرَ** : تەستىقلىدى ، ئىسپاتلىدى ؛ ئايدىڭلاشتۇردى.

**«يَحِقُّ عَلَى الْمَظْلُومِ أَنْ يُجَاهِدَ فِي وَجْهِ الظُّلْمِ»** : ئېزىلگۈچى چوقۇم ئېزىش بىلەن يۈز تۇرانە كۈرەش قىلىشى كېرەك.

**«إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ وَقُرْآنٌ مُبِينٌ لِيُنْذِرَ مَنْ كَانَ حَيًّا وَيَحِقَّ الْقَوْلُ عَلَى الْكَافِرِينَ»** «قرآن» : ئۇ پەقەت تىرىكلەرنى ئاگاھلاندۇرۇش، كۇففارلارغا ئازابنىڭ تېگىشلىك ئىكەنلىكىنى (بىلدۈ

رۇش گۈچۈن نازىل بولغان) ۋەز ـ نەسىھەتتۇر ۋە روشەن قۇرئاندۇر.

**حَقًّا** : توغرا ، دۇرۇس ، ھەقىقەت.

**«وَاقْتَرَبَ الْوَعْدُ الْحَقُّ فَإِذَاهِيَ شَاخِصَةٌ أَبْصَارُ الَّذِيْنَ كَفَرُوا» «قرآن»** : راست ۋەدە (يەنى قىيامەتنىڭ ۋاقتى) يېقىنلاشتى، ئۇ كۈندە كۇففارلارنىڭ كۆزلىرى چەكچىيىپ قالىدۇ.

**عَلِمَ حَقَّ الْعِلْمِ** : ئەستايىدىللىق بىلەن ئېنىق بىلدى ، ئىنچىكىلىك بىلەن ياخشى بىلدى.

**هُوَ الْعَالِمُ حَقَّ الْعِلْمِ** : ئۇ توشقان ئالىم.

**«إِنَّمَا جَاءَ فِي الْمَقَالِ بِحَقِّ الشَّاعِرِ غَيْرُ صَحِيحٍ»** : ماقالىدىكى شائىر ھەققىدە كەلگەن نەرسىلەر توغرا ئەمەس.

**حَقٌّ ج حُقُوقٌ** : ھوقۇق ، ئىمتىياز.

**«مُهِمَّةُ الشَّعْبِ الْحُرِّ أَنْ يَحْرِسَ الْقَانُونَ وَيُحَافِظَ عَلَى حُقُوقِ الْإِنْسَانِ»** : ئازاد خەلقنىڭ ۋەزىپىسى قانۇننى قوغداش، كىشىلىك ھوقۇققا رىئايە قىلىشتىن ئىبارەت.

**حَقَّ قَدْرِهِ** : تېگىشلىك رەۋىشتە.

**«إِنَّ هَذَا الْكِتَابَ لَمْ يُوفِ الْمَوْضُوعَ حَقَّ قَدْرِهِ»** : بۇ كىتاب ماۋزۇنى تولۇق ئىپادىلەپ بەرمىگەن.

**فَهِمَ حَقَّ الْفَهْمِ** : ئەستايىدىللىق بىلەن تولۇق چۈشەندى.

**أَخَذَ بِحَقِّهِ**: پاردەم بەردى ؛ ھەققىنى ئالدى.

**حَقُّ الْمُوَاطِنِيْنَ** : پۇقرالارنىڭ ھوقۇقى.

**اَلْحَقُّ يُقَالُ** : ھەق سۆزلىنىدۇ ، ھەق دېيىلىدۇ.

**«اَلْحَقُّ مَعَ الْقُوَّةِ»** : كۈچ كىمدە بولسا، ھەقىقەت شۇنىڭدا بولىدۇ.

**«اَلْحَقُّ مَعَكَ»** : سېنىڭ توغرا ، ھەقىقەت سەن تەرەپتە.

**اَلْحَقُّ عَلَيْكَ** : سەن خاتالاشتىڭ.

**حَقٌّ عَيْنِيٌّ** : كۆچمەس مۈلۈك.

**مِنْ حَقِّهِ** : ئۇنىڭ تېگىشلىك ئىشى ، مەجبۇرىيىتى ، قىلىشقا لايىق ئىشى.

**حَقُّ الْإِنْتِفَاعِ** : ئىشلىتىش ھوقۇقى.

**حُقُوقُ الطَّبْعِ. حَقُّ الطَّبْعِ** : نەشر ھوقۇقى ، بېسىش ھوقۇقى.

**حَقُّ الْأَوْلَوِيَّةِ** : ئالدىن پايدىلىنىش ھوقۇقى.

**حَقُّ الْمُسَاوَاةِ** : باراۋەرلىك ھوقۇقى.

**حَقُّ الزَّوْجِيَّةِ** : ئەرنىڭ ئايالىغا نەپىقە بېرىش ۋە ياخشى مۇئامىلىدە بولۇشى.

**حَقُّ الْمِلْكِيَّةِ** : ئىگىدارلىق ھوقۇقى ، مۈلۈكچىلىك ھوقۇقى.

**حُقُوقُ اللهِ** : ئاللاھنىڭ ئالدىدا بەندىلەرنىڭ قىلىشقا تېگىشلىك ئىشلىرى.

**حُقُوقُ الْإِنْسَانِ** : كىشىلىك ھوقۇق ، ئىنسانىي ھوقۇق.

**حَقُّ الْإِمْتِيَازِ** : مەخسۇس پايدىلىنىش ھوقۇقى ، ئالاھىدە ھوقۇق ، ئىمتىياز.

**حَقُّ الْمُؤَلِّفِ** : ئاپتورلۇق ھوقۇقى.

**حَقُّ الرَّفْضِ** : رەت قىلىش ھوقۇقى.

**حَقُّ الْإِنْتِفَاعِ**: پايدىلىنىش ھوقۇقى.

**قَصَّرَ فِي حَقِّهِ** : ھەقنى تولۇق ئادا قىلمىدى.

**اَلدِّينُ الْحَقُّ** : ئىسلام دىنى.

**ذَهَبٌ حَقٌّ** : ساپ ئالتۇن.

**كُلِّيَّةُ الْحُقُوقِ** : قانۇن فاكۇلتېتى.

**حَقُّ تَقْرِيرِ الْمَصِيْرِ** : ئۆز تەقدىرىنى ئۆزى بەلگىلەش ھوقۇقى.

**حَقًّا بِالْحَقِّ** : ھەقىقەتەن ، راستتىنلا.

**«أُوْلَئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا» «قرآن»** : ئەنە شۇلار ھەقىقى مۆمىنلەردۇر.

**حُقُوقُ وَ وَاجِبَاتُ الْمُوَاطِنِيْنَ** : پۇقرالارنىڭ ھوقۇقى ۋە مەجبۇرىيىتى.

**حُقُوقٌ مَدَنِيَّةٌ** : پۇقرالار ھوقۇقى.

**حُقُوقٌ عَيْنِيَّةٌ** : كۆچمەس مۈلۈك ھوقۇقى.

**عِلْمُ الْحُقُوقِ** : قانۇنشۇناسلىق.

**مَجْلِسُ الْحُقُوقِ** : سوت.

**تَمَتَّعَ بِحُقُوقِ الْمُوَاطِنِ** : پۇقرالىق ھوقۇقىدىن بەھرىمەن بولدى.

**حُقٌّ ج حُقُوقٌ وَ حِقَاقٌ** : قۇتا، ئۆمۈچۈك تورى.

حِقٌّ ج أَحُقٌّ و حِقَاقٌ: تۆت ياشلىق تۆگە؛ قېرىپ چىشى قالمىغان تۆگە.

حُقُّ الطِّيبِ: ئەتىر قۇتىسى.

حَقَّانِيٌّ : توغرا ، ھەققانى ، ئادىل.

وَزَارَةُ الْحَقَّانِيَّةِ : ئەدلىيە مىنىستىرلىكى.

حُقَّةٌ ج حِقَاقٌ : قۇتا؛ ئايال؛ مۇسىبەت.

حُقَّةٌ حَرْقَفِيٌّ : يانباش ، سان ، يوتا.

حُقَّةُ الْإِبْرَةِ : كومپاس.

حُقَّةُ الْعَيْنِ : كۆز چانىقى.

حُقَّةٌ ج حُقَّاقٌ وحُقَقٌ: 1280 گرام (سۇرىيە ۋە ئىراقتا ئىشلىتىلىدىغان ئېغىرلىق بىرلىكى)

حَقَّرَ يُحَقِّرُ تَحْقِيرًا: كەمسىتتى ، خارلىدى ، كۆزگە ئىلمىدى ، ئەيىبلىدى.

حَقَّقَ يُحَقِّقُ تَحْقِيقًا: دەلىللىدى ، ئىسپاتلىدى ، تەھقىقلىدى ؛ ئىشقا ئاشۇردى.

«نَطْمَحُ إِلَى نِظَامٍ يُحَقِّقُ الْعَدَالَةَ التَّامَّةَ بَيْنَ الْأَفْرَادِ» : بىز كىشىلەر ئارىسىدا تولۇق ئادالەتنى ئىشقا ئاشۇرىدىغان قانۇنغا تەلپۈنىمىز.

حَقَّقَ الشَّخْصِيَّةَ : سالاھىيەتنى تەكشۈردى.

حَقَّقَ الذَّاتِيَّةَ : سالاھىيەتنى تەكشۈردى.

حَقَّقَ الْأَمَلَ : مۇرادىغا يەتتى.

حَقَّقَ الْقَوْلَ بِالْفِعْلِ : ۋۇجۇدقا چىقاردى ، ئەمەلگە ئاشۇردى.

حَقْلٌ ج حُقُولٌ : ئېتىز ، تېرىلغۇ يەر ؛ كۆكلەـ زاتقان زىرائەت.

«حَوَّلْنَا الصَّحْرَاءَ إِلَى حُقُولٍ خِصْبَةٍ» : چۆل ـ باياۋاننى بولۇق ئېتىزلارغا ئايلاندۇردۇق.

عَمِلَ فِي حَقْلٍ : ئېتىزدا ئىشلەش.

حُقُولُ النِّفْطِ: نېفىتلىك.

«يُوجَدُ فِي حَقْلِ الْخَضَارِ خِيَارٌ وَ طَمَاطِمُ وَ مَا عَدَا ذَلِكَ لَا يُوجَدُ شَيْءٌ» : كۆكتاتلىقتا تەرخەمەك بىلەن شوخلىلاردىن باشقىسى تېپىلمايدۇ.

«يُتَّخَذُ إِنْسَانُ الْعَالَمِ الثَّالِثِ حَقْلاً لِتَجْرِبَةِ الْأَدْوِيَةِ الْجَدِيدَةِ» : ئۈچىنچى دۇنيا ئىنسانلىرى يېڭى دورىلارنىڭ تەجرىبە ئېتىزى ( مەيدانى ) قىلىنىدۇ.

حَقْلُ أَلْغَامٍ : مىنا كۆمۈلگەن يەر.

حَقْلُ التَّجَارِبِ : تەجرىبە ئېتىزى.

حَقْلٌ عِلْمِيٌّ : ئىلىم ساھەسى ، ئىلىم مەيدانى.

حُقْلَةٌ. حَقْلَةٌ . حِقْلَةٌ : ئېشىپ قالغان نەرسە ؛ مۇنبەت يەر.

حَقْلِيٌّ : ئېتىزغا ئائىت ، مەيدانغا ئائىت.

مَحْصُولَاتٌ حَقْلِيَّةٌ : يەردىن چىققان مەھسۇلاتلار.

حَقَنَ يَحْقُنُ و يَحْقِنُ حَقْنًا بَوْلَهُ : سۈيدۈكىنى قىسىپ تۇردى.

حَقَنَ مَاءَ وَجْهِهِ : تىلەمچىلىكتىن ئۆزىنى توستى.

حَقَنَ دَمَهُ : قان تۆكۈشتىن ساقلىدى.

«حَقَنَ الطَّبِيبُ الْمَرِيضَ بِمُخَدِّرٍ» : دوختۇر كېسەلگە مەست قىلغۇچى سۈيۈقلۇقنى ئوكول قىلدى.

حَقَنَ بِالْمِحْقَنَةِ : ئوكول سالدى ، ئوكول ئۇردى.

حَقَنَ الْمَرِيضَ : كېسەلگە ئوكول سالدى.

حَقْنٌ : تويلىماق؛ توسماق ؛ ئوكول سالماق.

«وَافَقَ الطَّرَفَانِ عَلَى مَشْرُوعِ الْهُدْنَةِ حَقْنًا لِلدِّمَاءِ» : ئىككى تەرەپ قان ئاقتۇزماسلىق ئۈچۈن ئۇرۇش توختىتىش پىلانىغا قوشۇلدى.

حُقْنَةٌ ج حُقَنٌ : ئوكول، ئوكول قىلماق ؛ ئوكول سۈيۈقلۇقى، ئوكول سايمانلىرى.

حُقْنَةٌ جِلْدِيَّةٌ : تېرە ئاستىغا ئوكول سالماق.

حُقْنَةٌ عَضَلِيَّةٌ : مۇسكۇلغا ئوكول سالماق.

حُقْنَةٌ وَرِيدِيَّةٌ : تومۇرغا ئوكول سالماق.

حُقْنَةٌ شَرَجِيَّةٌ : ھەمەلچە، كلىزما.

حَقْوٌ ج حِقَاءٌ : بەل ، بىقىن ؛ تاغ باغرى ؛ پەرتۇق.

حَقُودٌ : ئاداۋەتى قاتتىق.

حُقُوقِيٌّ : قانۇنى ، قانۇنشۇناسلىق ، ئادۋوكات ؛

قانۇن فاكۇلتېتى ئوقۇغۇچىسى.

**حَقِيبَةٌ ج حَقَائِبُ** : سومكا ، چامادان ، بوخچا.

**حَقِيبَةُ يَدٍ** : قول سومكىسى.

**«لَقَدِ امْتَلأَتْ هَذِهِ الْحَقِيبَةُ تَمَامًا»** : بۇ چامادان تولۇپ كەتتى.

**حَقِيبَةٌ دِبْلُومَاسِيَّةٌ** : دىپلوماتىيىگە خاس، دىپلوماتىك خالتا ( تەكشۈرۈلمەيدىغان ، نازارەت قىلىنمايدىغان سومكا )

**حَقِيبَةٌ وَزَارِيَّةٌ** : مىنىستىرلىك مەنسىپى ، مىنىستىرلىك مەرتىۋىسى ؛ دەرىجە.

**حَقِيبَةٌ نِسَائِيَّةٌ** : ئاياللار سومكىسى.

**حَقِيبَةُ النُّقُودِ** : پۇل سومكىسى.

**حَقِيرٌ ج حِقَارٌ وَ حُقَرَاءُ** : تۆۋەن ، خار ، ئاجىز ، پەس ، ھەقىر ، ئېتىبارسىز.

**حَقِيقٌ ج أَحِقَّاءُ** : لايىق ، مۇناسىپ ، ئۆلچەملىك.

**«حَقِيقٌ عَلَى أَلاَّ أَقُولَ عَلَى اللّهِ إِلاَّ الْحَقَّ»** «قۇرئان» : ئاللاھ نامىدىن پەقەت ھەقىقەتتىن باشقىنى ئېيتماسلىقىقا لايىقمەن ( ھېرىسمەن )

**حَقِيقَةٌ ج حَقَائِقُ** : ھەقىقەت ، ھەق ، ئەمەلىيەت ، توغرا ، رېئاللىق ؛ ماھىيەت.

**حَقِيقَةٌ وَاقِعِيَّةٌ** : ئەمەلىي ھەقىقەت.

**حَقِيقَةٌ مَوْضُوعِيَّةٌ** : ئوبيېكتىپ ھەقىقەت.

**حَقِيقَةٌ سَاطِعَةٌ** : ئوچۇق ھەقىقەت، ئېنىق ھەقىقەت.

**فِي الْحَقِيقَةِ** : ماھىيەتتە ، ئەمەلىيەتتە.

**حَقِيقَةُ الأَمْرِ** : ھەقىقى ئەھۋال.

**حَقِيقَةُ الْحَالِ** : ئىشنىڭ ھەقىقىتى ، ھەقىقىي ئەھۋال.

**حَقِيقَةً بِحَقِيقَةٍ** : راستىنلا ، ئەمەلىيەتتە.

**حَقِيقَةً حَقًّا** : راستىنلا ، ھەقىقەتەن ، چوقۇم ، مۇقەررەر.

**«قَدَّمَ تَقَارِيرًا وَفْقَ الْحَقَائِقِ تَمَامًا»** : ھەقىقى ئەھۋالنى ئەينەن ئىنكاس قىلدى.

**حَقَائِقُ أَبَدِيَّةٌ** : مەڭگۈلۈك ھەقىقەتلەر.

**«لاَيَبْلُغُ الْعَبْدُ حَقِيقَةَ التَّقْوَى حَتَّى يَدَعَ مَا حَاكَ فِي الصَّدْرِ»** «حديث» : بەندە كۆڭلىدىكى شۈبھىلىك نەرسىلەرنى تەرك ئەتمىگىچە تەقۋادارلىقنىڭ ماھىيىتىگە ئېرىشەلمەيدۇ.

**حَقِيقِيٌّ** : راست ، توغرا ، ئەمەلىيەت ، رېئال ، ھەقىقىي.

**أَمْرٌ حَقِيقِيٌّ** : ھەقىقىي ئىش ، راست ئىش.

**ذَهَبٌ حَقِيقِيٌّ** : ساپ ئالتۇن.

**مَعْنًى حَقِيقِيٌّ** : ھەقىقىي مەنا.

**هَذَا صَدِيقٌ حَقِيقِيٌّ** : بۇ بولسا ھەقىقىي دوست.

**اَلْحَقِيقَانِ** : كۆز قويرۇقى.

**حِكَايَةٌ** : خەۋەر يەتكۈزمەك ، ھېكايە قىلماق ، ھېكايە ئېيتماق.

**حِكَايَةٌ ج حِكَايَاتٌ** : قىسسە ، ھېكايە.

**حِكَايَةٌ شَعْبِيَّةٌ** : فولكلور.

**حَكَأَ يَحْكَأُ حَكْأً** : چىگىتتى ، پۇختىلىدى ، مەھكەم قىلدى.

**حَكَرَ يَحْكِرُ حَكْرًا** : مونوپول قىلدى ، يالغۇز ئىگىلىۋالدى.

**حَكْرٌ** : بېسىمدارلىق قىلماق ، يالغۇز ئىگىلىۋېلىش ، مونوپول قىلماق.

**حُكْرَةٌ** : بېسىمدارلىق.

**حَكَشَ يَحْكُشُ حَكْشًا** : تۇپلىدى ، يىغدى ؛ زۇلۇم قىلدى.

**حَكَشَ الرَّجُلَ** : كىشىنى ئەزدى ، زۇلۇم قىلدى.

**حَكِقَ يَحْكِقُ حُكُوقًا** : بوشاپ كەتتى ، بەل قويۇۋەتتى ، بوشاڭلىق قىلدى.

**حَكَّ يَحُكُّ حَكًّا** : سۈركىدى ، تاتىلىدى ؛ سويىۋەتتى؛ ئېچىشۇتتى.

**حَكَّ الأَمْرُ فِي صَدْرِهِ** : ئۇنىڭغا تەسىر قىلدى.

**حَكَّ جِلْدَهُ** : تېرىسىنى قاشلىدى.

**«مَا حَكَّ جِلْدَكَ مِثْلُ ظُفْرِكَ»** : ئۆز ئىشىڭنى ئۆزۈڭ قىلغانغا يەتمەيدۇ.

**حَكٌّ** : سۈركىلىش ؛ سۈرتۈش ؛ قاشلاش.

**حُكَاكٌ** : پور ، كەج.

**حَكَّاءٌ** : ئۇتۇق سۆزلىگۈچى ؛ مەدداھ.

**حَكَّةٌ** : قولتۇق ، دېڭىز قولتۇقى.

**حِكَّةٌ** : قىچىشقاق.

**حَكَّمَ يُحَكِّمُ تَحْكِيمًا** : باشقۇرۇشنى تاپشۇردى ؛ ھاكىم سايلىدى ؛ ئۇنى ھۆكۈم چىقىرىشقا تەيىنلىدى ، ئۇنى سوتچى قىلدى.

**«وَكَيْفَ يُحَكِّمُونَكَ وَ عِنْدَهُمُ التَّوْرَاةُ فِيهَا حُكْمُ اللّٰهِ»** «قرآن» : ئۇلارنىڭ يېنىدا ئاللاھنىڭ ھۆكمىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان تەۋرات تۇرسا (يەنى تەۋراتتىكى ھۆكۈملەرنى كۆرۈپ تۇرۇپ ئەمەل قىلمايۋاتسا)، (ئى مۇھەممەد!) قانداقچە سېنى ھۆكۈم چىقىرىشقا تەكلىپ قىلىدۇ؟

**«فَلَا وَ رَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّى يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ»** «قرآن» : پەرۋەردىگارىڭ بىلەن قەسەمكى ، ئۇلار ئۆز ئارىسىدىكى دەتالاشقا سېنى ھۆكۈم چىقىرىشقا تەكلىپ قىلمىغۇچە ئىمان ئېيتقان بولمايدۇ.

**حَكَلَ يَحْكُلُ حَكْلًا عَلَيْهِ الْأَمْرُ** : ئېنىق بولمىدى، مۇجمەل بولۇپ قالدى.

**حَكَلَ فِي مَشْيِهِ** : سۆرۈلۈپ ماڭدى ، ئاستا ماڭدى.

**حَكَلَهُ بِالْعَصَا** : تاياق بىلەن ئۇردى.

**حُكْلٌ** : جان - جانىۋارلاردىن چۈمۈلىگە ئوخشاش ئاۋاز چىقارمايدىغان جانلىقلار.

**حُكْلَةٌ ج حُكَلٌ** : كېكەچلىك ، سۆزى ئېنىق بولماسلىق.

**حَكَمَ يَحْكُمُ حُكُومَةً** : باشقۇردى ، ئىدارە قىلدى ، رەھبەرلىك قىلدى ، ھۆكۈمرانلىق قىلدى ؛ كونترول قىلدى.

**حَكَمَ بَيْنَهُمَا** : ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ھۆكۈم چىقاردى.

**حَكَمَ بَيْنَهُمْ بِالْعَدْلِ** : ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئادىللىق بىلەن ھۆكۈم قىلدى.

**«وَإِنْ حَكَمْتَ فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ»** «قرآن» : ئەگەر ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ھۆكۈم قىلساڭ، ئادىللىق بىلەن ھۆكۈم قىلغىن.

**حَكَمَ بِإِدَانَتِهِ** : ئۇنى ئەيىبلەشكە بۇيرۇدى.

**حَكَمَ لَهُ** : ئۇنىڭ پايدىسىغا ھۆكۈم چىقاردى.

**حَكَمَ بِبَرَاءَتِهِ** : ئۇنى گۇناھسىز دەپ ھۆكۈم قىلدى.

**حَكَمَ عَلَيْهِ** : ئۇنىڭ زىيىنىغا ھۆكۈم قىلدى.

**حَكُمَ يَحْكُمُ حُكْمًا الشَّخْصُ** : ئالىم بولدى ، ھۆكۈما بولدى ؛ تېۋىپ بولدى؛ پەيلاسوپ بولدى ، دانىشمەن بولدى.

**حُكْمٌ ج أَحْكَامٌ** : ھۆكۈم ؛ ھۆكۈم قىلماق ، باشقۇرماق ، ئىدارە قىلماق ، ھۆكۈمرانلىق قىلماق ، ھاكىمىيەت يۈرگۈزمەك.

**«فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا تُطِعْ مِنْهُمْ آثِمًا أَوْ كَفُورًا»** «قرآن» : سەن پەرۋەردىگارىڭنىڭ ھۆكمىگە سەۋر قىلغىن، سەن ئۇلار ئىچىدىن ھېچبىر گۇناھكارغا ياكى كۇفرىلىق قىلغۇچىغا بويسۇنمىغىن.

**«وَآتَيْنَاهُ الْحُكْمَ صَبِيًّا»** «قرآن» : ئۇنىڭغا بالىلىق چاغىدىلا ئەقىل - پاراسەت ئاتا قىلدۇق.

**«اَلْوَطَنُ الْعَرَبِيُّ مُهِمٌّ عَسْكَرِيًّا لَا بِحُكْمِ مَوْقِعِهِ الْجُغْرَافِيِّ فَحَسْبُ بَلْ لِعَوَامِلَ أُخْرَى»** : ئەرەب دىيارىنىڭ ھەربىي جەھەتتە مۇھىم بولۇشى ئۇنىڭ جۇغراپىيىلىك ئورنى بولغانلىقىدىن ئەمەس، بەلكى باشقا ئامىللار سەۋەبىدىن.

**حُكْمُ الْبِلَادِ** : دۆلەتنى ئىدارە قىلىش ، دۆلەتنى باشقۇرۇش.

**كُرْسِيُّ الْحُكْمِ** : ھاكىمىيەت تەختى.

**اَلْحُكْمُ الذَّاتِيُّ** : ئاپتونومىيە، ئاپتونومىيە ھوقۇقى.

**حُكْمُ الْإِرْهَابِ** : تېررور ھاكىمىيەت ، زوراۋان ھاكىمىيەت ؛ تېررورلۇق ، زوراۋانلىق.

**حُكْمُ الْقَانُونِ** : ئەمر - پەرمان ، قانۇن - تۈزۈم ، پەرمان.

**حُكْمٌ جِنَائِيٌّ** : جىنايى ھۆكۈم.

**حُكْمُ الْحَكَمِ** : سوتچىنىڭ ھۆكمى ؛ كېسىم چىقارغۇچىنىڭ ھۆكمى.

**اَلْحُكْمُ الْعُرْفِيُّ** : جىددىي ھالەت ئېلان قىلىش.

**اَلْحُكْمُ بِالْإِفْلَاسِ** : ۋەيران بولغانلىقىنى ئېلان قىلىش.

**اَلْحُكْمُ الْحُضُورِيُّ** : نەق مەيداندا ھۆكۈم قىلىش ، سوتچىنىڭ جاۋابكار ئالدىدا چىقارغان ھۆكۈمى.

**حُكْمٌ غِيَابِيٌّ** : جاۋابكار قاتناشمىغان ھالەتتە چىقىرىلغان ھۆكۈم.

**حُكْمٌ يَشْمُلُ التَّنْفِيذَ** : دەرھال ئىجرا قىلىنىدىغان ھۆكۈم.

**حُكْمٌ مَوْقُوفُ التَّنْفِيذِ** : كېچىكتۈرۈپ ئىجرا قىلىنىدىغان ھۆكۈم.

**اَلْحُكْمُ الْجُمْهُورِيُّ** : جۇمھۇرىيەت تۈزۈمى.

**اَلْحُكْمُ النِّيَابِيُّ** : پارلامېنت تۈزۈمى.

**اَلْحُكْمُ الْمَلَكِيُّ** : پادىشاھلىق تۈزۈم.

**اَلْحُكْمُ بِالْإِعْدَامِ** : ئۆلۈم جازاسى بېرىش.

**بِحُكْمِ الْحَاجَةِ** : ئېھتىياجغا ئاساسەن.

**بِحُكْمِ مَنْصِبِهِ** : مەنسىپى، ۋەزىپىسى، ئېتىبارى بىلەن.

**حُكْمٌ شَرْعِيٌّ** : شەرىئەت ھۆكۈمى، شەرىئەت ئەمرى.

**حُكْمٌ فَرْدِيٌّ** : ھاكىممۇتلەقلىق.

**حُكْمٌ مَحَلِّيٌّ** : يەرلىك ھاكىمىيەت.

**حُكْمٌ مُطْلَقٌ** : دىكتاتۇرلىق ھاكىمىيەت.

**حُكْمٌ نِيَابِيٌّ** : پارلامېنت تۈزۈمىدىكى ھاكىمىيەت.

**«لِلضَّرُورَةِ أَحْكَامٌ»** : زۆرۈرىيەت ئاستىدا يولغا قويۇلىدىغان ئالاھىدە قانۇن، قائىدە - يوسۇنلار بولىدۇ.

**نَزَلَ عَلَى حُكْمِهِ** : ئۇنىڭ ھۆكمىگە قوشۇلدى.

**بِحُكْمِ الْحَوَادِثِ** : ۋەقە ئېتىبارى بىلەن.

**بِحُكْمِ وَظِيفَتِهِ** : ۋەزىپە ئېتىبارى بىلەن.

**بِحُكْمِ الْعَادَةِ** : ئادەت ئېتىبارى بىلەن.

**هُوَ فِي حُكْمِ الْمَفْقُودِ** : ئۇ يوقنىڭ ئورنىدا، يوق ھېسابىدا.

**أَحْكَامُ اللّٰهِ** : ئاللاھنىڭ ھۆكۈملىرى، ئاللاھنىڭ ئەمرلىرى، ئاللاھنىڭ بۇيرۇقلىرى.

**أَحْكَامُ الْعِبَادَاتِ** : ئىسلام شەرىئىتىدە كۆرسىتىلگەن ئىبادەت قائىدىلىرى.

**حَكَمٌ** : ئادىل كىشى، ھەق - ناھەقنى ئايرىغۇچى، ئادىل سوتچى، كېسىم كەسكۈچى.

**اَلْحَكَمُ** : ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ، «ئادىل ھۆكۈم قىلغۇچى» دېگەن مەنىدە.

**«وَإِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا فَابْعَثُوا حَكَمًا مِنْ أَهْلِهِ وَحَكَمًا مِنْ أَهْلِهَا»** «قرآن» : ئەگەر ئەر - خوتۇن ئىككىيلەننىڭ ئىناقسىز بولۇپ قېلىشىدىن قورقساڭلار، ئەرنىڭ تۇغقانلىرىدىن بىر ھەققانى كىشىنى، خوتۇننىڭ تۇغقانلىرىدىن بىر ھەققانى كىشىنى ئەۋەتىڭلار.

**«يَجِبُ أَنْ يَكُونَ الْحَكَمُ عَادِلًا لَا يَنْحَازُ إِلَى جَانِبٍ دُونَ آخَرَ»** : سوتچى ھېچ تەرەپكە يان باسمايدىغان ھەققانىي بولۇشى كېرەك.

**حِكْمَةٌ ج حِكَمٌ** : ئەقىل - پاراسەت، دانالىق؛ پەلسەپە؛ ھېكمەت.

**«يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا»** «قرآن» : ھېكمەتنى (يەنى ياخشى ئەمەلگە يېتەكلەيدىغان پايدىلىق ئىلىمنى) خالىغان بەندىسىگە ئاتا قىلىدۇ، ھېكمەت ئاتا قىلىنغان ئادەمگە كۆپ ياخشىلىق ئاتا قىلىنغان بولىدۇ.

**«وَلَقَدْ آتَيْنَا لُقْمَانَ الْحِكْمَةَ»** «قرآن» : بىز لوقمانغا ھەقىقەتەن ھېكمەت ئاتا قىلدۇق.

**حِكْمَةُ الْآلَةِ** : سۇرئەت تەڭشىگۈچ، تەڭشىگۈچ.

**اَلْحِكْمَةُ الْإِلٰهِيَّةُ** : ئاللاھنىڭ ھېكمىتى.

**بِحِكْمَةٍ** : ئاقىلانىلىق بىلەن، دانالىق بىلەن.

**عِلْمُ الْحِكْمَةِ** : خىمىيە ۋە تېبابەت ئىلمى.

**حَكَمَةٌ ج حَكَمَاتٌ وَ حَكَمٌ** : يۈگەننىڭ ئاتنىڭ ئېغىزىدا تۇرىدىغان تۆمۈرى، جۈجەي.

**حَكَمَةُ اللِّجَامِ** : ئېغىز دۇرۇق.

**حِكْمِيٌّ** : ھېكمەتكە مەنسۇپ، پەلسەپىگە مەنسۇپ، ئەقىل - پاراسەتكە مەنسۇپ.

**شِعْرٌ حِكْمِيٌّ** : ھېكمەتلىك شېئىر.

**حِكْمِيُّونَ** : پەيلاسوپلار، پەلسەپىچىلەر؛ ھېكمەتلىك شېئىر يازىدىغان شائىرلار.

**حُكُومَةٌ ج حُكُومَاتٌ** : ھۆكۈمەت، دۆلەت، ھاكىمىيەت.

**«شَنَّتِ الْحُكُومَاتُ حَمْلَةً ضِدَّ الرِّشْوَةِ وَالْفَسَادِ فِي الْجِهَازِ الْحُكُومِيِّ»** : ھۆكۈمەتلەر ھۆكۈمەت ئورگانلىرىدا پارىخورلۇق ۋە چىرىكلىككە قارشى ھۇجۇم قوزغىدى.

حُكُومَةٌ جُمْهُورِيَّةٌ : جۇمھۇرىيەت ھۆكۈمىتى.

حُكُومَةٌ دَسْتُورِيَّةٌ : قانۇن تۇرغۇزۇلغان ھۆكۈمەت.

حُكُومَةُ الْعُمَّالِ : ئىشچىلار ھۆكۈمىتى.

حُكُومَةٌ دِكْتَاتُورِيَّةٌ : مۇستەبىت ھۆكۈمەت.

حُكُومَةُ الْمَنْفَى : سەرگەردان ھۆكۈمەت.

حُكُومَةُ الْفَرْدِ : ئىستىبىدات ھۆكۈمەت.

حُكُومَةٌ مَلِكِيَّةٌ : پادىشاھلىق ھۆكۈمەت.

حُكُومَةٌ نِيَابِيَّةٌ : پارلامېنتتۈزۈمىدىكى ھۆكۈمەت.

حُكُومِيٌّ : ھۆكۈمەتكە خاس ، ھۆكۈمەتكە ئائىت.

حُكُومِيَّةٌ : ھۆكۈمەت ئىلكىدىكى ، ھۆكۈمەتنىڭ ، ھۆكۈمەتكە مەنسۇپ.

مَدْرَسَةٌ حُكُومِيَّةٌ : دۆلەت باشقۇرۇشىدىكى مەكتەپ.

أَوَامِرُ حُكُومِيَّةٌ : ھۆكۈمەتنىڭ ئەمر-پەرمانلىرى.

حَكَى يَحْكِي حِكَايَةً : رىۋايەت قىلدى ، ھېكايە قىلدى ، تارقاتتى.

حَكَى قِصَّةً : ھېكايە سۆزلىدى.

حَكَى عَلَيْهِ : سۆخەنچىلىك قىلدى.

حَكَى الشَّيْءَ : ئوخشاپ قالدى.

حَكَى عَنْهُ الْحَدِيثَ : ھېكايە سۆزلىدى.

حَكِيمٌ ج حُكَمَاءُ : دانا ، دانىشمەن ؛ پەيلاسوپ ؛ تېۋىپ ، دوختۇر ، ھېكىم.

«ذَلِكَ نَتْلُوهُ عَلَيْكَ مِنَ الآيَاتِ وَالذِّكْرِ الْحَكِيمِ»

«قرآن» : (ئى مۇھەممەد!) بۇ بولسا ساڭا بىز ئوقۇپ بېرىۋاتقان ئايەتلەردۇر ۋە ھېكمەتلىك قۇرئاندۇر.

حَكِيمُ الْعُيُونِ : كۆز دوختۇرى.

اَلذِّكْرُ الْحَكِيمُ : قۇرئان كەرىم.

أُسْلُوبٌ حَكِيمٌ : دانا ئۇسلۇب.

رَأْيٌ حَكِيمٌ : ئاقىلانە پىكىر.

حَكِيٌّ سۆزمەنچى ، گەپ توشۇغۇچى.

حَلاَ يَحْلُو حَلاَوَةً وَ حُلْوًا : تاتلىق بولدى، شېرىن بولدى، تەملىك بولدى، پىشتى.

حِلاَبٌ ج حُلُبٌ : سۈت چېلەكى؛ سۈت سېغىش ئەسۋابى.

حِلاَبَةٌ : سۈتچىلىك، سۈت ئىشلەپچىقىرىش.

حُلاَحِلٌ : سىلىلەتنىڭ ئاقساقىلى، قەۋمىنىڭ باشلىقى، يۈكسەك ئادەمگەرچىلىككە ئىگە ئېسىل ئادەم.

حِلاَقَةٌ : ساتىراشلىق كەسپى.

صَابُونُ الْحِلاَقَةِ : چاچ - ساقال ئالىدىغان سوپۇن.

صَالُونُ الْحِلاَقَةِ : ساتىراشخانا.

فُرْشَاةُ الْحِلاَقَةِ : چاچ - ساقال ئالغاندا ئىشلىتىدىغان چوتكا.

آلَةُ الْحِلاَقَةِ : ئۇستىرا، چاچ ساقال ئېلىش ماشىنىسى.

مَاكِينَةُ الْحِلاَقَةِ : چاچ - ساقال ئېلىش ماشىنىسى.

حَلاَلٌ : ھالال، شەرىئەتتە دۇرۇس سانالغان ئىشلار.

اِبْنُ حَلاَلٍ : قانۇنلۇق بالا؛ ياخشى ئادەم.

حِلاَلٌ : تورالغۇ جاي، مەھەللە، سورۇن.

حِلاَلٌ : سەپەر يۈكى.

حَلاَوَةٌ : تاتلىق، شېرىن، تەملىك، ھالاۋەت، قەن-گېزەك، لەززەتلىك، مەززىلىك.

حَلاَوَى : تاتلىق، شېرىن، تەملىك، ھالاۋەت، قەن-گېزەك، لەززەتلىك، مەززىلىك.

حَلاَوِيٌّ ج حَلاَوِيُّونَ : قەن - گېزەك سودىگىرى.

حَلَبَ يَحْلُبُ و يَحْلِبُ حَلْبًا الْبَقَرَةَ : ئىنەكنى ساغدى.

حَلَبَ الدَّهْرَ أَشْطُرَهُ : ئىسسىق - سوغۇقنى بېشىدىن ئۆتكۈزدى.

حَلَبَ يَحْلُبُ و يَحْلِبُ حَلْبًا و حُلُوبًا الْقَوْمَ : ھەر تەرەپتىن توپلاشتى.

حَلِبَ يَحْلَبُ حَلَبًا الشَّعْرُ : چاچ قاپقارا بولدى.

حَلَبٌ : ھەلەب (سۈرىيىدىكى بىر شەھەر)؛ سۈت.

حَلْبَةٌ ج حَلَبَاتٌ وَ حَلاَئِبُ : چامباشچىلىق مەيدانى، چېلىش مەيدانى، بەيگە مەيدانى؛ بەيگە ئېتى.

حَلْبَةُ السِّبَاقِ : بەيگە مەيدانى، مۇسابىقە مەيدانى.

حَلْبَةُ الرَّقْصِ: ئۇسسۇل زالى.

فَارِسُ حَلْبَةٍ: ئۆز ساھەسىدە ھەممىنىڭ ئالدىدا ئۆتۈپ چىققۇچى.

حَلاَئِبُ: ئامما، كىشىلەر توپى، جامائەت.

حُلْبَةٌ ج حُلَبٌ: كاۋا؛ قاپاق.

حَلَجَ يَحْلُجُ و يَحْلِجُ حَلْجًا الْقُطْنَ: پاختىنى چىگىتىدىن ئايرىدى، پاختا چىقاردى.

حَلْحَلَ يُحَلْحِلُ حَلْحَلَةً الشَّيْءَ: قوزغىتىۋەتتى، يىراقلاشتۇرىۋەتتى، نېرى قىلىۋەتتى، يۆتكەۋەتتى، سۈرتىۋەتتى.

حَلْزُونٌ. حَلْزُونَةٌ ج حَلْزُونَاتٌ: قۇلۇلە.

حَلْزُونِيٌّ: قۇلۇلە شەكىللىك.

سُلَّمٌ حَلْزُونِيٌّ: ئايلانما پەلەمپەي.

حَلَسَ يَحْلِسُ حَلْسًا ـ تِ السَّمَاءُ: سىم ـ سىم يامغۇر ياغدى.

حَلِسَ يَحْلَسُ حَلَسًا بِالْمَكَانِ: بىر جايدا مۇقىملاشتى، دائىم تۇردى.

حِلْسٌ وَحَلَسٌ ج أَحْلاَسٌ وَحُلُوسٌ وَحِلْسَةٌ: ئىگەر.

حَلَطَ يَحْلُطُ حَلْطًا: غەزەپلەندى، ئاچچىقلاندى، تەكرار قەسەم ئىچتى.

حَلَطَ فِي الأَمْرِ: ئالدىرىدى.

حَلِطَ يَحْلِطُ حَلَطًا عَلَيْهِ: ئاچچىقلاندى، غەزەپلەندى.

حَلِطَ فِي الأَمْرِ: ئالدىرىدى.

حَلِطَ مِنْهُ: زېرىكتى، مالال بولدى.

حَلَفَ يَحْلِفُ حَلْفًا وَ حِلْفًا الشَّخْصُ: قەسەم قىلدى، قەسەم ئىچتى، قەسەم قىلىپ بەردى.

حَلَفَ لَهُ عَلَى ....: قەسەم قىلىپ بەردى.

حَلَفَ الْيَمِينَ: قەسەم بەردى.

«حَلَفَ الْمُتَّهَمُ يَمِينًا أَنَّهُ بَرِيءٌ مِمَّا نُسِبَ إِلَيْهِ»: تۆھمەت قىلىنغۇچى ئۆزىگە تۆھمەت قىلىنغان ئەرسىلەرنىڭ يوقلۇقى توغرىسىدا قەسەم قىلدى.

حِلْفٌ ج أَحْلاَفٌ: ئىككى تەرەپ ئوتتۇرىسىدا تۈزۈلگەن ھەمكارلىشىش كېلىشىمى، ئىتتىپاق، شەرتنامە؛ دوستلۇق؛ دوست.

حِلْفَانٌ: قەسەم.

اَلْحِلْفُ الأَطْلَنْطِيُّ. اَلْحِلْفُ الأَطْلَسِيُّ: ئاتلانتىك ئوكيان ئىتتىپاقى.

حِلْفٌ عَسْكَرِيٌّ: ھەربىي ئىتتىپاق.

حِلْفٌ كَاذِبٌ: يالغان قەسەم.

اَلْحِلْفُ الْعَرَبِيُّ: ئەرەب ئىتتىپاقى.

أَحْلاَفُ بُؤْسٍ وَ مَتْرَبَةٍ: يوقسىز، نامرات.

حُلَفَاءُ: قومۇش؛ بامبۇك.

اَلْحُلَفَاءُ: ئىككىنچى دۇنيا ئۇرۇشى مەزگىلىدىكى ئىتتىپاقداش دۆلەتلەر، ئانتانتا دۆلەتلىرى.

حَلَقَ يَحْلِقُ حَلْقًا الشَّعْرَ: چېچىنى ئالدى، چاچنى چۈشۈردى.

حَلَقَ ذَقَنَهُ: ساقىلىنى ئالدى، چۈشۈردى.

«أَحْلِقُ شَعْرِي بِالْمُوسَى»: چېچىمنى ئۇستىرا بىلەن چۈشۈرىمەن.

حَلْقٌ: ئۇستىرا بىلەن چاچ چۈشۈرۈش.

حَلْقٌ ج أَحْلاَقٌ وَ حُلُوقٌ وَ حُلْقٌ: گال، كېكىرتەك، ھەلقۇم.

حُرُوفُ الْحَلْقِ: بوغۇزدىن چىقىدىغان ھەرپلەر.

حَلْقُ الْبَابِ: كېشەك.

حَلْقُ الشُّبَّاكِ: دېرىزىنىڭ كېشىكى.

حَرْفُ الْحَلْقِ: بوغۇز تاۋۇشى.

سَقْفُ الْحَلْقِ: يۇقىرى تاڭلاي.

حَلَقٌ ج حِلْقَانٌ: ھالقا، زىرە، سىرغا.

حَلْقَةٌ ج حَلَقَاتٌ وَ حَلَقٌ: ھالقا، سىرغا، ئۈزۈك؛ بىلەيزۈك؛ دائىرە؛ ھالقا؛ چۆرىدەپ ئولتۇرغان كىشىلەر.

«كَانَ حَلْقَةَ اِتِّصَالٍ بَيْنَ عَدَدٍ مِنَ الأُدَبَاءِ»: ئۇ بىر قانچە ئەدىبلەرنىڭ ئارىسىدا مۇناسىۋەت ھالقىسى بولغانىدى.

«تَلَقَّى الْعِلْمَ فِي حَلْقَةِ فُلاَنٍ»: پالانىنىڭ ئىلىم سورۇنىدا ئىلىم تەھسىل قىلدى.

حَلْقَةٌ دِرَاسِيَّةٌ: ئىلمىي تەتقىقات كۇرژوكى.

حَلْقَةُ سَاعَةِ الْجَيْبِ: يانچۇق سائەتنىڭ زەنجىرى، يانچۇق سائەت ھالقىسى.

حَلْقَةُ شُرْبٍ: زىياپەت، چاي.

**حَلْقَةُ السَّمَكِ:** بېلىق بازىرى.

**حَلْقَةُ الْقُطْنِ:** پاختا بازىرى.

**اَلْحَلْقَةُ الْمَفْقُودَةُ:** قولدىن كەتكەن ھالقا.

**حَلْقَةُ الْمَلاَئِكَةِ:** بوكسيورلۇق سورۇنى.

**فِي الْحَلْقَةِ السَّادِسَةِ مِنْ عُمْرِهِ:** ئەللىك ياش بىلەن ئاتمىش ياش ئارىلىقىدا.

**«كَالْحَلْقَةِ الْمُفْرَغَةِ لاَيُدْرَى أَيْنَ طَرَفَاهَا»:** باش-ئايىغىنى تېپىپ بولمايدىغان ئىش، كېسىپ بىر نەرسە دېيىش قىيىن بولغان ئىش .

**حَلْقَةُ الْمِفْتَاحِ:** ئاچقۇچ ئۆتكۈزىدىغان ھالقا.

**حَلْقَةُ الْقَوْمِ:** چۆرىدەپ ئولتۇرغان كىشىلەر.

**حَلْقَةٌ مُفْرَغَةٌ:** باش - ئايىغى يوق ئىش، چېكى يوق ئىش.

**حَلْقَةٌ مِنَ السِّلْسِلَةِ:** زەنجىر ھالقا.

**حَلْقَةُ اتِّصَالٍ:** تۇتاشتۇرۇش ھالقىسى.

**حَلْقَةُ الْبَابِ:** ئىشىك ۋە دەرۋازا ھالقىسى.

**حَلْقَةُ تَجَسُّسٍ:** جاسوسلۇق تورى.

**حَلَقَاتُ الْأَذْكَارِ. حَلَقَةُ الذِّكْرِ:** ئەھلى تەسەۋۋۇپنىڭ زىكرى سۆھبەت ھالقىسى.

**«كَانُوا يَجْلِسُونَ حَلَقًا وَ تُوضَعُ لَهُمْ مَوَائِدُ»:** ئۇلار دائىرە بولۇپ ئولتۇراتتى ۋە ئۇلار ئۈچۈن داستىخانلار سېلىناتتى.

**«قَدِاتَّخَذَتْ فِي أَنْفِهَا حَلْقَةً مِنَ الذَّهَبِ كَبِيرَةً»:** ئۇ بۇرنىغا ئالتۇندىن ياسالغان ھالقىنى ئۆتكۈزىۋالغانىدى.

**حُلْقُومٌ ج حَلاَقِمُ و حَلاَقِيمُ:** كېكىرتەك، بوغۇز، گال، ھەلقۇم، كاناي.

**«فَلَوْلاَ إِذَا بَلَغَتِ الْحُلْقُومَ وَأَنْتُمْ حِينَئِذٍ تَنْظُرُونَ»:** جان ھەلقۇمغا يەتكەن چاغدا (سەكراتتىكى كىشىگە) قاراپ تۇرىسىلەر.

**حَلْقِيٌّ:** ھالقىسىمان، ئايلانما، ھالقا شەكىلدە، ئۇستۇن تاڭلايلىق.

**اَلْحُرُوفُ الْحَلْقِيَّةُ:** بوغۇز تاۋۇشلىرى.

**حَلِكَ يَحْلَكُ حُلُوكَةً و حَلَكًا الشَّيْءُ:** قاپقارا بولۇپ كەتتى.

**حَلَكَ اللَّيْلُ:** زۇلمەت باستى، قاراڭغۇ چۈشتى، قارايدى ، قاراڭغۇ چۈشتى.

**حَلَكَتِ الدُّنْيَا:** قاراڭغۇلۇق باستى.

**حَلِكٌ:** قاپقاراڭغۇ.

**حَلْكَاءُ:** بىر خىل كەسلەنچۈك.

**حَلَكٌ. حُلْكَةٌ:** قاراڭغۇ زۇلمەت، تۈن قاراڭغۇسى، قارارەڭ.

**حَلْكَةٌ:** بىر خىل كەسلەنچۈك.

**حَلْكِيٌّ:** بىر خىل كەسلەنچۈك.

**حَلَّ يَحُلُّ حَلاًّ الْعُقْدَةَ:** تۈگۈننى يەشتى.

**«فَكِّرْ جَيِّدًا تَجِدْ حَلاًّ لِمُشْكِلَتِكَ»:** سەن ئوبدان ئويلان، مەسىلەڭنىڭ ھەل قىلىش چارىسىنى تاپىسەن.

**حَلَّ الْمَسْأَلَةَ الْحِسَابِيَّةَ:** ماتېماتىكىلىق مەسىلەنى يەشتى.

**حَلَّ الْحِزْبَ السِّيَاسِيَّةَ:** سىياسىي پارتىيىنى تارقىتىۋەتتى.

**حَلَّ الْمَسْأَلَةَ:** مەسىلىنى ھەل قىلدى.

**حَلَّ الرَّمْزَ:** نومۇر، سىپىر قاتارلىقلارنى پەرق ئەتتى.

**حَلَّ الْمَكْتُوبَ بِالْجِفْرِ:** سىپىر بىلەن يېزىلغان خەتنى يەشتى (تەرجىمە قىلدى) .

**حَلَّ الشَّرِكَةَ أَوِ الْمَجْلِسَ:** شىركەت ياكى يىغىننى تارقىتىۋەتتى.

**حَلَّ مِنْ كَذَا:** يەشتى، ئاچتى، توختاتتى، خالاس قىلدى.

**حَلَّ يَحُلُّ و يَحِلُّ حُلُولاً:** چۈشتى، نازىل بولدى.

**حَلَّ مِنْهُ مَحَلَّ الْإِسْتِحْسَانِ:** ئاپىرىن ئوقۇشقا ئېرىشتى.

**حَلَّ غَضَبُ اللهِ عَلَيْهِ:** ئاللاھنىڭ غەزىپى چۈشتى.

**«وَلاَ تَطْغَوا فِيهِ فَيَحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبِي» ‹قرآن›:** بۇ ھەقتە چەكتىن ئاشماڭلار، (ئۇنداق قىلساڭلار) سىلەرگە غەزىپىم نازىل بولىدۇ.

**حَلَّ بِالْمَكَانِ:** چۈشتى، قوندى.

**«أَوْ تَحُلُّ قَرِيبًا مِنْ دَارِهِمْ» ‹قرآن›:** بالا ئۇلارنىڭ يۇرتىغا يېقىن بىر جايغا چۈشىدۇ.

**حَلَّ اللُّغْزَ:** تېپىشماق يەشتى، مۇئەممانى يەشتى.

**حَلَّ عُقْدَةَ لِسَانِهِ:** كېكەچلىكى تىلىنى راۋان قىلدى.

**حَلَّ رُمُوزَ الرِّسَالَةِ:** خەتنىڭ شىفىرلىرىنى يەشتى.

**حَلَّ مَحَلَّ كَذَا:** ئورنىنى ئالدى، ئورنىنى باستى.

**«قَدْ حَلَّتِ الْآنَ الْجَرَّارَةُ وَالْحَصَّادَةُ مَحَلَّ الْمِحْرَاثِ وَالْمِنْجَلِ فِي الْقَرْيَةِ»:** هازىر يېزىدا بوقۇسا، ئورغاقلارنىڭ ئورنىنى تىراكتور ۋە كومبايىنلار ئالدى.

**حَلَّ بِهِ الْأَمْرُ:** يولۇقتى.

**حَلَّ الشَّيْءُ مَحَلَّهُ:** ئورنىنى باستى.

**«اَلْجَدِيدُ يَحِلُّ مَحَلَّ الْقَدِيمِ»:** كونىنىڭ ئورنىنى يېڭى باسىدۇ، كونا بىلەن يېڭى ئورۇن ئالمىشىدۇ.

**حَلَّ يَحِلُّ حِلًّا الشَّيْءُ:** هالال بولدى، مۇباھ بولدى.

**«لَاهُنَّ حِلٌّ لَهُمْ وَلَاهُمْ يَحِلُّونَ لَهُنَّ» «قرآن»:** ئۇلار كۇففارلارغا هالال ئەمەس، كۇففارلارمۇ ئۇلارغا هالال ئەمەس.

**حَلَّ اللَّوْنُ:** رەڭگى ئۆڭدى، ئۆڭۈپ كەتتى.

**حَلَّ الشِّتَاءُ أَوِ الصَّيْفُ:** قىش ياكى ياز كەلدى.

**حَلَّ الدَّيْنُ:** قەرزنى ئادا قىلىشقا تېگىشلىك بولدى، قەرزنىڭ ۋاقتى توشتى.

**«فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدُ حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ» «قرآن»:** ئەگەر ئۇنى تالاق قىلسا، باشقا ئەرگە تەگمىگىچە ئۇنىڭغا دۇرۇس بولمايدۇ.

**حَلٌّ ج حُلُولٌ:** يېشىۋېتىمەك، تارقىتىۋېتىمەك، هەل قىلماق، قويىۋېتىمەك، بىكار قىلماق.

**حَلٌّ مُوَفَّقٌ:** ئوڭۇشلۇق هەل بولۇش.

**حَلٌّ مِنْ خَطِيئَةٍ:** كەچۈرۈم قىلىش.

**حَلُّ الشَّرِكَةِ:** شىركەتنى تارقىتىۋېتىش، يېپىش، توختىتىش.

**حَلٌّ وَسَطِيٌّ:** مۇرەسسەچىلىك.

**أَهْلُ الْحَلِّ وَ الْعَقْدِ:** هاكىمىيەت ئۈستىدىكىلەر، ئىش ئۈستىدىكىلەر، نوپۇزلۇق ئەربابلار، كېيىپى ئۆتىدىغان نوپۇزلۇق ئەربابلار.

**أَهْلُ الْحَلِّ وَ الرَّبْطِ:** هاكىمىيەت ئۈستىدىكىلەر، ئىش ئۈستىدىكىلەر، نوپۇزلۇق ئەربابلار، كېيىپى ئۆتىدىغان نوپۇزلۇق ئەربابلار.

**«لَا يُمْكِنُ إِيجَادُ حَلٍّ لِأَزْمَةِ الشَّرْقِ الْأَوْسَطِ بِدُونِ إِحْتِرَامِ حَقِّ الْفِلَسْطِينِيِّينَ فِي تَقْرِيرِ مَصِيرِهِمْ»:** پەلەستىنلىكلەرنىڭ ئۆز تەقدىرىنى ئۆزى بەلگىلەش هوقۇقى هۆرمەتلەنمەي تۇرۇپ، ئوتتۇرا شەرق كرىزىسىنى هەل قىلىش مۇمكىن ئەمەس.

**«اِقْرَأِ الْأَسْئِلَةَ بِدِقَّةٍ قَبْلَ كِتَابَةِ الْحَلِّ»:** جاۋاب يېزىشتىن بۇرۇن سوئاللارنى دىققەت بىلەن ئوقۇ!

**حَلَّابٌ:** سۈتچى، سۈت ساغقۇچى.

**حَلَّاجُ الْقُطْنِ:** پاختا چىقارغۇچى؛ چىغرىق.

**حِلَّاسٌ:** ئۆي ئىچىلىك كىيىم، ئاددىي كىيىم.

**حَلَّاقٌ:** ساتىراش، چاچ ياسىغۇچى.

**حَلَّالٌ:** چىگىش مەسىلىلەرنى هەل قىلغۇچى، مەسىلىلەرنى هەل قىلىشتا ماهىر.

**كُلُّ عُقْدَةٍ وَ لَهَا حَلَّالٌ:** يېشىلمەيدىغان چىگىك يوق.

**حِلَّةٌ:** كىشىلەرنىڭ تۇرالغۇسى، مەھەللە، سورۇن.

**حُلَّةٌ ج حُلَلٌ:** ئۇزۇن يېڭى كىيىم، بىر يۈرۈش كىيىم، ئۈستىباش.

**حَلَّسَ يُحَلِّسُ تَحْلِيسًا بِالْمَكَانِ:** مەلۇم بىر جايغا جايلاشتى، ئورۇنلاشتى، مۇقىملاشتى، ئولتۇراقلاشتى.

**حَلَّفَ يُحَلِّفُ تَحْلِيفًا:** قەسەم قىلدۇردى، قەسەم ئىچكۈزدى، قەسەم ئىچىشنى تەلەپ قىلدى.

**حَلَّقَ يُحَلِّقُ تَحْلِيقاً الشَّيْءَ:** نەرسىنى ئورىۋالدى، چۆرىدىدى.

**حَلَّقَ الشَّاعِرُ وَ الْأَدِيبُ:** ئەدىب، شائىر يۈكسەك دەرىجىدە ئىجاد قىلدى.

**حَلَّقَ الطَّائِرُ:** قۇش ئەگىدى.

**حَلَّقَ النَّجْمُ:** يۇلتۇز كۆرۈندى.

**حَلَّقَ بِبَصَرِهِ إِلَى كَذَا:** كۆز تىكتى، كۆزىنى

كۆتىرىپ قارىدى.

**حَلَّقَ شَارِبَهُ:** بۇرۇتىنى چۈشۈردى.

**«حَلَّقَتِ الطَّائِرَةُ فَوْقَ الْعَاصِمَةِ» :** ئايروپىلان پايتەخت ئۈستىدە ئايلاندى.

**حَلَّقُوا عَلَى الْخِوَانِ:** شىرەنى چۆرىدەپ ئولتۇردى.

**حَلَّلَ يُحَلِّلُ تَحْلِيلاً:** تەھلىل قىلدى، ئانالىز قىلدى.

**حَلَّلَ الشَّيْءَ:** نەرسىنى ھالال قىلدى، مۇباھ قىلدى.

**حَلَّلَ الْكَلاَمَ:** سۆزلەرنى تەھلىل قىلدى، ئانالىز قىلدى.

**حَلَّلَ الْبَوْلَ:** سۈيدۈك تەكشۈردى.

**حَلَّلَهُ مِنْ ذَنْبِهِ:** گۇناھىدىن ئۆتتى، گۇناھىنى كەچۈرۈم قىلدى.

**حَلَّلَ الْيَمِينَ:** كەففارەت بېرىپ قەسەمدىن چىقتى.

**حَلَّلَ الذَّرَّةَ:** ئاتومنى پارچىلىدى.

**حَلَّلَ الْوَرَمَ:** ئىششىقنى ياندۇردى.

**«حَلَّلَ النَّاقِدُ هَذِهِ الْمَسْرَحِيَّةَ تَحْلِيلاً مُوَفَّقًا» :** ئوبزورچى بۇ تىياتىرنى ناھايىتى توغرا تەھلىل قىلدى.

**حِلَّوقٌ ج حَلاَلِيقُ/هِلَّوقٌ:** ياۋا چوشقا، ئەركەك چوشقا، چوشقا.

**حَلَّى يُحَلِّي تَحْلِيَةً:** تاتلىق قىلدى.

**حَلَّى الشَّيْءَ:** نەرسىنى بېزىدى، زىننەتلىدى، ھەل بەردى.

**حَلَمَ يَحْلُمُ حِلْمًا وَ حُلْمًا:** چۈش كۆردى، چۈشىدە كۆردى، بالاغەتكە يەتتى؛ ئېھتىلام بولدى.

**«لَقَدْ حَلَمْتُ لَيْلَةَ أَمْسِ كَأَنَّنِي طِرْتُ إِلَى السَّمَاءِ» :** تۈنۈگۈن كەچ كۆرگەن چۈشۈمدە مەن ئاسماندا ئۇچۇۋاتقۇدەكمەن.

**«وَإِذَا بَلَغَ الْأَطْفَالُ مِنْكُمُ الْحُلُمَ فَلْيَسْتَأْذِنُوا كَمَا اسْتَأْذَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ» (قرآن) :** كىچىك بالىلىرىڭلار بالاغەتكە يەتكەندە، ئۇلار ئىلگىرىكىلەر (يەنى چوڭلار كىرىشتە) ئىجازەت سورىغاندەك (ئۆيگە كىرىشتە ھەممە ۋاقىتتا) ئىجازەت سورىسۇن.

**حَلُمَ يَحْلُمُ حِلْمًا:** مۇلايىم بولدى، يۇمشاق بولدى، كەچۈردى، ئەپۇ قىلدى.

**حُلْمٌ ج أَحْلاَمٌ:** چۈش، بالاغەتكە يېتىش ۋاقتى، بالاغەتكە يەتكەن مەزگىل.

**«وَمَانَحْنُ بِتَأْوِيلِ الْأَحْلاَمِ بِعَالِمِينَ» (قرآن) :** بىز (مۇنداق) قالايمىقان چۈشكە تەبىر بېرىشنى ئۇقمايمىز.

**بَلَغَ إِلَى حُلْمٍ:** بالاغەتكە يەتتى، ياش قورامىغا يەتتى، ياش قورامىغا توشتى.

**اَلْحُلْمُ الْجَمِيلُ:** شېرىن چۈش.

**حُلْمُ الْأُذُنِ:** قۇلاقنىڭ يۇمشىقى.

**أَضْغَاثُ الْأَحْلاَمِ:** قالايمىقان چۈش، ئېگىز - پەس چۈش.

**عَالَمُ الْأَحْلاَمِ:** چۈشىدە كۆرگەندەك تۇيغۇ، خىيالىي دۇنيا.

**حِلْمٌ ج أَحْلاَمٌ وَ حُلُمٌ:** مۇلايىملىق، سەۋرچانلىق، تەمكىنلىك؛ پۇختا، چىدامىلىق، پىششىق؛ كەڭ قورساقلىق.

**خَرَجَ مِنْ حِلْمِهِ:** ئاچچىقلاندى، غەزەپلەندى، چىپچىلدى، تېرىكتى.

**حَلَمَةٌ ج حَلَمَاتٌ وَ حَلَمٌ:** ئەمچەك توپچىسى.

**حَلَمَةٌ صِنَاعِيَّةٌ:** سوسكا.

**حَلَمَةٌ صَغِيرَةٌ:** ئەمچەك توپچىسى.

**حَلَمِيٌّ:** ئەمچەك توپچىسىدەك؛ تېيىار تاپلىق، پارازىتلىق، تېكىنخورلۇق.

**حَيَوَانٌ حَلَمِيٌّ:** پارازىت قۇرت.

**حُلْمِيٌّ:** چۈشىدە كۆرگەندەك؛ خام - خىيال.

**حَلَوَاءُ:** قەنت - گېزەك، تاتلىق - تۈرۈم.

**حُلْوَانٌ:** تاپان ھەققى، چاي پۇلى، مۇكاپات پۇل؛ پارا؛ ئايالنىڭ مەھرى.

**حَلْوَانِيٌّ:** قەنت - گېزەك ساتقۇچى، قەنت - گېزەك سودىگىرى، ھالۋا ئىشلىگۈچى، قەنت - گېزەك ياسىغۇچى.

**حَلُوبَةٌ ج حَلاَئِبُ:** سۈتلۈك ھايۋان.

**بَقَرَةٌ حَلُوبٌ:** سۈتلۈك ئىنەك.

**مَاشِيَةٌ حَلُوبٌ:** سۈتلۈك چارپاي.

**حَلُومٌ**: قايماق، پىشلاق.

**حُلْوٌ**: تاتلىق، شېرىن، لەززەتلىك، مەززىلىك؛ چىرايلىق، گۈزەل.

**زَيْتٌ حُلْوٌ**: چىگىت يېغى.

**مَاءٌ حُلْوٌ**: تاتلىق سۇ.

**حَلَوِيَّاتٌ**: تاتلىق، شېرىن، تەملىك، ھالاۋەت، قەنت ـ گېزەك، لەززەتلىك، مەززىلىك.

**حَلِيَ يَحْلَى حَلْيًا مِنْهُ بِخَيْرٍ**: پايدا قازاندى.

**حَلِيَ الشَّيْءُ لَهُ فِي عَيْنَيْهِ**: مەمنۇن بولدى، قانائەتلەندى، چىرايلىق كۆرۈندى.

**حَلِيَتِ الشَّجَرَةُ**: دەرەخ ياپراق چىقاردى، مېۋە بەردى.

**حَلِيَتِ الْمَرْأَةُ**: ئايال زىبۇ زىننەتنى تاقىدى.

**حَلَى يَحْلِي حَلْيًا الْمَرْأَةَ**: ئايالنى ... بىلەن بېزىدى.

**حَلَتِ الْمَرْأَةُ**: ئايال ياساندى.

**حَلْيٌ ج حُلِيٌّ وَ حِلِيٌّ**: زىبۇ زىننەت بۇيۇملىرى، بېزەك.

**حَلِيبٌ**: سۈت.

**حَلِيبٌ مُكَثَّفٌ**: سۈت كونسىرۋاسى.

**حَلِيبُ أُمِّهِ عَلَى فَمِهِ**: ئاغزىدىن ئانىسىنىڭ سۈتى تېمىپ تۇرغان.

**بَائِعُ الْحَلِيبِ**: سۈتچى، سۈت ساتقۇچى.

**مَسْحُوقُ الْحَلِيبِ**: سۈت پاراشوكى.

**حَلِيتٌ**: مۇز، توڭ، قىرو.

**حِلْيَةٌ ج حِلًى وَ حُلًى**: زىبۇ زىننەت بۇيۇملىرى، بېزەك.

**«وَمِنْ كُلٍّ تَأْكُلُونَ لَحْمًا طَرِيًّا وَتَسْتَخْرِجُونَ حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا»** (قرآن): ئۇلارنىڭ ھەر ئىككىسىدىن يېڭى گۆشلەرنى (يەنى بېلىقلارنى) يەيسىلەر، (دېڭىزدىن) سىلەر تاقايدىغان زىننەت بۇيۇملىرى (يەنى ئۈنچە ـ مارجانلار) نى چىقىرىسىلەر.

**حِلْيَةُ الرَّجُلِ**: سۈپىتى، شەكلى، قىياپىتى.

**قُطْنٌ حَلِيجٌ**: ساپ پاختا.

**حَلِيفٌ ج حُلَفَاءُ**: ئىتتىپاقچى، ئىتتىپاقداش.

**حَلِيفُ الْجُودِ**: سېخىي، مەرد.

**حَلِيفُ الْفَصَاحَةِ**: پاساھەتلىك ناتىق، سۆزمەن.

**«كَانَ النَّجَاحُ حَلِيفِي»**: مۇۋەپپەقىيەت قازاندىم.

**حَلِيقٌ ج حِلاَقٌ وَحَلْقَى**: چۈشۈرۈۋېتىلگەن چاچ ـ ساقال.

**حَلِيقُ الذَّقَنِ**: ساقىلى ئېلىنغان.

**حَلِيلٌ ج أَحِلاَّءُ**: ئەر، جورا.

**حَلِيلَةٌ ج حَلاَئِلُ**: ئايالى، جورىسى، خوتۇنى.

**«وَحَلاَئِلُ أَبْنَائِكُمُ الَّذِينَ مِنْ أَصْلاَبِكُمْ»** (قرآن): يەنى ئۆز پۇشتىڭلاردىن بولغان بالىلىرىڭلارنىڭ ئاياللىرىنى ئېلىشىڭلار ھارام قىلىندى.

**حَلِيمٌ حَلِيمَةٌ م ج حُلَمَاءُ**: مۇلايىم، يۇمشاق، سەۋرچان، تەمكىن، كەڭ قورساق، چىدامىلىق.

**اَلْحَلِيمُ**: ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بىرى بولۇپ «بەندىلىرىنى جازالاشقا ئالدىراپ كەتمەيدىغان زات» دېگەن مەنىدە.

**«وَلَقَدْ عَفَا اللّٰهُ عَنْهُمْ إِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ حَلِيمٌ»** (قرآن): ئاللاھ ھەقىقەتەن ئۇلارنى ئەپۇ قىلدى، ئاللاھ ھەقىقەتەن مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، ناھايىتى ھەلىمدۇر (يەنى ئاسىيلىق قىلغانلارنى جازالاشقا ئالدىراپ كەتمەيدۇ).

**حُلَيْمَةٌ صَغِيرَةٌ**: ئەمچەك تۈپچىسى.

**حَلِيٌّ. حَلِيَّةٌ**: شېرىن، تاتلىق، مەززىلىك، لەززەتلىك، شېرىن سۆزلەر.

**حَمَاءٌ. حَمْأَةٌ**: سېسىق قارا لاي.

**غَرِقَ فِي حَمَاءٍ**: لايغا پېتىپ قالدى.

**حَمَاةٌ ج حَمَوَاتٌ**: قېيىنانا.

**حِمَارٌ ج حَمِيرٌ وَ أَحْمِرَةٌ وَ حُمُورٌ وَ حُمُورَاتٌ**: ئېشەك.

**«وَالْخَيْلَ وَالْبِغَالَ وَالْحَمِيرَ لِتَرْكَبُوهَا وَزِينَةً»** (قرآن): ئاللاھ ئاتنى، خېچىرنى ۋە ئېشەكنى مىنىشىڭلار ئۈچۈن ۋە زىننەت ئۈچۈن ياراتتى.

**حِمَارُ الزَّرَدِ**: ياۋا تاغىل ئات.

**حِمَارُ الْوَحْشِ**: ياۋا ئېشەك، قۇلان.

**حِمَارَةٌ ج حَمَائِرُ:** مادا ئېشەك.

**حَمَاسٌ . حَمَاسَةٌ:** قەھرىمانلىق؛ قىزغىنلىق.

**«عِنْدَهُمْ حَمَاسَةٌ عَالِيَةٌ فِي الْعَمَلِ»** : ئۇلارنىڭ ئەمگەك قىزغىنلىقى يۇقىرى.

**حَمَاسِيٌّ:** قىزغىنلىقتا مۇناسىۋەتلىك، روھلۇق، تېتىك.

**حُمَاقٌ:** چىچەك، سۇ چىچەك.

**حَمَاقَةٌ:** گالۋاڭ بولماق، نادان بولماق، ئەخمەق بولماق.

**حِمَالَةٌ ج حَمَائِلُ:** باغ، (نەرسىنىڭ بېغى)، هامىلچىلىق.

**حِمَالَةُ الْوِعَاءِ:** قاچىنىڭ بېغى.

**حَمَامٌ ج حَمَائِمُ:** كەپتەر.

**بُرْجُ الْحَمَامِ:** كەپتەر قەپىسى، كەپتەرخانا.

**حَمَامٌ جَبَلِيٌّ:** ياۋا كەپتەر.

**حَمَامٌ بَرِّيٌّ:** ياۋا كەپتەر.

**حَمَامُ الزَّاجِلِ:** خەۋەرچى كەپتەر، خەت كەپتىرى.

**حَمَامٌ مُتَوَّجٌ:** تاجلىق كەپتەر.

**رَعْيُ الْحَمَامِ:** كەپتەر بېقىش.

**حَمَامٌ مُطَوَّقٌ:** پاختەك.

**حَمَامٌ هَزَّازٌ:** يەملىكى تومپىيىپ چىققان كەپتەر، پوقاق كەپتەر.

**حُمَامَةٌ:** تېرىنىڭ قىزىللىقى؛ بىر خىل ئۆسۈملۈك.

**حِمَامٌ:** ئۆلۈم، ئەجەل، هالاكەت.

**حَمَامَةٌ ج حَمَائِمُ:** كەپتەر؛ چىرايلىق ئايال، گۈزەل ئايال.

**حَمَامَةُ السَّلَامِ:** تىنچلىق كەپتىرى.

**حِمَايَةٌ:** قوغدىماق، ساقلىماق، مۇهاپىزەت قىلماق.

**حِمَايَةُ الْبِيئَةِ:** مۇهىت ئاسراش، مۇهىتنى قوغداش.

**حِمَايَةٌ دَوْلِيَّةٌ:** جاهانگىر دۆلەتلەرنىڭ كىچىك ۋە ئاجىز دۆلەتلەرگە بولغان قوغداش تۈزۈمى.

**اَلْحِمَايَةُ الْجُمْرُكِيَّةُ:** قوغدىنىش چېگرا بېجى.

**حِمَايَةُ الْأُمُومَةِ:** ئانا ـ بالىلارنىڭ ساقلىقىنى ساقلاش، ئاياللارنى قوغداش.

**حَمَأَ يَحْمَأُ حَمْأً الْبِئْرَ:** قۇدۇقنى تازىلىدى، پاكىزلىدى، لايىنى ئادالىدى.

**حَمِئَ يَحْمَأُ حَمْأً عَلَيْهِ:** ئۇنىڭغا ئاچچىقلاندى، غەزەپلەندى.

**حَمِئَتِ الْبِئْرُ:** قۇدۇق تىنىپ كەتتى، لاتقىلىشىپ كەتتى.

**حَمِئَ الْمَاءُ:** سۇ لېيىدى ، تەمى ئۆزگىرىپ كەتتى.

**حُمَّةٌ:** تىكەن، نەشتەر.

**حَمْحَمَ يُحَمْحِمُ حَمْحَمَةً الْحِصَانُ:** ئايغىر كىشنىدى.

**حَمْحَمَةٌ:** كىشنەش.

**حَمِدَ يَحْمَدُ حَمْدًا وَ مَحْمَدًا:** ماختىدى، مەدھىيىلىدى، هەمدۇ سانا ئېيتتى ، رەهمەت ئېيتتى، تەشەككۇر ئېيتتى.

**حَمِدَهُ:** ئۇنىڭغا تەشەككۇر بىلدۈردى.

**حَمِدَ اللّٰهَ:** ئاللاهقا هەمدۇ سانا ئېيتتى.

**حَمْدٌ:** ماختىماق، مەدھىيىلىمەك، هەمدۇ سانا ئېيتماق، ئالقىشلىماق.

**«فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا»**

‹قۇرئان›: رەببىڭغا تەسبىھ ئېيتقىن، هەمدى ئېيتقىن ۋە ئۇنىڭدىن مەغپىرەت تىلىگىن، ئاللاه هەقىقەتەن تەۋبىنى بەك قوبۇل قىلغۇچىدۇر.

**اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ:** هەمدۇ سانا ئاللاهقا خاس، ئاللاهقا شۈكرى.

**حُمَدَةٌ:** كۆپ ماختىغۇچى، كۆپ مەدھىيىلىگۈچى.

**حَمْدَلَ يُحَمْدِلُ حَمْدَلَةً:** «ئەلهەمدۇ لىللا» دېدى، ئاللاهقا هەمدۇ سانا ئېيتتى.

**حَمِرَ يَحْمَرُ حَمْرًا الْفَرَسُ:** (بوغۇز ئېغىر كېلىپ) ئاتنىڭ قورسىقى ئېسىلىپ قالدى، كۆپۈپ قالدى.

**حَمِرَ الرَّجُلُ:** كىشى غەزەپلەندى.

**حَمْرٌ:** سېغىز لاي.

**حَمْرَاءُ ج حُمْرٌ:** قىزىل، قىزىل تەنلىك، قىزىل

جىنسلىق؛ قەھەتچىلىك؛ قاتتىق ئىسسىق.

**اَلْهُنُدُ الْحُمْرُ:** ئىندىئانلار.

**اَلْحُرِّيَّةُ الْحَمْرَاءُ:** قانلىق كۆرەش ئارقىلىق قولغا كەلگەن ئەركىنلىك.

**لَيْلَةٌ حَمْرَاءُ:** ناخشا ـ تانسا كېچىلىكى، ناخشا ـ ئۇسسۇل كېچىلىكى.

**اَلْأَشِعَّةُ تَحْتَ الْحَمْرَاءِ:** فىزىكا ئىلمىدىكى كۆز بىلەن كۆرگىلى بولمايدىغان بىر خىل نۇرنىڭ نامى، ئۇلترا بىنەپشە نۇر.

**حُمْرَةٌ:** قىزىللىق.

**حَمْرَةٌ:** لەۋ گىرىمى، لەۋ سۇرۇخ.

**حَمَزَيَحْمِزُحَمْزًا:** ئېچىشتۇردى، تىلىنى قوردى.

**حَمَزَ الشَّفْرَةَ:** قىڭراقنى بىلىدى، قىڭراقنى ئىتتىكلەتتى.

**حَمَسَ يَحْمُسُ و يَحْمِسُ حَمْسًا:** غەزىپىنى قوزغىدى، ئاچچىقىنى كەلتۈردى.

**حَمَسَ اللَّحْمَ:** گۆشنى قورۇدى.

**حَمَسَ الشَّخْصَ:** غەزەپلەندۈردى، ئاچچىقىنى كەلتۈردى.

**حَمَسَ بِالشَّيْءِ:** نەرسىگە قىزىقتى، ھەۋەس قىلدى.

**حَمِسَ يَحْمَسُ حَمَسًا:** قىزغىن بولدى؛ باتۇر بولدى، غەيرەتلىك بولدى.

**حَمُسَ يَحْمُسُ حَمَاسَةً:** باتۇر بولدى، شىجائەتلىك بولدى، قەھرىمان بولدى.

**حَمِسٌ:** قىزغىن، غەيرەتلىك.

**حَمْسَاءُ:** قۇرغاقچىلىق.

**سَنَةٌ حَمْسَاءُ:** قۇرغاقچىلىق يىلى.

**حَمَشَ يَحْمُشُ حَمْشًا وَ حَمْشَةً النَّاسَ:** كىشىلەرنى غەزەپلەندۈردى، ئاچچىقىنى كەلتۈردى، توپلىدى.

**حَمِشَ يَحْمَشُ حَمَشًا الرَّجُلُ:** غەزەپلەندى، ئاچچىقلاندى.

**حَمِشَتِ السَّاقُ:** پاچاق ئىنچىكىلەپ كەتتى.

**حَمَصَ يَحْمُصُ يَحْمِصُ حَمْصًا وَ حُمُوصًا الْجُرْحُ:** ئىششىقى ياندى.

**حَمَصَ الدَّوَاءُ الْجُرْحَ:** دورا يارىنى ساقايتتى.

**حَمَصَ الْعَرَقُ عَنِ الْجِسْمِ:** تەر قۇرىدى، تەر تۆكىدى.

**حَمَصَ الدَّابَّةَ:** ئۇلاغنىڭ تەرى قۇرىدى.

**حَمَضَ يَحْمُضُ حَمْضًا عَنْهُ:** يامان كۆردى.

**حَمَضَ بِهِ:** كۆڭلى تارتتى.

**حَمِضَ يَحْمَضُ حَمَضًا:** ئاچچىق ـ چۈچۈك بولدى.

**حَمُضَ يَحْمُضُ حُمُوضَةً الشَّيْءُ:** نەرسە ئاچچىق ـ چۈچۈك بولدى.

**حَمْضٌ ج حُمُوضٌ وَأَحْمَاضٌ:** چۈچۈمەل، ئاچچىق ـ چۈچۈك.

**فُؤَادٌ حَمْضٌ وَ نَفْسٌ حَمْضَةٌ:** يىرگىنىشلىك كىشى.

**شَجَرٌ حَمْضِيٌّ:** قىرتاق تەملىك مېۋىلەر.

**حِمْضٌ:** كىسلاتالىق.

**اَلْحَمْضِيَّاتُ:** لىمونغا ئوخشاش ئاچچىق ـ چۈچۈك مېۋىلەر.

**حَمَطَ يَحْمِطُ حَمْطًا الشَّيْءَ:** سويدى.

**حَمِقَ يَحْمَقُ وَ حَمُقَ يَحْمُقُ حَمْقًا وَحَمَاقَةً:** گالۋاڭ بولدى، ئەخمەق بولدى، تەلۋە بولدى، كاللىسى ئىشلىمەس بولدى، هاماقەت بولدى.

**حَمِقَتِ السُّوقُ:** بازار كاساتلاشتى.

**حُمْقٌ:** گالۋاڭ بولماق، نادان بولماق، ئەخمەق بولماق.

**حَمْقَانُ:** ئاچچىقى يامان.

**حَمْقِيقُ:** چېچەك، سۇ چېچەك.

**حَمَلَ يَحْمِلُ حَمْلاً:** كۆتۈردى، يۈدىدى، كۆتۈرۈۋالدى، زىممىسىگە ئالدى، ئۈستىگە ئالدى؛ قۇتراتتى.

**«لاَ تَحْمِلِ الْكَلاَمَ عَلَى مَحْمَلِ الْهَزْلِ» :** سۆزنى چاقچاقچا بۇرىمىغىن.

**«إِنَّ مَايَحْمِلُهُ مِنْ مَشَاعِرِ الْوُدِّ وَالْإِخْلاَصِ يَجْعَلُنَا نَثِقُ بِحُسْنِ نِيَّتِهِ» :** ئۇنىڭ دىلىدىكى دوستلۇق ۋە سەمىمىيلىك تۇيغۇلىرى ئۇنىڭ توغرا نىيىتىگە بىزنى ئىشەندۈرىدىغان قىلىدى.

**حَمَلَ عَلَى نَفْسِهِ:** رىيازەت چەكتى.

**حَمَلَ عَنْهُ:** كەلگ قورساق بولدى.

**تَحْمِلُ الْكَلِمَةُ مَعْنًى جَدِيْدًا:** يېڭى مەنا بېرىدۇ.

**حَمَلَ الْعِلْمَ:** ئوقۇتتى، بىلىم بەردى، ئىلىم رىۋا- يەت قىلدى، نەقىل كەلتۈردى.

**حَمَلَ الْإِسْلَامَ:** مۇسۇلمانچىلىقتا ئەمەل قىلدى.

**«حَمَلَ فُلَانٌ الْحِقْدَ عَلَى فُلَانٍ»:** ئۆچمەنلىك ساقلىدى.

**«حَمَلَ إِلَيْهِ الرِّسَالَةَ»:** ئۇنىڭغا خەت ئېلىپ باردى.

**حَمَلَهُ عَلَى الْأَمْرِ:** قۇتراتتى.

**حَمَلَ الْأَمْرَ مَحْمَلَ الْجِدِّ:** ئەستايىدىل قارىدى، جىددىي تۇتتى.

**حَمَلَ الشَّيْءَ عَلَى الْآخَرِ:** تەڭ ئورۇنغا قويدى، بىر تاياقتا ھەيدىدى.

**حَمَلَ شَهَادَةً:** دىپلومغا ئېرىشتى.

**حَمَلَتِ الشَّجَرَةُ:** دەرەخ مېۋىلىدى، مېۋە بەردى.

**حَمَلَهُ عَلَى غَيْرِ مَحَلِّهِ:** خاتا چۈشەندى، يامان تەرەپكە تارتتى.

**حَمَلَتِ الْمَرْأَةُ:** ئايال ھامىلدار بولدى.

**«فَحَمَلَتْهُ فَانْتَبَذَتْ بِهِ مَكَانًا قَصِيًّا» «قرآن»:** مەريەم ھامىلدار بولدى، (ئائىلىسىدىن) يىراق بىر جايغا كەتتى.

**حَمَلَ لَقَبًا:** نامغا ئېرىشتى، شەرەپلىك نامغا ئېرىشتى .

**حَمَلَ حَمْلَةً عَلَيْهِ:** ھۇجۇم قىلدى، ھەملە قىلدى، ئېتىلدى.

**حَمْلٌ:** كۆتۈرمەك، ئۇستىگە ئالماق؛ 6.249 كىلوگ- رامغا تەڭ ئېغىرلىق؛ ھامىلە؛ كاجۋا؛ مېۋە.

**حَمْلٌ ج أَحْمَالٌ وَ حُمُولٌ:** مېۋە؛ ھامىلدارلىق.

**عَدَمُ الْحَمْلِ:** تۇغماسلىق.

**حَمَلٌ ج حُمْلَانٌ وَ أَحْمَالٌ:** قوزا، يامغۇرلۇق بۇلۇت.

**بُرْجُ الْحَمَلِ:** ھەمەل بۇرجى.

**حِمْلٌ ج أَحْمَالٌ و حُمُولَةٌ:** يۈك؛ كاجۋا؛ ئەپكەش.

**«قَالُوا نَفْقِدُ صُوَاعَ الْمَلِكِ وَلِمَنْ جَاءَ بِهِ حِمْلُ بَعِيرٍ» «قرآن»:** ئۇلار: «پادىشاھنىڭ (تامغى- سى بېسىلغان) قەدەھنى يوقىتىپ قويدۇق، ئۇنى تېپىپ كەلگەن كىشىگە (مۇكاپات ئۈچۈن) بىر تۆگە ئاشلىق بېرىلىدۇ» دېدى.

**حِمْلٌ ثَقِيلٌ:** ئېغىر يۈك.

**حِمْلُ الْبَعِيرِ:** بىر تۆگە يۈك.

**حِمْلَاجٌ ج حَمَالِجُ:** شامال سانتۇقى.

**حَمْلَةٌ ج حَمَلَاتٌ:** ھۇجۇم، تۇيۇقسىز زەربە.

**حَمْلَةٌ اِسْتِكْشَافِيَّةٌ:** چارلاش ھەرىكىتى.

**حَمْلَةٌ حَرْبِيَّةٌ:** ھەربىي يۈرۈش.

**حَمْلَةٌ اِعْتِقَالَاتٍ:** باستۇرۇش ھەرىكىتى.

**حَمْلَةُ مَحْوٍ أَوْ مُكَافَحَةِ الْأُمِّيَّةِ:** ساۋاتسىزلىقنى يوقىتىش ھەرىكىتى.

**حَمْلَةٌ اِنْتِخَابِيَّةٌ:** سايلام ھەرىكىتى، سايلام رىقابىتى.

**حَمْلَةٌ شَعْوَاءُ:** قاتتىق ھۇجۇم، شىددەتلىك ھۇجۇم.

**حَمْلَةٌ كَلَامِيَّةٌ:** قەلەم كۈرىشى.

**حَمْلَةٌ حَامِيَةٌ:** تەلۋىلەرچە ھەرىكەت، تەلۋىلىك.

**حَمْلَقَ يُحَمْلِقُ حَمْلَقَةً:** ئالىيىپ قارىدى، تىكى- لىپ قارىدى، چەكچەيدى.

**حَمْلَقَةٌ:** چەكچەيمەك، ئالايماق.

**حِمَلِيٌّ:** سۇ ساتقۇچى، سۇچى، ئەپكەشچى.

**حَمَّ يَحُمُّ حَمًّا الشَّيْءُ:** نەرسە قاپقارا بولۇپ كەتتى.

**حُمَّ لَهُ ذَلِكَ:** تەقدىر قىلىندى، پۈتۈلدى.

**حَمَّ اللهُ الْأَمْرَ:** ئاللاھ تەقدىر قىلدى، ئاللاھ پۈتتى.

**حُمَّ الْقَضَاءُ:** قازا پۈتۈلۈپ كەتكەن، ساقلانغىلى بولمايدىغان.

**حُمَّ الرَّجُلُ:** كىشى تەپ كېسىلى بولدى، كېزىك بولدى.

**حَمَّ يَحُمُّ حَمًّا الْمَاءَ:** سۇنى ئىسسىتتى.

**حَمٌّ:** قىزىقلىق، ئىسسىقلىق.

**حَمُّ الظَّهِيرَةِ:** چىڭقى چۈشتىكى ھاۋانىڭ ئىسسىق- لىقى.

**حُمَمٌ:** يانار تاغنىڭ لاۋىسى.

حُمَمٌ مِنَ الْقَنَابِلِ: بىر دۆۋە بومبا.

حَمَّادٌ: كۆپ ماختىغۇچى، كۆپ مەدھىيىلىگۈچى.

حَمَّارٌ ج حَمَّارَةٌ: ئېشەكچى.

حَمَّارَةٌ ج حَمَّارٌ: قاتتىق ئىسسىق.

حُمَاقٌ: چېچەك ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش بىر خىل كېسەللىك.

حَمَّالٌ: هاممال، يۈك توشۇغۇچى.

حَمَّالَةٌ: يۈك كۆتۈرگۈچى، هاممال؛ يۈك كۆتۈرگۈچى ئەسۋاب.

حَمَّالَةُ الصَّدْرِ: لىپتىك، باغىرداق.

حَمَّامٌ ج حَمَّامَاتٌ: مۇنچا، سەرراپ.

«كَانَتِ الْحَمَّامَاتُ الْعَامَّةُ وَاسِعَةَ الْإِنْتِشَارِ فِي كَثِيرٍ مِنَ الْمُدُنِ»: ئاممىۋى مۇنچىلار نۇرغۇن شەھەرلەردە كەڭ تارقالغانىدى.

حَمَّامُ الدَّمِ: قىرغىنچىلىق.

حَمَّامُ بَحْرٍ: دېڭىز مۇنچىسى (دېڭىز سۈيىدە يۇيۇنۇش)

حَمَّامُ زَيْتٍ: چاچنى ماي سۈركەپ ئۇۋۇلاش.

حَمَّامُ بُخَارٍ: پار مۇنچىسى.

حَمَّامُ شَمْسٍ: قۇياش مۇنچىسى (ئاپتاپقا قاقلىنىش)

حَمَّامُ جَافٌّ: ئاپتاپ مۇنچىسى (ئاپتاپقا قاقلىنىش)

حَمَّامٌ عَامٌّ: ئاممىۋى مۇنچا.

حَمَّامُ سِبَاحَةٍ: سۇ ئۈزۈش كۆلى.

حَمَّامَاتٌ كِبْرِيتِيَّةٌ: گۈڭگۈرتلۈك ئارشاڭ، گۈڭگۈرتلۈك ئىسسىق سۇ.

حَمَّامِيٌّ: مۇنچىغا مەنسۇپ، مۇنچىغا ئائىت.

حَمَّةٌ: ئارشاڭ، ئىسسىق سۇ.

حِمَّةٌ ج حِمَمٌ: ئۆلۈم، هالاكەت؛ تەر.

حُمَّةٌ ج حُمَمٌ وَحِمَامٌ: كۆمۈر، تەپ كېسەللى، قىزىتما كېسەللى، كېزىك؛ كۆيگەن نەرسىلەر.

حُمَّةٌ خَبِيثَةٌ: يامان سۈپەتلىك بەزگەك.

حُمَّةٌ رَاجِعَةٌ: قايتا قوزغىلىدىغان كېزىك.

حُمَّةُ الدِّقِّ: ئۈزگىرىشچان قىزىتما.

اَلْحُمَّةُ الصَّفْرَاءُ: سېرىق قىزىتما.

اَلْحُمَّةُ الْمُخِّيَّةُ الشَّوْكِيَّةُ: تارقىلىشچان مېڭە ياللۇغى.

حُمَّةٌ قِرْمِزِيَّةٌ: سكارلاتىنا بەزگىكى.

حُمَّةٌ مَعْنَوِيَّةٌ: كېزىك، تەپ.

حُمَّةُ الْمَلَارِيَا: بەزگەك.

حُمَّةُ النِّفَاسِ: چىللە قىزىتمىسى.

حَمَّرَ يُحَمِّرُ تَحْمِيرًا الْجِلْدَةَ: تېرىنى قىزىل بويىدى.

حَمَّرَ فُلَانًا: پالانىنى ئېشەك دېدى.

حَمَّرَ اللَّحْمَ: گۆشنى قاقلىدى، كاۋاپ قىلدى.

حَمَّرَ الثَّوْبَ: كىيىمنى بويىدى، رەختنى قىزىل بويىدى.

حَمَّرَتْ شَفَتَيْهَا: ئايال ئىككى لېۋىنى قىزىل بوياۋالدى .

حَمَّسَ يُحَمِّسُ تَحْمِيسًا: غەزەپلەندۈردى، قوزغىدى، هاياجانلاندۇردى، تەسىرلەندۈردى.

حَمَّسَ الْحِمَّصَ: پۇرچاقنى قورۇدى.

حَمَّصَ يُحَمِّصُ تَحْمِيصًا الْحَبَّ: دانىنى پىشۇردى.

حَمَّصَ اللَّحْمَ: گۆشنى قاقلىدى.

حَمَّصَ الْقَهْوَةَ: قەھۋە دەملىدى.

حَمَّصَ الْخُبْزَ: ناننى قاقلاپ پىشۇردى.

حَمَّصَ الدَّوَاءُ الْجُرْحَ: دورا يارىنى ساقايتتى.

حِمَّصٌ ج حُمَّصَةٌ: پۇرچاق.

حُمَّصَةٌ ج حُمَّصَاتٌ: مېڭە لىپىلدىقى (بوۋاقلارنىڭ)

حَمَّضَ يُحَمِّضُ تَحْمِيضًا الشَّيْءَ: نەرسىنى ئېچىتتى.

حَمَّضَ الْمَاشِيَةَ: چارۋىغا ئاچچىق ئوت بەردى، قىرتاق ئوت بەردى.

حَمَّضَ فِي الشَّيْءِ: ئازايدى.

حَمَّضَتِ الْمَاشِيَةُ: چارۋا ئاچچىق ئوت يېدى.

حَمَّطَ يُحَمِّطُ تَحْمِيطًا الْكَرْمَ أَوْ عَلَيْهِ: تامنى بارالڭ قىلدى، ئۈزۈمگە بارالڭ ياسىدى.

**حَمَّطَ الشَّيْءَ:** كىچىكلەتتى.

**حَمَّطَهُ:** پىننىككىنە ئۇردى.

**حَمَّقَ يُحَمِّقُ تَحْمِيقًا الرَّجُلَ:** كاللۋالق كۆردى، ئەخمەق كۆردى، دۆت دەپ قارىدى.

**حَمَّقَ الرَّأْيَ:** بۇ پىكىرنى ئەخمەقانىلىقتا چىقاردى.

**حَمَّلَ يُحَمِّلُ تَحْمِيلاً:** كۆتۈرگۈزدى، يۈكلىدى، يۈك ئارتتى، قاچىلىدى، باستى، زورلىدى.

**«لاَ تُحَمِّلْ نَفْسَكَ مَالاَتُطِيْقُ» :** ئۆزۈڭنى قولۇڭدىن كەلمەيدىغان ئىشقا زورلىمىغىن، ئۆزۈڭگە كۆتۈرەلمەيدىغان يۈك ئارتمىغىن.

**«سَلَّمْتُ مَاحَمَّلَنِي صَدِيْقِي مِنَ الْهَدَايَا إِلَى أَهْلِهِ» :** دوستۇم ئائىلىسىگە بېرىش ئۈچۈن ماڭا كۆتۈرتۈپ قويغان سوۋغىلارنى تاپشۇرۇپ بەردىم.

**«مَثَلُ الَّذِيْنَ حُمِّلُوا التَّوْرَاةَ ثُمَّ لَمْ يَحْمِلُوهَا كَمَثَلِ الْحِمَارِ يَحْمِلُ أَسْفَارًا» «قۇرئان» :** تەۋراتنى كۆتۈرۈشكە (يەنى ئەمەل قىلىشقا) تەكلىپ قىلىنغان، ئاندىن ئۇنى كۆتۈرمەگەنلەر خۇددى كىتاب يۈكلەنگەن ئېشەككە ئوخشايدۇ.

**حَمَّلَهُ الشَّيْءَ:** يۈكلىدى.

**حَمَّمَ يُحَمِّمُ تَحْمِيمًا الْمَاءَ:** سۇنى قىزىتتى، سۇنى ئىسسىتتى.

**حَمَّمَتِ الأُمُّ طِفْلَهَا:** ئانا بالىسىنى ئىسسىق سۇ بىلەن يۇدى.

**حُمَّى ج حُمَّيَاتٌ:** تەپ كېسىلى، بەزگەك.

**ضِدُّ الْحُمَّى:** قىزىتما قايتۇرۇش دورىسى.

**«زَالَتْ عَنْهُ الْحُمَّى بَعْدَأَنْ فَعَلَ الدَّوَاءُفِعْلَهُ» :** دورا تەسىر كۆرسەتكەندىن كېيىن ئۇنىڭ قىزىتمىسى ياندى.

**حُمِّيٌّ:** قىزىتمىغا ئائىت، قىزىتمىغا مۇناسىۋەتلىك.

**حَمُوْ ج أَحْمَاءُ:** قېينانا.

**حَمُوْدٌ:** ھەمدە ئېيتقۇچى، تەشەككۇر بىلدۈرگۈچى، ماختىغۇچى.

**حُمُوضَةٌ:** چۈچۈمەللىك، ئاچچىق ـ چۈچۈكلۈك، كىسلاتالىق، ئېچىپ قالغان، ئېچىماق.

**حُمُولٌ:** جاپاكەش، چىدامىلىق، سەۋرچان، مۇلايىم.

**حُمُولُ الْبَحْرِ:** دېڭىز يوسۇنى.

**حَمُوْلَةٌ ج حَمُولاَتٌ:** يۈك ئارتىلىدىغان ھايۋانلار.

**«وَمِنَ الأَنْعَامِ حَمُوْلَةً وَفَرْشًا» «قۇرئان» :** ئاللاھ چاھارپايلارنى (يەنى تۆگە، كالا، قويلارنى)، يۈك كۆتۈرىدىغانلارنى، بوغۇزلىنىدىغانلارنى ياراتتى.

**حُمُولَةٌ ج حُمُولاَتٌ:** يۈك قاچىلاش ۋە يۆتكەش كىراسى.

**حُمُوٌّ :** قاتتىق ئىسسىق، تومۇز ئىسسىق.

**حُمُوَّةُ الأَلَمِ:** قاتتىق ئاغرىش.

**حَمَى يَحْمِي حَمْيًا وَ حِمَايَةً:** قوغدىدى، ساقلىدى، ھىمايە قىلدى.

**حَمَى يَحْمِي حِمْيَةً الْمَرِيضَ:** كېسەلنى پەرھىز تۇتقۇزدى، كېسەلگە زىيان قىلىدىغان تاماقنى چەكلىدى.

**حَمِيَ يَحْمَى حَمْيًا وَ حَمِيًّا وَ حُمُوًّا:** قاتتىق ئىسسىق بولدى.

**حَمِيَتْ غَضَبُهُ:** ئۇنىڭ غەزىپى تاشتى.

**حَمِيَ الْوَطِيسُ:** ئۇرۇش قىزىپ كەتتى، ئەۋجىگە چىقتى.

**حَمِيَ مِنَ الشَّيْءِ:** باش تارتتى.

**حِمًى:** قوغدىماق، ساقلىماق، ھىمايە قىلماق؛ چېگرا، چارگاھ.

**حِمَى اللهِ:** ئاللاھنىڭ چەكلىگەن نەرسىلىرى.

**حِمْيَةٌ:** كېسەلنىڭ يېمەكتىن پەرھىز تۇتۇشى.

**طَعَامُ الْحِمْيَةِ:** كېسەل تامىقى.

**حَمِيدٌ م حَمِيدَةٌ:** مەدھىيىلىنىدىغان، ماختاشقا ئەرزىيدىغان، ماختاشقا لايىق.

**اَلْحَمِيدُ:** ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ «مەدھىيىگە لايىق زات» دېگەن مەنىدە كېلىدۇ.

**«وَمَانَقَمُوا مِنْهُمْ إِلاَّ أَنْ يُؤْمِنُوا بِاللهِ الْعَزِيْزِ الْحَمِيْدِ» «قۇرئان» :** ئۇلار مۆمىنلەرنى پەقەت غالىب، مەدھىيىگە لايىق ئاللاھقا ئىمان ئېيتقانلىقلىرى ئۈچۈنلا يامان كۆردى.

**اَلْمَسَاعِي الْحَمِيدَةُ:** گۈزەل ئىشلار، مەدھىيە-

لەشكە لايىق ئىشلار؛ دوستانە ۋاسىتىچىلىق.

**حِمْيَرٌ:** ھىمىيەر (قەدىمكى يەمەندە ئۆتكەن بىر قەبىلە)

**حُمَيْرَةٌ:** قىزىل كېسىلى.

**حِمْيَرِيٌّ:** ھىمىيەر، ھىمىيەرگە مەنسۇپ.

**حُمَيْقَاءُ:** چېچەك، سۇ چېچەك.

**حُمَيْقَى:** چېچەك، سۇ چېچەك.

**حَمِيلٌ ج حُمَلاَءُ:** تاشلىنىپ ئۆتۈپ باشقىلار تەرىپىدىن بېقىۋېلىنغان بوۋاق.

**حَمِيلَةٌ ج حَمَائِلُ:** تاشلىنىپ ئۆتۈپ باشقىلار تەرىپىدىن بېقىۋېلىنغان بوۋاق.

**حَمِيلَةٌ عَلَيْنَا:** بىز ئۈچۈن يۈك.

**حَمِيمٌ ج أَحِمَّاءُ:** دوست؛ تۇغقان؛ ئىسسىق سۇ ياكى قايناق سۇ؛ تەر؛ ئىسرىق سېلىنىدىغان چوغ؛ قاتتىق ئىسسىق؛ قاتتىق ئىسسىقتىن كېيىن ياغىدىغان يامغۇر.

**«اِدْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ» «قۇرئان»:** ياخشى خىسلەت ئارقىلىق (يامان خىسلەتكە) تاقابىل تۇرغىن، (شۇنداق قىلساڭ) سەن بىلەن ئۆزىنىڭ ئارىسىدا ئاداۋەت بار ئادەم گويا سىرداش دوستۇڭدەك بولۇپ قالىدۇ.

**«كَمَنْ هُوَخَالِدٌ فِي النَّارِ وَسُقُوا مَاءً حَمِيمًا فَقَطَّعَ أَمْعَاءَهُمْ» «قۇرئان»:** (مۇنداق تەقۋادارلار) دوزاختا مەڭگۈ قالىدىغان، قايناقسۇ بىلەن سۇغىرىلىپ (قىزىقلىقتىن) ئۈچەيلىرى پارە-پارە قىلىنىدىغانلار بىلەن ئوخشاشمۇ؟

**حَمِيمَةٌ ج حَمَائِمُ:** ئىسسىق سۇ؛ ئىسسىق سۈت؛ ئېسىل تۆگە.

**حُمَيَّا:** ھاراق ۋە ھەر بىر نەرسىنىڭ ئۆتكۈر ۋە كۈچلۈكلىكى.

**حُمَيَّا الْخَمْرِ:** ھاراقنىڭ كۈچلۈكلىكى.

**حُمَيَّا الشَّبَابِ:** ياشلىقنىڭ چۇسلۇقى.

**حَنَا يَحْنُو حَنْوًا:** كۆيۈندى، ئىچىنى ئاغرىتتى، ھېسداشلىق قىلدى.

**حَنَا يَحْنُو حُنُوًّا الشَّيْءَ:** ئەگدى.

**حَنَاذٌ:** قۇياش، كۈن.

**حِنَاكٌ ج حُنُوكٌ:** تاقاق، نوقتا.

**حَنَانٌ:** ھېسداشلىق، ئىچ ئاغرىتىش، مەرھەمەت قىلىش.

**«وَحَنَانًا مِنْ لَدُنَّا وَزَكَاةً وَكَانَ تَقِيًّا» «قۇرئان»:** بىز ئۇنىڭغا مەرھەمەت قىلىش ۋە ئۇنى (ناچار خىسلەتلەردىن) پاك قىلىش يۈزىسىدىن (شۇنداق قىلدۇق)، يەھيا تەقۋادار ئىدى.

**حَنَأَيَحْنَأُحَنْأًالْمَكَانُ:** جاي يېشىللىقتا پۈركەندى.

**حَنِبَ يَحْنَبُ حَنَبًا الشَّيْخُ:** قېرى ئادەم مۈكچىيىپ قالدى، دوك بولۇپ قالدى.

**حَنِبَ الْفَرَسُ:** ئاتنىڭ پاچىقى ئەگرى بولۇپ قالدى.

**حَنْبَرَ يُحَنْبِرُ حَنْبَرَةً الْبَرْدُ:** سوغۇق قاتتىق بولدى.

**حَنْبَطَ يُحَنْبِطُ حَنْبَطَةً:** قېتىپ قالدى.

**حَنْبَلِيٌّ ج حَنَابِلَةٌ:** ھەنبەلى مەزھىپىگە مەنسۇپ ئادەم، ئىمام ئەھمەد ئىبنى ھەنبەلگە ئەگەشكۈچى ئادەم.

**اَلْحَنْبَلِيَّةُ:** ھەنبەلى مەزھىپى.

**حَنِثَ يَحْنَثُ حِنْثًا:** قەسىمىنى بۇزدى؛ گۇناھ قىلدى؛ باتىلغا مايىل بولدى.

**حِنْثٌ:** گۇناھ، كۇفرى.

**«وَكَانُوا يُصِرُّونَ عَلَى الْحِنْثِ الْعَظِيمِ» «قۇرئان»:** ئۇلار چوڭ گۇناھتا (يەنى كۇفرىدا) چىڭ تۇرغانىدى.

**حَنْجَرٌ. حَنْجَرَةٌ ج حَنَاجِرُ:** گال، ھەلقۇم، كېكىردەك.

**بَلَغَتِ الْقُلُوبُ الْحَنَاجِرَ:** قىيىن ھالەتتە قالدى، يۈرەك ئېغىزغا قاپلىشىپ قالدى.

**«وَإِذْ زَاغَتِ الْأَبْصَارُ وَبَلَغَتِ الْقُلُوبُ الْحَنَاجِرَ» «قۇرئان»:** بۇ چاغدا كۆزۈڭلار چەكچىيىپ قالغان، يۈرەكلىرىڭلار ئاغزىڭلارغا قاپلىشىپ قالغان.

**حَنْجَلَ يُحَنْجِلُ حَنْجَلَةً الْحِصَانُ:** ئايغىر تەپتى.

**حَنْجَلَ الْحَيَوَانَ:** ھايۋاننى بوغۇزلىدى، زەبىھ قىلدى.

**حَنْجَلٌ ج حَنَاجِلُ:** قىسقۇچ پاقا.

**حُنْجُورٌ ج حَنَاجِرُ:** گال، ھەلقۇم، كېكىردەك.

**حَنْحَنَ يُحَنْحِنُ حَنْحَنَةً عَلَيْهِ:** ئىچى ئاغرىتتى، كۆيۈندى.

**حِنْدِسٌ ج حَنَادِسُ:** قاراڭغۇ كېچە، قاپقاراڭغۇ.

**حَنْدَقُوقٌ ج حَنْدَقُوقَى و حِنْدَقُوقَى:** بىر خىل خوش بۇي ئۆسۈملۈك؛ لەلەڭشىپ ماڭىدىغان ئۈزۈنتۇرا ئادەم؛ ئەخمەق.

**حَنْدَوِيلٌ ج حَنْدَوِيلَاتٌ:** قوناق ئۈنى بولكىسى، زاغرا، قوناق نېنى.

**حَنَذَ يَحْنِذُ حَنْذًا و تَحْنَاذًا اللَّحْمَ:** گۆشنى كاۋاپ قىلدى، ئوتقا قاقلاپ پىشۇردى.

**حُنْذَةٌ:** قاتتىق ئىسسىق، دەھشەت ئىسسىق.

**حِنْذِيذٌ:** كۆپ تەرلەيدىغان ئادەم ياكى ئات.

**حَنِسَ يَحْنَسُ حَنَسًا:** جەسۇرانە ئۇرۇش قىلدى.

**حَنَشَ يَحْنِشُ حَنْشًا الصَّيْدَ:** ئوۋ ئوۋلىدى.

**حَنَشَهُ:** قوغلىۋەتتى؛ ئۇنى قوزتراتتى؛ غەزىپىنى كەلتۈردى.

**حَنَشَهُ الْحَيَّةُ:** ئۇنى يىلان چېقىۋالدى، چىشلىۋالدى.

**حَنَشَهُ عَنِ الْأَمْرِ:** ئۇنى بۇرىدى.

**حَنَشٌ ج أَحْنَاشٌ و حَنَشَاةٌ:** زەھەرلىك يىلان، چار يىلان

**أَبُو حَنَشٍ:** قىزىل لەگلەك.

**حَنَطَ يَحْنِطُ حَنْطًا:** نەپەس چىقاردى.

**حَنَطَ الْجِلْدُ:** تېرە قىزاردى.

**حَنَطَ إِلَيْهِ:** مايىل بولدى.

**حَنَطَ يَحْنُطُ حُنُوطًا الزَّرْعُ:** زىرائەت پىشتى، يىغىم ۋاقتى كەلدى.

**حَنَطَ الشَّجَرُ:** دەرەخ مېۋىسى پىشتى.

**حِنْطَةٌ:** بۇغداي.

**حِنْطَةٌ سَوْدَاءُ:** قارا بۇغداي.

**حِنْطَةٌ لِرَحَى الْحَرْبِ:** توپ يېمى، زەمبىرەك يېمى.

**حُنْطُورٌ ج حَنَاطِيرُ:** ئۇستى ئوچۇق ۋاگون؛ ئۇستى ئوچۇق ئاپتوموبىل.

**حِنْطِيٌّ:** بۇغداي ئۆڭلۈك، قوڭۇرلەڭ.

**حَنْظَلٌ:** ئاچچىق تاۋۇز (كاۋا ئائىلىسىگە كىرىدىغان بىر خىل ئۆسۈملۈك)

**«طَعْمُهُ مُرٌّ كَالْحَنْظَلِ»:** ئۇنىڭ تەمى ئاچچىق تاۋۇزدەك ئاچچىق.

**حَنَفَ يَحْنِفُ حَنْفًا:** مايىل بولدى، قىيسايدى، ئىگىلدى، ئاغدى.

**حَنَفِيٌّ:** ھەنەفىي مەزھىپىگە مەنسۇپ، ئىمام ھەنەفىيگە ئەگەشكۈچى.

**حَنَفِيَّةٌ حَرِيقٍ:** ئوت ئۆچۈرۈش كىرانى.

**حَنَفِيَّةٌ ج حَنَفِيَّاتٌ:** جۈمەك.

**فَتَحَ الْحَنَفِيَّةَ:** جۈمەكنى ئاچتى.

**حَنْقَاءُ ج حُنُوقٌ:** ئىچى مايماق؛ يا؛ ئۇستۇرا؛ كىلە؛ تاش پاقىسى؛ گاھ ئىشچان، گاھ ھورۇن خىزمەتچى.

**حَنِقَ يَحْنَقُ حَنَقًا:** غەزەپلەندى، ئاچچىقلاندى.

**حَنِقَ مِنَ الْأَمْرِ:** مەلۇم بىر ئىشتىن غەزەپلەندى، مەلۇم بىر ئىشتىن ئاچچىقلاندى.

**حَنَقٌ:** غەزەپ، ئاچچىق.

**حَنِقٌ:** غەزەپلەنگۈچى، ئاچچىقلانغۇچى، بىزار قىلغۇچى.

**حَنَكَ يَحْنُكُ يَحْنِكُ حَنْكًا الْأُمُّ طِفْلَهَا:** ئانا بالىسىنىڭ ئېڭىكىنى سىلىدى.

**حَنَكَ الدَّهْرُ الرَّجُلَ:** زامان كىشىنى چېنىقتۇردى، تەجرىبىلىك قىلدى، تەجرىبىگە ئىگە قىلدى.

**حَنَكَ الشَّيْءَ:** چۈشەندى، پۇختىلىدى.

**حَنَكٌ ج أَحْنَاكٌ:** تاماق (گال)، تامغاق، ئۈستۈنكى تاڭلاي.

**حَنَكُ الْغُرَابِ:** قاغىنىڭ تۇمشۇقى.

**حُنْكٌ. حُنْكَةٌ:** تەجرىبە، سەرگۈزەشتە.

**«عُرِفَ بِحُنْكَتِهِ وَ دَهَائِهِ فِي مَجَالِ السِّيَاسَةِ»:** ئۇ سىياسىي ساھەدە پىشقانلىقى، چوڭقۇر پىكىرلىكى بىلەن تونۇلغان.

**حَنَّ يَحِنُّ حَنِينًا إِلَى:** سېغىندى، تەلپۈندى، ئەسلىدى.

**مَا حَنَّ عَنِّي:** ماڭا يۈز كېلەلمەيدىغان ئىشنى قىلمىدى.

**حَنَّ يَحِنُّ حِنَانًا عَلَيْهِ:** ھېسداشلىق قىلدى، ئىچ ئاغرىتتى، كۆيۈندى، يۈرەكلىرى ئېچىپ كەتتى.

**حِنَّاءٌ ج حِنَانٌ:** خېنە، خېنە گۈل.

**أَبُو الْحِنَّاءِ:** قىزىل قۇيرۇقلۇق بۇلبۇل.

**حَنَّانٌ:** مېھرىبان، شەپقەتلىك، سېغىنغۇچى.

**اَلْحَنَّانُ:** ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن بولۇپ «مەرھەمەتلىك، شەپقەتلىك ئاللاھ» دېگەن مەنىدە.

**أُمُّ الْحَنَّانِ:** يۇمشاق مېڭە پەردىسى.

**حَنَّأَ يُحَنِّؤُ تَحْنِيئًا:** خېنە ياقتى، چاچ ـ ساقىلىنى بويىدى.

**حَنَّبَ يُحَنِّبُ تَحْنِيبًا:** مۈكچىيىپ قالدى، دوك بولۇپ قالدى.

**حَنَّةٌ:** ھېسداشلىق، ئىچ ئاغرىتىش.

**حَنَّسَ يُحَنِّسُ تَحْنِيسًا:** ئەخمەق قىلدى، ئويناتتى، كولدۇرلاتتى.

**حَنَّطَ يُحَنِّطُ تَحْنِيطًا الْجُثَّةَ:** جەسەتنى چىرىپ كېتىشتىن ساقلىدى، مومىيا قىلدى.

**حَنَّطَ الْمَيِّتَ:** ئۆلۈككە خۇش پۇراق نەرسىلەرنى سۈركىدى، جەسەتنى مومىيا قىلدى.

**حَنَّطَ الرَّجُلُ:** بۇغداي يېدى.

**حَنَّطَ الْفِكْرَ:** پىكرىنى ئۆزگەرتمەي ساقلاپ قالدى.

**«أَثَّرَتْ بَعْضُ النَّظَرِيَّاتِ التَّقْلِيْدِيَّةِ عَلَى الْأَدَبِ وَ حَنَّطَتْهُ تَحْنِيْطًا وَ قَتَلَتْ فِيْهِ رُوحَ الْجِدَّةِ وَالتَّطَوُّرِ» :** بەزى ئەنئەنىۋى نەزەرىيىلەر ئەدەبىياتقا تەسىر كۆرسىتىپ، كونىسېرۋاتىپلىق بىلەن قاراپ ئەدەبىياتنىڭ يېڭىلىق ۋە تەرەققىيات روھىنى ئۆچۈرۈۋەتتى.

**حَنَّكَ يُحَنِّكُ تَحْنِيكًا ـ هُ الدَّهْرُ:** زامان كىشىنى چېنىقتۇردى، تەجرىبىلىك قىلدى، تەجرىبىگە ئىگە قىلدى.

**حَنَّنَ يُحَنِّنُ تَحْنِينًا عَلَيْهِ:** ئىچىنى ئاغرىتتى، كۆيۈندى، ھېسداشلىق قىلدى.

**يُحَنِّنُ اللّٰهُ عَلَيْهِ:** ئاللاھ ئۇنىڭغا كۆيۈنىدۇ.

**حَنَّنَ الشَّجَرُ:** دەرەخ چېچەكلىدى.

**حِنْوٌ ج أَحْنَاءٌ:** ئەگرى، ئەگرىلىك، قىڭغىرلىق؛ يان تەرەپ.

**حَنُونٌ:** مېھرىبان، شەپقەتلىك، سېغىنغۇچى.

**اَلْأَبُ الْحَنُونُ:** كۆيۈمچان دادا.

**اَلْأُمُّ الْحَنُونُ:** كۆيۈمچان ئانا.

**اَلصَّوْتُ الْحَنُونُ:** يېقىملىق ئاۋاز.

**اَلْقَلْبُ الْحَنُونُ:** ئۆزۈك دىل.

**حَنَى يَحْنِي حَنْيًا الْعُودَ:** ياغاچنى ئەگدى.

**حَنَى رَأْسَهُ اِحْتِرَامًا:** ھۆرمەت يۈزىسىدىن بېشىنى ئىگىپ قويدى.

**لَا يَحْنِي رَأْسَهُ لِأَحَدٍ:** ھېچ ئادەمگە باش ئەگمەيدۇ.

**حَنْيٌ:** ئەگمەك.

**حِنْيَةٌ:** ياي شەكىللىك.

**حِنْيَةُ الْعِمَارَةِ:** ئەگمە ئىشىك.

**حِنْيَةُ الْقَلْبِ:** يۈرەكنىڭ چوڭقۇر قاتلىمى.

**حَنِيذٌ:** كاۋاپ، قاقلاپ پىشۇرۇلغان گۆش.

**حَنِيرَةٌ ج حَنَائِرُ:** گۈمبەز شەكىللىك ئۆگزە.

**حَنِيفٌ ج حُنَفَاءُ:** توغرا، ھەق؛ ياخشىلىق؛ تەرەپكە بۇرالغۇچى؛ توغرا پىكىرلىك؛ دىندا چىڭ تۇرغۇچى.

**«وَمَاأُمِرُوا اِلَّا لِيَعْبُدُوا اللّٰهَ مُخْلِصِيْنَ لَهُ الدِّيْنَ حُنَفَاءَ وَ يُقِيْمُوا الصَّلٰوةَ وَ يُؤْتُواالزَّكٰوةَ وَذٰلِكَ دِيْنُ الْقَيِّمَةِ» «قرآن» :** ئۇلار پەقەت ئىبادەتنى ئاللاھقا خالىس قىلغان ، ھەق دىنغا ئېتىقاد قىلغان ھالدا (يالغۇز) ئاللاھقىلا ئىبادەت قىلىشقا بۇيرۇلدى. نامازنى ئادا قىلىشقا، زاكاتنى بېرىشكە ( بۇيرۇلدى ) ، ئەنە شۇلار (يەنى ئىبادەت، ئىخلاس ناماز، زاكاتلار) توغرا دىندۇر.

**آلدِّينُ الْحَنِيفُ:** توغرا دىن، ھەق دىن، ئىسلام دىنى.

**«فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّيْنِ حَنِيْفًا» «قرآن» :** باتىل دىنلاردىن بۇرۇلۇپ ئىسلام دىنىغا يۈزلەنگىن.

**حَنِيقٌ ج حُنَقَاءُ:** غەزەپلەنگۈچى، ئاچچىقلانغۇچى، بىزار بولغۇچى.

**حَنِينٌ:** سېغىنىش ، كۆرگۈسى كېلىش؛ قايغۇ ياكى خۇشاللىقتىن يىغلىماق، ھېسداشلىق

قىلىش.

**حَنِينٌ إِلَى الْوَطَنِ**: ۋەتەننى سېغىنىش ، يۇرتنى سېغىنىش.

**حُنَيْنٌ**: ھۇنەيىن (ئادەم ئىسمى)

**حَنِيَّةٌ ج حَنَايَا**: ئوقيا، كامالچە؛ ئەگمە كۆۋرۈك.

**فِي حَنَايَا صَدْرِهِ أَوْ حَنَايَا نَفْسِهِ**: يۈرەكنىڭ چوڭقۇر قاتلاملىرىدا.

**حُوَاجَةٌ**: بۇغداي قاتارلىق ئاشلىقلارنى ساقلايدىغان ئامبار.

**حِوَارٌ**: سۆزلىشىش.

**حُوَارٌ ج أَحْوِرَةٌ**: تايلاق ، بوتلاق.

**«جَرَى حِوَارٌ مَفْتُوحٌ بَيْنَ الرَّئِيسِ وَ مَنْدُوبِي الصُّحُفِ»**: رەئىس بىلەن گېزىت - ژۇرنال ۋەكىللىرى ئارىسىدا ئوچۇق سۆھبەت ئېلىپ بېرىلدى.

**حَوَارِيٌّ ج حَوَارِيُّونَ**: ياردەم بەرگۈچى (ئىيسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ساھابىلىرى)

**«كَمَا قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ لِلْحَوَارِيِّينَ مَنْ أَنْصَارِي إِلَى اللّٰهِ»** «قۇرئان»: مەريەمنىڭ ئوغلى ئىيسا ھەۋارىيونلارغا: «ئاللاھنىڭ دەۋىتىنى تەبلىغ قىلىشتا) ئاللاھقا كىملەر ياردەمچىلىرىم بولىدۇ؟» دېدى.

**اَلْحَوَارِيَّةُ**: ئاپئاق ئايال.

**حَوَازٌ**: يۈرەك ئازابلىنىدىغان ئىشلار.

**اَلْحَوَاشُ**: بەش سېزىم ئەزاسى.

**حُوَاسَةٌ**: يېقىنلىق؛ ھاجەت؛ غەنىيمەت ، ھۇجۇم، ئارىلاشما ، كىشىلەر توپى.

**حُوَاشَةٌ**: شەرەم توغقان.

**حُوَاقَةٌ**: ئەخلەت.

**حِوَالٌ**: توسالغۇ ، توساق.

**حَوَالَةٌ ج حَوَالَاتٌ**: ھاۋالە؛ كاپالەت، كاپالەت پۇلى، كۆۋۈلمىق بېرىش؛ پۇل يۆتكەش تالونى ، پېرېۋوت قەغىزى ، پېرېۋوت چېكى.

**حَوَالَةٌ بَرِيدَةٌ**: پوچتا پېرېۋوتى ، پۇل ئەۋەتىش ئۆتكۈزۈشى.

**حَوَالَةٌ مَالِيَّةٌ**: پېرېۋوت چېكى.

**حَوَالَةٌ مَصْرِفِيَّةٌ**: بانكا پېرېۋوتى.

**حَوَالَةٌ سَفَرٍ**: ساياھەت چېكى.

**حَوَالَيْ**: تەخمىنەن ، . . . ئەتراپىدا ، . . . ئۆپچۆرىسىدە.

**«كَتَبَ إِلَيَّ رِسَالَةً قَبْلَ حَوَالَيْ عَشَرَةِ أَيَّامٍ»**: ئون كۈنچە بۇرۇن، ئۇ ماڭا بىر پارچە خەت يازدى.

**«لِلْمُؤَلِّفِ حَوَالَيْ مِائَةِ كِتَابٍ»**: بۇ يازغۇچىنىڭ 100 گە يېقىن كىتابى بار.

**«يُوجَدُ فِي هَذَا الْفِنَاءِ حَوَالَيْ عِشْرِينَ أُسْرَةً»**: بۇ چوڭ قورۇدا 20 چە ئائىلە بار.

**اَلْحَوَالِيُّ**: ئۇزۇن قوۋۇرغا.

**حَوُّلٌ**: ئۆزگىرىش ، بۇرۇلۇش ؛ چېكىنمەك.

**حُوبٌ**: گۇناھ ، جىنايەت.

**«وَلَاتَأْكُلُوا أَمْوَالَهُمْ إِلَى أَمْوَالِكُمْ إِنَّهُ كَانَ حُوبًا كَبِيرًا»** «قۇرئان»: ئۇلارنىڭ مال - مۈلكىنى ئۆزۈڭلارنىڭ مال - مۈلكىگە قوشۇپ يەۋالماڭلار، بۇ ھەقىقەتەن چوڭ گۇناھتۇر.

**حَوْبَاءُ ج حَوْبَاوَاتٌ**: يۈرەك ، دىل ، قەلب.

**حُوبَةٌ**: ئانا جەمەت توغقان ؛ ئېھتىياج ، ھاجەت؛ زۆرۈر ، لازىم ؛ ھوپىلىسىنىڭ ئوتتۇرىسى؛ غەم؛ ئاجىز ئادەم؛ ئاتا؛ قىز؛ ھەمشىرە.

**حُوتٌ ج حِيتَانٌ**: بېلىق ، چوڭ بېلىق ؛ كىت ، لەھەڭ ؛ ئاسمان بۇرجلىرىدىن بىر بۇرج.

**«فَالْتَقَمَهُ الْحُوتُ وَهُوَ مُلِيمٌ»** «قۇرئان»: ئۇنى چوڭ بىر بېلىق يۇتىۋەتتى، ئۇ (قەۋمىنى تاشلاپ، پەرۋەردىگارىنىڭ ئىزنىسىز چىققانلىقى ئۈچۈن) ئەيىبلىنىشكە تېگىشلىك.

**حُوتُ سُلَيْمَانَ**: سالمون بېلىق.

**بُرْجُ الْحُوتِ**: ھوت بۇرجى.

**اَلْحَوْتَلُ**: بالاغەتكە يەتكەن بالا ؛ ئاجىز.

**حَوْثَاءُ**: سېمىز ئايال؛ جىگەر ۋە ئۇنىڭ ئەتراپىدىكى نەرسىلەر.

**حَوْجٌ**: ئېھتىياج ، تەلەپ ؛ نامراتچىلىق ، موھتاجلىق ؛ سالامەتلىك.

**حَوجٌ وَ حُوجٌ:** ئېھتىياج، ئامراتلىق.

**حَوْجَاءُ:** ھاجەت، ئېھتىياج.

**حَوْجَلَ يُحَوْجِلُ حَوْجَلَةً الْعَيْنُ:** كۆز ئولتۇرۇشۇپ كەتتى.

**حَوْجَلَةٌ ج حَوْجَلٌ وَ حَوَاجِلُ:** شىشە، بوتۇلكا؛ لوڭقا.

**حَوْدَلَةٌ:** تۆپىلىك، دۆڭ.

**حَوْذٌ:** ھەيدىمەك، سۈرمەك.

**حُوذِيٌّ:** ھارۋىكەش.

**حُوذِيُّ الرُّكُوبِ:** مەپىكەش، ئادەم توشۇيدىغان ھارۋىنى ھەيدىگۈچى.

**حُوذِيُّ الثِّقْلِ:** يۈك ھارۋىسى ھەيدىگۈچى.

**حَوِرَ يَحْوَرُ حَوَرًا الْغَزَالُ:** ئاھۇ قارا كۆز بولدى.

**حَوِرَتْ عَيْنُه:** ئايال قارا كۆزلۈك بولدى.

**حَوِرَتِ الْمَرْأَةُ:** ئايال قارا كۆز بولدى.

**حَوَرٌ ج أَحْوَارٌ:** ئەيلەنگەن قوي تېرىسى، ئاشلانـ غان قوي تېرىسى.

**حُوْرٌ:** پەرىزات.

**حَوْرَاءُ:** ھۆر، پەرىزات، ئاپئاق ئايال.

**«وَحُورٌعِينٌكَأَمْثَالِ اللُّؤْلُؤِالْمَكْنُونِ» (قرآن):** ئۇلارغا سەدەپىنىڭ ئىچىدىكى گۆھەرگە ئوخشاي- دىغان شەھلا كۆزلۈك ھۆرلەر بېرىلىدۇ.

**حُورِيَّةٌ:** ھۆر، پەرى.

**حُورِيَّةُ الْجَرَادِ:** چېكەتكە لىچىنكىسى.

**حُورِيَّةُ الْمَاءِ:** قوناق گۈل.

**حَوْزَةٌ:** نىشان، تەرەپ، يۆنىلىش؛ تەبىئەت.

**حَوْزَةُ الْمَمْلَكَةِ:** دۆلەت زېمىنى.

**هَذَا فِي حَوْزَةِ جَمِيعِ الشَّعْبِ:** بۇ پۈتۈن خەلقنىڭ بايلىقى.

**فِي حَوْزَةِ يَدِهِ:** ئۇنىڭ ئىگىدارچىلىقىدا.

**«كَانَ فِي حَوْزَتِهِ عَدَدٌ كَبِيرٌ مِنَ الْمَخْطُوطَاتِ الْمُهِمَّةِ النَّادِرَةِ»:** ئۇنىڭ ئىلكىدە زور بىر تۈركۈم مۇھىم، نادىر قول - يازمىلار بار

ـىدى.

**حَوْزَلٌ:** پاكىنەك، قىسقا.

**حَوْشٌ ج أَحْوَاشٌ وَ حِيشَانٌ:** قوتان، ئېغىل.

**حَوْشُ الدَّارِ:** قورۇ، ھويلا.

**حَوْشَةٌ:** بېلىق تۇتۇش سايمانلىرى.

**حُوشِيٌّ:** يات؛ غەلىتە؛ كۆپ ئىشلىتىلمەيدىغان.

**حُوشِيٌّ مِنَ اللَّفْظِ:** يات سۆز، كەم ئىشلىتىلىـ دىغان سۆز.

**رَجُلٌ حُوشِيٌّ:** كىشىلەرگە ئارىلاشمايدىغان ياۋا ئادەم.

**حَوْصٌ:** (كىيىمگە) كۆك سالماق؛ قوپال تىكمەك.

**حَوْصَلٌ. حَوْصَلَةٌ:** دوۋساق؛ ساقا قۇش، ئۆردەك.

**حَوْصَلَةُ الطَّائِرِ:** قۇشنىڭ پوكىنى.

**حَوْضٌ ج أَحْوَاضٌ وَ حِيَاضٌ وَ حِيضَانٌ:** كۆل، كۆلچەك؛ قانال؛ تاختا يەر، تولاق.

**حَوْضُ التَّشْطِيفِ:** يۇيۇنىدىغان داس.

**حَوْضُ السُّفُنِ:** كېمە توختايدىغان ۋە رېمونت قىلىدىغان ۋە ياسايدىغان جاي.

**حَوْضُ النَّهْرِ:** دەريا ۋادىسى.

**حَوْضُ السِّبَاحَةِ:** سۇ ئۈزۈش كۆلى.

**اَلْحَوْضُ الْجَافُّ:** قۇرۇق كۆل.

**حَوْضُ الْحَمَّامِ:** مۇنچا كۆلى، ۋاننا.

**حَوْضُ الْغَسْلِ:** يۇيۇنۇش كۆلى.

**حَوْضُ النِّيلِ:** مىسىر.

**حَوْقٌ. حَوْقَةٌ:** ئاسما، كۆپچىلىك.

**حَوْقَلَ يُحَوْقِلُ حَوْقَلَةً:** «لاَحَوْلَ وَلاَقُوَّةَ إِلاَّ بِاللَّهِ» دېدى.

**حَوْكٌ:** توقۇش، توقۇمىچىلىق قىلماق.

**حَوِلَ يَحْوَلُ حَوَلاً:** ئالىغاي بولۇپ قالدى، ئەلەس بولۇپ قالدى.

**حَوَلُ الْعَيْنِ:** ئالىغاي كۆز؛ قىيسىق كۆز.

**حَوْلٌ ج أَحْوَالٌ:** كۈچ – قۇۋۋەت؛ قابىلىيەت ؛ ئۆزگىرىش ، يۆتكىلىش ؛ يىل.

**حَوْلٌ مِنْ حَوْلٍ:** يېقىندا ، يېقىن ئەتراپىدا.

**«وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ أَوْلَادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ»** «قرآن» : ئانىلار بالىلىرىنى تولۇق ئىككى يىل ئېمىتىشى لازىم.

**«رَأَيْتُ النَّاسَ حَوْلَهُ»** : مەن ئۇنىڭ ئەتراپىدا كىشىلەر بارلىقىنى كۆردۈم.

**«لَقَدْ قَرَأْتُ كِتَابًا حَوْلَ تَرْبِيَةِ الْأَسْمَاكِ فِي الْمِيَاهِ الْعَذْبَةِ»** : مەن تاتلىق سۇدا بېلىق بېقىش توغرىسىدا بىر كىتابنى ئوقۇدۇم.

**«لَا حَوْلَ وَ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللهِ»** : ئاللاھنىڭ مەدىتى بولمىسا قولىمىزدىن ھېچ ئىش كەلمەيدۇ، ئاللاھقا يۆلىنىشتىن باشقا ھېچقانداق ئامالىمىز يوق.

**حَوْلِيٌّ ج حَوَالِيُّ:** بىر يىللىق، بىر يىل توشقان.

**نَبْتٌ حَوْلِيٌّ:** يىللىق ئۆسۈملۈك.

**حَوْلِيَّةٌ:** يىللىق مەلۇمات.

**مَجَلَّةٌ حَوْلِيَّةٌ:** يىللىق ژۇرنال.

**حَوْمٌ. حَوَمَانٌ:** چۆرگىلىمەك ، ئايلانماق.

**حَوْمُ الْوَغَى:** ئۇرۇش مەيدانى ، جەڭگاھ.

**حَوْمُ الْقِتَالِ:** قاتتىق ئۇرۇش ، كەسكىن جەڭ.

**حَوْمُ أَيِّ شَيْءٍ:** نەرسىنىڭ مۇھىم قىسمى ، چوڭ قىسمى.

**حَوْمُ الْبَحْرِ:** دېڭىز يۈزى ، دېڭىز سەتھى.

**حَوَّاءُ:** ئىنسانلارنىڭ تۇنجى ئانىسى ھەۋۋا ، ھاۋا ئانا ؛ قارامتۇل.

**اِبْنَةُ حَوَّاءَ:** ھەۋۋانىڭ قىزى ( ئاياللار )

**حُوَّارِيٌّ:** بور ، گەج.

**حَوَّاطٌ:** مەھەللە باجگىرى.

**حَوَّدَ يُحَوِّدُ تَحْوِيدًا:** بۇرۇلدى.

**حَوَّرَ يُحَوِّرُ تَحْوِيرًا الْكَلَامَ:** سۆزنى ئۆزگەرتتى.

**«حَوَّرَ بَعْضَ أَحْدَاثِ رِوَايَتِهِ تَحْوِيرًا جُزْئِيًّا بَسِيطًا»** : رومانىنىڭ بەزى ۋەقەلىكلىرىنى ئاددىيغىنا، قىسمەن ئۆزگەرتىپ چىقتى.

**حَوَّرَ الدَّقِيقَ أَوِ الثَّوْبَ:** ئۇننى ياكى كىيىمنى ئاقارتتى.

**حَوَّرَ الْقُرْصَ:** خېمىرنى يايدى.

**حَوَّشَ يُحَوِّشُ تَحْوِيشًا الْمَالَ:** مالنى توپلىدى ، يىغدى ، ساقلىدى.

**حَوَّضَ يُحَوِّضُ تَحْوِيضًا الْمَاءَ:** سۇ يىغدى.

**حَوَّطَ يُحَوِّطُ تَحْوِيطًا** : ئەتراپىغا تام سالدى ، ئىھاتىگە ئالدى.

**حَوَّطَ الْعَدُوُّ الْمَدِينَةَ** : دۈشمەن شەھەرنى ھەر تەرەپتىن قورشىۋالدى.

**حَوَّقَ يُحَوِّقُ تَحْوِيقًا الْمَكَانَ** : مەلۇم بىر جاينى چۆرگىلىدى.

**حَوَّلَ يُحَوِّلُ تَحْوِيلًا:** يۆتكىدى ؛ ئۆزگەرتتى ؛ يۆتكەلدى.

**حَوَّلَ خَطَّ السَّيْرِ:** مېڭىش يولىنى ئۆزگەرتتى.

**حَوَّلَ اتِّجَاهَهُ:** يۆلىنىشنى ئۆزگەرتتى.

**حَوَّلَ نُقُودًا:** پۇلنى پېرېۋوت قىلدى.

**حَوَّلَ عُنْوَانَهُ:** ئادرېسىنى ئۆزگەرتتى.

**حَوَّمَ يُحَوِّمُ تَحْوِيمًا فِي الْأَمْرِ:** چوڭقۇر قارىدى، داۋاملاشتۇردى.

**حَوَى يَحْوِي حَوَايَةً:** ئىگىلىدى ، توپلىدى ، يىغدى ؛ ئۆز ئىچىگە ئالدى.

**«يَحْوِي الْكِتَابُ مُخْتَارَاتٍ مِنَ الشِّعْرِ الْقَدِيمِ»** : بۇ كىتاب كلاسسىك شېئىرلاردىن تاللانمىلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

**حُوَيْصَلَةٌ ج حُوَيْصَلَاتٌ:** كىچىك خالتا ، خالتىدا چاق.

**حُوَيْصَلَةٌ صَفْرَاوِيَّةٌ:** ئۆت خالتىسى.

**حَوِيَّةٌ ج حَوَايَا:** ئۈچەي ، ياغلىق ئۈچەي ؛ چوم.

**«وَمِنَ الْبَقَرِ وَ الْغَنَمِ حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ شُحُومَهُمَا»**

**إِلَّامَاحَمَلَتْ ظُهُوْرُهُمَاأَوِ الْحَوَايَا» «قرآن»** : ئۇلارغا كالا، قويلارنىڭ دۈمبىسىسىدىكى ياكى ئۈچەيلىرىدىكى ياكى سۆڭەكىگە چاپلىشىقلىق ياغلىرىدىن باشقا ياغلىرىنى هارام قىلدۇق.

**حَوِيَّةُ جِبَالٍ** : بىر تال ئارغامچا.

**حُوَيَّةٌ** : كىچىك يىلان ، بالا يىلان.

**حُوَيِّنٌ ج حُوَيِّنَاتٌ** : مىكرو ئورگانىزم.

**حُوَيِّنُ الْمَلَارِيَا** : بەزگەك پىلازمىسى.

**حَيَاءٌ** : هايا ، نومۇس ، خىجالەتچىلىك ، ئۇيۇلۇش.

**حَيَاةٌ ج حَيَوَاتٌ** : تىرىكلىك ، هاياتلىق ، هايات، تۇرمۇش.

**هُوَ عَلَى قَيْدِ الْحَيَاةِ** : ئۇ تېخىچە هايات.

**مُسْتَوَى الْحَيَاةِ**: تۇرمۇش سەۋىيىسى.

**اَلْحَيَاةُ الْإِجْتِمَاعِيَّةُ** : ئىجتىمائىي تۇرمۇش.

**اَلْحَيَاةُ الْخَاصَّةُ** : شەخسى تۇرمۇش.

**عِلْمُ الْحَيَاةِ**: بىئولوگىيە.

**عِلْمُ الْحَيَاةِ الْإِجْتِمَاعِيَّةِ** : ئىجتىمائىي بىئولوگىيە.

**بَيْنَ الْحَيَاةِ وَ الْمَوْتِ** : سەكراتقا چۈشۈپ قالغان ، جان ئۈزۈش ئالدىدا تۇرغان.

**اَلْحَيَاةُ الْأَبَدِيَّةُ** : ئاخىرەتلىك ، ئاخىرەت ، ئۇ دۇنيا.

**حَيَاةٌ اِجْتِمَاعِيَّةٌ** : ئىجتىمائىي هايات.

**حَيَاةٌ أَبَدِيَّةٌ** : ئەبەدىي هايات ، مەڭگۈلۈك هايات.

**حَيَاةُ الدُّنْيَا**: دۇنيا هاياتى ، دۇنيا تۇرمۇشى.

**اَلْحَيَاةُ الْعَائِلِيَّةُ**: ئائىلىۋى هايات ، ئائىلە تۇرمۇشى.

**مَظَاهِرُ الْحَيَاةِ**: هاياتنىڭ كۆرۈنۈشلىرى.

**«اَلْحَيَاةُ الطُّفَيْلِيَّةُ جَدِيرَةٌ بِالْإِزْدِرَاءِ وَالذَّمِّ»** : پارازىتلىق تۇرمۇش كەمسىتىلىشكە لايىق.

**اَلظُّرُوفُ الْحَيَاتِيَّةُ**: تۇرمۇش شارائىتلىرى.

**مَشَاكِلُ حَيَاتِيَّةٌ**: تۇرمۇش مەسىلىلىرى ، تۇرمۇش قىيىنچىلىقلىرى.

**حِيَادٌ**: بىتەرەپلىك.

**لَزِمَ الْحِيَادَ**: بىتەرەپلىكنى ساقلىدى.

**هُمْ عَلَى الْحِيَادِ**: ئۇلار بىتەرەپ.

**مِنْطَقَةُ الْحِيَادِ**: بىتەرەپ رايون ، بىتەرەپ بەلۋاغ.

**شِقَّةُ الْحِيَادِ**: ئىككى دۆلەت ئوتتۇرىسىدىكى بىتەرەپ جاي.

**عَلَى الْحِيَادِ** : بىتەرەپ تۇرغۇچى ؛ بىتەرەپلىك ؛ ئادىل ، خالىس.

**اَلْحِيَادُ الْإِيجَابِيُّ** : ئادىل ؛ بىتەرەپلىك (خەلقئارا سىياسەت)

**حِيَادِيٌّ** : بىتەرەپلىك ؛ ئادىللىق.

**سِيَاسَةٌ حِيَادِيَّةٌ**: بىتەرەپ سىياسەت ، بىتەرەپلىك سىياسىتى.

**حِيَازَةٌ** : ئىگىلىمەك ؛ ئېرىشمەك ، قولغا كەلتۈرمەك ؛ مۈلۈك.

**حِيَاصَةٌ** : ئۇلاڭ (ئېگەرنىڭ) ؛ بەلۋاغ (كىيىمنىڭ) ؛ كۆك سالماق.

**حِيَاضٌ** : هەيز؛ ئادەت كۆرمەك ، هەيز كۆرمەك.

**حِيَاكَةٌ** : توقۇش ، توقۇمىچىلىق.

**«لَسْتُ مَاهِرًا فِي حِيَاكَةِ الْكَنْزَاتِ الصُّوفِيَّةِ لِذَلِكَ أَرْجُو مِنْكَ أَنْ تَبْدَأَ لِي حِيَاكَةَ هَذِهِ الْكَنْزَةِ»** : يۇڭ پوپايكا توقۇشنى ئانچە ئۇقمايمەن ، شۇڭا ئۇنى باشلاپ بېرىشىڭىزنى ئۈمىد قىلىمەن.

**إِبْرَةُ الْحِيَاكَةِ** : توقۇش يىڭنىسى.

**حِيَالَ** : ئۇدۇلىدا ، روبىروسىدا ، ئۇدۇل كېلىش ، روبىرو كېلىش.

**حَيْثُ** : شۇ يەردە ، ئاۋۇ يەردە ؛ . . . جەهەتتىن.

**بِحَيْثُ** : شۇ سەۋەبتىن ، شۇنىڭ ئۈچۈن ، شۇڭا ، . . . ئۈچۈن ، . . . لىقتىن.

**مِنْ حَيْثُ الْمَبْدَإِ** : پرىنسىپ جەهەتتىن.

**مِنْ حَيْثُ الْأَسَاسِ** : ئاساسىي جەهەتتىن.

**حَيْثُ كَانَ** : قانداقلا بولمىسۇن ، قانداق بولۇشىدىن قەتئىينەزەر.

**مِنْ حَيْثُ الْإِدَارَةِ** : مەمۇرىي جەهەتتىن.

مِنْ حَيْثُ كَوْنٍ وَ نَوْعٍ : مەيلى سان ياكى سۈپەت جەھەتتىن بولسۇن.

«كَثِيرًا مَا نَذْهَبُ إِلَى الْمَكْتَبَةِ حَيْثُ نَقْرَأُ الْكُتُبَ أَوِ الْمَجَلَّاتِ أَوِ الصُّحُفَ» : بىز كىتاب، ژۇرنال ۋە گېزىتلەرنى ئوقۇش ئۈچۈن كۇتۇپخانىغا كۆپرەك بارىمىز.

«أَعُودُ مِنْ حَيْثُ أَتَيْتُ» : مەن كەلگەن يېرىمدىن قايتىمەن (يانىمەن).

حَيْثُمَا : قەيەردە بولسۇن ، قەيەردە بولۇشتىن قەتئىينەزەر.

«حَيْثُمَا تَكْثُرُ السِّلَعُ تَنْخَفِضُ الْأَسْعَارُ» : قەيەردە بولسۇن مال كۆپىيىدىكەن ، باھا تۆۋەنلەيدۇ.

حَيْثِيَّاتُ الْحُكْمِ : ھۆكۈمنامە.

حَيْثِيَّةٌ : مۇناسىۋەت؛ شۆھرەت ، ئابروي ، ئىجتىمائىي ئورۇن.

أَهْلُ الْحَيْثِيَّةِ : مۆتىۋەرلەر ، ئابرۇيلۇقلار ، ئاتاقلىق ئەربابلار.

مِنْ هَذِهِ الْحَيْثِيَّةِ : مۇشۇ جەھەتتىن ، بۇ جەھەتتىن.

حَيْدٌ . حَيَدَانٌ . حَيْدَةٌ : توغرا يولدىن چەتنەپ كەتمەك ، بۇرۇلۇپ كەتمەك ، ئېغىپ كەتمەك.

حَيْدَرٌ : شىر ؛ قىسقا.

حَيْدَرَةٌ : شىر ؛ ھالاكەت.

حِيَرٌ : كۆپ ئائىلە ئەزالىرى ؛ كۆپ مال.

حِيَرَ الدَّهْرِ : مەڭگۈ ، ئەبەدى.

حَيْرَانُ م حَيْرَى ج حَيَارَى : گاڭگىراپ قالغۇچى ، تېڭىرقاپ قالغۇچى ؛ يول تاپالماي قالغۇچى؛ سەرگەردان.

حَيْرَةٌ : گاڭگىراپ قالماق ، تېڭىرقاپ قالماق ، ھودۇقۇپ قالماق ؛ سەرگەردان بولماق.

حِيْرَةٌ : خىجالەتچىلىكتە قېلىش ، گاڭگىراپ قېلىش؛ قىيىنچىلىقتا قېلىش.

حَيِّزٌ : جاي ، مەيدان ، سورۇن ، ماكان؛ ئۆي.

حَيْزَبُورٌ : قېرى ئايال ، موماي.

حَيْزَبُونٌ : قېرى ئايال ، موماي.

حَيْزُومٌ ج حَيَازِيمُ السَّفِينَةِ : كېمە تۇمشۇقى.

حَيْشٌ : جاماائەت.

حَيْشَانٌ : قورقۇنچىسى كۆپ.

حَيْصٌ : قىيىنچىلىق ، قاتتىقلىق.

وَقَعَ فِي حَيْصَ بَيْصَ : مۇشكۇللۇكتە قالدى.

حَيْضٌ : ھەيز ، ئادەت كۆرۈش.

حِيضَةٌ : ھەيز لاتىسى.

حِيْطَةٌ : دىققەت قىلماق ، ئېھتىيات قىلماق ، پەخەس بولماق ، ھەزەر ئەيلىمەك.

أَخَذَ حِيْطَتَهُ : ئېھتىيات قىلدى ، پەخەس بولدى.

حَيْعَلَةُ الْمُؤَذِّنِ : مۇئەززىننىڭ «حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ» ياكى «حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ» : دېيىشى.

حَيْفٌ ج حُيُوفٌ : زۇلۇم ، جەبىر ؛ ئادالەتسىزلىك ، ناھەقچىلىق.

«إِنِّي لَا أَشْهَدُ عَلَى حَيْفٍ» (حديث) : مەن ناھەقچىلىككە گۇۋاھلىق بەرمەيمەن.

حِيفَةٌ ج حِيَفٌ مِنَ الشَّيْءِ : بىر تەرەپ ، بىر ئۇچى، يېنى.

حَيْقٌ : يامان ئاقىۋەت ، يامان نەتىجە.

حَيْقَةٌ : بىر خىل خۇش بۇي دەرەخ.

حَيْقَرٌ ج حَيَاقِرُ : خار ، ئاجىز.

حَيْقُرٌ : خار، ئاجىز.

حَيْلٌ ج أَحْيَالٌ وَ حُيُولٌ : تۇرغۇن سۇ ، توختام سۇ.

حَيْلٌ : كۈچ - قۇۋۋەت.

شُدَّ حَيْلَكَ : ئۆزۈڭنى تۇتۇۋال ، ئۆزۈڭنى ئالدۇرۇپ قويما ( بىرەر ئىشقا يولۇققان ئادەمگە تەسەللى بېرىش يۈزىسىدىن ئېيتىلىدۇ ).

اَللَّهُمَّ ذَا الْحَيْلِ الشَّدِيدِ : كۈچ - قۇدرەتكە ئىگە ئى ئاللاھ!

عِلْمُ الْحِيَلِ : مېخانىك.

حِيلَةٌ ج حِيَلٌ : تەجرىبە ؛ چارە - ئۇسۇل؛ ھىيلە، مىكىر - نەيرەڭ ، ئالدامچىلىق ؛

پىلان ، ۋاستە ؛ تاكتىكا.

**لاَحِيلَةَ لَهُ:** ئۇنىڭ ئىمكانىيىتى يوق ، قولىدىن كەلمەيدۇ ، چارىسىز.

**«لاَ حِيلَةَ لَهُ فِي الرُّجُوعِ» :** يېنىۋېلىشتا ئۇنىڭ ئۇچۇن ئىمكان يوق.

**حِيلَةٌ حَرْبِيَّةٌ:** تاكتىكا ، ئۇرۇش تاكتىكىسى.

**مَا بِالْيَدِ حِيلَةٌ:** ھېچ ئامال يوق.

**حَيْلَقٌ ج حَيَالِقُ:** مۇسىبەت، كۆڭۈلسىزلىك.

**حَيْلُولَةٌ:** ئايرىلىپ كېتىش ؛ ئالدىنى ئېلىش.

**حِيَلِيٌّ:** ھىيلىگەرلىك ، مەككارلىق.

**حِيَلِيَّاتٌ:** مېخانىكا.

**حِينٌ ج أَحْيَانٌ وَ أَحَايِينُ:** ۋاقىت، چاغ، زامان، مەزگىل.

**«هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ حِينٌ مِنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُنْ شَيْئًا مَذْكُورًا» (قرآن) :** ئىنسان (ئانىسىنىڭ قورسىقىدا) بىر مۇددەتنى ئۆتكۈزدى، ئۇ (ئەرزىمىگەنلىكتىن) تىلغا ئېلىنىدىغان نەرسە بولمىدى.

**فِي حِينِهِ:** ئۆز ۋاقتىدا.

**إِلَى حِينٍ:** ۋاقىتلىق ، ھازىرچە ، ۋاقتىنچە.

**«كُنْتُ أَنْظُرُ بَيْنَ الْحِينِ وَالْحِينِ إِلَى سَاعَتِي الْيَدَوِيَّةِ» :** تۇرۇپ - تۇرۇپ قول سائىتىمگە قاراپ قوياتتىم.

**بَعْدَ حِينٍ:** ئازراق ۋاقىت ئۆتكەندە ، بىر مۇددەتتىن كېيىن.

**مِنْ حِينٍ إِلَى حِينٍ:** دائىم ، پات - پات.

**«بَيْنَمَا كُنْتُ أَتَمَشَّى سَقَطَتْ عَلَى رَأْسِي كُرَةٌ صَغِيرَةٌ عَلَى حِينِ غِرَّةٍ وَ جَعَلَتْنِي أَجْفَلُ» :** مەن كېتىۋاتسام بېشىمغا بىر كىچىك توپ تېگىپ ، ئويلىمىغان چاغدا مېنى چۆچۈتۈۋەتتى.

**مِنْ ذَلِكَ الْحِينِ:** شۇ ۋاقىتتىن باشلاپ.

**حِينًا:** ۋاقتىنچە ، ھازىرچە.

**حِينًا بَعْدَ حِينٍ:** شۇ چاغدا، ئەينى ۋاقىتتا، ئاندا-ساندا ، گاھى - گاھىدا ، بەزى چاغدا.

**حِينَئِذٍ:** شۇ چاغدا ، ئەينى ۋاقىتتا ، ئۆز ۋاقتىدا.

**فِي بَعْضِ الْأَحْيَانِ:** بەزى چاغدا ، بەزىدە.

**فِي أَغْلَبِ الْأَحْيَانِ:** كۆپ ۋاقىتلاردا ، كۆپ چاغلاردا.

**أَحْيَانًا:** بەزىدە ، بەزى چاغدا.

**حِينَمَا:** شۇ ۋاقىتتا، ئۆز ۋاقتىدا، شۇ چاغدا ، . . . غان چاغدا.

**فِي الْأَحَايِينِ:** بەزى چاغلاردا.

**حِينَ ذَلِكَ:** شۇ چاغدا ، ئەينى ۋاقىتتا.

**حَيْنٌ:** ھالاكەت ، ئۆلۈم ؛ ئازاب - ئوقۇبەت.

**حِينَةٌ:** ۋاقىت ، مۇددەت ، مەزگىل.

**حَيَوَانٌ ج حَيَوَانَاتٌ:** ھايۋانلار ، ھايۋانات.

**عِلْمُ الْحَيَوَانِ:** زوئولوگىيە.

**حَدِيقَةُ الْحَيَوَانِ:** ھايۋاناتلار باغچىسى.

**حَيَوَانِيٌّ:** ھايۋانغا خاس ؛ ھايۋانلارنىڭ زوئولوگىيىلىك خۇسۇسىيەتلىرى.

**حَيَوَانِيَّةٌ:** ھايۋان تەبىئەت ، ھايۋان مىجەز؛ ۋەھشىيلىك.

**زِرَاعَةٌ حَيَوَانِيَّةٌ:** يەم - خەشەك ئۆسۈملۈكى.

**حَيَوِيٌّ:** تۇرمۇشقا دائىر ( تۇرمۇش لازىمەتلىكلىرى )

**اَلْمَدَى الْحَيَوِيُّ:** تۇرمۇش دائىرىسى.

**«إِنَّ مَصَالِحَنَا الْحَيَوِيَّةَ مُهَدَّدَةٌ بِخَطَرِ الْحَرْبِ» :** بىزنىڭ جانىجان مەنپەئەتىمىز ئۇرۇش خەۋپىنىڭ تەھدىتىگە ئۇچرىماقتا.

**مُضَادٌّ حَيَوِيٌّ:** باكتېرىيىگە قارشى دورا.

**حَيَوِيَّةٌ:** ساغلاملىق ، ھاياتىي كۈچ.

**اَلْقُوَّةُ الْحَيَوِيَّةُ:** ھاياتىي كۈچ ، ياشلىق ئىقتىدارى ، ھاياتلىق.

**اَلْأَعْضَاءُ الْحَيَوِيَّةُ:** ئەجەللىك يەر ، مۇھىم يەر ،

مۇھىم ئورۇن.

«لَقَدْ أُصِبْتُ بِالزُّكَامِ مُنْذُ يَوْمَيْنِ لِذَلِكَ أَشْعُرُ بِضَعْفِ حَيَوِيَّتِي» : ئىككى كۈن بولدى زۇكام بولۇپ قالدىم ، شۇڭلاشقا كەيپىياتىم تازا ياخشى ئەمەس.

«كَانَ يُرِيدُ أَنْ يَحْيَا حَيَاةً حُرَّةً كَرِيمَةً» : ئۇ قىممەتلىك ئەركىن ھايات كەچۈرۈشنى ئويلايتتى.

حَيَّ: كەل ؛ ئالدىرا.

حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ: نامازغا كېلىڭلار.

حَيَّ عَلَى العَمَلِ: ئىشقا، خىزمەتكە تېز كېلىڭلار.

حَيِّ الطَّرِيقُ: يول روشەن بولدى ، ئېنىق بولدى، ئوچۇق بولدى.

حَيَّا يُحَيِّي تَحِيَّةً: سالام بەردى ؛ ئامانلىق تىلىدى ؛ تەبرىكلىدى.

حَيَّا الْخَمْسِينَ مِنْ عُمْرِهِ: ئۇنىڭ ئەللىككە كىرگەنلىكىنى تەبرىكلىدى.

حَيَّاكَ اللّٰهُ وَ بَيَّاكَ: ئاللاھ سىزنى ئامان قىلسۇن ، ئاللاھ ساڭا ئۇزۇن ئۆمۈر ئاتا قىلسۇن.

حَيَّا الشَّعْبُ أَوِ الزَّعِيمُ: خەلق ياكى داھى ياشىسۇن!

«وَإِذَا حُيِّيتُمْ بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّوا بِأَحْسَنَ مِنْهَا أَوْرُدُّوهَا» «قرآن» : سىلەرگە بىر كىشى سالام بەرسە ، ئۇنىڭغا تېخىمۇ ياخشى سالام بىلەن جاۋاب قايتۇرۇڭلار ياكى ئۇنىڭ سالىمىنى ئەينەن قايتۇرۇڭلار.

حَيٌّ ج أَحْيَاءٌ: تىرىك ؛ جاندار؛ شوخ ، تېتىك ، ھەرىكەتچان.

حَيٌّ بَاقٍ: مەڭگۈ ھايات.

عِلْمُ الْأَحْيَاءِ: بىئولوگىيە.

حَيُّ الضَّمِيرِ: ۋىجدانلىق.

اَلْأَحْيَاءُ وَ الْأَمْوَاتُ: تىرىكلەر ۋە ئۆلۈكلەر.

عِلْمُ الْأَحْيَاءِ الْمَائِيَّةِ: دېڭىز - ئوكيان بىئولوگىيىسى.

حَيَّةٌ ج حَيَّاتٌ وَ حَيَوَاتٌ: يىلان.

حَيَّةُ الْبَحْرِ: دېڭىز يىلىنى.

هُوَ مَوْسُوعَةٌ حَيَّةٌ: ئۇ بىر جانلىق ئېنسىكلوپېدىيە.

حَيَّدَ يُحَيِّدُ تَحْيِيدًا الشَّيْءَ: نەرسىنى بىر چەتكە قايرىپ قويدى ، تاشلاپ قويدى.

حَيَّرَ يُحَيِّرُ تَحْيِيرًا: گاڭگىرىتىپ قويدى ، تېڭىرقاپ قالدۇردى، ھەيرەتتە قالدۇردى.

مَا الَّذِي حَيَّرَكُمْ: سىلەرنى نېمە گاڭگىرىتىپ قويدى.

فِي حَيْرَةٍ: خىجالەتچىلىكتە.

حَيِّزٌ: بوشلۇق ، ئورۇن، جاي ، ماكان ، دائىرە ئىچىگە ئېلىنغان جاي ، سورۇن.

لَمْ تَخْرُجْ إِلَى حَيِّزِ الْوُجُودِ: ۋۇجۇدقا چىقمىدى.

حَيِّزٌ مِنَ الدَّارِ: ئۆي جاھازلىرى.

فِي حَيِّزِ الْإِمْكَانِ: ئىمكانىيەت دائىرىسىدە، مۇمكىنقەدەر.

فِي حَيِّزِ الصَّلَاحِيَّةِ الدَّاخِلِيَّةِ: ئىچكى تەييارلىق دائىرىسى ئىچىدە.

فِي حَيِّزِ هَذَا الْمَفْهُومِ: مۇشۇ چۈشەنچە رامكىسىدا.

حَيَّضَ يُحَيِّضُ تَحْيِيضًا الْمَاءَ أَوِ الدَّمَ: سۇنى ياكى قاننى ئېقىتتى.

حَيَّقَ يُحَيِّقُ تَحْيِيقًا الطَّعَامَ: تائامغا تەم كىرگۈزدى ، تەملىك قىلدى.

حَيَّهَلْ: ئۇنى قوي ، تاشلا ! بولدى قىل !

حَيَّهَلَا: بېرى كەل ! تېز كەل !

حَيُّوتٌ: ئەركەك يىلان.

حَيِيٌّ: ھايالىق ، نومۇسچان ، ئۇياتچان.

حُيَيٌّ: مىكروب ، باكتېرىيە ؛ مىكرو ئورگانىزم.